

SLÁNSKÝ OBZOR

ROČENKA SPOLEČNOSTI PATRIA,
VLASTIVĚDNÉHO MUZEA VE SLANÉM
STÁTNÍHO OKRESNÍHO ARCHIVU V KLDNĚ
ROČNÍK 6

ŘÍDÍ REDAKČNÍ RADA POD VEDENÍM ZORY DVOŘÁKOVÉ

SLANÝ 1999

NA PRAHU 6. ROČNÍKU OBNOVENÉHO SLÁNSKÉHO OBZORU

Když začátkem devadesátých let přišel dr. Vladimír Dvořák s myšlenkou založit Společnost na ochranu kulturního dědictví ve Slaném, která později dostala zkrácený název Patria, byli i taci, kteří pochybovali, zda toto úsilí přinese nějaký pozitivní výsledek.

Avšak když se společnosti Patria podařilo po čtyřicetileté césuře (vzniklé komunistickým zákazem) obnovit proslulou ročenku Slánský obzor, u jejíž kolébky v roce 1893 stál otec profesora V. V. Štecha, tehdy slánský učitel a kulturní pracovník Václav Štech, skeptické hlasy umlkly. V dalších letech obnovený Slánský obzor začal tematicky zabírat celý kladenský okres a název Slánský obzor byl chápán jako značka někdejší kvality a proslulosti a současně jako výzva, aby se tato laťka náročnosti znovu pozvedla a udržela.

Loňského podzimu jsme se těšili už na 5. ročník obnoveného Slánského obzoru. Jenomže v oněch říjnových dnech, kdy jsme ho dostali do rukou, nás ochromila zpráva, že zakladatel a první předseda společnosti Patria a vedoucí redaktor obnoveného Slánského obzoru dr. Vladimír Dvořák nečekaně a náhle zemřel. Pocítily jsme to jako blesk z čisté oblohy.

Po překonání prvního šoku jsme se však sešli, abychom se poradili, jak pokračovat v započatém díle. Novým předsedou společnosti Patria byl zvolen slánský rodák a známý archeolog dr. Václav Moucha, v němž první předseda společnosti Patria viděl svého nástupce a přál si, aby se tak stalo. Pod jeho vedením nyní pracuje předsednictvo společnosti Patria, kdežto pro přípravu dalších ročníků obnoveného Slánského obzoru se ustavila pětičlenná redakční rada pod vedením dr. Zory Dvořákové, která ve všech předešlých ročnících obnoveného Slánského obzoru byla pověřena jejich uspořádáním. Dalšími členy redakční rady jsou: dr. Václav Moucha, předseda společnosti Patria, Božena Franková, ředitelka Vlastivědného muzea ve Slaném, dr. Jana Krotilová ze slánské pobočky Státního okresního archivu (SOkA) Kladno a dr. Irena Veveřková ze SOkA Kladno.

Všichni, kteří na sebe vzali zmíněné povinnosti, věří, že obnovený Slánský obzor má před sebou další perspektivní léta a bude pokračovat v nastoupeném směru.

Zora Dvořáková

STATĚ APOJEDNÁNÍ

JIRÍ KOVAŘÍK

Žďárští ze Žďáru a vývoj panství Kladno

Následující příspěvek představuje předně shrnutí rodokmenu rodu, který měl zásadní význam pro rozvoj kladenského panství, jednoho z nejvýznamnějších a nejrozsáhlejších majetků kraje Slánského v XVI. a XVII. století. Genealogie Žďárských je roztroušena v desítkách článků a studií, z nichž mnohé obsahují řadu nepřesností a omylů. V druhé řadě se pokusím zasadit panství Kladno do širších vývojových geograficko-hospodářských souvislostí.

Dědicové Kladenských z Kladna

Dne 7. ledna roku 1452 nechal vladyka Zdeněk Kladenský z Kladna vložit do Desk zemských soupis

svého majetku a v témže roce i kšaft. Byl bez žijících potomků, odkázal tudíž „item v Kladně cožkoli tu mám (...) urozenému panu Voldřichovi Žďárskému, ujcí svému a dětem jeho Janovi a Stanislavovi, Jiřímu a Zdeňkovi, bratřím vlastním ze Žďáru i dědicům budoucím jejich...“1) Takřka bezvýhradně se má za to, že citovaný Oldřich byl synem Maruše, sestry Zdeňka Kladenského. Než kšaft vešel Zdeňkovou smrtí v platnost, dva z uvedených dědiců, Oldřich a jeho syn Stanislav, zemřeli. Muselo k tomu dojít mezi datem sepsání závěti a prosincem 1543, kdy zesnul i její pořizovatel. Dědictví se tedy ujali tři Oldřichovi synové, vlastníci tehdy s kladenskými statky téměř sousedící zboží červenoújezdecké.2)

Odkud se rod Žďárských v kraji Slánském vzal? Žďárští byli od dob Paprockého řazení k rodu Janoviců, s erbem shodným s Kolowraty, Olbramovici a dalšími. Sedláček3) jako první historické Žďárské uvádí k roku 1357 bratry Otu, Žibřida, Mikuláše, Sezemu a Svatobora. Prvního historicky významnějšího člena rodu představoval však až Jan Šmikoušský ze Žďáru, obránce Libštejna proti husitům,4) pak sirotčí hejtman, podléhající Čapkovi ze Sán, velitel husitské posádky v Topolčanech.5) Roku 1435 se objevuje jako hejtman Slánského kraje.6) Je pravděpodobné, že spolu s ním se majetkové těžiště rodu, omezené dosud na tvrz a ves Žďár v Krušných horách, začalo přesouvat na Slánsko a Litoměřicko.

Další posloupnost rodu je sporná. Sedláčkův článek k heslu Žďárský v Ottově slovníku usuzuje, že se rod rozdělil na tři pošlosti, které nazývá katolickou (což je budoucí větev kladenská), evangelickou a všechlapskou. Nutno podotknout, že řada genealogických studií citovaných v tomto příspěvku obsahuje v rodokmenu Žďárských v 1. polovině XV. století řadu rozporů a protichůdných údajů. I Sedláčkova genealogie Žďárských uváděná v Ottově slovníku se liší od té, kterou u hesla Kladno publikoval v Hradech.7) Siebmacher,8) z nějž zjevně vycházel i Masák,9) sestavil už před Sedláčkem následující genealogii:

Janovým (Johannovým) synem byl podle Siebmachera Oldřich, který je uveden v závěti Zdeňka Kladenského. Problém je v tom, že August Sedláček (v Ottově slovníku) se shoduje se Siebmacherem jen na Oldřichovi. Oldřich měl podle něj bratra Václava, otcem obou byl Mikuláš, jejich dědem pak Jetřich. Jana (resp. Jana Jiřího) uvádí až v VIII. svazku Hradů, kde jeho úmrtí datuje, ve shodě se Siebmacherem, do roku 1526 a podobně jako Siebmacher mu za manželku přisuzuje Maruši z Kladna. Téhož Jana Jiřího s tímž datem úmrtí dokládá s odkazem na text náhrobku v kladenském kostele Wirth,10) který se však dopustil omylu a část chybějící datace na náhrobku si vydedukoval. Bohužel mylně, pravděpodobně proto, že mu to napovídaly o šestnáct let dříve vydané Sedláčkovy Hradý. Náhrobek nesoucí jméno Jana Jiřího (dnes v chodbě kladenského zámku) totiž začíná textem, v němž byly dvě číslice letopočtu úmrtí kdysi uraženy. Patrně z nich je pouze koncové „26“. Dataci však upřesňuje den úmrtí, „v neděli den po Nalezení sv. Kříže“. Stačí nahlédnout do Emmlera, abychom zjistili, že se v žádném případě nemohlo jednat o rok 1526, kdy Nalezení sv. Kříže nepřipadá na sobotu. Připadá však na ni roku 1626. Jde tedy nade vše pochybnost o náhrobek spolehlivě doloženého Jana Jiřího Žďárského a na Kladně, syna Ctibora Tiburecího a pěstouna Floriana Jetřicha, jak uvidíme dál. Zajímavé je, že správné datum úmrtí **tohoto** Jana Jiřího kromě Siebmachera nikdo nevedl.

Existenci Jana Žďárského, Oldřichova otce, však dokládá Mottl11) s odkazem na Paprockého Diadochos (foliant 75) a Hájeckou pamětní knihu (Archivum primum). Z týchž pramenů vyplývá i manželský svazek Jana s Maruši z Kladna. Marušino úmrtí klade do roku 1535, smrt Janovu do roku 1539.

Janovu existenci podporuje i slovo *ujec* v citované závěti Zdeňka Kladenského z Kladna. Jan by v tomto případě skutečně byl ujec v právním významu *avunculus*, i když je nutné připustit, že středověk toto slovo používal v mnohem širším významu. Na místě je výzva badatelům, kteří jsou ochotni ponořit se *ad fontes*, aby existenci Jana, Oldřichova otce a manžela Maruše Kladenské upřesnili.12)

Před Bílou horou

Počínaje Oldřichem a jeho čtyřmi syny (Siebmacher zná jen dva, Jana a Jiřího Stanislava, což od něj zjevně převzal i Mottl a Hausmann-Hořický) ocitáme se po genealogické stránce na pevné půdě. Žďárští zdědili (podle kšaftu Zdeňka Kladenského) kromě Kladna s tvrzí i majetky na vsích Kročehlavy, Motyčín, Újezd pod Kladnem, Knovíz, Žižice, Likov, Kamenice, Přitočno, Dobrá, Doksy, Cvrčovice, Tachlovice, Nučice a kromě toho i majetek ve čtyřech vsích na Žatecku. Spolu s Červeným Újezdem tak vzniklo velice celistvé panství, které se zpočátku nedělilo. Jeho rozlohu i sousedství (zachycené na základě údajů o držbě v VIII. svazku Sedláčkových Hradů) nastiňuje schematická *mapa 1*.

Avšak roku 1547 či krátce po něm13) došlo k majetkovému dělení. Pravděpodobně bylo důsledkem úmrtí Zdeňka Žďárského (1548). Podle Sedláčka držel Jiří původně Dobrou, Jan Tachlovice a Zdeněk vše ostatní. Podle Bartůňka užíval po Zdeňkově smrti Jan panství Červený Újezd, Jiří panství Kladno. Smlouva z roku 157814) však naznačuje, že majetek dál setrval v nedilu, že oba bratři sídlili pouze každý na jiné z tvrzí v panství. Jiří, snad narozený roku 1517, sezením na Kladně, císařský a královský rada, byl mužem

blízkým králi Ferdinandu I., díky čemuž dostalo Kladno povýšení na poddanské městečko.15) Zemřel 24. května 1524, a protože neměl potomky (snad jen dceru neznámého jména), zůstalo panství dále zcelené v Janových rukou. Jiřího náhrobek je dnes v kladenském kostele.

Jan zemřel roku 1578 („v úterý po sv. Lucii“), jeho náhrobek se nalézá v kostele sv. Lukáše ve Svárově. Zanechal po sobě čtyři mužské potomky, což se pochopitelně odrazilo i v uspořádání panství. Albín se uvádí jako pán na Tachlovicích. Umřel bez dětí roku 1580 a pochován byl u sv. Jakuba v Praze. Petr Vok se prý po něm protiprávně ujal Tachlovic, čímž se dostal do sporu se zbylými bratry. Měl dva syny, on, jeho žena i děti však zemřeli naráz roku 1582 na mor.16) Zbylí bratři Ctibor Tiburcí a Gotthard Florian si panství rozdělili, obrazně řečeno, na severní a jižní část, na panství Kladno s přílehlými vesnicemi a na panství Červený Újezd s Tachlovicemi.

Zdá se, že k dělení rodu došlo i v otázkách víry. Gotthard Florian byl pravděpodobně utrakvistou, přízeň, kterou věnoval Ctibor Tiburcí jezuitům, je doložena17). Gotthard Florian (dle náhrobku u sv. Lukáše ve Svárově), pán na Červeném Újezdě, Hostivicích a Jenči, JMC rada, zemřel „ve čtvrtek den památný sv. Ludmily“. Nechal po sobě syna Jana, který však skončil už roku 1599 (podle náhrobku, rovněž ve Svárově, „v úterý po sv. Lucii“). Poručnictví jeho nezletilého syna Floriana Jetřicha (Siebmacher má Floriana Theodora) se ujal stále čilý pán na Kladně Ctibor Tiburcí. Po jeho smrti roku 1615 převzal poručnictví Ctiborův syn Jan Jiří. Jak prastrýc, tak i strýc formovali z Floriana Jetřicha katolíka. Pokračování genealogického vývodu kladenské větve Žďárských je následující (kurzívou jsou uvedena data, která uvádí Siebmacher a nejsou ověřena z jiných pramenů):

Berní rejstříky z let 1603 a 161518) nám dávají představu o majetcích, které měli Žďáři na Slánsku. Z panství Kladno přiznával Ctibor Tiburcí roku 1603 celkem 208 a půl berního osedlého, Gotthard Florian na panství Červený Újezd 234 berního osedlého. Srovnatelně bohatý byl na Slánsku jen Jan Zbyněk Zajíc z Hazemburka na Budyni a Mšenu, bohatší už byla jen Polyxena z Lobkowicz na Roudnici a Jaroslav Bořita z Martinic na Smečně.19) V roce 1615 přiznává Jan Jiří z Kladna 227 a půl osedlého, z panství svého synovce Floriana pak 232 osedlého. Podobný majetek (což dokládá i změny v kraji) má jen Jan David Boreň ze Lhoty na Mikovicích, vyšší kromě Polyxeny z Lobkowicz a Martinice ještě Adam Šternberk na Budyni a Pátku. Žďáři představují v kraji Slánském největší majetky v rytířském stavu. Kdyby se jejich osedlí sečetli (což lze, neboť v praxi dál panství fungovalo jako celek) ocitli by se roku 1615 v kraji před Polyxenou z Lobkowicz a Martinic by „vedl“ jen o třináct a půl osedlého!

Do počátku stavovského povstání rozmnožili Žďáři své statky ve Slánském kraji několika koupěmi. Sedláčka opět není radno brát doslova, uvádí např., že Zdeněk koupil Tachlovce, které však Žďáři zdědili už kšaftem po Kladenském. Je však možné, že se jednalo o dokoupení *části* tvrze a vsí. Do panství však zcela jistě přibýly Kyšice (1557), Nučice (1576), Břve (1585), Hostivice se Zličínem (1608) a Hnidousy (1613). Rozlohu panství a jeho sousedy (na základě citovaných berních rejstříků z let 1603 a 1615) nastiňuje *mapa 2*. Tento majetek, jehož vývoj jasně hovoří o cílevědomé snaze po homogenitě panství, se ocitl v souvislosti se stavovskou rebelií let 1618–1620 a jejími následky v ohrožení.

Čas konfiskací

Jan Jiří Žďárský měl se synovcem a svěřencem Florianem Jetřichem, který dosáhl roku 1619 plnoletosti, smělé plány. Chtěl, aby budoucí dědic všeho panství pojmul za choť Alžbětu Koronu, dceru majitele sousedního smečenského panství, Jaroslava Bořity z Martinic. Majetkově to byl sňatek zcela rovných, společensky méně. Žďáři patřili do stavu rytířského a Martinicové do panského. Martinic sice nebyl proti, jednání o svatební smlouvu však protahoval a vše zkomplikovalo stavovské povstání. Žďáři dál usilovali o příbuzenský svazek s mužem, který byl pro rebely nepřitelem číslo jedna, v politických poměrech však hráli na obě strany. Na jedné straně prokázali Martinicovi nepřehlédnutelné služby jak při útěku z Prahy, tak i v ochraně jeho majetku,20) na straně druhé připojili 1. října 1619 svůj podpis na přísahu stavům.21) Jaroslav Bořita v průběhu povstání vyslovil konečně se sňatkem souhlas a Florian Jetřich opustil Čechy, do nichž se vrátil až po vítězství císařských nad stavy. Třebaže za sebou měl mimořádně vlivného tchána a projevoval horlivost v katolické víře, konfiskační komise na něj nezapomněla. Obvinila Floriana i Jana Jiřího z účasti na vzpouře (k čemuž stačilo podepsání výše uvedené přísahy). Na Martinicovu přímluvu je však koncem října 1622 pardonovala.22)

Hůře dopadli Žďáři z nekladenských větví. Jan Šebestian na Přívlacích (Žatecko) byl odsouzen ke ztrátě poloviny jmění, Jan Václav na Žďáře ke ztrátě třetiny jmění. První z konfiskovaných Žďárských zemřel roku 1624, druhý odešel roku 1628 pro víru ze země, vrátil se při saském vpádu, načež byl další konfiskační komisí roku 1634 odsouzen ke ztrátě svého jmění. Majetek ale byl restituován roku 1636 konfiskační komisí Frýdlantskou a předán strýci Jana Václava Hynku Jiřimu.23)

Omilostnění kladenský Žďáři konfiskací využili jako stovky jiných k rozmnožení majetku. Florian

Jetřich koupil za téměř 78 tisíc kop míšeňských z konfiskátu Štampachů panství Vičice. Za odhadní cenu 12 tisíc kop získal i Libočany Viléma ml. z Doupova, za 8 tisíc kop Hrušovany Hochhauzerů a za 11 tisíc kop Vtelno Kaplířů. Žádný z těchto statků však územně nenavazoval na kladenské a červenoújezdecké zboží, spojené i formálně po smrti Jana Jiřího Žďárského v jedno panství (jedinou návaznost představovala koupě Vinařic, vzápětí přenechaných Martinicovi). Jednoznačně lze konstatovat, že Florian Žďárský získal z majetků konfiskovaných v kraji Slánském absolutně největší díl.²⁴)

Říšská hrabata

Dne 4. srpna 1622 byl dosavadní rytíř Florian Jetřich Žďárský povýšen do stavu říšských svobodných pánů. V roce 1627 mu byl tento titul rozšířen na Čechy a o rok později získal říšský hraběcí titul. Tento vzestup završil roku 1631 získáním palatinátu. Jeho činnost rekatolizační, hospodářskou, náboženskou a další lze v již uváděné literatuře sledovat poměrně podrobně.²⁵) Poslední část rodokmenu kladenské větve Žďárských vyhlíží vcelku jednoduše. Uvádím ji zde včetně vazby na Lamberky, kteří Kladno zdědili (kurzivou jsou opět uvedeny údaje, které zaznamenává pouze Siebmacher).

Údaje Doskočilovy rekonstrukce Berní ruly pro Slánsko říkají, že Florian Jetřich přiznával ve stavu panském 112 berních osedlých.²⁶) Byl tedy třetím nejbohatším mužem kraje (po Bernardu Ignácovi Bořitovi z Martinic a Václavu Eusebiovi, knížeti z Lobkowicz) a padesátým nejbohatším šlechticem v Čechách. Jeho jediný mužský potomek František Adam Eusebius Seraficus zemřel 7. dubna 1670 svobodný a bezdětný. Neměl pravděpodobně příliš chut' rozdělit po generace zcelované panství. Odkázal jej z převážné části potomkům rodu Žďárských, žijícím v Sasku. Podmínkou bylo, že přestoupí ke katolické víře.

Proti Františkovu kšaftu se postavilo jeho pět sester, čímž začal vleklý šestnáctiletý spor. Saské příbuzenstvo, které nemínilo konvertovat, bylo nakonec finančně odškodněno. V letech 1686 až 1688 se panství rozdělilo mezi zmíněné sestry tak, že Marie Maxmiliana Eva dostala Kladno, Kročehlavy, Újezd pod Kladnem, Dubí, Olšany, Saky, Hnidousy, Motyčín, Žižice a Cvrčovice, Polyxena Lidmila Dobrou, Doksy, Družec, obě Přitočna, Terezie Eleonora Červený Újezd, Kyšice, Svárov, Rymaň, Libečov a Ptice, Johana Barbora Tachlovice, Nučice, Jinočany a Hostivice, na poslední ze sester, Annu Kateřinu, pak případly Litovice, Jeneč, Sobín, Břve, Hřebeč, Stehelčevy a Ptice.

Pokud jde o vlastní, teď už na pětinu ztenčené kladenské panství, odkázala je Marie Maxmiliana svým vnukům, hrabatům z Lamberka. Poručníci však shledali jeho stav neutěšený, samotné sídlo v Kladně zpustlé, a tak roku 1701 vše prodali Anně Marii Františce Toskánské, majitelce sousedního zboží buštěhradského. Velkokněžnu pochopitelně lákala vyhlídka na spojení obou panství, čímž by vzniklo na okolí Prahy poměrně rozsáhlé dominium. Finančně však byla tato operace nad její síly a místo realizace zajímavého projektu musela nabyté panství Kladno vzápětí prodat břevnovsko-broumovskému opatství benediktinů, zastoupenému opatem Othmarem Zinckem.

Exulantská větev Žďárských

V rámci úplnosti je nutno vzpomenout ještě tu větev Žďárských, kterou uváděla zmíněná závěť hraběte Františka Eusebia. Genealogicky se dostáváme na pole stejně nejisté jako v pasáži úvodní. Podle Siebmachera by se mělo jednat o potomky Stanislava na Všetatech a Šmikousích, syna Friedrichova a bratra Janova. Jeho mužskými potomky byli ve čtvrté linii Jan Václav, zmiňovaný, jak jsem uvedl výše, konfiskační pobělohorskou komisí, Mikuláš, Jetřich (Dietrich) a Jan Šebestián. Tato větev už se psala jako Sahrer von Sahr, eventuálně v latinizovanější podobě von Sohr.

Závěť kladenského hraběte Františka odkazovala majetek „synu Mikuláše Žďárského, který svého času odešel z Čech a jehož děti teď v zemi saské pozůstávají“.²⁷) Siebmacher uvádí jako jediného dalšího potomka Lea (1624–1680), pána na statcích Ragewitz, Zschortau a Laue v Sasku, a z grafiky jeho genealogické tabulky není zřejmé, zda to byl právě Mikulášův syn.

Sedláčkův článek v Ottově slovníku uvádí ve shodě se Siebmacherem konfiskovaného Jana Václava (avšak s jiným datem úmrtí a jiným otcem), jeho bratra Šebestiana (Siebmacherova Jana Šebestiána?), Mikuláše (jehož má rovněž Siebmacher) a Lva (jehož uvádí Siebmacher až v dalším koleni). Píše však, že Mikuláš a Lev dostali roku 1686 vyplaceno z panství kladenského 50 000 zlatých. Ať už byl Lev Mikulášovým bratrem (Sedláček, Masák) či synem (Siebmacher), dál se oba renomovaní autoři shodnou, že další potomstvo Sahrerů von Sahr se odvíjelo od Lva (Lea). Což uvádí i genealogický článek Masákův.²⁸)

Sedláček i Masák zachytili poslední Sahrery v druhé polovině 19. století. Jenom Masák však uvádí několik málo dalších životopisných podrobností. Děťich Gustav (1779 až 1835) byl „saským majorem“. Jeho syn Karel Jindřich Gustav si prý „byl vědom českého původu (psal i do Památek archeologických)“.

Bratr Karla Jindřicha byl „saským rytmistrem“. Lze k tomu dodat několik zajímavých podrobností. Podplukovník Dietrich Gustav von Sohr se zúčastnil tažení pruské Blücherovy armády roku 1815 (což bylo Napoleonovo tažení, které „skončilo“ u Waterloo) ve 2. armádním sboru genpor. von Pircha I. ve funkci velitele 2. jezdecké brigády. V tomto tažení velel průzkumu na levém křídle pruské armády v době bitvy u Ligny, přednímu voji sboru v době ústupu francouzského křídla maršála Grouchyho od Wavre na Namur a témuž při závěrečných bojích o Paříž, kdy byl jezdeckem generála Exelmanse mezi Neuilly a Versailles poražen a zajat.²⁹⁾

Jiný von Sahr je uváděn v souvislosti s Napoleonovým tažením do Ruska roku 1812. Byl generálem a velitelem jedné z divizí VI. (saského) sboru generála Reyniera. Tento sbor působil po celé tažení na pomezí Volyně a Litvy a byl podřízen knížeti Karlu Filipovi Schwarzenbergovi, veliteli rakouského Auxiliárního sboru.³⁰⁾ Generál von Sahr se zúčastnil hlavního sasko-rakouského útoku v bitvě u Poddubna (nazývané také někdy bitvou u Gorodečna), kde spojené rakousko-saské síly pod Schwarzenbergovým velením porazily ruskou 3. (záložní) armádu generála Tormasova. Podle dobových svědectví se však příliš nevyznamenal, ve složitém terénu dokonce málem část divize i sám sebe utopil v bažině...³¹⁾ Tažení přežil, jeho jméno se vyskytuje ještě v *ordre de bataille* Reynierova sboru u Lipska, kde během bitvy přešel zrádně na stranu protinapoleonské koalice.

Poslední zmínka o rodu Žďárských pochází z roku 1933. Dopisem, datovaným z Poznaně 3. listopadu onoho roku, se v kladenském zámku dotazoval na podrobnosti ohledně genealogie Žďárských muž, který o sobě napsal, že je potomkem rodu a podepsal se jako „R. Dziarski hrabia de Sora“.³²⁾

Poznámky:

- 1) Text kšaftu viz např. Švejda J.: Kladno – studie historická. Zprávy Okresního vlastivědného Sládečkova muzea Kladno, č. 1. Kšaft je datován „v úterý před Obrácením sv. Pavla na víru křesťanskou“.
- 2) Literatura se shoduje, že Červený Újezdec získal Oldřich, jen F. B. Škorpil (Popis okresního hejtmanství Kladenského, Kladno 1895) uvádí (pravděpodobně podle Siebmachera – viz pozn. 8), že jej získal už jeho otec Jan. J. Mottl (Kladno, město a statek v Pražském kraji, Kladno 1931) a Hausmann-Hořický (Něco o Kladně a Žďáršti ze Žďáru na Kladně, Lumír IV., 1854) se mylí, když u Oldřicha Žďárského uvádějí jen dva syny.
- 3) Viz Ottův slovník naučný, heslo Žďárský.
- 4) Tamtéž.
- 5) Čornej P.: Lipanská křižovatka, Panorama 1993.
- 6) Bartůněk V.: Žďáršti ze Žďáru co patronátní páni Kladna, Sborník historického kroužku XXXIII (1932) a XXXIV (1933).
- 7) Sedláček A.: Hrad, zámky a tvrze království Českého, sv. VIII., F. Šimáček, Praha 1891.
- 8) Siebmachers Wappenbuch, IV. Band, 9. Abt. Reprint dle vydání z roku 1886. Bauer u. Raspe, Inh. Gerhardt Gessner, Neustadt an der Aisch, 1979.
- 9) Masák A.: Žďáršti ze Žďáru co patronátní páni Kladna. Znaky rodů českých. Příloha časopisu Společnosti přátel starožitností, roč. II.–VI. (1894–1898).
- 10) Wirth Z.: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Kladenském, Praha 1907.
- 11) Mottl J.: Kladenští z Kladna. PAM, díl X., str. 17–28.
- 12) Zejména se to týká Hájecké pamětní knihy, citované kromě práce v pozn. 11) i v Bartůňkových příspěvcích ve Sborníku hist. kroužku, 1932, str. 62 a 80, a 1933, str. 126. Kromě vlastních pramenů by do problému mohla vnést jasno i genealogická kartotéka v pozůstalosti A. Sedláčka, která byla uložena v Ústavu československých a světových dějin v Praze-Emauzích.
- 13) Viz citované práce Bartůňkovy, Škorpilovy a Sedláčkovy.
- 14) Viz Stavebně-historický průzkum: Kladno – Zámek a Josífka, SÚRPMO 1976.
- 15) Blíže k jeho osobě Kovařík J.: Urození kraje kladenského, Nezávislý novinář, Kladno 1996.
- 16) Podrobněji k oběma bratřím viz A. Sedláček a J. Masák, c. d., k Albinovi ještě V. Bartůněk, c. d.
- 17) Podrobněji ke Ctiboru Tiburcímu Kovařík J., c. d.
- 18) Marat F.: Soupis poplatnictva 14 krajův království českého z r. 1603, VKČSN 1898, tř. fil.-hist.-filolog. Sedláček A.: Rozvržení sbírek a berní z roku 1615..., Praha 1869.
- 19) Kovařík J.: Bílá hora a šlechta kraje Slánského, Slánský obzor, roč. 1–2, rok 1993–1994.
- 20) Blíže Kovařík J.: Urození kraje kladenského, Nezávislý novinář, Kladno 1996.
- 21) Bílek T.: Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618, sv. I. a II., Praha 1882–1883.
- 22) Tamtéž.

- 23) Tamtéž.
- 24) Podrobněji Kovařík J.: Bílá hora a šlechta kraje Slánského, Slánský obzor, roč. 1–2, rok 1993–1994.
- 25) Nejdetailněji viz Bartůněk V., c. d. a Mottl J., c. d. K otázce Lorety a kláštera v Hájků viz nejnověji Štoviček J.: Loretánská idea a barokní historismus u Martiniců v době pobělohorské. In: Rozprava o baroku, Vlastivědné muzeum Slaný, 1993. Srv. též Příbyl V.: Sacra Silva, vulgo Hájek. In: Posel z Budče č. 9 z 23. září 1995.
- 26) Kovařík J.: Šlechta kraje Slánského po třicetileté válce, Slánský obzor, roč. 4, 1996.
- 27) Stavebně historický průzkum, c. d.
- 28) Masák A.: c. d.
- 29) Margerit R.: Waterloo, Gallimard, Paris 1964.
- 30) Nafziger G.: Napoleons Invasion in Russia, Novato Press, California 1979.
- 31) Funck F. von: In Russland und Sachsen 1812–1815, Verlag C. Heinrich, Dresden 1930.
- 32) Kopie dopisu z pozůstalosti p. Pozděny, archiv muzea Strojíren POLDI, Kladno.

JIŘÍ MAJER

Státní průzkum slánsko-kladenské kamenouhelné pánve (1842–1855)

Nepříznivým důsledkem narůstání manufakturní výroby v Českých zemích – zejména železářství a sklářství, náročných na vysokou spotřebu dřeva – byl rychlý úbytek lesních porostů, v předchozích dobách intenzivního dolování rudných ložisek již značně vyčerpaných. Tato skutečnost vedla od počátku 18. století stát ke snaze zajistit dostatek náhradního paliva.1) Po rozvoji textilní výroby, pivovarnictví, lihovarnictví, cihlen, vápenek a některých kovořemesel se jeho vyhledávání stalo naléhavou potřebou. Roku 1757 byl proto vydán císařský výnos s výzvou k hledání a využívání minerálního uhlí. Prospekci jeho ložisek stát podporoval vysíláním odborníků. O naléhavosti řešení nedostatku paliva svědčí roku 1787 zařazení uhlí mezi tzv. vyhrazené suroviny a s tím i rozhodnutí, že k jeho těžbě je nutný státní souhlas.

Prékážkou rozšíření těžby byl zpočátku nezájem šlechtických vrchností, které dolování uhelných slojí na svém majetku povolovaly obvykle s nechtí.2) Dekretem Dvorské komory ve Vídni z 8. ledna 1789 bylo proto nařízeno, že nikomu z poddaných nemá být bráněno na jejich pozemcích hledat uhlí. Na jeho nálezy se dokonce přiznávaly erární prémie.3) Aby byl oslaben odpor pozemkových vrchností a zvýšen jejich zájem o uhelné dolování, dekret Dvorské komory z roku 1789 jim zaručil přednostní právo těžby v jejich dominiích4) a v roce 1791 je přiznal výhradně jim.5) Potřeba uhlí jako průmyslového paliva byla však stále naléhavější, a tak r. 1793 byly tyto i další doplňkové výnosy zrušeny a bylo povoleno těžit uhlí každému za předpokladu, že budou splněny právní náležitosti, tj. udělen souhlas majitelů pozemků a horních úřadů a řádné provádění důlních prací za dozoru horních soudů.6)

Těmito opatřeními byly sice odstraněny možné překážky pro důlní práce, přesto však k jejich rozvoji mělo dojít až v dalších desetiletích. Příčinou byl nedostatek kapitálu potřebného pro otvorku uhelných ložisek a zprvu i obtížný odbyt uhlí. Často se stávalo, že drobní podnikatelé z měšťanských vrstev a sedláci těžby zanechávali, když se zadlužili. Takové případy nastávaly například již ve 20. letech 19. století u slánských malodolů. Chyběly také odborné znalosti, geologické a provozní, i kvalifikované pracovní síly.

Zatímco hnědouhelné hornictví v podkrušnohorské pánvi během druhé poloviny 18. století nabývalo na intenzitě zásluhou odbytu v tuzemsku a v Sasku, umožněného využitím Labe jako komunikačního spoje,7) černouhelné hornictví se intenzivněji vyvíjelo mnohem později. Jeho počátky je možné hledat především ve slánsko-kladenské pánvi. Roku 1756 jsou zaznamenány první pokusy o těžbu uhlí u Buštěhradu, Lán a u Mutějovic a kutací práce severně od Otavovic,

podniknuté tamními pozemkovými vrchnostmi. V roce 1760 bylo nalezeno uhlí u Vrapic, roku 1765 se dolovalo u Kamenných Žehrovic a v dalších desetiletích s dočasnou intenzitou i na jiných místech na Kladensku.8) Koncem 60. a počátkem 70. let 18. století byly na selských pozemcích krátkodobě dobývány výchozy slojí z Drnova, Vítova, Nedobylíc, Jedoměřic, u Hvězdy, Tuřan, Libkovic a v dalších letech v okolí osad Jemníky, Studeněves, Přelíc a Kvíc.9)

K rozvoji dolování v této středočeské oblasti došlo však především počínaje rokem 1816. Z 15 černouhelných dolů v Českých zemích byl r. 1819 nejspěšnější důlní podnik buštěhradské vrchnosti s roční produkcí 6 535 tun uhlí.10) Příznivé podmínky pro odbyt uhlí tu vytvořil nárůst průmyslu v Praze a v jejím okolí. Zábranou naopak byla neorganická těžba mělkými malodoly, zakládáními blízko sebe či úklonnými stolami raženými přímo ve slojích. Byly totiž po vyrabování snadno dobytelných ložiskových partií do nevelkých hloubek pouštěny a v jejich blízkosti otevírána nová důlní díla. Protože nebyla

zpravidla proti tlakům hornin zajišťována dostatečnou výstrojí, docházelo k závalům, během nichž nejednou vznikly ztráty na životech. Kontroly horních úřadů v roce 1812 prokázaly, že zejména doly soukromých těžařů jsou z technického hlediska špatně provozovány. Výnosem Českého gubernia v Praze bylo horním úřadům nařízeno konat pravidelné roční prohlídky uhelných podniků.¹¹⁾ Při zvyšujícím se odbytu uhlí však ani poté nedošlo k zásadnímu zlepšení důlních prací, a to ani ve slánském kraji, který se začal posouvat do popředí státního zájmu. Stav tamního hornictví byl proto v roce 1830 podroben tvrdému odsudku.¹²⁾

Jednou z příčin nedobře provozované těžby uhelných slojí (se snahou rychle docílit produkce), byly změny v ekonomické struktuře Českých zemí, vyvolané průmyslovou revolucí, která způsobila novou územní dělbu práce. Oblasti tradiční manufakturní a řemeslné výroby ztrácely na významu, naopak rychle jej nabývaly nově vznikající průmyslové podniky v blízkosti uhelných ložisek. V uhelných revírech byly zakládány železárny, strojírenské, keramické a chemické závody s vysokou energetickou náročností. V této souvislosti se utvářely ekonomicky a populačně nové regiony, ve středu země především Praha, která postupně vyrůstala v jedno z významných průmyslových středisek.

Význam slánsko-kladenské kamenouhelné pánve se proto výrazně zvyšoval. Od 20. let 19. století byly angažováním soukromých těžařů a zčásti vrchností postupně vydobyty okrajové pánvičky a důlní práce začaly postupovat z Vrapicka a Buštěhradska západním směrem ke Kladnu.¹³⁾ Hlavní iniciativu tu od prvních desetiletí 19. století vyvíjela ve svém dominiu buštěhradská vrchnost,¹⁴⁾ jejíž důlní podniky v té době již dominovaly nad oblastí ostravské kamenouhelné pánve. V kladenském prostoru se ve 30. a 40. letech 19. století v těžbě angažoval těžař V. Černý na Vrapicku. Po jeho příkladu se na průzkumných pracích podílela také buštěhradská vrchnost. Chtěla vysledovat pokračování uhelných slojí severním směrem. Těžní jámou Marie-Antonie se tak podařilo v roce 1840 zjistit sloj v hloubce 100 m.¹⁵⁾

Až do té doby však nebyla nafárána hlavní kladenská sloj, a tak účelem vyhledávacích prací bylo najít její uložení západním a jihozápadním směrem ke Kladnu. K úspěšnému hledání zde již hluboko uložených slojí bylo třeba značných investic, které přesahovaly možnosti soukromých těžařů. Mohl je dotovat jedině stát, který měl zájem zajistit dostatek paliva pro státní dráhy a rychlou distribuci podnitit rozvoj průmyslového podnikání v Českých zemích. Budování železnic mělo v tomto směru klíčový význam, proto na Kladensku byly dráhy později i největšími těžaři (Buštěhradská dráha a Rakouská společnost státních drah). Suverénně ovládaly distribuci uhlí, zvláště od 50. let 19. století po ustavení tzv. Hořelického spolku, odbytové organizace těžařů a státních drah, která určovala ceny uhlí ve středních Čechách a železniční dopravní tarify.¹⁶⁾

Průzkumné práce nebyly snadné. Prostor mezi Sláným a Kladnem byl vyplněn 14 samostatnými pánvičkami, vzájemně se lišícími výskytem, geologickým stářím a kvalitou uhlí, se značně rozdílnou hloubkou uložení od několika desítek do 500 metrů a o mocnosti slojí od několika centimetrů až do 9,5 metru, uložených i ve více vrstvách nad sebou. Střed celé pánve tvořil kladenský revír. V něm byly nejrozsáhlejší sloje o největší mocnosti (hlavní z nich ve středu pánve dosahovala místy až 12 m) s výtečnou jakostí. Nacházely se v prostoru od Vrapic k Brandýsku směrem ke Kladnu a Kročehlavům. Kromě nich tu byl výskyt nadložních slojí kounovsko-slánských, od Minic a Zeměch pokračujících k západu přes Podlešín, Jemníky, Studeněves až ke Kroučově. Byly uloženy v nevelkých hloubkách, s malou mocností a s uhlím nevalné kvality. Průzkumné práce tu nebyly bez obtíží. Ztěžovaly je značně složitě tektonické poměry, četné zlomy a poruchy, výskyt zvýšených tlaků, otřesů a kuřavkových partií (zvodněné jemnozrnné jílovito-písčité zeminy) a silné přítoky spodních vod.¹⁷⁾

Cílem průzkumu především bylo objevit hlavní kladenskou sloj. K tomuto účelu zřídil stát výnosem Dvorské komory ve Vídni ze dne 17. 8. 1842 při Vrchním horním (báňském) úřadě v Příbrami Kutací ředitelství. Jemu byly podřízeny tři kutací komise (k nimž r. 1843 přibýly dvě další) a určena místa jejich působení – Slaný, Velká Skalice, Lanškroun, Moravská Třebová a Moravská Ostrava.¹⁸⁾ Řízením prací na Slánsku a Kladensku byl pověřen Augustin Beer, absolvent banskoštiavnické báňské akademie (pozdější profesor hornictví na příbramské báňské akademii a v letech 1875–1879 její ředitel), který na státní útraty v letech 1839–1841 absolvoval stáže v řadě slezských, německých, francouzských a belgických uhelných dolech.¹⁹⁾

Kutací komise ve slánském kraji zahájila činnost v září 1842. Zprvu bylo její sídlo v Buštěhradu, ale záhy Beer řídil průzkumné práce ze Slaného, a to až do roku 1846, kdy pro operativnější kontrolu vrtných a důlních prací přenesl své působení opět do Brandýsku.²⁰⁾ Po schválení jím vypracované geologické mapy a návrhu na umístění prvních hlubinných vrtů Vrchní horní úřad v Příbrami dal pokyn k zahájení prací a ze státních březohorských rudných dolů Anna a Vojtěch přeložil do Buštěhradu prvních 10 horníků a dva tesaře.²¹⁾ Současně byly vyměřeny dva první kutací obvody na kladenském a kolečském katastru. Do sféry státního průzkumu byly zprvu zařazeny lokality Kladno, Motyčín, Libušín, Vinařice, Pchery, Dubí, Stehelčevy, Brandýsek, Cvrčovice, Dřetovice a Třebusice (I. obvod) a prostor mezi Vysokou a Hnidousy

(II. obvod). V září 1842 se u Brandýsku mezi doly Anna a Ludmila začalo s hloubením první kutací šachty a v říjnu druhé u Kladna.²²⁾ Krátce poté byly začaty dva vrty u Lobče, které sice uhelné sloje nezastihly, ale orientovaly tak postup průzkumu jiným směrem, nejprve v tzv. otvovické muldě, především u Blevic.

Průběh státních kutacích prací na Kladensku byl v prvních letech málo úspěšný a stal se proto předmětem trvalé pozornosti Kutacího ředitelství v Příbrami a Ústředního báňského ředitelství ve Vídni. O tom, jaký zájem státu byl na rychlé otvírce a těžbě kladenských slojí, svědčí okolnost, že na rok 1845 byla z celkového rozpočtu na všechny kutací práce v Českých zemích ve výši 93 237 zlatých povolena slánské komisi dotace 60 848 zlatých,²³⁾ tedy téměř šestinásobek rozpočtu přiznaného komisi na Ostravsku. Na rok 1846 byla tato částka na Beerovy průzkumné práce zvýšena na 101 000 zlatých.²⁴⁾ Středem hlavního průzkumu byly především terény v okolí Kladna a Brandýsku. Hlubinné práce tu ztěžovaly na mnoha místech silně vodonosné vrstvy. Na zvládnutí značných výronů spodních vod nestačily záhy ruční pumpy, a tak od roku 1844 bylo nutné pro nepřetržité čerpání použít parní stroje. Na obou hlavních kutacích šachtách v Brandýsku a v Kladně přítok vody totiž stoupal rychlostí 8–9 kubických stop za minutu (0,25–0,28 m³) a horníci, zejména na kladenské šachtě, museli při jejím hloubení v roce 1845 většinou pracovat ve vodě.²⁵⁾

Po dlouhé měsíce prvních let zprávy slánské kutací komise nezaznamenávaly zastížení uhelných slojí. Teprve na přelomu dubna a května 1845 byly kutací šachtou u Brandýsku nafárány v hloubce 78,33 m první dvě vrstvy uhlí, ovšem jen o mocnosti jedné stopy (0,315 m) s mezivrstvou bituminózních břidlic. Protože směrem k severu zesilovaly, Beer se domníval, že zastihl buštěhradské sloje a při dalších pracích narazí na mocnější výskyt. Prozatímní neúspěch vrtných prací vyvolával jistou nedůvěru Ústředního báňského ředitelství ve Vídni, které neustále naléhalo průzkumné práce zrychlit s odůvodněním, že potřeba uhlí je stále naléhavější.²⁶⁾ Zpomalování prací především zaviňovala nedostatečná kvalita vrtných zařízení a parních strojů, na nichž při nepřetržitě čerpací a vrtné činnosti docházelo k četným poruchám, způsobujícím časové výpadky.²⁷⁾ Stát kladl trvale mimořádný důraz na vrtné práce v kladenské oblasti a v úřední agendě ústředního báňských institucí se v průběhu doby jejich netrpělivost projevovala zvyšovanou tlakovou tendencí.

Názor, že kladenská oblast skrývá mohutné černouhelné ložisko, byl podepřen počátkem listopadu 1846, kdy důlní Váňa nalezl na jih od Vrapic části hlavní kladenské sloje o mocnosti 1,6 m v hloubce 190 m.²⁸⁾ Byl to první důkaz o její existenci. Pro státní kutací komisi znamenal podnět k zintenzivnění průzkumných prací. Koncem roku 1846 byly v terénech mezi Brandýskem a Kladnem prováděny vyhledávací práce řadou vrtů a kutacích šachtic.²⁹⁾ Pod Beerovým vedením tehdy pracovalo 206 dělníků a do r. 1847 se jejich počet zvýšil podle potřeby až na 393 mužů. V té době bylo v revíru Brandýsek v činnosti 23 kutacích šachet, šachtic a hlubinných vrtů, v kladenském revíru na 17 lokalitách.³⁰⁾ Přes občasné výhrady státních ústředních orgánů vůči volbě místa vrtů či postupu prací na některých místech jejich důvěra v Beerovy schopnosti otřesena nebyla. Dokládalo to i schválení vysokého rozpočtu jeho kutací komisi na rok 1847, kdy z celkové částky 200 000 zlatých, určené pro všechny průzkumné práce v Českých zemích, bylo jí schváleno 135 000 zlatých, tedy 67,5 %.³¹⁾

Teprve po pěti letech prací, dne 13. října 1847, mohla slánská kutací komise ohlásit první skutečný úspěch. Jedním z kladenských vrtů byla v hloubce 144 m zastížena sloj o mocnosti 4,40 m dobré kvality.³²⁾ Práce poté zesílily, nyní již s odůvodněnou nadějí na docílení původního záměru, tedy vyznačit uložení hlavní kladenské sloje.

Veškeré práce první léta řídil Beer sám, teprve od srpna roku 1846 s pomocí Emanuela Klečky, později jedné z výrazných osobností kladenského hornictví.³³⁾ Do konce roku 1847 se pracovní štáb slánské kutací komise zvýšil o další tři absolventy Báňské akademie v Banské Štiavnici. K nim v roce 1848 přibyl vynikající montanista Petr Rittinger.³⁴⁾ V té době byla činnost kutací komise řízena již ze dvou míst. Beer od roku 1846 působil v Brandýsku, aby byl v blízkosti vrtných a důlních prací, ve Slaném pracoval Eug. Al. Mayer, který měl na starosti technické vybavení dolů a hlubinných vrtů.³⁵⁾

Během roku 1847 a 1848 se koncepce průzkumných prací ustalovala. Práce se soustředily na intenzivní prohlubování tří hlavních šachet – v Brandýsku (důl Michael) a u Kladna (příští doly Kübeck a Thinnfeld) –, které byly vybaveny silnými parními stroji k těžním a čerpacím pracím. Průzkum pokračoval řadou vrtů na perspektivních lokalitách. U Kolče před koncem roku 1848 dosáhl vrt hloubky 190 m, u Stehelčevsi 274 m a ostatní vrtné práce u Rozdělova a Újezda byly v té době v hloubkách kolem 200 m.³⁶⁾ Práce pokračovaly i v průběhu roku 1849. Revoluční události v letech 1848–1849 v rakouské monarchii a tehdejší válečné výdaje se projeví v doporučení účelně úsporného využití státních dotací na Kladensku. Přesto z rozpočtu pro všechny státní kutací komise v Českých zemích ve výši 156 000 zlatých byla opět nejvyšší částka přidělena slánské komisi, a to 124 000 zlatých, tedy 79,62 %.³⁷⁾ Práce se proto soustředily na hlavní lokality, v Brandýsku na pozdější podvojný důl Michael a na Kladně na již zmíněné dva doly. Z úsporných důvodů ministerstvo orby a hornictví povolilo dokončit starší vrty u Vrapic, Kolče, Stehelčevsi a u Újezda, ale k novým již souhlas neudělilo. Snížil se také počet dělnictva na 230 osob, ostatní pracovníci

byli převedeni do státního závodu rudných dolů v Příbrami a pomocné síly propuštěny.³⁸⁾

Roku 1849 došlo ve slánské kutací komisi ke změně. Po zřízení Montánního učiliště v Příbrami (pozdější Báňské akademii) byl na něm jmenován Augustin Beer v říjnu toho roku prvním asistentem pro obor hornictví. Agendu provozní od něj prozatím převzal Jan Reich, finanční Emanuel Klečka.³⁹⁾ Oba se v pozdějších letech významně podíleli na rozvoji českého uhelného hornictví, Klečka řadou zlepšení technických zařízení, zvláště na vrtných soupravách, Reich se po prodeji kladenských státních dolů Rakouské společnosti státních drah v Brandýsku roku 1855 stal jejím prvním ředitelem. Beerovým nástupcem se roku 1850 stal Leopold Fiedler, jeho spolužák na Báňské akademii, dosavadní kutací komisař na Trutnovsku.⁴⁰⁾ Spolu s ním se v letech 1839–1841 účastnil dvouleté stáže v evropských uhelných dolech. Fiedler pak řídil státní průzkumné práce na Kladensku a Slánsku až do jejich ukončení v roce 1855. Na pokyn Kutacího ředitelství v Příbrami Beer před odchodem z Brandýska vypracoval perspektivní program kutacích prací. Doporučil, aby se vrtné práce soustředily především na nedotčené terény východně a západně od Motyčína a pro tyto úseky připravil technické podklady a geologické mapy. Současně vyslovil přesvědčení, že zejména kladenské šachty mají před sebou výhled na úspěšnou těžbu, jejíž počátek odhadoval k roku 1854. Předpokládal pak výtěžek v prvním roce na 100 000 tun uhlí a během dalších 2–3 let zvýšení produkce na dvojnásobek.⁴¹⁾

Reálnost této prognózy další léta potvrdila. Důl Michael v Brandýsku roku 1852 v hloubce 233 m dosáhl 8 m mocnou sloj a byl pak prohlouben až do 375 m. K němu byly ještě za Beerova působení zahájeny práce na překopu z větrací a odvodňovací jámy Layer, jímž bylo založeno 2. patro tohoto dolu. Kladenský důl Thinnfeld v roce 1854 zastihl 9,4 m mocnou sloj v hloubce 284 m a důl Kübeck narazil roku 1858 v hloubce 342 m na sloj o mocnosti 9,3 m. V roce 1849 začatý vrt severně od Kladna na tzv. Průhonu (pozdější důl Průhon) roku 1852 narážel v 295,85 m hloubce sloj mocnou 5,69 m. Tím byl prokázán výskyt uhelných formací i na sever od Kladna. V 60.–80. letech 19. století bylo v místech vrtů otevřeno a úspěšně těženo několik dalších dolů – Bresson (1868) s mocností sloje s čistým uhlím 8,5 m v hloubce asi 300 m, Engerth (1868) se slojí 9,3 m v hloubce 320 m a posléze Ronna (1882) se slojí 6,5 m mocnou v hloubce asi 400 m. Poté byla ještě založena podvojná šachta Mayrau (1880) s 8 m slojí v hloubce 520 m a ve vzdálenosti 2 km západně od ní důl Max (kolem 1890), který těžil stejnou mocnou sloj v hloubce 480 m. Východně od Libušína byla otevřena jáma Jan (1884, zdvojená roku 1890) se slojí 8 m v hloubce 431 m a po úspěšném vrtu byl ve vzdálenosti asi 2,5 km od ní otevřen Schöllerův důl (po roce 1890) na slojí 9 m mocné v hloubce 494 m.⁴²⁾ Státní průzkumné práce v letech 1842–1855 měly tedy pro rekognoscaci kladenské kamenouhelné pánve zásadní význam. Řadou vrtů, z nichž některé byly bezúspěšné, byla vyvrácena domněnka o souvislosti kladenského a otvovického revíru a umožněno tak soustředit průzkum správným směrem ke Kladnu.

Kutací práce ve slánsko-kladenské oblasti byly nejintenzivnějším hledáním uhelných slojí v Českých zemích. Jejich význam spočíval nejen v ekonomické sféře, ale též v technické. Byly totiž vyzkoušeny a zavedeny různé pracovní postupy a na vrtných soupravách byly provedeny mnohé inovace. Zkušenosti zde ověřené a získané umožnily Beerovi v roce 1858 napsat učebnici hlubinného vrtání,⁴³⁾ která byla souborným shrnutím a výkladem všech dosavadních znalostí v tomto teprve se rozvíjejícím oboru ložiskové prospekce. Stala se proto encyklopedickou příručkou na řadě evropských báňských akademií a hornických učilišť. Beer do ní vtělil vlastní poznatky získané během průzkumných prací na Slánsku a Kladensku i zahraniční nabyté během stáže v německých, francouzských a belgických uhelných revírech, podniknuté v roce 1846 za státní prostředky.

Pro doplnění obrazu o výsledku kutací komise na Kladensku zbývá aspoň stručně charakterizovat její technický přínos. V úvodní fázi byla aplikována anglická metoda nárazového vrtání, tedy volným pádem železné tyče s vrtákem, která byla na Kladensku poprvé použita již v roce 1833 na dole Jan u Vrapic. Ke zdvihu soutyčí zprvu sloužila šlapací kola, která byla počínaje r. 1845 nahrazována parními stroji, zpravidla o nevelkých výkonech pod 10 HP (kolem 7,5 kW). R. 1847 byla zavedena německá metoda vrtání užitím tzv. volnopádu, při němž se dláto před dopadem na dno vrtu uvolňovalo ze soutyčí. Toto zařízení, které konstrukčně zlepšil Emanuel Klečka, vešlo do evropské technické terminologie jako „český odpadák“. Kladenský směnsmistr J. P. Vlach jej roku 1856 ještě zdokonalil. Odpadákem byly vrtné výkony zrychleny a docíleny byly i úspory, mimo jiné například odlehčením vrtného soutyčí jeho zhotovením z modřínového nebo jedlového dřeva. Nejhlubší vrt byl užitím volnopádu odpadáku proveden severozápadně od Kolče do hloubky 412 m. Řadu zlepšení na vrtných soupravách provedl Beer sám, například úpravu tvarů vrtných tyčí, dlát, záklopkové lžice na vybírání hornin ze dna vrtů. Mimo jiné v roce 1849 poprvé v rakouské monarchii při nárazovém vrtání na laně nahradil konopná lana drátěnými vlastní konstrukce. Byl také autorem změn na dalších zařízeních, zlepšil řadu provozních postupů při vrtných pracích, při hloubení jam a jejich výstrojí. V letech 1842–1855 byly na Slánsku vyzkoušeny i různé konstrukce vrtných věží, zejména jeřábů podle Beerových nebo Klečkových projektů, jimiž bylo zlepšeno a ulehčeno zdvihání úderných tyčí

s vrtákem. Na jednom z vrtů na Kladensku byla roku 1847 pomocí takového zařízení během 24 hodinového provozu za 11 týdnů docílena hloubka 135,25 m s profilem 12 cm.

Přínosem slánské kutací komise bylo také využití parních strojů k čerpání, k vrtným pracím a na prvních dolech k těžním účelům. V prvních letech se k pohonu čerpadel používaly parní stroje o výkonech od 4 do 24 HP (2,70–17,65 kW), od roku 1848 však bylo nutné již nasazovat silnější stroje. V květnu 1848 byl na dole Michael v Brandýsku uveden do provozu parní stroj o výkonu 60 HP (44,40 kW) a v roce 1849 byl obdobný parostroj vyroben v železárnách ve Frýdlantu pro pozdější důl Thinnfeld. V dalších letech se výkony parních strojů na kladenských dolech zvyšovaly. R. 1858 byl na podvojném dole Michael Layer instalován parní stroj o výkonu 450 HP (330 kW).44)

Státní kutací práce ve slánsko-kladenské kamenouhelné pánvi měly tedy nemalý význam. Nejen že se jejich zásluhou podařilo zrychlit industriální proces ve středních Čechách, ale získané zkušenosti při otvírací a těžbě slojí vytvořily příznivé provozní podmínky pro rozvoj všeho českého uhelného hornictví. Vydátne přispěly i ke specializaci několika montánních věd, zejména geologických disciplín.

V následném průběhu průmyslové revoluce uhelné doly na Kladensku, těžené ve státní režii, postupně přešly do majetku různých společností. Kladenské uhelné pole, vyznačované od roku 1842 hlubinnými vrty zmíněné státní kutací komise a dobývané pak 8 doly (Michael Layer, Thinnfeld, Kübeck, Prúhon, Bresson, Engerth, Barré a Ronna), byly záhy po skončení její činnosti v roce 1855 státem prodány již zmíněné Rakouské společnosti státních drah se sídlem v Brandýsku. Dolový prostor, v němž se nacházely, byl později ještě rozšířen, takže v podstatě zaujímal střed kladenské pánve. Hraničil na jihojihozápadě a severozápadě s dolovým polem v majetku Pražské železářské společnosti se sídlem v Kladně, východně a zčásti jihovýchodně souvisel s buštěhradským polem. Pražská železářská společnost získala časem i dolová pole v prostoru od Stehelčevsi až ke Cvrčovicím.45)

Důlní majetková držba na Kladensku a Slánsku se tedy postupně vyhranila. Buštěhradské doly na Vrapicku, které se už ve 30. letech 19. století staly doživotním majetkem rakouských císařů, byly označovány jako „Doly císařské“. Když v roce 1833 přešly do držby Buštěhradské dráhy, byly nazvány „Buštěhradskými doly“. Jak již byla zmínka, doly u Brandýsku a nad Kladnem stát v roce 1855 prodal se všemi tehdejšími státními drahami na území celé monarchie „Rakouské společnosti státních drah“ (v majetku společnosti francouzských podnikatelů). Byly pak nazývány podle místa horního úřadu „Doly brandýsecké“. Doly Pražské železářské společnosti byly roku 1856 podle umístění své správy jmenovány „Doly kladenské“.46) Privatizační proces v černo- a hnědouhelném hornictví během industrializace Českých zemí dynamicky pokračoval. Jestliže v roce 1850 bylo ve státním majetku ještě 6,75 % uhelných dolů a 93,25 % v soukromých rukou, do roku 1875 se podíl státního majetku snížil na pouhé 0,32 %.47) Uhelné doly v té době tedy již téměř výhradně patřily důlním společnostem nebo průmyslovým závodům.

Závěrem zbývá připomenout, že rozvoj uhelného hornictví se výrazně odrazil v demografickém a společenském vývoji Českých zemí. V jejich reliéfu začala vystupovat nová místa s narůstajícím počtem obyvatelstva v uhelných pánvích. Jedním z příkladů je i Kladno, původně statek břevnovského kláštera. Jestliže v roce 1863 tu v 504 domech bylo již 5 292 obyvatel, roku 1872 – kdy bylo povýšeno na město – v něm žilo přes 10 000 osob a jejich množství se do r. 1890 zvýšilo na 17 000. Město se v té době rozrostlo na 1 350 domů.48)

Na ukončení tohoto jen stručně naznačeného průběhu státních kutacích prací na Slánsku a Kladensku a jejich důsledků budiž dovolena ještě závěrečná poznámka in margine. Během dotěžování kladenských slojí byly již záhy po druhé světové válce hledány další výskyty v terénech západně od Slaného. V letech 1947–1949 byla sérii vrtů zkoumána kounovská sloj na katastrech obcí Pozdeň a Jedomělce a počátkem 50. let vrtné práce pokračovaly na dalších místech na Slánsku. Detailní geologický průzkum v tomto prostoru byl ukončen závěrečnou zprávou z r. 1956. Obsahovala zjištění, že v této části Slánska lze předpokládat 3 milióny tun geologických zásob uhlí, z toho 2,3 milióny tun bilančních. Součástí realizačního projektu bylo v roce 1963 vyhloubení nové jámy Lotouš u stejnojmenné obce severozápadně od Slaného, která s dolem Jiřina (s provozem zhruba od r. 1948) těžila kounovskou sloj. Důlní práce byly tu však pro nerentabilní provoz roku 1966 ukončeny.49)

Výzkum slánského ložiska dotovaný státem pokračoval i v průběhu 70. a 80. let. Výsledkem bylo hloubení Dolu Slaný na okraji samotného města. Geo fyzikální průzkum prokázal značně složitou geologickou stavbu jeho dobývacího prostoru. Třetihorní tektonický neklid totiž způsobil četné změny ve vodonosných a plynonosných horizontech, mimo jiné výskyty a migraci téměř čistého kyslíčitého CO₂. Byly velmi závažného dosahu, zejména nebezpečím možných průtrží plynů a hornin. K několika při hloubení Dolu Slaný také došlo. Pro jejich nepředvídatelnost a nemožnost účinné prevence jim zabránit nebylo možné bez vysokých rizik v hloubení pokračovat. Práce na zpřístupnění vysoce kvalitního uhelného ložiska v hloubkách kolem 1 000 m musely být proto koncem 80. let ukončeny.50)

Tolik o okolnostech, jimž byly průzkumné, otvírkové a vyřizovací práce na uhelných slojích ve slánsko-

kladenské páni v minulosti provázeny. Měly a mají své pokračování v nedávné i současné době. Jsou součástí historie těžby kamenouhelných ložisek v této oblasti, která tu začíná v 18. století a zatím neztratila na své perspektivě.

Poznámky:

Tuto stať věnuji památce Ing. Zdeňka Paděry (zesnulého roku 1997), který se v 70. a 80. letech aktivně podílel na výzkumu slánského uhelného ložiska a na projektu otvirkových prací Dolu Slaný.

1) Sr. návrhy Českého komerčního kolegia z r. 1716 (otištěné v edici Chronologisch-systematische Sammlung der Berggesetze der österreichischen Monarchie, ed. Franz Anton Schmidt, sv. 5, Wien 1832, s. 516) a Českého gubernia z r. 1717 (tamtéž, sv. 6, Wien 1833, s. 5; dále citováno jako Schmidt: Slg). – O lesním hospodářství v souvislosti s báňskou a hutní činností sr. Majer 1997/a, s. 221–248, a též autor 1997/b, s. 11–18.

2) Sr. Uhelné hornictví 1985, s. 23 n.

3) Přípisem Českému guberniu z 8. 1. 1789, Schmidt: Slg sv. 9/1833, s. 485.

4) Dekretem Dvorské komory ze 6. 8. 1789, Schmidt: Slg sv. 10/1833, s. 423.

5) Dekretem Dvorské komory z 28. 10. 1791, tamtéž: s. 426.

6) Dekretem Dvorské komory ze 16. 3. 1793, vyhlášeným výnosem Českého gubernia 28. 3. 1793, Schmidt: Slg sv. 10/1833, s. 56n; podle něj souhlas k zahájení důlních prací mohl získat „... jedermann ohne Unterschied des Standes, der Religion und des Herkommens, folglich auch Unterthanen...“

7) Kárníková 1960, s. 45, 74 ij.

8) Paděra 1993, chronologický výčet dat.

9) Sr. Paděra 1989, s. 7 ad.

10) Uhelné hornictví 1985, s. 25.

11) Sr. v přípisu Českého gubernia Vrchnímu hornímu úřadu v Jáchymově z 13. 2. 1812, cit. u Schmidta: Slg sv. 13/1834, s. 252n.

12) Sr. přípis Českého gubernia cit. v pozn. 11), který konstatuje, že: „Der Bergbau im Saazer Kreis grösstentheils sehr regellos getrieben werde; die mit Nachlässigkeit und Unvorsicht niedergeschlagenen Schächte werden wieder verlassen, brüchig und dienen dann oft noch schlechtem Gesindel zum Aufenthalt. Der Streckenbau soll eben so willkürlich gegen allen Grundregeln bei Flötzbergbau, nur Kohlen nach, in alle Stunden (roz. ve všech směrech), so weit die Mächtigkeit der Flötze den Abbau zulässt, getrieben werden, wodurch die besten Baue bald wieder auflässig, oder nur mit grossem Aufwande erst benützbare werden. Die Folgen eines so willkürlichen und unregelten Abbaues müssen notwendig bei dem Mangel am Holze und den theuern Preisen desselben im Saazer Kreise Besorgnisse erregen, deren ungesäumt und mit wirksamen Erfolg entgegnet werden muss, um so mehr da die Quellen eines solchen Unfuges wesentlich aus vernachlässigster Aufsicht über diese Kohlenbaue dieses Kreises entstehen...“

13) Sr. Matějček 1982, s. 9.

14) Průběh tohoto podnikání podrobně Kárníková 1957, s. 5–121.

15) Sr. Kárníková 1960, s. 50 ad.

16) Uhelné hornictví 1985, s. 47.

17) Šíře Polach 1982, s. 18 ad.

18) Viz oběžník Vrchního horního úřadu (dále VHÚ) Příbram z 24. 7. 1843, Státní ústřední archiv (dále SÚA) Praha: fond Kutací ředitelství (dále KŘ) Příbram, kart. čís. 1, čís. sp. 20.

19) Podrobný životopis viz Majer 1984/a, s. 149–252; detailní popis jeho zahraničních pobytů sr. též autor 1996, s. 81–90.

20) Podle pokynu KŘ Příbram Beerovi z 26. 2. 1846, SÚA Praha: KŘ Příbram, kart. čís. 1, čís. sp. 6.

21) Sr. přípis VHÚ Příbram Beerovi do Buštěhradu z 28. 9. 1842, SÚA Praha: KŘ Příbram, kart. čís. 1, čís. sp. 20.

22) Podle zprávy kutací komise v Buštěhradu z 8. 10. 1842 pro KŘ Příbram, SÚA Praha: KŘ Příbram, kart. čís. 1, čís. sp. 36, a ze 16. 10. 1842, tamtéž, čís. sp. 64.

23) Přípisem Ústředního báňského ředitelství ve Vídni pro KŘ Příbram z 1. 4. 1844, SÚA Praha: KŘ Příbram, kart. čís. 7, čís. sp. 297.

24) Rozpočet na r. 1846 schválený Ústředním báňským ředitelstvím ve Vídni, kart. čís. 16, čís. sp. 209.

25) Sr. Beerovu výroční zprávu z 31. 12. 1845 pro Kutací ředitelství Příbram, SÚA Praha: KŘ Příbram, kart. čís. 14,

čís. sp. 722.

- 26) Sr. přípis Ústředního báňského ředitelství ve Vídni pro KŘ Příbram z 10. 12. 1845, SÚA Praha: KŘ Příbram, kart. čís. 14, čís. sp. 751.
- 27) Šíře Majer 1984/b, s. 160 ad.
- 28) Kárníková 1960, s. 53.
- 29) Podrobněji Majer 1984/b, s. 188.
- 30) Podle Beerovy zprávy ze 6. 6. 1847 pro KŘ Příbram, SÚA Praha: KŘ Příbram, kart. čís. 20, čís. sp. 427, a podle jeho zprávy z 9. 11. 1847, tamtéž: kart. čís. 22, čís. sp. 849.
- 31) Sr. rozpočet schválený Dvorskou komorou 28. 9. 1847, SÚA Praha: KŘ Příbram, kart. čís. 22, čís. sp. 705.
- 32) Beerovo hlášení pro KŘ Příbram z 19. 10. 1847, SÚA Praha: KŘ Příbram, kart. čís. 22, čís. sp. 772.
- 33) Viz opis jmenovacího dekretu Ústředního báňského ředitelství ve Vídni Klečkoví z 20. 6. 1846, SÚA Praha: KŘ Příbram, kart. čís. 16, čís. sp. 304; stručný Klečkův životopis sr. Hummel 1942, s. 101.
- 34) Stručný životopis Rittingerův viz Vozár-Majer 1987, s. 38.
- 35) Sr. četné spisy s touto agendou v SÚA Praha: KŘ Příbram, kart. čís. 20 ad.
- 36) Šíře Majer 1984/a, s. 189 ad. a týž autor 1984/b, s. 165.
- 37) Sr. rozpočet na r. 1849 schválený ministerstvem orby a hornictví 22. 7. 1849, SÚA Praha: KŘ Příbram, kart. čís. 28, čís. sp. 110.
- 38) Sr. přehled stavu zaměstnanců slánské kutací komise v Brandýsku z 27. 12. 1848, SÚA Praha: KŘ Příbram, kart. čís. 28, původní spis čís. 2/1849, a přípis ministerstva veřejných prací z 39. 9. 1849 pro Kutací ředitelství Příbram, tamtéž: kart. čís. 26, čís. sp. 648.
- 39) Viz přípis ministerstva orby a hornictví Kutacímu ředitelství Příbram ze 17. 7. 1849, SÚA Praha: KŘ Příbram, kart. čís. 29, čís. sp. 431.
- 40) Sr. přípis KŘ Příbram ministerstvu orby a hornictví z 11. 12. 1849, SÚA Praha: KŘ Příbram, kart. čís. 31, čís. sp. 737.
- 41) Podle Beerova memoranda Kutacího ředitelství Příbram ze 16. 11. 1849, SÚA Praha: KŘ Příbram, kart. čís. 31, čís. sp. 708.
- 42) Sr. Hrabák 1909, s. 352–365 a Hummel 1942, s. 102.
- 43) Beer 1858.
- 44) Podrobná charakteristika praxe a technických zařízení užitých při kutacích prací na Slánsku a Kladensku v letech 1842–1855 viz Majer 1984/b, s. 168–173, a týž autor 1984/a, s. 182–196, kde je cit. literatura a prameny; o vývoji báňské praxe v evropském kontextu sr. Majer 1977, s. 48 ad., o technických změnách na Kladensku kolem poloviny 19. století sr. Kárníková 1961, s. 161–174; k technické problematice českého uhelného průmyslu šíře Majer 1983, s. 105–164.
- 45) Hrabák 1909, s. 351.
- 46) Hrabák 1909, s. 345.
- 47) Sr. Majer 1973, s. 274–300, zejména tabulka poměru státního a soukromého podnikání v báňském průmyslu v letech 1823–1890 na s. 301.
- 48) Orth – Sládek 1863, s. 263 a Hrabák 1909, s. 365.
- 49) Sr. Paděra 1989, s. 28n.
- 50) Za řadu poznatků této povahy získaných během projekce a hloubení Dolu Slaný jsem trvale vděčen svému zesnulému příteli Ing. Zdeňku Paděrovi, jehož zásluhou jsem měl příležitost i osobními návštěvami v tomto podniku sledovat řadu let průběh a výsledky týmového výzkumu slánského kamenouhelného ložiska; jsou podrobně zaznamenány u Paděry 1989, zejména s. 36–90, s připojením citace řady dílčích výzkumných zpráv a literatury k této tématice se vážící.

Literatura:

BEER, August Heinrich, Erdbohrkunde. Ein Abschnitt aus den Aufschluss und Ausrichtungsarbeiten der allgemeinen Erdbohrkunde. Prag 1858.

HRABÁK, Josef, Železářství jindy a nyní. Příklad: Dobývání kamenného uhlí v Čechách. Praha 1909.

HUMMEL, Jindřich, K stému výročí zřízení c. k. kutební komise pro Kladensko v Brandýsku. In:

Hornický věstník a Hutnické listy, roč. 24, čís. 1, Praha 1942, s. 101–103.

KÁRNÍKOVÁ, Ludmila, Dolování uhlí na buštěhradských vrchnostenských dolech do r. 1839. In: Sborník pro dějiny přírodních věd a techniky 3, Praha 1957, s. 5–121.

KÁRNÍKOVÁ, Ludmila, Vývoj uhelného průmyslu v českých zemích do r. 1880. Praha 1960.

KÁRNÍKOVÁ, Ludmila, Přeměny v technice kamenouhelné těžby kolem poloviny 19. století. In: Sborník

pro dějiny přírodních věd a techniky 6, Praha 1961, s. 161–174.

MAJER, Jiří, K některým problémům hornictví českých zemí v údobí průmyslové revoluce. In: Studie z dějin hornictví 3, Praha 1973, s. 274–301.

MAJER, Jiří, Die Bergbautechnik im Verlauf der industriellen Revolution in den mitteleuropäischen Revieren (1830–1914). In: Der Anschnitt, roč. 29, čís. 2–3, Bochum 1977, s. 48–65.

MAJER, Jiří, Hornictví 1800–1880. In: Studie o technice v českých zemích I, Praha 1983, s. 105–164.

MAJER, Jiří, Augustin Beer, život a dílo (1815–1879). V autorově knize: Z dějin Vysoké školy báňské v Příbrami, Příbram 1984, s. 149–252.

MAJER, Jiří, K působení Augustina Beera ve státní kutací komisi na Kladensku (1842–1849). In: Studie z dějin hornictví 15, Praha 1984, s. 157–193.

MAJER, Jiří, Deutsche Grubenreviere im Tagebuch des tschechischen Bergingenieurs August Beer 1839–1841. In: Der Anschnitt, roč. 48, čís. 2–3, Bochum 1996, s. 81–90.

MAJER, Jiří, Die Waldwirtschaft im Silbererzrevier Jáchymov (St. Joachimstal im Erzgebirge und im Zinnerzrevier Horní Slavkov) Schlaggenwald im Kaiserwaldgebirge im 16. Jahrhundert. In: Bergbaureviere als Verbrauchszentren. Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte. Beiheft 130, Stuttgart 1997, s. 221–248.

MAJER, Jiří, Die Forstwirtschaft und Holzverwendung in den böhmischen Bergrevieren des Westerzgebirges und Kaiserwaldgebirges während des 16. und 17. Jahrhunderts. In: Sächsishe Heimatblätter, roč. 43, seš. 1, Dresden 1997, s. 11–18.

MATĚJČEK, Jiří, Hospodářský vývoj Kladna do r. 1918. In: Kamenouhelný revír Kladno. Historie a současnost. Kladno 1982, s. 1–17.

ORT, Jan – SLÁDEK, František, Topograficko-statistický slovník Čech království českého, Praha 1863.

PADĚRA, Zdeněk, Z minulosti a současnosti hornictví na Slánsku. Příbram 1989.

PADĚRA, Zdeněk, Historie hornictví. In: Příloha časopisu Uhlí-Rudy, Praha 1993.

POLACH, Vojtěch, Geologické zajímavosti kladensko-rakovnického ložiska a jejich souvislosti s historií začátku dobývání uhlí. In: Kamenouhelný revír Kladno. Historie a současnost I, Kladno 1982, s. 18–24.

UHELNÉ hornictví ČSSR (kolektivní dílo), Praha 1985.

VOZÁR, Jozef – MAJER, Jiří, Osobnosti montánních věd v našich zemích. Příbram 1987.

KAREL MELICHAR

Soupis názvů dolů Kladensko-rakovnické uhelné pánve

Máme-li pojednávat o jménech jednotlivých kladenských dolů (jam), musíme si připomenout několik zásad jejich vzniku.

Důl je v širším smyslu souhrnné označení důlních děl, jam, překopů, chodeb a ostatních zařízení tvořících důlní podnik. *Jámy a štol* byly na Kladensku dominantní důlní díla, jimiž bylo zpřístupněno ložisko kamenného uhlí. Právě *jména* těchto jam a štol byla přenesena do názvů závodů (podniků).

Pro jámy se také běžně používá počestěný germanismus *šachta*.

Pro jména jednotlivých dolů byla podle tradice z rudných dolů používána nejdříve *jména patronů (svatých)*. Tak máme např. důl Ludmila nebo důl Václav. Dále to byla *křestní jména* podnikatelů nebo jejich rodinných příslušníků.

Do další skupiny patří pojmenování podle *příjmení* představitelů správních rad důlních společností. Např. Barré, Bresson, Wannieck aj.

Třetí skupinu tvoří názvy podle *jmen panovníků nebo politiků*. Např. Ferdinand, František Josef, Gottwald, Zápotocký atd.

Do čtvrté skupiny patří *jména pomístní*, jako Průhon, Pustinka a jiná, např. Naděje, Studna. Dále místní jména, např. Tuháňský důl.

Názvy některých dolů (jam) se v průběhu doby měnily, obzvláště po druhé světové válce.

U jednotlivých jam je v závorce uveden rok založení, popřípadě hloubení a rok vyrubání (ukončení těžby). Až na výjimky uvádíme jámy, kde se skutečně uhlí našlo a bylo po delší dobu těženo, bez hodnocení jejich významu. Je jistě rozdíl, jestliže se z některého dolu vytěžilo 30 tisíc tun nebo 30 milionů tun.

Pomíjíme množství kutacích štol a šachtic zvláště ve vrapické oblasti, po kterých se sice zachovala jména, bohužel není známa jejich přesná lokalizace ani další údaje (technické parametry a roky jejich

vzniku a zániku). Byly raženy a hloubeny jak jednotlivci, tak pozemkovou vrchností převážně v první polovině 19. století.

Podrobnější popis je u **jmen** jam, pod kterým byly založeny.

Přehled jmen jednotlivých jam:

Amálie – Kladno (1857–1896) – lidově „Amálka“, byl to první důl Pražské železářské společnosti po jejím založení. Více než 20 let byl hlavním kladenským dolem.

Anna – Rynholec (1907–1965) – jáma dostala jméno podle manželky ředitele Anglo-českého kamenouhelného těžářstva Alberta Petaina Anny Petainové (Belgičanky). Dne 14. 4. 1946 byla přejmenována podle ministra Bohumila Laušmana a označována Laušman I. V roce 1950 dostala zpět jméno Anna, v prosinci 1951 změna názvu na Důl československé armády (ČSA I).

Antonín I – Dubí – viz důl František Josef.

Antonín II – Cvrčovice – viz důl Ferdinand.

Antonín III – Dubí – viz jáma Tragy.

Antonín IV – Vrapice – viz jáma Prago IV.

Barré – Vinařice – Tuháň (1872–1935) – Společnost státní dráhy jej označovala římskou číslicí VI, nazýval se „Tuháňský důl“. Jméno dostal v roce 1881 podle ředitele statků, dolů a továren této společnosti Adolfa Barrého.

Beata (Beatie) – lidově „Betyna“, Lány (1863–1948). Po roce 1920 sloužila jako výdušná jáma pro Lauru.

Bresson – Kladno (1868–1901) – pojmenována podle gen. řed. Společnosti státní dráhy Karla Bressona. Po tomto dole dostala jméno městská čtvrť.

Bohumír (Gottfried) – Vrapice – tato štola Buštěhradských vrchnostenských dolů se připomíná již v 18. století, její funkce skončila v roce 1965.

ČSA I (Československé armády I) – viz důl Anna.

ČSA II (Československé armády II) – viz důl Laura.

Engerth – Kladno (1868–1945) – jméno podle Wilhelma Engertha, prvního gen. ředitele c. k. Společnosti státních drah (Svobodný pán z Engerthů, 1814–1884). Roku 1850 byl jmenován státním radou. Byl významným technikem a konstruktérem – profesorem Vysoké školy strojnické ve Vídni.

Ferdinand I a II – Cvrčovice, „Na prvním“ (1849–1875–1917) – majetek Císařských buštěhradských dolů, na něž přešel dědictvím po Toskánské větvi Habsburků v roce 1848. Jméno dostal po excisaři Ferdinandu V. (1793–1875). Byl dvakrát hlouben (1849–1852 a 1871–1875). Roku 1882 ho koupila Společnost st. dráhy (STEG) a roku 1905 I. vídeňská společnost, po roce 1918 Pražská úvěrní banka. Roku 1915 důl vyuhlen a 1946 dolové pole pod ním dostalo pojmenování po Antonínu Zápotockém – Antonín II.

František – Kladno (1848–1896) – byl založen na místě zvaném „Na pískách“. Jméno dostal asi podle Františka Kleina, jednoho z bratří, kteří spolu s Václavem Novotným a Vojtěchem Lannou v r. 1848 založili Kladenské kamenouhelné těžářstvo, které se v roce 1857 přeměnilo na Pražskou železářskou společnost.

František Josef – Dubí (1867–1990) – lidově „Franc-šachta“. Jméno dostal důl podle rakousko-uherského císaře Františka Josefa I. Po roce 1918 nesl jméno Prago I jako součást Pragodolů – Pražské úvěrní banky. Od 8. května 1946 do r. 1990 Antonín I dolu Zápotocký.

Fierlinger (Zdeněk) **I** – viz důl Mayrau.

Fierlinger II – viz důl Max.

Gottwald (Klement) – viz důl Ronna.

Gottwald I – viz důl Max.

Gottwald II – viz důl Mayrau.

Gottwald III – viz důl Ronna.

Gottwald Klement n. p. – od r. 1977 společný podnik se závody: I. Důl Nejedlý, II. Důl Gottwald, III. Důl Zápotocký.

Generál Svoboda – viz důl Wannieck.

Herget – Kladno (1870–1890) – podle zakladatele Maxe Hergeta.

Humboldt – Jemníky (1874–1878) – založen bez řádného geologického průzkumu mimo produktivní vývoj sloje. Společnost stejného jména podle přírodovědce Alexandra Humboldta (1769–1859). Lidově „Stará mašina“.

Jan I a Jan II – Libušín (1885–1975) – založilo je Mirošovsko-libušinské těžářstvo, po jehož báňském řediteli Janu Fitzovi byly pojmenovány. Od roku 1905 přešly do majetku PŽS.

Jaroslav – Tuchlovice (1941 – dosud) – podle gen. ředitele koncernové centrály těžebního průmyslu Živnobanky, akcionáře PŽS, dr. Jaroslava Preisse. (Od března 1942 Tuchlowitzer Schacht in

- Tuchlowitz.) Po roce 1945 – opět Jaroslav, od 7. 4. 1946 důl Václav Nosek, v roce 1990 – důl Tuchlovice, od 1. 7. 1995 součást o. z. Kladenské doly – Libušín.
- Josef** – Vrapice – tato štola Buštěhradských vrchnostenských dolů se připomíná již v 18. století. Její funkce skončila v roce 1965. Od roku 1825 byla nazývána Josefo-Ferdinandská.
- Julius** – Cvrčovice – o této jámě je toho známo málo. Byla vyhloubena v mírách PŽS. Jako větrní jí sloužila štola Segen Gottes (Boží požehnání) rovněž ve Cvrčovicích. V roce 1931 ji převzala obec, aby sloužila jako odpadní jáma.
- Karolina** – Vrapice – jediná štola v této oblasti z druhé poloviny 19. století, založena v r. 1869.
- Kateřina** – Dubí–Vrapice (1813 – ?) – jméno podle Kateřiny Černé roz. Stumpfové, manželky těžaře Václava Černého. Nacházela se v místech dnešní chatové (zahrádkářské) osady. Byla to jedna z prvních jam, po níž zůstalo pomístní jméno této lokality.
- Kateřina-Josefa** – Kladno (1846–1847) – nálezná jáma, ve které Jan Váňa poprvé na území Kladna našel uhelnou sloj dobytelné mocnosti. Jméno dostala podle manželky jeho zaměstnavatele Václava Novotného a přítelkyně téhož Josefy Libišové.
- Kladno** – Libušín – viz důl Schoeller.
- Kübeck** – Kladno (1842–1997) – po Karlu Bedřichu Kübeckovi, pres. Všeobecné dvorní komory ve Vídni. Byl předsedou mincovnictví a báňského oboru. Na jeho popud byl v roce 1841 vydán dekret ke zřízení c. k. kutebních komisí ve větších uhelných revírech. Byl to jeden z prvních dolů založených touto komisí na Kladensku. Dlouhá léta sloužila jáma jako větrní pro důl Ronna.
- Laura** – Rynholec (1857–1906–1965) – jméno choti předsedy Revírního báňského úřadu ve Slaném, rady Másla. Dne 14. 4. 1946 přejmenována na Bohumil Laušman II. V roce 1950 opět na Laura. V prosinci 1951 změna názvu na ČSA II.
- Laušman (Bohumil) I** – Rynholec – viz důl Anna.
- Laušman (Bohumil) II** – Rynholec – viz důl Laura.
- Layer** – Brandýsek (1842–1865) – jedna z jam založených c. k. Kutební komisí a pojmenovaných po Michaelu Layerovi, přednostovi kutebního ředitelství v Příbrami, iniciátorovi vyhledávacích prací na Kladensku.
- Layer** – Kladno (1848–1889) – jáma založená Kladenským kamenouhelným těžářstvím a rovněž pojmenovaná podle Michaela Layera.
- Ludmila** – Cvrčovice (1822–1965) – tradiční pojmenování po sv. Ludmile. Důl patřil buštěhradské vrchnosti. Zanikl r. 1890 a léta sloužil jako výdušná šachta.
- Ludvík** – Vrapice (? – 1885) – důl Václava Černého z Buckova (Buštěhradu). Původ jména dosud neobjasněn.
- Marie Anna** – Dřín (1848–1874) – jméno císařovny, manželky Ferdinanda I. (V.) (1803–1884), dcery krále Viktora Emanuela Sardinského. Říkalo se zde „Na šestém“, podle kutací šachtice č. VI buštěhradské vrchnosti.
- Marie Antonie** – Cvrčovice, zvaná také „Antonínka“ (1840–1889) – do roku 1848 toskánský majetek. Jméno arcivévodkyně, z toskánské větve Habsburků. Vyuhlena r. 1868 a provoz zastaven r. 1899.
- Max** – Libušín (1888–1980) – jméno podle knížete Maxe Egona z Fürstenberku, člena správní rady PŽS. 23. března 1946 přejmenován na President Beneš. V roce 1952 – Fierlinger II, v roce 1958 po spojení s dolem Gottwald nesl označení Gottwald I.
- Mayrau** – Vinařice (1874–1997) – původně Motyčínský důl zv. lidově „Trhanka“, později „Majrovka“. Po vyhloubení v roce 1877 byl důl pojmenován po tehdejšímu předsedovi správní rady PŽS JUDr. Kajetánu Mayerovi, později svobodném pánu z Mayrau. Od 5. května 1946 – Fierlinger (Zdeněk) po předsedovi vlády ČSR. V roce 1952 nesl název Fierlinger I. Od r. 1958 – Gottwald II a od 1. 4. 1990 opět Mayrau.
- Michal (Michael)** – Brandýsek (1842–1865) – později několik pokusů o jeho otevření. Jméno podle Michaela Layera, přednosty c. k. kutebního ředitelství v Příbrami.
- Naděje** – Dubí (1846–1887) – hlouben fy. Florentina Roberta, která byla nástupnickou organizací po Václavu Černém. Původně Hoffnung nebo Gut Hoffnung (Dobrá Naděje). Symbolické označení pro očekávání úspěšného dolo vání.
- Nejedlý (Zdeněk) I** – viz důl Schoeller. Podle ministra školství ČSR Zdeňka Nejedlého.
- Nejedlý II** – viz důl Wannieck.
- Nejedlý III** – Libušín – hlavní těžní jáma vyhloubená v letech 1969–1972.
- Nejedlý IV** – Nová Studnice (Hradečno) – výdušná jáma hloubená v letech 1976–1981.
- Nosek (Václav)** – viz důl Jaroslav.
- Nový Jan** – Dubí (1824–1884) – tradiční označení nové jámy nebo štoly stejného jména.
- Prago I** – viz důl František Josef.
- Prago II** – viz důl Ferdinand.

Prago III – viz důl Tragy.

Prago IV – Vrapice (1941–1965) – někdy též důl Josef v souvislosti se spojením s Josefskou štolou. Lidový název byl „Dunderka“.

President Beneš – viz důl Max.

Prokop – Újezd pod Kladnem (Dubí) (1855–1888, do roku 1904 jako větrní) – tradiční označení podle patrona horníků sv. Prokopa, oslavovaného hlavně na Příbramsku.

Průhon – Kladno (1857–1893) – také „Lesík“ nebo „V lesíku“. Místní označení travnaté cesty, sloužící k vyhánění dobytka na pastvu.

Pustinka – Lánská obora – výdušná jáma dolu Tuchlovice (1951 – dosud) – Pusté – opuštěné místo.

Robert – Vinařice (1880–1997) – příjmení velkopřumyslníka a velkoobchodníka Florentina Roberta, spoluzakladatele Pražské železářské společnosti v roce 1857.

Ronna – Hnidousy (nyní Kladno-Švermov), lidově se nazývala „Na Borku“ – Společnost státní dráhy ji označovala římskou číslicí VII (1882–1997). Teprve v červnu 1890 ji společnost pojmenovala jménem svého ředitele statků, dolů a továren Antonína Ronny. Od 23. března 1946 Klement Gottwald, od 1. 4. 1958 nesl název Gottwald III jako součást dolu Gottwald n. p. Libušín. Od 1. října 1960 jako závod Gottwald III dolu Zápotocký v Kladně-Dubí. Po roce 1989 opět Ronna.

Schoeller – Libušín (1899 – dosud) – jméno po rakouském velkopřumyslníkovi Gustavu Schoellerovi, členu správní rady Mirošovsko-libušínského těžařstva, po roce 1905 i PŽS. Od 10. března 1946 – důl Zdeněk Nejedlý, asi od roku 1951 označován Nejedlý I. Od 1. 4. 1990 přejmenován na důl Kladno v Libušíně. Běžně se používá i důl Schoeller, lidově „Šelerka“.

Stehelčevská jáma (Stelčovesská) – (1871–1875) – nazvána podle obce, v jejímž katastru byla vyhloubena.

Studna – Kladno-Kročehlavy (Studňová-Brunnen – 1862–1890) – původně hloubena jako studna na vodu.

Theodor – Pchery, lidově „Na Krétě“ (1897–1935) – jméno prezidenta Společnosti státních drah a guvernéra Pozemkové banky ve Vídni rytíře Theodora Taussiga.

Thienfeld – Kladno (1849–1914) – jméno geologa Ferdinanda z Thienfeldu, od roku 1853 ministra orby a hornictví. Na jeho pozemcích stojí dnešní závod Kablo.

Tragy – Dubí (1897–1990) – jméno člena správní rady Společnosti buštěhradské dráhy JUDr. Tragy. Po roce 1918 – jáma Prago III, po roce 1946 – jáma Antonín III dolu Zápotocký.

Václav – Cvrčovice (1845–1891) – jednalo se o dvě jámy těžní a odvodňovací, které nesly stejné jméno po českém patronu sv. Václavu. Uvádí se přibližný rok vyhloubení 1836 (?).

Václav – Újezd pod Kladnem – lidově „Václavka“ (1847–1882) – podle finančníka a kutěře, majitele pražského Žofína Václava Novotného.

Vítek – Václav – Cvrčovice (1841–1891) – založil jej Antonín Vítek, společník Václava Novotného. Protože byl založen v důlních měřácích těžaře Václava Černého, horní soud jej tomuto přiřkl, jméno Vítek však přetrvalo.

Wannieck – Kamenné Žehrovice (1913–1982) – jméno člena správní rady PŽS Friedricha Wanniecka z Mnichova. Dne 31. března 1946 přejmenován na Generál Svoboda. V roce 1951 nehlučně přejmenován na Nejedlý II.

Zápotocký – Kladno-Dubí – podnik, jenž sdružoval jámy Antonín I–IV a v letech 1960–1990 i jámu Gottwald III.

Zippe – Kladno (nedohloubený, 1857–1858) – jméno vynikajícího učenice a prvního ředitele příbramského báňského učiliště prof. Františka Xavera Zippeho, horního znalce a poradce společníků Novotného, Lanny atd. Zůstala po něm tzv. Zippe-kolonie u železniční zastávky Kladno-město.

Použitá literatura:

Kárníková L., Vývoj uhelného průmyslu v českých zemích do roku 1880, ČSAV 1960.

Stehlík Václav, Sto let dolu Zápotocký, Kladno 1967.

Kamenouhelný revír Kladno – Historie a současnost.

Sborník prací z podnikových archivů z let 1981–1987.

Redigovala: PhDr. A. Mayová.

Prameny:

Podnikový archiv dolu Kladno–Libušín

Podnikové týdeníky kladenských dolů

Poznámky a záznamy autora.

LIBOR DOBNER

Kamenná sloupková boží muka na Slánsku II.

BOŽÍ MUKA VE ZLONICÍCH

Určení stanoviště památky:

Dnes stojí boží muka na náměstí ve Zlonicích, kam byla počátkem 70. let 20. století přenesena z původního stanoviště při cestě ke kostelu sv. Isidora u Budenic. Z pohledu postavení proti budově obecního úřadu tedy vpravo dole od budovy.

V Památníku Antonína Dvořáka ve Zlonicích jsou na starém obraze tato boží muka ale namalována rovněž na náměstí.

Pravděpodobný původ:

„Správce budenického panství Antonín Martin Fikar s manželkou svou Polyxenou, nechal roku 1700 podle svého slibu postavit pod kostelem sv. Isidora v Budenicích kříž, který dodnes na vyšínecké cestě stojí.“⁽¹⁾

Poněkud zarážející je vyjádření *kříž, který dodnes na vyšínecké cestě stojí*, protože nedaleko kostela ve směru k Vyšíňku nad Jarpicemi skutečně takový kříž stojí.

O tomto kříži ale Komárek jinde v Pamětech uvádí: *Matěj a Marie Prokopovi z Jarpic v roce 1864 u silnice od Vyšíňku vedoucí postavili kříž a zanechali tak po sobě zbožnou památku.*⁽²⁾

Nevím také, zda se dnešní silnička ze Šlapanic přes Budeničky a Jarpice nenazývala „Vyšíneckou cestou“. Pravděpodobnější ale je, že dnešní cesta od zámku ke sv. Isidoru měla své pokračování až do Vyšíňku.

Na druhé straně Komárkovo umístění *pod kostelem sv. Isidora v Budenicích* plně odpovídá skutečnému původnímu umístění památky,⁽³⁾ navíc označené dodnes čitelným jménem donátora, jeho ženy a datací.

Popis památky:

Z plintu posazeného na hranolovém soklu vyrůstá sloup s hladkým dřikem, který na místě hlavice nese čtyřboký kaplicový útvar. Jeho stěny jsou ozdobeny většími nikami, do kterých jsou umístěny reliéfní postavy čtyř světců: sv. Jana Nepomuckého z jihu, sv. Floriana na severu, sv. Ludmily na východě a sv. Václava na západě.⁽⁴⁾

Čelní strana podstavce je ozdobena rýsovaným obloukem uzavřeným zrcadlem, které je vyplněno nápisem:

EX VOTO
ANTONIUS
MARTINUS
FICKAR CUM
UXORE SUA
POLEXINA

Po stranách oblouku zrcadla nahoře je uveden letopočet:
ANNO...1700.

Jedná se tedy o datovanou památku v poměrně velmi dobrém stavu.

Rozměry památky:

Boží muka stojí na dvou stupních, spodní je čtverec o stranách 156 cm, vysoký 20 cm. Svrchní čtverec má strany 100 cm a je 18 cm vysoký. Na nich umístěný kvádr zdobeného podstavce je 104 cm vysoký, o stranách 57 cm. Sokl hladkého sloupu má strany 49 cm a je 13 cm vysoký. Sloup včetně lucerny je 276 cm vysoký. Lucerna je 71 cm vysoká o stranách 26 cm. Deska pod lucernou je čtverec o straně 35 cm a 7 cm vysoký. Dolní plačka sloupu má obvod 150 cm a je 5 cm vysoká. Vlastní sloup měří 192 cm, v dolní části má obvod 115 cm a v horní části 96 cm.

Materiál: Pískovec

Měření a foto provedli 14. června 1997 a 8. února 1998 Libor a Zuzana Dobnerovi.

BOŽÍ MUKA V POLI U PŘELÍCE

Určení stanoviště památky:

Boží muka stávala po pravé straně silnice vedoucí z Přelice do Smečna, nahoře za zatáčkou ke Smečnu.

Pravděpodobný původ:

Zatím neznámý.5) Místní pověst o kameni v poli u Přelice stručně vypráví:

Kdysi vyhnal pasák ovce na pastvu. Sotva přihnul stádo až k místu, kde nyní kámen stojí, spustil (se) notný lijavec. Pasák nadával, hromoval, až se mrtví v hrobě obraceli. V tom tu přicupala neznámá stařenka. Švihla ho proutkem. Milý pasáček naráz zkameněl. Později postavili na tom místě kámen.6)

Popis památky:

Máme ho dochovaný z linorytu,7) který zhotovil spolužák M. Pěnkavové Robocha a který je otištěn ve stejném sborníku.

Rozměry: (?)

Ověření dané skutečnosti provedli Libor a Zuzana Dobnerovi.

PRVNÍ BOŽÍ MUKA U SILNICE VE SMĚRU SLANÝ – SMEČNO

Určení stanoviště památky:

Po pravé straně silnice Slaný – Smečno číslo 236 asi 3 kilometry před Smečnem.

Pravděpodobný původ:

Na přelomu 16. a 17. století prováděl Jaroslav Bořita z Martinic nekompromisní pokatoličtění svého panství. Sloup mohl být označením hranice katolického smečenského panství s majetkem sousedního utrakvistického Slaného.8)

Popis:

Jedná se o čtyřhranný sloup složený z podstavce, dříku a lucerny. Lucerna má do všech čtyř stran nepřilíhající hluboké výklenky ve kterých byly původně obrázky. Zřejmě byla zakončena křížkem, který chybí. Památka je ve střední a v horní části dost poškozená. Nemá dataci ani jméno donátora.

Rozměry:

Celá památka stojí na stupni o stranách 110 × 90 cm a 30 cm vysokém. Hladký kvádr podstavce má strany 90 × 50 a je 100 cm vysoký. Strany desky podstavce korespondují s rozměry základního stupně a dvakrát skosená deska je 12 cm vysoká. Z malé patky vystupuje čtyřhranný dřík dole o stranách 36 cm a vysoký 254 cm. Lucerna je 60 cm vysoká a strany má 30 × 30 cm.

Materiál: Pískovec

Měření a foto provedl dne 4. září 1997 Libor Dobner

DRUHÁ BOŽÍ MUKA U SILNICE VE SMĚRU SLANÝ – SMEČNO

Určení stanoviště památky:

Po pravé straně silnice číslo 236 Slaný – Smečno asi 2 kilometry před Smečnem.

Pravděpodobný původ:

Viz předchozí boží muka. Nebo postavená jako poutní místo, popřípadě zastávka při procesí, mohou být i vyjádřením díky za ušetření před morovou ranou atp. Pověst, která by se k nim vztahovala, není známa.

Popis:

Jedná se o čtyřhranný sloup, jehož podstavec tvoří tři kvádry. Na ně navazuje kámen opatřený parapetem a výklenkem pro oltářík, obrácený do směru ke Smečnu. Ten je zřejmě spodní částí dříku, který má ve střední části výklenek pro obrázek směrem ke Slanému a v horní části výklenek pro obrázek ve směru na Smečno. Vrchol památky je ozdobený větším kamenem s kamenným křížkem.

Památka je v dost špatném stavu, kvádry jsou zvětralé, křížek poškozený. Zasloužila by opravu.

Rozměry:

Podstavec složený ze tří kamenů je 110 cm vysoký, 55 cm široký a 60 cm hluboký. Parapet oltáříku tvoří 20 cm silná kamenná deska o stranách 90 cm (hloubka) a 68 cm (šířka). Vlastní výklenek pro oltářík je 42 cm vysoký, 55 cm široký a 16 cm hluboký. Dřík ze 3 kamenů (zdola 40, 35 a 70 cm) celkem 145 cm vysoký. Horní kámen dříku má strany 32 cm, dolní dva kameny mají strany 47 cm. Kamennou placku pod křížkem tvoří 20 cm silná deska o stranách 60 cm. Křížek je 60 cm vysoký.9)

Materiál: Pískovec

Měření a foto provedl 4. září 1997 a 8. června 1999 Libor Dobner.
OBELISK S KŘÍŽEM
VE SMEČNĚ

Určení stanoviště památky:

V horní části obce Smečno, vlevo při výjezdu směrem na Kladno, před budovou školy (někdejšího lesního úřadu).

Pravděpodobný původ:

Podle datace pochází z roku 1607, z doby panování Jaroslava Bořity z Martinic a jeho manželky Marie Eusebie Bořitovny ze Šternberka. Podle Uměleckých památek pochází z dílny I. F. Platzera.

Popis:

Vysoký jehlancový obelisk zakončený nahoře kamennou koulí s kamenným křížem stojí na dvojitém podstavci, který má v základně dva stupně. Horní část podstavce je na všech stranách ozdobena. Pole z pohledu od silnice je zdobeno šternberským znakem v kartuši, nahoře písmena ME B Z SS (Marie Eusebie Bořitovna ze Šternberka), dole letopočet 1607. Směrem doprava ve druhém poli v kartuši písmena MRA a datace 1607, třetí pole nese znak Bořitů z Martinic, nahoře písmena I B Z M (Jaroslav Bořita z Martinic) a datace 1607 a čtvrté pole má v oválné kartuši pod křížkem písmena IHS a dole tři střely. I tady je datace 1607.

Rozměry:

V základně památky jsou dva stupně. Dolní, o stranách 275 cm utopený v zemi, horní, o stranách 185 cm a 15 cm vysoký. Podstavec je složen ze dvou dílů – dolní, bez znaků a nápisů má strany 74 cm a je 100 cm vysoký, pod ním dvě desky – dolní o stranách 105 cm, vysoká 10 cm, horní o stranách 90 cm, vysoká 7 cm. Kamenná deska mezi nezdobenou a zdobenou částí podstavce má strany 100 cm a je 10 cm silná. Zdobená část podstavce má strany také 74 cm a je vysoká 100 cm. Svrchu položená dvojitá deska má v nejširším místě strany 90 cm a je 13 cm silná.

Obelisk je vysoký (odhadem, vzhledem k dosažitelným mírám spodní části památky a poměřením s fotografií) cca 250–300 cm, kamenná koule s křížem cca 100 cm vysoká.

Materiál: Pískovec

Měření a foto provedl 4. září 1997 a 8. června 1999 Libor Dobner.

BOŽÍ MUKA ZA SMEČNEM U OVČÍNA**Určení stanoviště památky:**

Boží muka stojí vpravo u silnice ve směru Smečno – Kačice, před odbočkou do Kladna, prakticky naproti bývalému ovčínu.

Pravděpodobný původ:

O původu této památky jsem zatím nenašel žádnou zmínku, datace na ní není. Podobně jako boží muka předchozí mohla být i tato katolickým označením hranice panství Smečno a sousedního panství Mšec.

Popis:

Jedná se o sloupková boží muka, postavená na základním stupni a skládající se ze čtyřdílného kvádrotitého podstavce, válcovitého, mírně se zužujícího dříku s kruhovou patkou a korunou, zakončeného hranatou kamennou deskou s kovovým, ohnutým křížkem. Památka není na rozdíl od božích muk mezi Slaným a Smečnem nijak poničena, pouze křížek na vrcholu je, možná po pokusu o ukradení, zohýbán.

Rozměry:

Základem památky je stupeň o stranách 80 cm a 40 cm vysoký. Na něm umístěný podstavec lze rozdělit na 4 části. První část, nejspodnější, tvoří kvádr o stranách 55 cm a 16 cm vysoký, druhou, hlavní částí podstavce, je kvádr o stranách 50 cm a vysoký 60 cm. Na něm leží dvě kamenné desky – spodní o stranách 55 cm, 15 cm silná a vrchní o stranách 50 cm, rovněž 15 cm silná. Základnu válcovitého sloupu dřívku tvoří kruhová patka o obvodu 175 cm, 7 cm vysoká. Vlastní dřív, který se směrem nahoru mírně zužuje, měří včetně koruny (rozměry mimo dosah) a horní kamenné desky (o straně cca 40 cm a síle cca 5–7 cm) 255 cm. Ohnutý kovový křížek, kterým boží muka vrcholí, může mít odhadem asi 60 cm výšky a 30 cm rozpětí břevna.

Materiál: Pískovec

Měření a foto provedl 4. září 1997 Libor Dobner.

(pokračování v příštím čísle)

- 1) František Komárek v Pamětech panství a farní osady Budenické z r. 1911, str. 33.
- 2) Komárek v Pamětech, str. 149.
- 3) Viz foto Fr. Ochotného z roku 1969, v de po zitu Vlastivědného muzea ve Slaném.
- 4) Po přenesení jsem postavení světců vzhledem k světovým stranám neověřoval.
- 5) F. Velc pouze konstatuje, že „poblíž vsi stojí boží muka“.
- 6) Pověst zachycená žákyní III. ročníku smečenské školy M. Pěnkavovou, otištěná ve Vlastivědném sborníku okresů Slánského a Novostrašeckého, roč. III ze školního roku 1925/26, str. 46.
- 7) Podle vyjádření pamětníků památka už nevydala tak, jak je vyobrazena na přiloženém linorytu. Zatím dohledáváme fotografii památky v obecních materiálech, popřípadě datum, kdy byla odstraněna. Podle pamětníků to není déle než deset let.
- 8) Velc uvádí dataci 1600 a 1844, ale ta podle mne patří až druhým božím mukám na cestě ke Smečnu.
- 9) F. Velc uvádí: „Při silnici od Smečna k Slanému vedoucí stojí dvoje BOŽÍ MUKA, z pevných pískovcových kvádrů vystavěná. Při vrcholu druhdy na všech čtyřech stranách zasazeny na plechu malované obrázky. Sloup od Smečna vzdálenější označen je v hořením výklenku letopočtem 1600 a 1844.“ Z Velcova popisu je zřejmé, že zmíněné památky při popisování neviděl nebo užil cizího popisu. Sloup od Smečna vzdálenější totiž žádný horní výklenek nemá, a naopak boží muka blíže ke Smečnu zase nemají na vrchu plochy pro malované obrázky. Soudím, že datace patří tedy památce této, která horní výklenek má. V současné době jsem ale žádnou dataci nenašel.

VÁCLAV KRŮTA

K pestrým osudům slánského rodáka, parašutisty z Anglie Karla Svobody a jeho rodiny

*Bitvu, vyprávěnou do všech podrobností, už nerozeznáš od porážky. A je to přece vítězství, ne?
Arcibiskup ve hře Ďábel a pánbůh
Jeana-Paula Sartra*

Dne 28. dubna 1942 seskočilo na Požárech, což je pomyslnou vzdušnou čarou 3,7 km od hradu Krivoklátu, sedm československých parašutistů vycvičených ve Velké Británii, kteří tvořili tři roje: BIOSCOP, BIVOUAC a STEEL II.1) Po seskoku se muži shromáždili, ukryli materiál, který nemohli nést s sebou a rozešli se, aby plnili předem naplánované úkoly.

Čtveřice, kterou tvořili tři muži ze skupiny BIVOUAC a jeden muž s krycím označením STEEL II, došla a dojela do Kladna,2) zde se oddělil jednotlivec ze STEELU II, který se vydal plnit své samostatné poslání, zatímco zbylá trojice se z Kladna dopravila odpoledním autobusem do Slaného.3)

Vzhledem k budoucímu plánovanému působišti na Moravě dostala skupina BIVOUAC tzv. záchytné adresy na Moravu: první zněla na Karla Smělíka, vlakvedoucího v Přerově, druhá na Ludvíka Dvořáka, kancelářského výpravčího na železničním ředitelství v Brně, třetí na Františka Kováře do Březolup u Uherského Hradiště.

Plány jsou jedna věc, skutečnost je však někdy mění. 24. dubna 1942, těsně před odletem do operace, došlo ke změně. *V důsledku zkrácení noci nelze letět až na východní Moravu a je tudíž nutno skupinu*

vysaditi v západních Čechách. Kapitán české operační posádky Leo Anderle vybral prostor mezi Křivoklátem a Novým Strašecím. *V důsledku toho dána skupině další pomocná adresa:*

Profesor Karel Výborný, prof. obch. ak. a školy ve Slaném. Je vysoký, štíhlý, asi 40 roků. Ženíl se před 4 roky se svou žačkou z obchodní školy. Heslo: Pozdrav od Karla Svobody, Vašeho bývalého žáka, syna sodovkáře Josefa Svobody, který v r. 1927–1935 zasedal v obchodním gremiu.

Nebude-li prof. Výborný věřit, ať se zeptá otce Svobodova, který má sodovkárnu, Slaný, Zafortenská třída 133 a ať mu řekne, že syn Karel je v Anglii, kam se dostal po svém útěku z Prahy, když tam právě kupoval na Pankráci sodovkárnu. Ostatní úkoly trvají, jakož i původně udané adresy, k nimž se uchylte pokud možno nejdříve a nejrychleji.4)

Slaný byl blízko plánovaného místa seskoku a Zvláštní oddělení D zpravodajského odboru československého ministerstva národní obrany v Londýně, v jehož režii se operace uskutečňovaly, předpokládalo, že adresa je jistá. A i kdyby tomu tak nebylo, Josef Svoboda jistě neodmítne pomoc československým parašutistům. Jeho syn Karel, narozený 18. 12. 1912 ve Slaném, byl totiž také v Anglii a parašutisté přinášeli do Slaného synovské pozdravy. Karel Svoboda byl dokonce jedním z parašutistů. V roce 1941 se přihlásil v době náboru k plnění speciálních úkolů a prodělal také vůbec první kurzy ve zvláštních vojenských výcvikových střediscích, jež byly ve Velké Británii. Nebýt nešťastné náhody, že se při cvičném seskoku poranil, byl by už společně s Jozefem Gabčíkem ve vlasti.5) To on poskytl Zvláštnímu oddělení D II. odboru (zpravodajského) ministerstva národní obrany v Londýně slánskou adresu pro BIVOUAC i druhou na klempíře Josefa Fialu ve Slaném, již použilo Zvláštní oddělení D pro skupinu BIOSCOP.

Parašutistická skupina BIVOUAC ve složení rt. František Pospíšil, rt. Jindřich Čoupek a des. asp. Lubomír Zapletal měla za úkol rozrušit výhybkový a kolejový systém na nádraží v Přerově tak, *aby se stal dočasně neschopným provozu.* Konkrétní způsob, jak to parašutisté provedou, měli na vůli, stejně jako si mohli vybrat nevhodnější čas pro provedení akce. V případě, že by se jim nepodařilo brzy a účinně splnit první úkol, měli přerušit provoz brněnské teplárny na Špitálce. Tato teplárna zásobovala elektrickou energií a horkou párou prakticky všechny velké brněnské závody, především Zbrojovku, První brněnskou strojírnou a Králopolskou strojírnou, které byly pro Německo velmi důležité. Úkolem skupiny bylo úplně přerušit anebo aspoň účinně omezit dodávky energie z teplárny pro odběratelské továrny. Konečně v případě, že by se BIVOUACU nepodařilo splnit první ani druhý úkol, měli provést jakýkoliv sabotážní čin takového rozsahu, aby měl nejen silné negativní materiální účinky pro německou armádu, ale aby také rozšířil vědomí o československém odboji doma i v zahraničí.

Letadlo se skupinami BIOSCOP a BIVOUAC startovalo z Anglie 25. dubna 1942, ale muselo se po čtyřech hodinách vrátit na letiště. Dispečer letu, který provázel parašutisty až do chvíle, než opustili letoun, škt. gšt. J. Šustr, jim vysvětlil, že by pro mlhu nenašla posádka cílovou plochu, a proto že se musí vrátit.

K druhému, tentokrát už úspěšně završenému pokusu došlo o dva dny později. To ovšem přibyl k oběma skupinám ještě parašutista Oldřich Dvořák, jehož operace nesla označení STEEL II. Let se vydařil, stejně jako přistání u velkostatku Požáry.

Trojice BIVOUACU dojela odpoledním autobusem v pořádku z Kladna do Slaného. Parašutisté navštívili profesora obchodní akademie Karla Výborného a Josefa Svobodu.

Když o tři dny později, 2. května 1942, zatkla zlínská policie člena skupiny BIVOUAC des. asp. Libora Zapletala, převzalo jej okamžitě zlínské gestapo a podrobilo jej ihned výslechu. Tento parašutista návštěvu Slaného ve svém vyprávění zcela vynechal.6) Avšak hned další den, 3. 5. 1942, promluvil o Slaném druhý zatčený parašutista z BIVOUACU, rtn. Jindřich Čoupek. Byl zatčen večer 2. 5. a hned v noci s ním brněnští gestapáci krim. taj. König a vrch. krim. taj. Rinkus zahájili výslech, *ktej trval celou noc, byl pro značnou únavu vyslychajícího přerušen v 6.55 a bylo v něm pokračováno téhož dne v 16.58 hod.*7) Rtn. Čoupek v obšírném líčení mj. přiznal, že když parašutisté v Anglii nastoupili do připraveného letadla, řekl jeho skupině škt. gšt. Šustr, který je za letu doprovázel, aby se po seskoku v Čechách ohlásili u výrobce sodovek jménem Svoboda ve Slaném. Za chvíli nato potvrdil, že to opravdu udělali: *Po příjezdu do Slaného vyhledal Pospíšil sodovkáře Svobodu. Já se Zapletalem jsme jej sledovali. Svoboda byl s námi sám v pokoji. Obýval jenom jeden pokoj a po večeri, kterou nám připravil (chléb s máslem a kávu), dal nám k dispozici svoje dvě postele a odešel. Kolem 7. hodiny ráno ve středu 29. 4. nás vzbudil a dal nám snídani. Já se Zapletalem jsme s ním mluvili o budoucí politické situaci. Kolem 9. hodiny ranní jsme odejeli osobním vlakem do Prahy.*8) Ve výslechových protokolech Zapletala a Čoupeka není žádná narážka, že by rozdily ve výsleších v Brně gestapu vadily. Zapletal – byť i jenom na oko – přistoupil na spolupráci s brněnskou řídicí úřadovnou německé tajné státní policie, což asi překrylo případné pochybnosti nad nesrovnalostmi ve výsleších, v Čoupkově případě slánská epizoda nehrála pro brněnské gestapo významnější roli.

Ovšem víme, že každý zápis výslechového protokolu se posílal z venkovské služebny gestapa do

nadřízené řídicí úřadovny, stejně jako si služebny na stejné úrovni poskytovaly protokoly anebo výpisy a informace z protokolů navzájem. Protokol výpovědi J. Čoupka šel tedy zcela určitě z Brna řídicí úřadovně gestapa v Praze. To bylo však až po 3. květnu 1942.

O celý měsíc dříve, než byli zadrženi L. Zapletal a J. Čoupek, se na pražském policejním ředitelství odevzdal do rukou české protektorátní policie československý parašutista Vilém Gerik. Seskočil jako člen výsadkové skupiny ZINC. Parašutisté npor. Oldřich Pechal, rtm. Arnošt Mikš a rtn. Vilém Gerik, kteří skupinu tvořili, byli vysazeni v noci z 27. na 28. března 1942 na moravsko-slovenském pomezí, u Kbel. Při přechodu protektorátních hranic se skupina roztrhla, a až se později opět spojila, bylo to pouze nakrátko. Nejmladší člen skupiny, V. Gerik, se v Praze při čekání na kamaráda ze skupiny, A. Mikše, s nímž byl domluven, že se sejde, který však nepřicházel, z pocitu marnosti a bezvýchodnosti svého postavení nakonec přihlásil české policii, která jej ovšem ihned předala německé tajné státní policii (gestapu). Po Františku Pavelkovi (PERCENTAGE) byl druhým parašutistou z Anglie, jehož pražské gestapo dostalo do rukou. Těšil se tudíž jeho velké pozornosti. Učinil obsáhlé výpovědi. Řekl gestapu také o Karlu Svobodovi, který je v Anglii a byl vycvičen jako parašutista a který pochází z Kladenska a jehož otec je majitelem sodovkárny⁹). V té chvíli však kriminálního komisaře Oskara Fleischera, který měl v pražské ústředně gestapa záležitosti parašutistů na starosti, adresa Svobody nijak zvlášť nezajímala a přešel ji zdánlivě bez povšimnutí.

Situace se ovšem o několik týdnů později, 27. května 1942, naráz změnila. V té chvíli nacistům ještě neznámé osoby v Praze-Kobylisích podnikly atentát na prvního muže nacistické Třetí říše v tzv. protektorátu, na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Je dostatečně známo, jakou pomstu stanovil Himmler. Bleskovým telegramem večer 27. 5. 1942 nařídil státnímu tajemníkovi K. H. Frankovi, jenž byl z titulu funkce zároveň přímým nadřízeným veškeré německé policie v tzv. protektorátu, dát zatknout 10 000 Čechů, mezi kterými musí být především celá česká inteligence a ještě v noci zastřelit prvních sto nejvýznamnějších představitelů z nich.¹⁰) Třebaže K. H. Frank svojí intervencí u Himmlera a Hitlera zvrátil tento ďábelský rozkaz, podařilo se mu prosadit jeho vlastní plán na utužení německé moci, který nebyl rovněž nijak milosrdný. Nacisté rozpoutali nebývalé úsilí, aby vypátrali původce atentátu. V té době si zřejmě také vzpomněl kriminální komisař Fleischer na rodinu Svobodových ve Slaném, na to, že o parašutistovi Svobodovi z Kladenska mluvil ve svém prvním protokolu Gerik a že o Josefovi Svobodovi ve Slaném četl v protokole parašutisty Jindřicha Čoupka, došlém z gestapa z Brna. Snadno si mohl ověřit Čoupkovu výpověď, že u Josefa Svobody ve Slaném přespali v noci z 28. na 29. dubna 1942 parašutisté z BIVOUACU. Rozkázal Gerikovi, kterého už obdobně využil několikrát předtím, aby jel do Slaného a zjistil od Josefa Svobody, zda jej navštívili parašutisté, kteří seskočili v noci z 27. na 28. dubna 1942 u Požárů u Křivokláta, a všechno ostatní o nich. Gerik sám to později popsal a není důvod jeho slovům nevěřit: *Za pár dní později znovu si mne Fleischer předvolal a nařizoval: „Máme zjištěno, že u Josefa Svobody v tom a tom čase byli parašutisté. Pojedeš do Slaného k němu a musíš se snažit dovědět se, kam od něj odešli tito lidé. Upozorňuji tě: neopovaž se udělati nějakou nepředloženost – Svoboda je již hlídán. Nebyl ještě zatčen pouze proto, že chceme vědět, kde nyní oni parašutisté jsou.“ Pokud se ještě pamatuji, měl jsem se dovolávat toho, že mne k němu posílá parašutista Kouba.*¹¹)

Gerik obdržel od gestapa lístek na vlak do Slaného a vydal se na cestu. Když přijel do Slaného, zeptal se v hostinci, kde bydlí Svoboda, a pak šel do sodovkárny. Našel ji snadno, nebyla totiž daleko od nádraží. Josef Svoboda měl svoji sodovkárnu v Zafortenské třídě 133 a tam také obýval jednu místnost. Když Gerik dorazil do sodovkárny, Svobodu tam nenalezl, byl totiž na rozvozu. Gerik na něho čekal až do odpoledne, kdy se navrátil.

Rozhovoru V. Gerika s Josefem Svobodou byla přítomna dcera J. Svobody Alžběta, která se po provdání jmenovala Pužmanová¹²) a bydlela s manželem ve Vinařické ulici v domě č. p. 12 ve Slaném. Gerik, který se bál, že je gestapem sledován, se představil jako parašutista a dotázal se na to, co mu Fleischer nařídil. J. Svoboda mu popravdě řekl, že parašutisté mu nesdělili své další plány, takže neví, kam od něho odešli. Věra Pužmanová mu pověděla, že parašutisté mluvili také s profesorem obchodní akademie ve Slaném Karlem Výborným a ten že bude možná vědět víc.¹³)

Gerik se vrátil do Prahy a sdělil inspektoru Fleischerovi, že se Svobodou mluvil, přičemž Svoboda přiznal, že parašutisté u něho byli, ale neví, kam odešli, protože mu to nefekli. Zamlčel přitom skutečnost, že poznal také Svobodovu dceru Alžbětu, provdanou Pužmanovou, stejně jako to, že se s parašutisty podle jejího sdělení setkal také profesor Karel Výborný.

Po jeho (Gerikově – pozn. V. K.) odchodu za několik hodin přišlo gestapo a zatklo otce, pak matku a švagrovou a po čtyřech měsících i mne, vypověděla po válce Alžběta Pužmanová.¹⁴)

Josefa Svobodu zatkli příslušníci kladenského gestapa Hans Quido Skalák, pravděpodobně na příkaz z Prahy, kam zřejmě okamžitě J. Svobodu odvezli.¹⁵) Druhý den, 30. 5. 1942, zatklo gestapo v jejím bytě v Praze-Nuslích snachu Irenu, rozenou Hájkovou a Svobodovu manželku Antonii Svobodovou, která byla na

návštěvě u své snachy. Bylo druhé stanné právo a nacisté uváděli do chodu popravčí stroj, který potřeboval oběti. Josef Svoboda a jeho snacha Irena, manželka Karla Svobody, o němž gestapo vědělo, že je v Anglii a že byl vycvičen jako parašutista, byli 31. 5. 1942 v Praze-Kobyliších popraveni. Antonie Svobodová, manželka majitele sodovkárny, byla rovněž zastřelena krátce nato, 9. 6. 1942. 16) Alžběta Pužmanová byla později, v září 1942, zatčena a internována jako příbuzná parašutisty ve Svatobořicích na Moravě. Dvouletý synek Ireny a Karla Svobodových byl gestapem sice ušetřen, ale stal se oboustranným sirotkem.

Když za tři roky poté, po válce, byl zatčen a postaven před mimořádný lidový soud parašutista Vilém Gerik, stala se otázka jeho podílu na smrti Josefa Svobody, Aloisie a Ireny Svobodových důležitou součástí procesu proti němu.

Vilém Gerik byl souzen společně s jiným parašutistou, totiž s Karlem Čurdou, s nímž jej spojovalo především to, že právě oni dva dostali každý polovinu velké peněžité odměny, kterou Němci a protektorátní vláda přislíbili za poskytnutí informací, jež by vedly k vypátrání pachatelů atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Celé vyšetřování, které trvalo kvůli velkému počtu osob, jež přivedl K. Čurda do neštěstí, téměř dva roky, se těšilo značnému zájmu veřejnosti. Tím více pak závěrečné líčení 28. a 29. dubna 1947 včetně vyneseného rozsudku. My v souvislosti s naším tématem věnujeme pozornost té části rozsudku, která se týká Svobodových.

Rozsudek

Jménem republiky!

Mimořádný lidový soud v Praze, odděl. XXV, uznal po provedeném hlavním přelíčení ve dnech 28. a 29. dubna 1947 takto právem:

...
obžalovaný Viliam Gerik v květnu 1942 ve Slaném, vydávaje se za parašutistu, vyzvěděl na Josefu Svobodovi, že přechovával tři parašutisty, což mělo za následek zatčení a smrt Josefa Svobody, Aloisie Svobodové a Ireny Svobodové a ztrátu svobody Alžběty Pužmanové;

...
Svědickou výpovědí Josefa Chalupského je prokázáno, že obžalovaný Viliam Gerik po svém zatčení prozradil gestapu, že v zahraniční armádě je také des. Svoboda, jehož otec má sodovkárnu na Kladensku. Svědeckými výpověďmi Josefa Chalupského a Alžběty Pužmanové a zprávami stanice SNB ve Slaném je prokázáno, že obžalovaný Gerik byl vyslán gestapem k Josefu Svobodovi ve Slaném, otcí des. Karla Svobody, aby tam vyzvěděl, zda se u něho neskryávají parašutisté, kteří seskočili z letadla v Křivoklátských lesích. Obžalovaný Gerik se nezjištěného dne v druhé polovici května 1942 vypravil do Slaného, kde mluvil s Josefem Svobodou a jeho dcerou Alžbětou Pužmanovou, vydávaje se pod nepravým jménem Kalčík za parašutistu, a vyzvídal na nich, kde se parašutisté zdržují. Svoboda mu prozradil, že u něho parašutisté skutečně byli, že je ukrýval a stravoval, ale že již odešli. Josef Svoboda byl pak 29. května 1942 zatčen, příštího dne pak také jeho manželka Aloisie a zároveň s ní i manželka Karla Svobody Irena, u níž se v době zatčení v Praze Aloisie Svobodová právě zdržovala. Josef a Irena Svobodovi byli pak 31. května, Aloisie Svobodová pak 9. června 1942 popraveni. Alžběta Pužmanová, kterou hned tehdy gestapo nezjistilo, byla zatčena později.

Obžalovaný Gerik připouští, že při výslechu u gestapa prozradil, že otec des. Svobody má sodovkárnu ve Slaném. Tvrdí však, že při vyslání do Slaného mu gestapák Fleischer řekl, že mají zjištěno, že u Josefa Svobody v určité době byli parašutisté, a uložil mu, aby vyzvěděl, kam od Svobody parašutisté odešli. Zároveň prý jej upozornil, že Svoboda je hlídán a že nebyl zatčen jen z toho důvodu, aby se od něho dověděli, kde se parašutisté ukrývají. Obž. Gerik prý úkol provedl, ale po návratu jen hlásil, že Svoboda neví, kam parašutisté odešli. Neprozradil však, že u Svobodů mluvil také s Alžbětou Pužmanovou, která tehdy také zatčena nebyla. Dále obž. Gerik popírá, že by se byl vydával za Kalčíka.

Soud však tu obž. Gerikovi neuvěřil. Svědkyně Alžběta Pužmanová s určitostí prohlásila, že se Gerik vydával za Kalčíka, a při konfrontaci Gerika poznala. Dále udal svědek Chalupský, že obžalovaný Gerik byl k otcí Svobodovu vyslán, aby tam vyzvídal, zda se tam zdržují parašutisté sesazení v Křivoklátských lesích.

Vzhledem k tomu považuje soud za prokazané, že gestapo se od obž. Gerika dovědělo o Josefu Svobodovi jako otcí des. Svobody ze zahraniční čs. armády. Při pátrání po skupině parašutistů, kteří seskočili 5. května 1942 v kladenském okrese, vyslalo gestapo obž. Gerika, aby u Josefa Svobody vyzvěděl, zda se tam parašutisté ukrývají. Kdyby to bylo gestapo už předtím bezpečně zjistilo, bylo by zajisté užilo jiných prostředků. Obž. Gerik přinesl zprávu kladnou, takže tím gestapo zjistilo jednu ze záchytných stanic těchto parašutistů. Obžalovaný tedy již tím, že gestapu prozradil otce des. Svobody, zvláště pak tím, že po

gestapo vypátral, že u Josefa Svobody se ukrývají parašutisté, způsobil ve spojení s jinými osobami smrt tří obyvatel republiky a ztrátu svobody dalšího obyvatele, Alžběty Pužmanové. Ostatně obž. Gerik byl gestapem odměněn pěti miliony korun. Třebas tato odměna mohla mít zároveň i jiné pozadí, přece nelze pochybovat o tom, že nějakou zásluhu si Gerik musel získat a že se ve své konfidentské službě musil něčím vykázat. Jediná pak zjištěná větší zásluha v této službě u obž. Gerika bylo prozrazení záchytné stanice Svobodových ve Slaném. Nerozhodné pak je, zda o Alžbětě Pužmanové pomlčel nebo zda při prvním zatýkání byla ona zachráněna jen náhodou, neboť obž. Gerik její zatčení zavinil již tím, že prozradil jejího otce jako otce des. Svobody.

Nemůže pak být pochybností, že Gerik při své službě u gestapa dobře věděl, do jakého nebezpečí Josefa Svobodu a jeho rodinu vydává prozrazením jeho příbuzenského poměru se zahraničním vojínem a ukrývání parašutistů. 17)

Domníváme se, že podíl V. Gerika na smrti Josefa Svobody, Ireny a Aloisie Svobodových a perzekuci Alžběty Pužmanové byl nepodstatný. Návštěva V. Gerika u J. Svobody v jeho sodovkárně byla pouhým ubezpečením, že J. Svoboda parašutisty od 29. dubna 1942 neviděl. Po atentátu na R. Heydricha gestapo ve snaze najít stopu k původcům atentátu ověřovalo a prověřovalo každou maličkost – a návštěva československých parašutistů z Anglie u otce příslušníka československé armády v Anglii, vycvičeného rovněž jako parašutisty, který sice snad dosud do protektorátu vysazen nebyl, ale co kdyby? zase až takovou maličkostí nebyla.

Jedním z prostředků nacistického teroru proti odbojnému českému národu byly stanné soudy, které byly zřízeny při řídicích úřadovnách gestapa v Praze a Brně. Předsedy těchto soudů byli šéfové řídicích úřadoven gestapa v Praze a Brně. Je známo, že stanný soud v Praze se po celé období stanného práva, kdy měl zasedat, vlastně ani nescházel a rozsudky podepisoval předseda stanného soudu, SS – Sturmbannführer vládní rada dr. H. U. Geschke. Samosoudce Geschke nesoudil, tedy nevážil míru viny toho či onoho obžalovaného, ale podepisoval neodvratitelné rozhodnutí o popravě.

Seznamy, které dostávali předsedové stanných soudů v Praze a v Brně, byly sestavovány tím způsobem, že všechny složky německého potlačovacího aparátu, především SD (Sicherheitsdienst), navrhovaly svým řídicím úřadovnám osoby, které uznaly za vhodné. Mohly to být opravdu zcela libovolné osoby, protože v seznamu nebyly u jmen uváděny žádné údaje, jež by charakterizovaly vinu, natož její míru. SD potom zaslal seznam venkovským služebnám tajné státní policie (gestapa) a ty měly za úkol porovnat seznam se svými údaji. Zatčení měli být ti, kteří již byli vyšetřováni anebo jsou považováni za nepřátelsky smýšlející anebo jsou z nějakého jiného důvodu zkrátka nepohodlní. Formálně tedy gestapo charakterizovalo vinu vášními zdůvodněními, jako např. schvalování atentátu, přechovávání policejné nepřihlášených osob, poslech cizího rozhlasu atp. Tento seznam venkovské služebny zaslaly své řídicí úřadovně a ta jej předala předsedovi senátu, což nebyl nikdo jiný než šéf úřadovny. Ještě snad bychom měli uvést, že osoby na seznamu pro stanný soud nebyly nijak vyšetřovány a že se k nim jako jednotlivcům ani nevedly žádné spisy. Jejich „vina“ spočívala pouze a jenom v tom, že je někdo zapsal do seznamu budoucích popravených. Byli všichni předurčení k smrti a museli pasivně čekat, až vysoký německý úředník dá pod seznam svůj podpis. Pak už byla jenom cesta na popraviště a smrt zastřelením.

Nedozvíme se nikdy, zda kladenský gestapák H. Q. Skalak zatkl Josefa Svobodu proto, že jeho jméno přišlo do Kladna na seznamu z pražské ústředny SD, nebo zda Josefa Svobodu evidovala a předala služebna SD v Kladně anebo jestli to nebyla Skalakova vlastní iniciativa. Osobně si myslíme, že Skalak byl pouhým vykonavatelem vůle příšle z Prahy. Naše mínění podporuje domněnka, nicméně založená na logické úvaze, že Aloisii a Irenu Svobodovy musel v Praze zatýkat někdo jiný, a rozkaz podle nás vyšel ze stejného pramene.

Alžběta Pužmanová, rozená Svobodová, nebyla v evidenci osob spojených s parašutisty, nebyla tedy z nacistického hlediska zdaleka tak nebezpečná jako její rodiče a švagrová. Byla sice v září 1942 zatčena, ale pouze z titulu příbuzenství s osobou v zahraničí. V době od 17. září 1942 do 2. února 1943 byla internována ve Svatobořicích u Kyjova. V únoru 1943 se vrátila do Slaného ke svému manželovi¹⁸⁾ a přečkala zbytek války ve svém domově. Po válce pak vydala svědectví, o němž jsme psali. Pro úplnost bychom chtěli ještě poznamenat, že její svědectví v případě V. Gerik – ačkoli soud se přiklonil na její stranu – nebylo docela pravdivé. Proč by se Gerik vydával za Kalčíka? Zní to příliš uměle. Nebyla A. Pužmanová pod vlivem informací, které od května 1945 byly velmi živé a často opakovány sdělovacími prostředky? Kalčík – Gabčík? Anebo ještě lepší rým Kalčík – Valčík? Parašutisté podílející se na přípravě a uskutečnění atentátu na R. Heydricha?

K obrazu svědkyně A. Pužmanové a její hodnověrnosti ještě uvedeme soudní výslech z hlavního přeličení v procesu proti K. Čurdovi a V. Gerikovi:

Svědkyně

Alžběta Pužmanová vypovídá jako ve svém protokole na čl. 77 a k tomu do dává:

Při návštěvě Gerikové jsem mu řekla, že by mu informace o parašutistech mohl dát p. prof. Výborný ze Slaného. Obžalovaný vyzvídal na otci, kdy parašutisté odešli, kam šli a jaký měli úkol. Otec mu jenom řekl, že odešli směrem na Křivoklát. Já jsem později mu přestala důvěřovat, protože projevoval mnoho sebejistoty, zatímco ostatní parašutisté, co byli dříve u nás, byli vždy dosti nejisti.

K tomu obžalovaný Gerik:

Nevydával jsem se za Kalčíka. Pan Svoboda mi neřekl, že odešli někam na Křivoklát, řekl jen, že odešli a že mu ještě napíší, kam šli. Na gestapu jsem zamlčel, co mně řekl. Jen jsem přiznal, že parašutisté byli u Svobody, protože to na gestapu již věděli.

Nato svědkyně:

Gerik zanechal u mého otce adresu svoji a žádal, aby mu můj otec něco napsal. Co to mělo být, nevím.

K tomu obžalovaný:

To je správné, řekl jsem Svobodovi, proti přání gestapa, kde bydlím.

K tomu svědkyně na dotaz veřejného žalobce:

Obžalovaný jistě mě také udal, jelikož při zatčení otce mě gestapo hledalo, ale četníci mu zatajili mé jméno. Já jsem byla sama zatčena 17. září, kdežto otec byl zatčen již 29. května. Ze Svatobořic jsem nebyla na gestapo volána, nýbrž jen na kriminální policii, kde jsem musela udat adresy všech příbuzných mého otce.

K tomu obžalovaný:

Paní Pužmanová se mně představila a já jsem úmyslně její jméno zamlčel.19)

L. Zapletal zamlčel úplně gestapu ve Zlíně i Brně návštěvu Slaného, J. Čoupek pověděl o návštěvě u J. Svobody, ale neprozradil, že předtím kontaktovali profesora slánské obchodní akademie Karla Výborného. Neprozradil jej ani V. Gerik, ač mu o něm řekla Alžběta Svobodová, provdaná Pužmanová.

Je docela možné a pravděpodobné, že trojice parašutistů skupiny BIVOUAC, když dorazila odpoledne 28. 4. 1942 do Slaného, podnikla procházku tímto ryze českým vnitrozemským městem s pěkným náměstím, uzavřeným ze všech stran domy a s živou výstavnou Lounskou třídou, která vybíhá z jihozápadního rohu náměstí. Kdoví, třeba parašutisté zašli i do některé z restaurací.

Když takto přemítáme, snažíme se vyplnit časovou mezeru mezi odpolednem a večerem. K J. Svobodovi přišli večer po 19. hodině, nedlouho předtím navštívili profesora K. Výborného, na něhož dostali záchytnou adresu. Nechme k této návštěvě promluvit brilantního řečníka, prof. K. Výborného samotného:

Dne 28. dubna 1942 v 18.45 přišli ke mně dva muži. Menší byl asi 168 cm vysoký, kaštanových vlasů, mírně vlněných, ke straně česaných, silně opálený, měl trochu vysedlé lícní kosti, oblečen byl v dvouřadový svrchník barvy dohněda. Látko byla tkaná do stromečku, asi tak, že byl proužek stromeček bílý a stromeček tmavohnědý, dohromady to dělalo světlehnědou barvu. Strana toho stromečku byla asi 3 cm. U kabátu měl dosti velké klogy, trochu už prohnuté dopředu, svrchník byl volného střihu, dvouřadový na šest knoflíků, kapsy byly už trochu vytažené. Na krku měl tmavočervenou, hodně teplou vlněnou šálu, které tenkrát byly u nás neznámé a skoro se nenosily. Byl prostovlasý.

Ten větší byl asi 175 cm vysoký, černých vlasů, kdysi hodně kadeřavých, ale už s kouty na spáncích, dozadu česaných, silně opálený a rovněž ostrých rysů, že se zdály lícní kosti trochu vysedlé. Na krku měl tmavomodrou silnou teplou vlněnou šálu. Svrchník světle šedý, hladký, se zapínáním pod lístou, téměř nový, přiléhající, takže zvyšoval štíhlost postavy. Měl černé, téměř úplně nové hladké polobotky bez perforace a rovněž byl bez zavazadla.

Profesorem Výborným nastíněný popis se podle nás hodí na L. Zapletala a J. Čoupka. Víme, že Zapletal byl postavy střední, měl světlé kaštanové vlasy, šedé oči, rovný nos, souměrná ústa, dobré zuby, oválný obličej a nosil brýle. Měřil 171 cm. J. Čoupek byl celkově velký, štíhlý, měřil 180 cm, měl podlouhlý obličej, šedomodré oči, tupý nos, souměrná ústa, vysoké čelo, kaštanové vlasy a knírek pod nosem.20) Víme, že parašutisté obecně byli na první pohled nápadní. Silně opálení a u nás ještě slunce nesvitilo. Oblečení byli tak, že nevypadali ani jako čeští měšťáci, ani jako čeští venkovani.21)

L. Zapletal popsal při svém výslechu svého bojového druha J. Čoupka takto: *Vosi(y)ka František, asi 30 roků, Čech? – jmenuje se správně Čoupek Jindřich z Komína, byl obchodním příručím a pracoval naposledy v Brně, je asi 25–30 let starý, 175–180 cm vysoký, vytáhlé postavy, tmavě hnědých, hladce dozadu sčesaných vlasů, oblečený do hnědého obleku s dlouhými kalhotami, černé šněrovací boty, bez pokrývky hlavy.22) Nejsme si jisti, zda parašutisté měli kabáty. L. Zapletal gestapu řekl, že Pospíšil má tmavě šedý kabát, J. Hrubý (z BIOSCOPU) černý zimník, u ostatních, kteří s ním seskočili, o kabátech nemluvil.23) Marie Houšková, sestra J. Čoupka, u které parašutisté ze skupiny BIVOUAC zaklepali v noci z 30. dubna na 1. května 1942 a pak u ní pobýli dva dny, po mnoha letech vzpomínala: *Byli totiž hrozně nápadní tým, jak byli opálení a jaké měli šaty. Měli jenom obleky a lidi normálně chodili v kabátech. Tak nás poprosili, jestli bychom jim nedali nějaký šaty. Mohli jsme dát akorát Jindrovi a tak ti dva řekli, že si je seženou jinde.24)**

Pokoušeli jsme se celá léta ve snaze přijít věci na kloub dotazovat žijících parašutistů z jiných skupin, zda si pamatují, jak byli při seskoku oblečení a zda si myslí, že mohli mít jejich kolegové z BIVOUACU kabáty, ale nedostalo se nám jednoznačné odpovědi. Jedni se domnívali že ne, druzí říkali: Proč by ne? Jedni říkali, že měli pod kombinézou, ve které skákali, pouze oblek a na kabát si nevzpomínali, druzí uvedli, že kabát měli asi v zavazadle.

Otázku svrchníků či kabátů jsme nerozřešili, naproti tomu jistotu máme u bot parašutistů. L. Zapletal uvedl, že J. Hrubý měl *černé šněrovací boty*, J. Bublík měl rovněž *černé šněrovací boty*, J. Čoupek *černé šněrovací boty*, F. Pospíšil rovněž *černé šněrovací boty*.²⁵⁾ Parašutisté z BIOSCOPU J. Hrubý a J. Bublík měli *těžké anglické boty*²⁶⁾ a víme také, že *šněrovacích bot se chtěli zbavit a nahradit je polobotkami*.²⁷⁾ Polobotky určitě parašutisté L. Zapletal a J. Čoupek neměli, protože v těch by nemohli skákat. Museli mít a měli pevné šněrovací boty nad kotníky.

Nechme pokračovat profesora Výborného v jeho vyprávění:

Když vstoupili, tak následoval asi tento rozhovor:

– *My jsme vám přišli vyřídit pozdrav od vašeho bývalého žáka Svobody.*

– *Učil jsem už více Svobodů, o kterého se jedná?*

– *O Karla Svobodu, syna sodovkáře.*

– *Na toho se dobře pamatuji. Poděkujte mu za pozdrav a vyříd'te mu pozdrav ode mne. Co dělá, jak se má?*

– *On je přece u armády v Anglii. Vy to nevíte?*

– *Jak bych to mohl vědět? Neviděl jsem ho kolik let a nemluvil jsem s ním snad od té doby, co přestal chodit do školy.*

– *Ale to vy musíte vědět od jeho otce, se kterým se pravidelně stýkáte, poně vadž už léta společně zasedáte v obchodním gremiu.*

– *Tak to je teda omyl, poněvadž ve svém životě jsem na zasedání obchodního gremia nikdy nebyl a nevím ani, kde zasedají. Ostatně podle mého úsudku ani pan Svoboda nezasedá a ani nemůže zasedat v obchodním gremiu, protože výrobci sodových vod jsou sdružení v živnostenském společenstvu a sám ani nevím, mají-li ve Slaném samostatné společenstvo sodovkářů, anebo jsou-li ve sdružení s jinými řemesly.*

Následovalo trochu překvapení, snad zklamání a chvíle mlčení. A jeden z nich na to povídá: – To to pěkně začíná. Bude-li to takhle pokračovat, tak to budem v pěkném srabu.

Pak se chvíli dohadovali mezi sebou, že přece byli informováni, že se jedná o obchodní gremium. Po chvíli mě požádali o mou občanskou legitimaci a velmi důkladně ji prohlíželi. A potom následoval další rozhovor:

– *Bydlí pan Svoboda ještě na starém místě?*

– *Ano.*

– *Nebyl vyšetřován nebo vězněn?*

– *Pokud vím ne.*

– *Provozuje ještě živnost?*

– *Ano.*

– *Má dodávkové auto a rozváží sám sodovku?*

– *To nevím.*

– *Kde má ve Slaném úřadovnu gestapo?*

– *To snad víte lépe než já, že úřadovna pro Slaný je v Kladně.*

– *To je dobře, aspoň jim tak snadno nepadneme do náruče.*

Zde musíme odkázat na plánek, nakreslený ve Velké Británii samotným K. Svobodou, jež měli vyjednávači ze skupiny BIVOUAC pravděpodobně před očima. Na náčrtku středu města jsou zakreslena a popsána nejdůležitější orientační místa: rybník, kostel, měšťanská škola, drogerie na rohu Masarykova náměstí a začínající Lounské třídy, lékárna dr. Stejskala, městská spořitelna a Grandhotel v této nejvýstavnější slánské ulici, Okresní dům a také šipka ukazující ke Svobodovým bytu. Na náměstí je vyznačena kromě drogerie ještě budova s popiskou *staré gymn(ázium) později st(anice) gestapa*.²⁸⁾ Odtud otázka, kde leží ve Slaném úřadovna gestapa.

Pak mne požádali, abych jim půjčil k nahlédnutí tisícikorunovou bankovku.

– *To nemohu posloužit, poněvadž ani u sebe, ani v domácnosti ji nemám.*

– *To je tak vysoké datum? Anebo jste na tom tak špatně?*

– *Nechávám si vyplácet gáží ve stokorunách, aby manželka nemusela při nákupu v návalu měnit velkou bankovku.*

– *Nepotřebujete peníze? Máme jich tolik, že do konce války je nemůžeme utratit.*

– *Kdy bude konec války?*

– *V letních měsících dojde k takové ofenzívě a takovým úderům, že se Německo zhroutí. Anglická*

zpravodajská služba má informace z nejvyšších německých vojenských kruhů, že Německo si nemůže dovolit ještě jedno zimní tažení. Z toho důvodu je poslední termín konce války konec podzimu 1942.

– To se mi nezdá pravděpodobné.

– Kdo bydlí s vámi v bytě?

– Manželka, dvouletý syn a nyní je zde na návštěvě ženina matka se svou tetou.

Jenom udělal poznámku: – To je trošku moc ženských.

*Zde si myslíme, že profesor Výborný vědomě překroutil smysl rozhovoru. Protože smyslem celého počínání trojice parašutistů bylo nalézt u profesora Karla Výborného pomoc a tou byl v dané chvíli nocleh do příštího rána. Je jasné, že při tolika lidech Výborného rodiny se do bytu o dvou místnostech nemohli vejít ještě tři velcí muži. Ale o tom se tenkrát určitě mluvilo. Nicméně profesor Výborný neskončil: *A druhý: – Tahleta čtvrt' je tak liduprázdná, že kdokoli cizí tady prochází, musejí si ho obyvatelé všimnout. Nebydlí tady někde nějaký konfident gestapa?**

– Pokud vím ano, na konci ulice.

– Když jsme sem šli, tak jsme nepotkali ani živou duši, jen jsme zahlédli někoho za oknem.

Pak se ještě ptali na kontroly na ulicích, nádražích, ve vlacích, v restauracích, na cestu do Prahy, kam vlastně směřují a kde mají svůj další úkol. Zmínili se, že seskočili u dvora na velké plošině nad Křivoklátem, že mají za úkol zajít k sodovkáři Svobodovi, vyřídít pozdrav od syna a doručit moc vzkazů a dále se ptali, v kolik se zavírají domy. Dále řekli, že se vrátí, kdyby nezastihli Svobodu doma. Eventuelně si zajišťovali, že pro případ přechodný by mohli u nás zůstat noc anebo několik noclehů. Závěrem řekli, že předpokládají, že jako štábní důstojník vím sám a nemusí mně říkat, že u mne nikdo nebyl, že jsem s nikým nemluvil, a neřídit by se podle toho, by znamenalo vojenskou zradu. Odešli s tím, že kdybychom se už neviděli, že o nich brzo uslyším. Měl jsem s manželkou lístky do kina Na střelnici. Cestou jsem manželce řekl o návštěvě a vrátili jsme se domů. Nikdo však už nepřišel. Později jsem se dověděl, že bydlel pan Svoboda sám v celém bytě, jeho manželka se snachou bydlela v Praze. Tedy pravděpodobně tento byt na živé a frekventované ulici jim mnohem lépe vyhovoval.

Asi po třech dnech jsem šel s manželkou po hlavní ulici a několik kroků od křižovatky se semaforem proti Grandhotelu jsme potkali pána s paní. Znal jsem je od vidění, se žádným z nich jsem dosud nemluvil. Věděl jsem, že on je buď' společníkem nebo zaměstnancem tiskárny Veleslavín. Když jsme se mijeli, oslovil mě paní:

– Pane profesore, poslal jste ohehdy k nám ty dva pány?

– Já jsem nikam nikoho neposílal.

– Ale vzpomeňte si. Byli přece u vás ti páni z Anglie, kteří tady seskočili z letadla. Poslal jste je k nám?

– Už jsem vám jednou řekl, že jsem nikam nikoho neposílal a ani nemohl poslat, protože u mě nikdo nebyl.

– Znáte mne, víte, kdo já jsem?

– Neznám.

– Já jsem Pužmanová.

– Já vás ujišťuji znovu, paní Pužmanová, že jsem k vám ohehdy ani nikdy předtím nikoho neposlal ani poslat nemohl, prostě proto, poněvadž vůbec nevím, kde bydlíte.

– Ne ke mně, ke mně jste je neposlal, ale k otci, sodovkáři Svobodovi, já jsem jeho dcera.

– Pokolikáté vám mám říkat, že jsem nikoho nikam neposlal, prostě proto, že u mě nikdo nebyl.

Nato následovalo to, co jsem nemohl očekávat. Paní Pužmanová se chytla za hlavu.

– Já to tušila, já to věděla, já jim hned nevěřila. Já věděla, že je to provokace, já se tolik bála a otec jim tolik věřil. Co budeme dělat, co bude s námi, to je hrozné a podobně.

Řekl jsem jí: – Paní Pužmanová, nezdá se vám, že budete pozornost? A nezdá se vám, že k takovému rozhovoru jste si vybrala to nejnehodnější místo v celém Slaném?

Trochu se vzpamatovala a po chvíli řekla: – Pojd'te, prosím vás, do Veleslavína.

Šli jsme asi těch sedmdesát kroků mlčky. Rozvažoval jsem, co mám říci, abych zabránil tomu, aby to nešla udat. Věřil jsem, že se nejedná o provokaci, a proto jsem chtěl zabránit tragédii. Přiznám se rovněž, že jsem měl jednak zlost a jednak jsem začal pochybovat. Přemýšlel jsem, jaký asi měli důvod, když uvedli mé jméno, když u mě tvrdili, že když tam jdou, že si chtějí ověřit, aby jim neotevřelo gestapo, jako v celé řadě bytů prý, kde někdo utekl, gestapo ty byty obsadilo. Řekl jsem proto:

– Vzpomínám si, paní Pužmanová, potkal jsem ohehdy dva pány na ulici, jeden byl větší a jeden menší a tak dál a ptali se, jestli nevím, kde bydlí sodovkář Svoboda. Nic o nich nevím. Nevím ani nic o vašem bratrovi. Kde je váš bratr?

– My o něm také nevíme. Poslední zprávu od něho máme z léta 1939 z Francie, odkud nám poslal lístek, který byl ještě podepsaný jeho kamarádem... uvedla jméno mládence, jehož otec vstoupil do NSDAP a nosil uniformu NSDAP.

– Od té doby nám už nepsal.
– To by bylo možné, že po pádu Francie přešel do Anglie. Ověřila jste si, že vašeho bratra znají?
– Hned jak k nám přišli, všimli si na nočním stolku fotografie Karlíka a řekli: – Hele, Karel, ale tady je ještě jako chlapec, teď už vypadá mužně.

Tento můj rozhovor s paní Pužmanovou se uskutečnil za domovními dveřmi tiskárny Veleslavín v chodbě. V tiskárně byl slyšet chod stroje hned za dveřmi. 29) Nakonec jsem přesvědčoval paní Pužmanovou, aby nikam nic nehlásila, že jsem plně přesvědčen, že se nejedná o žádnou provokaci, že parašutisté jsou praví.

Když jsme se rozloučili, podotýkám, že jsem si byl velmi dobře vědom, že ode dneška o budoucnosti mojí i celé rodiny budou rozhodovat lidé, jako je paní Pužmanová atd. Žádnou radost jsem z toho teda rozhodně neměl.

V červnu, týž den, kdy byl zatčen pan Svoboda, šli jsme s manželkou po hlavní ulici od náměstí. Po druhém chodníku šli Pužmanovi. Asi na padesát kroků nás spatřila paní Pužmanová, podle pohybu asi upozornila manžela a hned přecházeli na náš chodník. Bylo zřejmé, že se chtějí setkat s námi. Považoval jsem setkání na takové frekvenci přinejmenším za neopatrné a neprozřetelné, upozornil jsem manželku a vrátili jsme se na náměstí. Už z toho důvodu, poněvadž já jsem věděl, že já jsem hlídán. Škpt. Prášil mně poslal z kladenského vězení gestapa zprávu po Nešvarovi a po své manželce, že jsme společně byli viděni, co jsme spolu hovořili. 30) Tedy se vědělo, že je riziko stýkat se v den, kdy byl zatčen sodovkář Svoboda, setkat se s jeho dcerou na veřejnosti.

Když jsme se blížili k hotelu, manželka se ohlédla a řekla:

– Jdou za námi a dohánějí nás.

Řekl jsem na to:

– Ta ženská nás přivede do neštěstí.

Manželka:

– Pojd', zajdeme k Pavláskům a poprosíme je, aby si vzali Pavla za svého. Doktor Pavlásek byl totiž kmotrem mého syna.

V létě 1946 mě navštívil v ředitelně obchodní akademie můj bývalý žák Karel Svoboda. Při příchodu jsem mu vyslovil soustrast a ptal jsem se ho, proč přichází. Zeptal se mě, jestli u mě byli parašutisté, které ke mně z Anglie poslal. Odpověděl jsem mu stručně:

– Byli.

A on na to: – No a?

A já odpověděl:

– Heleďte se, já na tu dobu nerad vzpomínám a manželka o ní nechce ani slyšet. To byla tak nepřipravená akce, že se nedivím, že to stálo tolik životů.

– Proč?

– Jak mohli ke mně přijít s tím, že jsem s vaším otcem léta zasedal v obchodním grémiu. Nemusel jste vědět, že já jsem tam nezasedal, ale musel jste vědět, že váš otec tam nezasedal a ani nemohl zasedat.

– To oni spletli, to mělo být v kuratoriu obchodní akademie.

– Takové spletení by mohlo mít tragické následky a je nepochopitelné u vojáků. Nevíte aspoň, jaký měli důvod, že řekli u vás a vaší sestře, že přicházejí ode mne? To snad bylo zbytečné, vždyť i u mne si ověřovali, jestli je k vám volná cesta. A snad v konspiraci se nedělá to, že by se všeobecně mluvilo, kdo co řekl, kdy s kým se setkal, od koho přichází apod.

Na to jsem nedostal žádnou odpověď. Zeptal jsem se ho proto, jestli neví, jak se gestapo dovědělo o tom, že byli u jeho otce. Odpověděl zcela jednoznačně:

– To udal Čurda.

– Jakto, copak Čurda byl také u vás?

– Ne, nebyl, ale oni se všichni vzájemně stýkali a všechno si řekli.

– Prosím vás, povězte mi, jak byl prováděn výběr parašutistů. Pokud vím, nikdo z lidí domácích, s nimiž se náhodou setkali, je neudal, ačkoli těchto lidí byly celé stovky a byly tisíce lidí, kteří o tom věděli, a mezi těmi několika vybranými se našel zrádce.

– My, parašutisté, jsme mu nevěřili, ale načalstvo mu drželo palce.

Zeptal jsem se ještě, jaký měl osud do konce války. Odpověděl mi, že po svém vyléčení z úrazu seskočil na severní Moravě, přešel na Slovensko, přidal se k Slovenskému národnímu povstání, byl zajat a dopraven do zajateckého tábora, kde byl do konce války.

Ještě bych dodal, že to je asi v hrubých rysech vyličení mého setkání s parašutisty. Dodatečně si ještě vzpomínám, že pauzy v rozhovoru jsem využil k tomu, že jsem se zeptal, znají-li generála Rudolfa Viesta, s nímž jsem se dobře znal z ústředního výboru Svazu důstojnictva. Nikdo z nich ani nevěděl, že je v Anglii a ani jeho jméno ani neslyšel. Zeptal jsem se tedy na jméno Bedřicha Neumanna, který často jezdil do Slaného a s nímž jsem se velmi dobře znal. Ani jeho neznali. Ovšem ten menší pak ke konci prohlásil:

– I kdyby byli oba v Anglii, zajisté tam budou pod krycími jmény a my je nemůžeme znát jinak než jen pod krycími jmény.31)

Tato sugestivní vzpomínka výmluvného středoškolského profesora, škpt. v záloze K. Výborného a dodejme, že před válkou také předsedy místní odbočky Svazu československého důstojnictva, kterou jsme úmyslně citovali v úplnosti, je klíčem k pochopení následujícího textu:

1. minometná brigáda, odděl. OBZ. Příloha k č. j. – 2585/1–C/ taj. zprav. 45, Věc: Přehled o parašutistech okres Slaný. Louny, 8. leden 1946.

V druhé půli dubna 1942 seskočili dva parašutisté asi 13 km od Slaného (podle tvrzení jich samých), hlásili se ve 3/4 7 večer u škpt. Výborného o potravinové lístky a k přezkoušení obč. legitimací. Po tomto odeslal je škpt. Výborný na další adresu: Svoboda, sodovkárna ve Slaném, odkud byli dopraveni do Prahy. (Rodina Svobodova později vyvražděna za heydrichiády). Popis obou parašutistů dle tvrzení plk. gšt. Palečka se přesně hodí na Gabčíka a Valčíka.

Průchozí stanice parašutistů:

Smečno (lesní rada škpt. Kára, který organizoval přechody)

Tuřany (vrch. četn. stržm. Himmel).

Těmito cestami prošlo asi 13 parašutistů, kteří seskočili v okrese slánském...32)

Z textu je jasně patrné, kdo byl informátorem věci nepříliš znalého pracovníka kontrarozvědky a autora podivné směsice polopравd ve zprávě.

Nemáme vůbec pochybnosti o tom, že dva z parašutistů, pravděpodobně L. Zapletal a J. Čoupek, profesora Výborného dne 28. dubna 1942 v jeho bytě v Čechově ulici čp. 982 navštívili. Kromě některých detailů přikládáme hodnověrnost i jeho vyprávění. Máme pochybnosti pouze o jeho vlastním pozitivním přínosu a pomoci parašutistům. Zdá se nám, že pod profesorovou výmluvností byl úmysl zkeslit vlastní jednání. A že důsledkem je nakonec zcela nesprávný obraz odboje, dokládá text hodnotící zprávy o parašutistech na tehdejších okresech Slaný a Louny z poválečného období.

Starší dítě Josefa a Aloisie Svobodových, syn Karel, absolvoval po měšťance dvouletou veřejnou obchodní školu ve Slaném a zahájil svoji aktivní životní dráhu v kanceláři velkoobchodu s obilím ve Slaném Adolfa Poppera. Zakrátko přešel k civilnímu inženýru geometrovi A. Hruškovvi ve Slaném a po roce, jako by už byl vyučený, se vrátil ke svému otci do sodovkárny. V roce 1932 nastoupil k patnácti a půl měsíční prezenční vojenské službě u 2. hraničářského praporu v Trutnově. Z vojny se navrátil jako svobodník a pracoval u svého otce. Kromě toho, že se v roce 1936 oženil s Irenou Hájkovou, pocházející z Kvíčuku, který je nedaleko od Slaného, zjišťujeme v jeho životě do rozpoutání druhé světové války jako pozoruhodnou jedinou skutečnost, že vystřídal práci v několika sodovkárnách, zřejmě proto, aby se přiučil. Nejdříve v Běštině u Hořovic, kde se stal spolunajitelem a zkoušel – neúspěšně – štěstí jako podnikatel a poté v Týně nad Vltavou. Pak přišla zářijová mobilizace v roce 1938. K. Svoboda ji prožil u svého mateřského 2. hraničářského praporu. Když se v prosinci 1938 navrátil, nastoupil zaměstnání v sodovkárně J. Havlín v Praze-Nuslích. O půl roku později, v červnu 1939, koupil jeho otec sodovkárnu v Praze a Karel ještě v tom měsíci – utekl do zahraničí.

V Polsku se hlásil do československé vojenské jednotky a známým způsobem se dostal společně s jinými československými dobrovolníky do francouzské cizinecké legie v Sidi bel Abbés v Alžírsku. Po vypuknutí války v září 1939 odjel s ostatními Čechoslováky do Francie a v Agde byl prezentován 26. 9. 1939. Byl zařazen ke spojovací rotě 2. pěšího pluku. Po nevydařeném francouzském tažení byl 13. 7. 1940 lodí Rod el Farag evakuován do Anglie.33)

Když se na jaře 1941 prováděl mezi československými vojáky nábor pro zvláštní použití v týlu nepřítel, K. Svoboda byl mezi prvními, kteří se přihlásili a byli také vybráni. Od půli srpna do poloviny září 1941 absolvoval druhý běh základního sabotážního kursu ve Skotsku a od 14. do 20. září parašutistický výcvik na letišti Ringway u Manchesteru. 3. října 1941 se dostavil společně s rtm. J. Gabčíkem do Londýna a přijali úkol, z nějž se jim jistě zatajil dech. Plk. gšt. F. Moravec, přednosta II. odboru londýnského ministerstva národní obrany k nim proslovil následující řeč: *Z rozhlasu a novin jste informováni o tom nesmyslném zabíjení u nás doma. Němci vraždí nejlepší z nejlepších! I tento stav je znamením války, tedy nenařikat, neplakat, ale dělat. Doma naši pracovali a jsou nyní v situaci, že jejich možnosti jsou omezené. Řada je na nás zvenčí, abychom pomohli. Jeden z úkolů pomoci zvenčí bude svěřen Vám. Měsíc říjen je měsícem našeho národního svátku, našeho osvobození. Je potřeba v této situaci, kdy náš lid bude slavit nejsmutnější svátek svého osvobození, aby tento svátek byl nějak podtrhnut. Bylo rozhodnuto, aby toto podtržení se stalo nějakým činem, který by byl zaznamenán do dějin právě tak, jako toto vraždění. Jsou v Praze dvě hlavní osoby, které reprezentují toto vybíjení. Je to K. H. Frank a Heydrich, nově přichozí. Podle našeho názoru, jakož i vedoucích osob je třeba pokusit se o to, aby jeden z nich za to zaplatil, abychom ukázali, že vracíme ránu za ránu. To by byl také v principu úkol, kterým budete pověřeni. Zítra odjedete*

přezkoušet noční seskoky. Domů jedete dva, abyste si pomáhali. To bude také potřeba, poněvadž z důvodů, které Vám budou jasné, provedete úkol bez součinnosti našich doma. Říkám-li bez, chci to říci tak, že tato součinnost bude vyloučena až do provedení. Pak se Vám dostane od našich doma plné ochrany a součinnosti. Způsob a dobu provedení úkolu si musíte stvořit sami. Budete vysazeni v prostoru, který zaručuje maximální možnost přistání. Budete vybaveni vším, čím Vás můžeme vybavit. Tak, jak známe situaci u nás, dostane se Vám pomoci všech našich dobrých lidí, na které se obrátíte. Ovšem z Vaší strany třeba důsledné opatrnosti a rozvahy. Nemusím opakovat, že úkol je historicky vážný, riziko veliké. Záleží od toho, jaké předpoklady si stvoříte, Vaší chytrosti atd. My budem ještě o věci hovořit, až se vrátíte z doplňovacího výcviku. Jak jsem řekl, úkol je vážný. Tedy srdce na pravém místě. Vznikají-li pochybnosti po tom, co jsem řekl, řekněte to.

Gabčík i Svoboda souhlasně setrvávají na tom, úkol převzít. Odchod obou bude uskutečněn kolem 10. 10. t. r.34)

Oba vojáci opravdu odjeli ještě toho dne večer do Manchesteru, kde v následujících dnech zopakovali na letecké základně Ringway parašutistický výcvik, který sestával jak z teorie, tak především z několika seskoků. Rt. Svoboda měl smůlu a při seskoku z upoutaného balónu se zranil na hlavě. Už 6. 10. musel k lékaři. Následující den přinesl kromě bolesti hlavy a otoku v obličejí bolesti v zádech a podezření na vnitřní zranění. Po vyjádření lékaře nakonec plk. Moravec souhlasil s odvoláním K. Svobody z operace ANTROPOID, jak se akce krycím jménem označovala.35)

Třebaže na přání J. Gabčíka vystřídal K. Svobodu Gabčíkův kamarád Jan Kubiš, jeho nepřipravenost pro akci také zčásti způsobila celkový odklad operace, která přinesla nakonec v květnu 1942 plánované odstranění krvavého R. Heydricha.

K. Svoboda zřejmě svoji zdravotní indispozici, která ho při zdokonalovacím výcviku těsně před nasazením potkala, těžce nesl, třebaže ze strany nadřízených mu to asi nikdo neřekl. Byl přeřazen na radiotelegrafní ústřednu, což bylo oficiálně považováno za radiotelegrafický kurs pro zvláštní úkoly. Po devíti měsících přešel na československou výcvikovou stanici STS – 46, kde se školil ve střelecké průpravě a v šifrování. 4. 5. 1943 pak byl přidělen k II. odboru MNO, kde byl celý rok až do 18. 5. 1944. Ve dnech 19. 5. 1944 až 10. 6. prodělal kurz pro přijímání letadel pomocí radiomajáku Eureka na stanici STS – 40 a následujících čtrnáct dnů strávil na STS – 52 v kursu pro zacházení s radiostanicemi B 1 a B 2.36) Po této tři roky trvající stálé přípravě byl vlastně perfektně vyškoleným parašutistou. Nelze se proto divit, že byl nakonec vybrán pro nasazení na obsazené československé území v operaci s krycím označením WOLFRAM.37)

V roce 1944 vypadalo evropské bojiště už jinak než v roce 1941, přinejmenším z pohledu československých parašutistů. Letadla, která s nimi letěla nad území vlasti, neshodila už z Anglie, ale z Itálie. A tak byl rt. K. Svoboda 3. července 1944 přesunut letecky do Itálie, kde na základně v Lauretu se skupina Wolfram definitivně zformovala a byla vybavena.

Kromě materiálního vybavení, k němuž patřily zbraně, střelivo, oblečení a nejnnutnější materiální prostředky pro přežití včetně peněz v markách a ve zlatých amerických dolarech, dostali parašutisté krycí jména a na ně znějící doklady, legendu čili pravděpodobný příběh o jejich totožnosti, záchytné adresy, na něž se mohou obrátit o pomoc, a všechny dosažitelné informace, jež by jim mohly podle mínění vedení Štábu pro vybudování československé branné moci, který tentokrát skupinu sestavil, vyškolil a úkoloval, a Zvláštní sekce D, která se na všem samozřejmě spolupodílela, usnadnit jejich nelehký úkol.

Karel Svoboda se stal – nevíme, jestli v tom byl nějaký záměr – Karlem Hájkem, tedy dostal stejné příjmení, jakým se jmenovala za svobodna jeho manželka, o níž ovšem věděl, že byla popravená v roce 1942 nacisty. Jeho falešná občanská legitimace na toto jméno byla vystavena v Mnichově Hradišti pod číslem 318/V, byl údajně elektromontérem, svobodným, narozeným v Týně nad Vltavou 18. 10. 1912, příslušným domovským tamtéž, bydlištěm v Mnichově Hradišti č. 625. Datum narození odpovídalo tedy skutečnému datu narození a místo odpovídalo místu, kde před válkou nějakou dobu pracoval, a tudíž to tam znal.

Na tyto údaje navazovala pracovní knížka, jež byla údajně vydaná 21. 3. 1940 okresní nemocenskou pojišťovnou v Uherském Hradišti (ne Mnichově Hradišti!). Podle ní se Karel Hájek vyučil v letech 1927–1930 jako elektrotechnik u firmy Emil Pisinger, elektrotechnický závod v Týně nad Vltavou, přičemž byl od 1. 6. 1940 zaměstnán jako telegrafní dělník u Telegrafního stavebního úřadu v Uherském Hradišti.

Pro případ, že by se parašutista pohyboval na Slovensku, měl druhé doklady, slovenské. Občianska legitimacia zněla na jméno Karol Kamenický, úředník poisťovny, slobodný, narozený 10. 10. 1912 v Teplej, okres Banská Štiavnica, tamtéž příslušný, bydlištěm v Žilině, Radničná ulica 8.

Pro slovenskou alternativu měl parašutista vypracovanou také slovenskou legendu. Podle ní vychodil pět tříd obecné školy v Bánské Štiavnici, pak tři měšťanky a dvě třídy obchodní školy tamtéž a nastoupil hned jako úředník v pojišťovně Karpátie v Žilině, Masarykova ulice 454. U tohoto údaje byl K. Svoboda

výslovně upozorněn, že nyní je jistě název ulice změněn.

V roce 1932 absolvoval patnáct a půl měsíce vojenské prezenční služby u 8. hra ničářského praporu v Šahách a po návratu z vojny se navrátil do původního zaměstnání. Některé údaje smyšlené legendy, jako např. školy anebo délka a datum vojenské služby, tedy souhlasily se skutečností.³⁸⁾

Obdobnou sadu občanských legitimací a pracovní knížky měli i ostatní příslušníci slupiny WOLFRAM: velitel skupiny kpt. Josef Otisk na jméno Viktor Černý, resp. Ondrej Gajdošík, rt. Josef Bierský na jméno Zdeněk Chovanec, resp. Jozef Androvič, rt. Vladimír Řezníček na jméno Ladislav Šrubař, resp. Michal Palko, rt. Josef Černota na jméno Jan Nosek, resp. Ján Minarík, čet. Robert Matula na jméno Robert Daněk, resp. Julius Koryčanský.

Počtem silná – poprvé v historii výsadek z Anglie šestičlenná – skupina WOLFRAM měla za úkol organizovat a vytvořit v prostoru Beskyd partyzánské jednotky. Souviselo to s očekáváním závěru války, v němž povstání na pomoc postupující Rudé armádě hrálo důležitou strategickou roli. V té době vypuklé Slovenské národní povstání dávalo velké naděje a opravňovalo k předpokladům, že povstání je možné přenést i na Moravu a do Čech.

13. září 1944 startoval osamocený britský letoun s novozélandskou posádkou a skupinou WOLFRAM na palubě z italského letiště, a ač se dostal dvakrát do protiletadlové palby, přece se mu podařilo doletět nad severomoravské hory. Byla bezměsíčná, temná noc. Asi deset minut před seskokem oznámil pilot veliteli skupiny kpt. Otiskovi, že pravděpodobně nejsou nad plánovaným místem seskoku v prostoru Grůň, kpt. Otisk však přesto souhlasil se seskokem. Ve 22.30 hod. 13. 9. 1944 rt. J. Bierský po znamení, které dával pilot světlem uvnitř v letadle, zahájil závěrečnou fázi operace. Kpt. Otisk později, když psal operační zprávu pro nadřízené, přiznal, že rt. Bierský zřejmě v rozrušení „zaspal“ světelné povely a skákal jako první později, než měl. Po něm i druhý a třetí v pořadí tím pádem opustili letoun opožděně, takže rozestup na zemi byl natolik velký, že se vůbec po přistání nesešli.³⁹⁾ Hlášení kpt. Otiska objasňuje fázi vlastního vysazení parašutistů, která představuje obecně značný technický problém: *Skupina shozena ve dvou částech, a to ne do jednoho místa. Sejití skupiny nastalo až teprve na určeném shromaždišti (200 m sev. záp. „Lhotská“ u dvou můstků.)*

1. část skup.:

- č. 1. Bierský
- č. 2. Svoboda
- č. 3. Otisk

2. část skup.:

- č. 1. Matula
- č. 2. Řezníček
- č. 3. Černota

1. část skup. po seskoku měla dát smluvený signál pro letce. Signál dalo jen číslo 3.

1. část skup. provedla seskok velmi špatně. Č. 1. (Bierský) opomenul (snad z nervozity) pozorovat signály dávané pilotem v let. a tak se stalo, že modrá světla již svítila a on se ještě nepřipravil – seskočil opožděně a za ním i další dvě čísla tak, že rozestup na zemi byl příliš veliký mezi jedn. čísly a proto se tato část v tom terénu ani nesešla. Na shromaždiště (Lhotská, 2 můstky) došel samostatně jen Bierský a Otisk. Svoboda zůstal i po 1 dnu nezhvěstným. Rozstup 1. části neznám. 2. část provedla seskok vzorně. Po vysazení 1. části letadlo provedlo dva oblety a při druhém je vysadilo.

Rozstup 2. části:

- č. 1 a č. 2 – asi 90 m
- č. 2 a č. 3 asi 100 m.

Tato část se dohromady sešla asi za 15 min. a také společně došla na místo srazu.⁴⁰⁾

V horském zalesněném prostoru s terénními vlnami se parašutisté přes všechn perfektní výcvik nedokázali okamžitě sejít. Měli baterky, kterými měli ukázat svoji polohu letadlu při druhém náletu a také si vypomoci při vzájemném

vyhledávání, ale baterky se ukázaly málo platné, když č. 1 přistálo na stromě, č. 2 u domku, č. 3 na stromě údajně 20–30 m vysokém, č. 4 na paloučku, č. 5 na paloučku u domku, č. 6 ve strži na stromě.⁴¹⁾ Skupina dvě přistála od první ve vzdálenosti pouhých zhruba 1500 m, ale v horské krajině to – jak se ukázalo – ve skutečnosti představovalo mnoho dnů vzájemného hledání, neboť na místě se skupiny neseťaly, a tak musely použít až možnosti setkání na shromaždišti. K setkání došlo na místě plánovaného shromaždiště u dvou můstků 200 m západně od osady Lhotská.⁴²⁾ Jenomže při tomto shledání členů skupiny chyběl rt. K. Svoboda.

Rt. Svoboda skákal jako druhý. Dopadl u jednoho z pěti šesti stavení, která tvořila osadu Nytrová. Nožní pytel, v němž měl veškeré své věci a se kterým skákali všichni ze skupiny, se mu zachytil za plot, padák za špičku štítu stavení. Pokoušel se sice ihned vyprostit z popruhů padáku, ale ani tak neměl výhled na letadlo

a nemohl mu dávat světelné znamení baterkou, jak bylo dohodnuto. Letadlo nalétlo podruhé a ještě potřetí, což parašutistu mátl, protože v plánu byly pouze dva nálety, a on mohl pouze bezmocně naslouchat. Když letadlo odlétalo, dal se do balení svých věcí a poté šel na místo, kde tušil dopad ostatních.⁴³⁾ Pokoušel se je najít až do jedenácti hodin dopoledne příštího dne, ale marně. Ukryl se tedy a pozoroval krajinu. Čekal tak celý den a posléze zůstal na stejném místě až do dalšího rána. Rozhodl se ukrýt na bezpečném místě materiál, tedy především vysílačku, kterou měl jako radista skupiny na starosti, padák, nožní vak, samopal Sten-S a municí do něj a do pistole. Poté se rozhodl, že se vydá na místo, které bylo domluveno jako místo dalšího shozu po 20. dnu od seskoku. Po hodinách pochodu potkal nějakého českého mladíka. Zeptal se ho, kde vlastně je, a když se tak ujistil, že udržuje správný směr, a když mu onen mladík nabídl kratší cestu, rozhodl se k odpočinku. Ulehl a spal celou noc až do rána. Bylo 19. září 1944. K. Svoboda sbalil spací pytel a vyšel na další cestu. Ale ušel jeden kilometr, když netuše nebezpečí padl do rukou německé uniformované policii.⁴⁴⁾ *V okamžiku jsem měl svázané ruce a byl prohledán. Byl jsem odveden do sokolské chaty, kde mne vyslýchali, kdy jsme byli shozeni a kde. Tvrdil jsem totiž, že nás bylo pět až do mého zatčení, já že byl první a vyhledával směr. Kde jsem byl shozen, nevím, neboť jsme se orientovali až u vesnice. Určené místo jsme měli Mizerov. O veliteli jsem tvrdil, že jest již dávno zde, u partyzánů a že jdeme k němu jako pomocný personál. Víme pouze o něm, že je to československý důstojník z Anglie, poznávací heslo Karel – Karel.*

Protože nemáme jiné zprávy než vlastní Svobodovo vyličení událostí, nechme jej mluvit dále. *Asi za tři hodiny byl jsem odvezen dvěma členy gestapa do Těšína, kde jsem byl podroben výslechu. Věřil jsem, že jest to můj poslední den, a proto se dovolávám protokolu v Těšíně, Moravské Ostravě a v Brně, abych dokázal, že jsem nikoho z party nezradil a že také nikdo z členů jejich rodiny nemohl býti zatčen na základě mého prozrazení. Výslech viz strana 1, místo srazu s velitelem jsem udal na Morávce, severní okraj pěšiny přesně v záhybu, denně po dobu jednoho týdne. Po uplynutí vždy každý třetí den po dalších čtrnáct dnů. V případě nesetkání s velitelem skupiny skupina se připojí na kteroukoli partyzánskou skupinu, pátrá dále po svém veliteli a eventuálně dá zprávu po skupině jiné do Anglie, neb použije v tomto případě skupin ruských nebo se dá přímo pod jejich vedení. Zásobovat jsme měli partyzány potravinami a zbraněmi. Jména svých kamarádů jsem udal pouze křestní, vylouvuje se, že z důvodů bezpečnostních jsme nesměli znát jeden druhého. Pocházíme všichni z Čech. Zaměstnání jsem udal správná, abych zde později neudělal chybu. Na téže výpovědi jsem trval přes metody výslechu, které v mém případě použili, bití, pouštění vody do úst gumovou hadicí, takže jsem se topil vsedě. Přivázání na židle, které pak porazí, takže mám dojem, že mám zlomenou nohu a ruku. Tento výslech trval od dvou hodin do jedenácti hodin večer. Poté nastala krátká přestávka, po které mně byla úplně uvolněna pouta a přišel velitel těšínského gestapa, který hovořil velmi pěkně anglicky. Neptal se mne vůbec na můj případ, pouze se zajímal o Anglii a poměry tam. Asi za hodinu odešel, mně byla dána opět pouta, odveden do vězení, svlečen do naha a připoután na betonovou podlahu za ruce a nohy. Druhý den jsem dostal rozkaz nalézt materiál. V obavě, abychom nenarazili na partu, bloudil jsem a materiál nenašel. Tuto noc jsem spal v policejní věznici, zacházení docela slušně. Třetí den jsme jeli do Moravské Ostravy, kde po krátkém výslechu jsme jeli do Brna. V obou místech se mi na uvítanou dostalo pěti cigaret, kousek salámu a chleba. V Brně jsem byl odveden k veliteli brněnského gestapa, který dal rozkaz k odejmutí pout. Poté jsem byl odveden ke komisaři Schauschützovi, kde jsem byl podroben velmi podrobnému výslechu jedním z jeho referentů.⁴⁵⁾*

F. Schauschütz byl šéfem protiparašutistického referátu brněnské řídicí úřadovny německé tajné státní policie (gestapa).⁴⁶⁾ Rt. K. Svobodu nechal zavřít na samotku do Kounicových kolejí a určil mu jméno Sobotka. To nebylo nic neobvyklého, gestapo to tak dělalo v Brně i v Praze. Parašutista byl tak ukryt před dalšími parašutisty a odbojovými pracovníky, takže gestapo mělo možnost osoby parašutistů využít např. pro tajné radiové protihry. Dal jej na starost krim. asistentu Rigobertu Eiseltovi ze svého referátu. Znamenalo to, že krim. asistent Eiselt měl vést Svobodův alias Sobotův případ.⁴⁷⁾

R. Eiselt si nechal hned příštího dne K. Svobodu alias Sobotu přivést z vězení v Kounicových kolejích a začal jej vyslýchat. S výslechem vědomě nespíchal. Celých čtrnáct dní se Svobody vyptával na záležitosti týkající se jeho rodiny a života před válkou a útekem do emigrace. Eiselt ovládal perfektně češtinu, a tak s parašutistou rozmlouval docela snadno. Později, když se po válce situace obrátila a byl k případu K. Svobody sám vyslýchán, řekl, že parašutista na něho učinil hned zpočátku velmi dobrý dojem pro jeho nebojácné a otevřené chování. *Svoboda, který zpočátku projevoval vůči mně určitou nedůvěru, která se dle jeho sdělení zakládala na instrukcích MNO v Londýně a Secret Service, dle kterých bude po jeho dopadení gestapem mučen a poví-li nebo nepoví, zastřelen, se pak, když viděl, že s ním jedná slušně, rozpovídal o tom, jak žil se svou manželkou ve svárech, pro které se odhodlal uchýlit se do ciziny. Ptal jsem se ho ovšem, zda-li jeho útek do zahraničí nebyl ovlivněn politickými událostmi, načež mi odpověděl záporně, čemu(ž) jsem se nemohl diviti, jelikož nebylo člověku, vězněnému u gestapa, prospěšno takto vypovídati. Nastala tedy mezi vyslychajícím a vyslychaným zvláštní situace. Parašutista lhal a zapíral a*

gestapák to vědomě toleroval. K. Svoboda byl konfrontován s předchozími výpověďmi parašutistů a neustále zjišťoval, že gestapo už téměř všechno ví. *O výcviku nebylo možno zapřítí ničeho*, napsal později po válce K. Svoboda. *Průběh jeho výpovědi resp. obsah odpovídal tomu, co nám bylo již známo od dříve zajištěných anglo-českých parašutistů, kteří prošli stejným školením jako Svoboda*, charakterizoval totéž R. Eiselt.

Gestapo mělo zájem zjistit od K. Svobody, jak se projevil v Londýně útok nacistickou tajnou zbraní V-1 a V-2. Eiselt o tom řekl: *Na příkaz kriminálního komisaře Schauschütze jsem pak provedl se Svobodou výslech, týkající se účinku V-1 a V-2 na Londýn. Svoboda, který sám prožil v Londýně útoky provedené těmito zbraněmi, vypověděl, že V-1 a V-2 způsobily mezi londýnským obyvatelstvem panický strach a nadělaly mnoho hmotných škod. Když jsem pak protokol z příkazu Schauschütze předložil kriminálnímu radovi Römerovi, řekl mně tento, že má zájem na účinku V-1 a V-2 na Londýn z hlediska vojenského a abych se v tomto směru dotázal Svobody detailněji. Vzpomínám si, že Svoboda mi tehdy doslovně řekl: „Nechtějte po vojákovi zradu.“ Ptal jsem se tehdy Svobody, zda-li mám tato slova taky protokolovat, a on mi řekl, že mám učinit v tomto směru, jak chci, ale nemusí-li to být, abych tak nečinil. O zbrani V-1 a V-2, resp. jejím účinku na Londýn se Svobodou další protokol sepsán nebyl a hlásil jsem Römerovi a Schauschützovi, že Svoboda v tomto směru nic víc neví. Pamatuji si, že Römer nebo Schauschütz, dříve, myslím, to byl Römer, tehdy doslovně řekl: „Er wird schon sprechen,“ což mělo být pro Svobodu výhrůžkou pro zostřený výslech. Tento však za doby, kdy jsem vyslychal Svobodu já, proveden nebyl a nebyl dán k němu ani příkaz.*

K. Svoboda jistě oceňoval Eiseltovo gentlemanství. Bylo příjemné vyhnout se mučení, jež by přinesl zostřený výslech, třebaže jsme přesvědčeni, že parašutista se jej nebál, a i kdyby k němu došlo, neřekl by stejně nic z toho, co říci nechtěl. On už práh své bolesti dávno překročil a nemohlo jej nic porazit.⁴⁸⁾ Ovšem zaskočit ano.

Při jednom z výslechů se ho Eiselt zeptal, zda jsou mu známa jména parašutistů Zemka a Škáchy.⁴⁹⁾ Svoboda přiznal, že ano, že byli vycvičeni už v roce 1942 jako parašutisté a že byli pak shozeni na území tzv. protektorátu. Eiselt mu pak oznámil, že půjde s gestapem je zatknout. K. Svoboda se nechal chytit. *Poděkl jsem se, že je mi známo, že pracují pro ně. Smáli se tomu všichni a ujišťovali mne, že tomu tak není. Byl mně též představen konfident. Jest to brněnský fotbalista a syn řezníka. O pár dní později mně bylo řečeno, že Zemek i Škacha změnili bydliště a že se o nich neví. Tím byl tento případ pro mne vyřešen, neboť již o tom nemluvil.*

K. Svoboda tvrdil gestapu od počátku, že šli všichni ze skupiny společně, a když byl zatčen, že ostatní utekli. Od seskoku nesl část vysílačky prý on a druhou část prý kolega. Následkem těžkého neschůdného terénu a únavy prý oba své díly zakopali, ale každý na jiném místě tak, aby jeden nevěděl o druhém. Kriminální komisař Schauschütz nařídil, aby kriminální asistenti Eiselt a Engler v doprovodu Svobody dojeli s řidičem Rügamerem do Ostravy a u Morávky aby vyzvedli onu část, kterou uschoval Svoboda.

Gestapáci dojeli do Ostravy, navštívili tamější venkovskou služebnu gestapa a tam po ohlášení pohovořili o svém úkolu s referentem, který měl na starosti parašutistické záležitosti. Ten jim poradil nejvyšší opatrnost, protože v kraji jsou partyzáni. Gestapáci pak jeli do hor, kam až to s vozem šlo. Když pro další nesjízdnost terénu museli z auta vystoupit a dál pokračovat pěšky, varoval Eiselt K. Svobodu, aby nedělal žádné hlouposti, a myslel tím, aby jej nenapadlo utíkat. Dal potom K. Svobodovi *ocelovou vzpruhu, tzv. Totschläger* čili zabiják – zřejmě tedy nějaký vystřelovací nůž – s vysvětlením, že v kraji jsou partyzáni, a kdyby na ně narazili, těžko by asi partyzánům vysvětlil, že je tu s gestapáky a že se musí bránit. Svědčí to o důvěře, kterou ke K. Svobodovi choval. Nicméně na partyzány nenarazili, a tak nebyl K. Svoboda zkoušce v rozhodování, na čí stranu se přidat, naštěstí pro gestapáky podroben. Eiselt se nedozvěděl, jak hluboce se ve Svobodovi mýlil. Vždyť hned v první den svého pobytu u gestapa v Brně si parašutista řekl, že na nabízenou spolupráci s gestapem přistoupí jenom naoko a při první příležitosti uprchně. Takovou příležitostí by setkání s partyzány zcela jistě bylo.

První den v Beskydech chodili po lesích a vysílačku nenašli. Eiselt byl z toho tak vyčerpaný, že druhý den už s nimi nešel. Svedl to na nateklý nemocný kotník a celý druhý den proležel v hotelu. Nakolik se vymlouval a nakolik byl opravdu nemocný, nemůžeme posoudit, přiznal, že v tom byl i strach z partyzánů. O něco později zůstal opravdu doma s nemocenským potvrzením a do května 1945 už do práce nenastoupil.

Večer zavřeli Svobodu pod jeho falešným jménem Sobota v německé části věznice krajského soudu trestního v Ostravě, kdežto gestapáci spali v hotelu. Teprve druhý den, zatímco Eiselt odpočíval v hotelu, Svoboda v doprovodu Englera a dvou ostravských gestapáků našli zakopaný vysílač a donesli jej z lesa na služebnu. Poté se navrátili služebnu vozem do Brna.⁵⁰⁾

Když přivezli vysílačku, došlo k podrobným výslechům ohledně Svobodových radiotelegrafických

znalostí. Lhal velmi obratně a statečně, ale když jej vyslychal npor. Kosch, kterého kvůli němu zřejmě povolali z Prahy,51) zažil horké chvíle. Sám o tom napsal: *Nejhorší chvíle jsem v Brně měl ohledně šifrovacího klíče, který jsem zapíral, že jej znám. Nechtěl jsem jej za žádnou cenu prozradit, protože veškerá dodatečná ujednání, která jsme vedli s pplk. Strankmüllerem, nebyla jím nikam zapsána a věřil jsem, že na to již zapomněl a každý telegram v Londýně bude brát za pravý. Trvalo mi to několik dní, než se mi podařilo je přesvědčit, že jest to z toho důvodu, aby pouze velitel otevíral a zavíral telegramy a moji povinností jest pouze telegramy předat radiem, aniž bych věděl obsah.* Npor. Kosch byl na slovo vzatý odborník a věděl o vysílání a způsobu šifrování, který používali českoslovenští parašutisté, své. To, co jej hlavně zajímalo, byl systém pojistek, které parašutisté při vysílání používali a kterými mohli sdělit rádiové ústředně v Anglii, že nevysílají sami anebo vysílají pod německým dozorem. Svobodovo líčení je zajímavé v tom směru, že se zmiňuje o svých pochybnostech, zda zatajení jeho pojistky bude mít vůbec nějaký smysl. Že se rozhovor o systému pojistek s pplk. Strankmüllerem odehrával mezi čtyřma očima, nepřekvapuje, ale překvapuje poněkud obava Svobody z toho, jestli si pplk. Strankmüller vůbec detaily dohody s ním pamatuje. V každém případě je jisté, že K. Svoboda znal systém fungování odposlechu zpráv z éteru na vojenské rádiové ústředně v Anglii z vlastní zkušenosti velmi dobře a mohl leccos vědět.52) Máme zato, že Svoboda se dostal i přes Koschovy výslechy čestně. Eiselt k této části Svobodových výslechů na brněnském gestapu poznamenal: *V tomto směru byl Svoboda vyslychán znalcem pro radiotelegrafii, setnikem německé Schutzpolicie Koschem, kterému jsem částečně byl tlumočnickem, částečně se Kosch se Svobodou domlouval za pomoci anglického jazyka. Jelikož se jednalo o běžný typ vysílačky, a sice vysílačku zn. MARK 15 (má být MARK V – pozn. V. K.), která byla gestapu již dávno známa, nemohl Svoboda vypověděti o této nic nového a nevím však, zda-li vypověděl Svoboda detailně a správně o způsobu šifrování resp. klíčování, který měl Svoboda s Londýnem domluven. O tomto výslechu co do úplnosti a pravdomluvnosti Svobody svůj úsudek podati nemohu, jelikož v těchto technických otázkách jsem nebyl pro krátkost působení u uvedeného referátu zběhlým a také proto, že údaje Svobody v tomto směru se nedaly kontrolovati.*

Jisté je, že Svobodovi se podařilo krim. asistenta Eiselta zmást a obloudit. V těch čtyřech týdnech, kdy Svobodu vyslychal, pro něho mnohé udělal. Parašutista mu byl, jak už jsme napsali, sympatický a on se s ním dělil o své svačiny, které si nosil z domova, pětkrát vzal s sebou K. Svobodu do restaurace Na růžku, která byla asi pět set metrů od budovy gestapa, a zaplatil mu oběd, jednou dokonce se nechal Svobodou doprovodit – jaká kuriózní situace, když vězeň doprovází svého vězňatele! na oběd ke svým známým Přichystalovým. Tuto epizodu pro její zajímavost musíme v Eiseltově podání ocitovat: *K manželům Přichystalovým z Brna, u kterých jsem se Svobodou byl v jejich bytě na návštěvě a kde byl tento pohoštěn, uvádím, že tyto znám již od dob dřívějších, kdy jsem ještě ve službách gestapa nebyl. Pokud si pamatuji, byla paní Zdeňka Přichystalová v době, kdy jsem Svobodu vyšetřoval, po předběžném telefonickém ohlášení u mne v kanceláři na služebně gestapa. Ke mně přišla za účelem intervence za její uvězněnou přítelkyni. Když jsem její záležitost vyřídil, ptala se mě, kdo jest onen muž v mé kanceláři – Svoboda byl totiž přítomen. Když mě již předtím byla pozvala na oběd – sdělila mně totiž, že sehnala srnčí – a když jsem jí řekl, že se u Svobody jedná o parašutistu, pozvala prostřednictvím mě také i jeho. Skutečně jsme pak téhož dne asi o dvanácté hodině polední se k manželům Přichystalovým dostavili. Mimo manželů Přichystalových byl v jejich bytě ještě přítomen obchodník sýry a delikatesy z Brna, Česká ulice, jménem myslím Svoboda. Než jsme přišli k Přichystalům, vyzval jsem Svobodu (parašutistu), aby u Přichystalů mnoho nemluvil a aby se „řádne nabaštil“. Svoboda tak také učinil a byl mu pak před odchodem manželé Přichystalovými ještě dán s sebou balíček s jídlem. K návštěvě u Přichystalů, která trvala asi 1 (a) 1/2 hodiny, chci poznamenati, že Svoboda s Přichystalem dlel nějakou dobu ve své kuchyni u nástěnné mapy, na které byly označeny obě fronty Němců a spojenců tak, jak je hlásili zahraničním rozhlasem. Stojí zato dodat, že Svoboda nebyl už v té době zcela určitě ve špinavém oblečení, ve kterém seskočil a pohyboval se v beskydských lesích a v nacistických věznicích. Tímto původním oblečením, v němž K. Svoboda seskočil, byl teplý vlněný svetr s dlouhými rukávy, krátká manšestrová sportovní vesta a manšestrové kalhoty – pumpky. Jako pokrývku hlavy měl šedě a černě lomeně vzorkovanou normální čepici. Na nohou měl obvyklé černé šněrovací boty, které stahovaly kotníky, což bylo nutné vzhledem k námaze kloubů při seskoku.53) Eiselt, který si vodil podle něj samotného K. Svobodu z Kounicových kolejí do budovy bývalé právnické fakulty, kde brněnské gestapo sídlilo, k výslechům a který chodil s parašutistou i jinde, se zasadil o to, že K. Svoboda dostal konfekční oblek. Eiselt sám to vysvětlil takto: *Oblek od gestapa dostal Svoboda proto, poněvadž měl původně na sobě tzv. battle dress, resp. oblek podobného střihu. Jelikož jsem se Svobodou chodil každodenně pěšky z Kounicových kolejí, kde byl vězněn, k výslechu na fakultu, nemohl pochopitelně se zjevovati mezi obecnstvem v tomto úboře. Proto obdržel se svolením krim. komisaře Schauschütze oblek z prostředků služebních. Tento oblek jsem pak doplnil z vlastních prostředků, pamatuji-li si dobře vázankou a košilí, nemýlím-li se i párem starých botů(!).**

Možná že byl Eiselt skutečně vážně nemocen, ale spíše to vypadá, že cítil, že se blíží konec války a tím i jeho práce u gestapa. Jedině tak si lze podle nás vysvětlit jeho mírnost, kterou projevoval ke K. Svobodovi a to, že prodlužoval výslechy s ním. Jednoho dne zůstal jako nemocný doma a K. Svoboda měl náhle od výslechů pokoj, třebaže nejistota je ve vězení samozřejmě také tíživá. Protože byl stále v samovazbě, zkoušel své. Aniž by mluvil o svých tehdejších pocitech, napsal po válce: *Po čtyřech nedělích byl výslech se mnou zastaven a trvalo to přesně další čtyři neděle, nežli bylo pokračováno. Můj referent byl nemocen a pokračoval jsem s druhým, který nebyl do věci tak zasvěcen, takže se mi podařilo během čtyř dnů výslech skončiti.*

Ale to, že skončily jeho výslechy, není tak docela pravda. Jednou jej zavolali a ukázali mu mapy, peníze, zbraně a oblečení, jež poznal údajně jako Buckovy, jak přezdívali členové skupiny WOLFRAM svému kamarádovi a členu skupiny Josefu Bierskému.⁵⁴) I kdyby tehdy v Brně nevěděl, že jde o Bierského věci, přesto musel neomylně poznat vybavení členů své skupiny. O pocitech K. Svobody v té chvíli se můžeme pouze dohadovat. Věta: *V kanceláři seděl též Buckův vrah, který se u nich ukrýval a později, nevím proč, Bucka zastřelil,* nic o jeho pocitech neříká. Předpokládáme, že musel i přes okoralost srdce při pohledu na vraha svého kamaráda pocítit bezmezný smutek.⁵⁵)

K. Svoboda byl dále vězněn v Kounicových kolejích. *Těsně před Vánoci byl dán do mé cely člen party, která byla utvořena v Itálii. Od něho jsem se dověděl, že v Itálii je npor. Pernický a rtm. Musil,*⁵⁶) lakonicky vylíčil v poválečném prohlášení o své činnosti parašutista.

Konec války byl přede dveřmi. Promítalo se to i do jednání gestapa jako celku, nejen jeho příslušníka Eiselta. Na Vánoce 1944 dostali parašutisté dort a tabák asi na padesát cigaret a vše vypadalo nadějně. Ale hned v lednu 1945 museli vězňové v Kounicových kolejích poslouchat salvy popravčí čety, když byli popravováni partyzáni, které se podařilo Němcům pochytat. *Dne 12. 1. večer byli jsme prořacováni a při tom jsem poprvé uviděl Škáchu, který měl zlomenou ruku, stopy po třech střelných ranách v hlavě. Pro zbytek noci byli jsme umístěni všichni pohromadě, a to: já, Slovák z Itálie, Zuvač,*⁵⁷) *Škacha, dva Češi, kteří přišli z Ruska, a jeden partyzán, který znal moji partu a řekl mně, že byl zabit Bucek, později Matula*⁵⁸) *a Černota*⁵⁹). *Ještě tu noc jsme byli naloženi do vlaku a vezení neznámo kam. Po cestě jsem se stále vyptával na svoji partu (tedy skupinu – pozn. V. K.), ale byli jsme upozorněni, že je to zrádce. Jméno zná Zuvač. Byli jsme odvezeni do koncentračního tábora Flossenbürg. Nikde zmínka o utrpení spojeném s fyzickými útrapami cesty, žádné postěžování. Ani čárka o jakémkoli pocitu spojeném s příchodem do koncentračního tábora, jenom věcné vylíčení nejstručnějších událostí. Slovák byl asi za čtyři dny odeslán na práce do německých továren. O dva dny později dostali jsme všichni zde jmenovaní špěru, tj. nesmí být poslán na práce. Půjde k výslechu a odtud rovnou na popraviště. Skutečně dvě osoby, které ukrývaly Škáchu, byly volány k soudu a popraveny. Parašutisté neměli být však popraveni. Na rozhodování o jejich osudu už neměli nacisté čas, protože běh událostí nabral pro ně příliš zběsilé tempo. Na K. Svobodu, stejně jako na ostatní vězně koncentračního tábora, čekala zkouška pochodu smrti. Ke konci dubna jsme však všichni opustili tábor a po třídenním pochodu, při kterém každý, kdo únavou klesl, byl zastřelen, byli jsme zachráněni americkou armádou u města Cam. Dva týdny žili jsme volně po vesnicích, pak Američané zřídili pro nás nemocnice, kam také hned v první den odešel Zuvač. Já jsem tam byl přivezen dva dny po něm a dostalo se mi transfúze krve. Z nemocnic jsme byli dáni do tábora a odtud dovezeni domů.*

Když se fyzicky zesláblý K. Svoboda vrátil domů, přihlásil se, jak bylo jeho povinností, na generálním štábu Československé armády v Praze. Vylíčil své osudy a napsal stručné Prohlášení o mé činnosti, jak to bylo obvyklé. Myslíme si, že se jej nikdo příliš na nic neptal, neboť všichni věděli, co vytrpěl. Bylo obecně známo, že jeho rodinu vyvraždilo gestapo po atentátu na Heydricha, o jeho zatčení gestapem po vysazení ve čtyřiačtyřicátém roce se také vědělo, ale to už nebylo nic mimořádného, protože podobné příhody zažila řada československých parašutistů. Ani tenkrát tedy, ani nikdy později se nevyskytly žádné pochybnosti o jeho čestnosti a vojenském chování v zajetí. Snad proto, že všichni šetřili jeho nervy a že on sám neviděl důvod, proč by dále setrval v armádě, stal se radistou ministerstva zahraničních věcí. Nejistíme už asi, zda se o toto zaměstnání ucházel sám od sebe, anebo zda mu nebylo naopak nabídnuto. Plk. František Fryč, který působil v emigraci ve zpravodajském odboru londýnského ministerstva národní obrany, se stal přednostou šifrové služby na ministerstvu zahraničních věcí a rtm. Antonín Šimandl, který měl v Anglii za války na starosti technické záležitosti radiotelegrafického vysílání, vedoucím radiotechnické skupiny na mi nis terstvu zahraničí. K. Svoboda se snad ani nemusel na známost s těmito muži odvo lávat. Myslíme, že uplatnil své znalosti a dovednosti, které nabyl za války za okolností, jež jsme se pokusili vylíčit.

Plnil své povinnosti v zaměstnání a čas by nepochybně zahojil jeho šrámy na duši, jako dobrá strava a bezpečí mírového života vyléčily jeho strádáním zeslabený organismus. Jenomže K. Svoboda musel být podroben ještě jedné životní zkoušce.

16. června 1948 volal na ministerstvo zahraničních věcí v Praze nějaký muž a chtěl mluvit s přednostou radiotelegrafické ústředny Antonínem Šimandlem. Úředník, který vzal hovor, sdělil muži, jenž se

nepředstavil, že A. Šimandl není přítomen. Nato muž, kterého to zřejmě překvapilo, žádal k telefonu Karla Svobodu. V tomto případě měl více štěstí, protože K. Svoboda byl přítomen a do telefonu se ozval. Volající jej vyzval, aby se ještě toho dne večer setkali. Svoboda určil čas na 17.00 hod. a jako místo setkání stanovil okolí Prašné brány.

Svoboda byl rozhovorem rozrušen a okamžitě se odebral za úředníkem Vítků, kterému sdělil, že má dojem, že jest zatahován skupinou protistátních živlů do protistátní práce.60) Kolega Vítků poradil K. Svobodovi, aby to ohlásil na kontra špionážní sektor ministerstva vnitra

K. Svoboda opravdu ihned zavolal na sektor III–A ministerstva vnitra a ohlásil, co se mu přihodilo. Důstojník, s kterým mluvil, jej okamžitě pozval k sobě do kanceláře. Důležitý byl Svobodův údaj, že v neznámém hlase téměř s jistotou poznal hlas špkt. Václava Knotka, s nímž se velmi dobře znal z emigrace v Anglii. O tom, jestli říkal více či méně, nejsou žádné doklady. Ale vedoucí úředník kontrašpionáže, skrytý pro nás pod označením 01, vydal okamžitě jasné rozkazy. Důstojník, označující se 03 a podřízený toho, který mluvil s K. Svobodou, zapsal: *Dle příkazu 01 jsem měl učiniti veškerá opatření k zatčení Knotka v případě, že by se skutečně o Knotka jednalo. Odebral jsem se tedy k referentu Š., který mně Svobodu představil a přenechal mi pak další zařízení.*

Svoboda mně znovu opakoval výše uvedená fakta, načež jsem tomuto řekl, aby se na schůzku dostavil, a bude-li se skutečně jednati o špkt. Knotka, aby s tímto vstoupil v úzký kontakt a ochotně převzal všechny úkoly, které mu Knotek uloží. Ujednal jsem si pak se Svobodou schůzku na týž večer na 20.00 hod. v jedné restauraci na Pankráci, kde mě měl Svoboda informovati o tom, zda se skutečně sešel s Knotkem a jaký byl obsah jejich rozmluvy. Závěrem jsem ještě Svobodovi naznačil, že schůzka nebude sledována a že na žádný pád nedojde k zatčení Knotka. Toto sdělení jsem Svobodovi učinil za tím účelem, že Svoboda mně nebyl znám a rovněž referent Š. tohoto neznal. Neměl jsem tudíž k Svobodovi stoprocentní důvěru. Domníval jsem se, že jest možné, že Svoboda snad již s těmito ilegálními kruhy spolupracuje a že má obavu, že by jeho schůzka s Knotkem byla našim bezpečnostním orgánům známa a že ohlášením této schůzky se snaží krýti svou dosavadní účast...61)

Mimoděk si při čtení této zprávy o záludnostech špionážní hry musíme připomenout, jak hodnotili K. Svobodu jeho soupeři ze strany německé tajné státní policie. Krim. asistent R. Eiselt, který s ním byl každý den po dobu delší než měsíc, např. řekl: *...mohu tvrditi, že jsem v něm poznal velmi sympatického, klidného a charakterově pevného muže.62)*

K. Svoboda se dostavil přesně na čas na místo domluvené schůzky. U Prašné brány tehdy sídlil Ústřední výbor KSČ, a tak V. Knotkovi, který se na místo schůzky dostavil asi pět minut po Svobodovi, nepřipadalo nijak divné, že se v okolí pohybuje několik uniformovaných policistů. Nicméně usoudil, že delší setrvání na tomto místě by mohlo vzbudit nežádoucí pozornost, a tak Svobodovi navrhl, aby odešli.

Rychlým krokem se vzdalovali Celetnou ulicí, prošli Staroměstským náměstím do Pařížské, zabránili do vzájemného rozhovoru, takže ani nepozorovali, že jsou sledováni početnou skupinou tajných agentů a dvěma uniformovanými strážníky SNB. Došli až k budově právnické fakulty u mostu Svatopluka Čecha, zabočili vlevo na Dvořákovo nábřeží a posléze usedli na šestou lavičku od mostu. Zde V. Knotek Svobodovi ukazoval nějaké písemnosti, ale když viděl, že za jejich zády přechází policejní hlídka, rychle je schoval do náprsní kapsy. Krátce na to byl z příkazu velitele výkonné skupiny zatčen, pevně uchopen za obě ruce a takto veden Břehovou ulicí zpět do Pařížské a na Staroměstské náměstí. Zde s ním zatýkácí skupina nastoupila do tramvaje č. 1 a odvezla jej až k Wilsonovu nádraží a odtud pěšky přes park do své budovy ve Washingtonově ulici č. 7. Zde ho okamžitě umístili do vězeňské cely č. 1 a za stále přítomnosti dvou agentů strážili otevřenými dveřmi. Zatím neměl ani pouta, ani u něho nebyla provedena osobní prohlídka.63)

Špkt. Václav Knotek státní bezpečnosti, jež o něho měla takový zájem, nic neřekl, neboť spáchal krátce po svém zatčení sebevraždu.

Podivným způsobem vedená agenda případu Václava Knotka neobsahuje žádný záznam výpovědi K. Svobody, ani slovo o tom, o čem s ním V. Knotek hovořil při chůzi od Prašné brány až na vltavské nábřeží a ještě přímo tam. Je to o to podivnější, že bylo spočítáno, že usedli na šesté lavičce! A tak máme jenom stručný záznam bez podpisu, ale aspoň z doby těsně následující, z něhož je patrné, oč Knotkovi šlo, když se na K. Svobodu obrátil: *John Robert Coles (Knotkovo krycí jméno, pod nímž do Československa přicestoval – pozn. V. K.) sešel se s jistým Svobodou z ministerstva zahraničních věcí dne 16. 6. 1948 v 17 hod. u Prašné brány. Coles požádal, aby přijímal vysílání z Londýna, resp. vysílal do Londýna na stanovené vlně a ve stanovenou dobu. Svoboda toto vysílání měl pouze zachycovati.(.) (V)zhledem k tomu, že tento radiotelegrafický styk měl býti šifrován, jeho úkolem by bylo bývalo zachycované šifry předávat nějaké druhé osobě k dešifraci. Toto spojení mělo býti navázáno do dvou dnů, neboť Mr. Coles se vyjádřil, že se musí vrátiti do Anglie. Navázání radiotelegrafního spojení měl ovšem zaříditi Mr. Coles, resp. mělo býti zařízeno snad někým jiným na jeho pokyn. K předání doby a délky vysílání již nedošlo, neboť v tomto stadiu jednání mezi Mr. Colesem a Svobodou byl Coles zatčen. V Praze 17. 6. 1948.64)*

My víme, že v záznamu pracovníka státní bezpečnosti *jistý Svoboda z ministerstva zahraničních věcí* není nikdo jiný než bývalý parašutista, který z vlasteneckých pohnutek opustil po nacistickém záboru rodnou zemi, aby bojoval za její svobodu. Prošel úskalími a nástrahami zajetí, ztratil nejbližší příbuzné a přese všechno si uchoval lidskost. Nakonec se zamíchal do hry, v níž byl jenom pěšcem. Nevíme, co vše ho vedlo k tomu, aby Knotkovu přítomnost v Praze ohlásil na sektoru III–A ministerstva vnitra a uvěřil ujištění, že při schůzce nebudou sledováni a Knotek nebude zatčen.

A jaké byly další Svobodovy osudy? Jistě nepřekvapí, že od roku 1949 byl už jen pouhým pozorovatelem při meteorologické stanici v Praze-Ruzyni.

Poznámky:

- 1) K historii uvedených výsadkových skupin a seskoku na Požárech u Křivoklátu existuje dnes už rozsáhlá literatura. Kromě zmínek v souhrnných pracích i speciální studie, z nichž chceme jmenovat Břečka, Jan, Operace Bivouac. In: Časopis Matice moravské, roč. CVIII/1989, č. 2, s. 195–209; Jelínek, Zdeněk, Výsadek u Křivoklátu. In: Práce muzea v Kolíně – svazek 5/1989, s. 193–254. Krůta, Václav, K výsadku skupin BIOSCOP, BIVOUAC a STEEL u Křivoklátu v roce 1942. In: Středočeský sborník historický 20/1994, s. 61–72. Tentýž, Život a smrt parašutisty Bohuslava Kouby z britského roje BIOSCOP. In: Středočeský sborník historický 22–23/1996–1997, s. 163–178. Tentýž, K věznění parašutisty Františka Pospíšila gestapem. In: Terezínské listy. Sborník Památníku Terezín 25/1997, s. 70–81. Nedbal, Lubor: Operace BIOSCOP a STEEL II. Diplomová práce na FF UJEP Brno, katedra historie, etnografie a archivnictví 1988.
- 2) Nemohlo jít o jiný spoj, než o autobus, který odjížděl ve 13.00 hod. z Unhoště – srovnej Úřední jízdní řád protektorátu Čechy a Morava na období 1942/43 v Okresním muzeu v Rakovníku, Ž–B 46.
- 3) Možností, jak jet z Kladna do Slaného, měli parašutisté více. Nejspíše jeli spojem č. 1506n, tzn. ve 14.30 hod. od Poldiny huti v Kladně a v 15.02 hod. byli ve Slaném – viz tamtéž.
- 4) Vojenský historický archiv Praha, 302–154–7, s. 51–68.
- 5) O tom srovnej Šolc, Jiří: Nikdo nás nezastaví, Merkur Praha 1992, s. 50–54, jinak spisy Karla Svobody coby příslušníka skupiny WOLFRAM ve Vojenském historickém archivu Praha (dále jen VHA Praha), 37–350–1 až 8.
- 6) „Asi ve 13. 30 jsme byli na Kladně, odkud jsme odjeli osobním vlakem do Prahy.“ – Srovnej s Výpisem z protokolu sepsaného s L. Zapletalem ve Zlíně 2. 5. 1942 ve VHA Praha, 37–316–3, s. 17.
- 7) VHA Praha, 37–316–2, Výpis z protokolu sepsaného s Jindřichem Čoupkem v Brně 3. 5. 1942, s. 24.
- 8) Tamtéž.
- 9) Státní oblastní archiv Praha, MLS Praha, Ls XXV 1290/45 (K. Čurda a V. Gerik), Výslech Josefa Chalupského ze 13. 8. 1945.
- 10) Naposledy publikoval Čelovský, Boris: So oder so? Řešení české otázky podle německých dokumentů 1933–1945, Nakl. Tilia 1997, s. 344.
- 11) Státní oblastní archiv Praha, MLS Praha, Ls XXV 1290/45 (K. Čurda a V. Gerik), memorandum V. Gerika soudu ze 16. 4. 1947, s. 21.
- 12) Ve Svobodném občanu, roč. LXIX, č. 20 z 25. 10. 1940 se mohli čtenáři dočíst, že „*Pan Ladislav Pužman, spolumajitel tiskárny v Slaném a slečna Ela Svobodová slaví budou sňatek 27. 10. 1940 o 11. hod. dopolední v Praze na Zderaze.*“
- 13) Alžběta Pužmanová, rozená Svobodová, nar. 29. 9. 1914 ve Slaném, vypovídala jako svědek v procesu proti V. Gerikovi a doslova zapřela, že by sama poslala V. Gerika za „nějakým advokátem“ (tj. profesorem Karlem Výborným) – srovnej Státní oblastní archiv Praha, MLS Praha, Ls XXV 1290/45 (K. Čurda a V. Gerik), Výslech svědka Alžběty Pužmanové z 6. 8. 1945.
- 14) Státní oblastní archiv Praha, MLS Praha, Ls XXV 1290/45 (K. Čurda a V. Gerik), Protokol s Alžbětou Pužmanovou z 9. 10. 1945.
- 15) Státní oblastní archiv Praha, MLS Praha, Ls XXV 1290/45 (K. Čurda a V. Gerik), Zpráva stanice SNB ve Slaném ze 16. 11. 1945.
- 16) Josef Svoboda, nar. 23. 10. 1885 v Praze, bytem ve Slaném, Zafortenská tř. 133 a Irena Svobodová, roz. Hájková, nar. 27. 12. 1912 v Praze, bytem v Praze-Nuslích, Dagonova čp. 252 byli popraveni 31. 5. 1942 oficiálně s tím, že „odsouzení poskytovali vědomě úkryt osobám policejné nehlášeným, které mají účast na činech nepřátelských Říši, anebo se policejné nehlásily po nařízení zastupujícího říšského protektora ze dne 27. května 1942, anebo vyzývaly ve veřejnosti k podporování atentátu a atentát schvalovaly, anebo rušily veřejný pořádek a bezpečnost a pracovní mír, anebo je ohrožovaly.“ Aloisie Svobodová, roz. Zítková, nar. 16. 9. 1886 v Praze, bytem v

Praze-Nuslích, Dagonova čp. 252 byla popravena 9. 6. 1942 s oficiálním zdůvodněním, že „odsouzení schvalovali atentát a vyzývali k podporování pachatelů.“ – Srovnej s Šest let okupace Prahy. Osvětový odbor hl. města Prahy, 1946. s. 175 a 183. Osobní údaje publikovány v textu Mesiereur, Jaroslav: Třicet pět dnů poprav na kobyliské střelnici v Praze 8 (Oběti německé nacistické okupace Čech). Vydáno péčí Českého svazu bojovníků za svobodu Praha 8, 1994, s. 46. Mylně publikovány dvě verze názvu ulice Dragonova a Dagonova – má být správně Dagonova, dnešní Rostislavova a čp. 252 a 27 je ve skutečnosti jediný dům, a sice čp. 252 s číslem evidenčním 27.

17) Státní oblastní archiv Praha,

MLS Praha, Ls XXV 1290/45 (K. Čurda a V. Gerik), Rozsudek.

18) Ladislav Pužman, nar. 6. 12. 1906 ve Slaném, vyučený sazečem v knihtiskárně Vojtěcha Kočky ve Slaném. V roce 1942 společník v knihtiskárně Veleslavín v Jiráskově třídě čp. 198.

19) Státní oblastní archiv Praha Praha, MLS Praha, Ls 1290/45 (K. Čurda a V. Gerik), Protokol z hlavního líčení

s. 7.

20) VHA Praha, 37–316–3.

21) Takto např. vylíčila parašutisty J. Bublíka a J. Hrubého z roje BIOSCOP Slavomíra Čechová – viz VHA Praha, 37–314–3, Důvěrná zpráva pro II. oddělení MNO Slavomíry Čechové, s. 8.

22) VHA Praha, 37–316–3, Výslech L. Zapletalá na brněnském gestapu 3. 5. 1942, s. 4.

23) Srovnej tamtéž, s. 4–5.

24) Vzpomínka Marie Houškové ze 17. 11. 1987. Zaznamenal Jan Břečka. Kopie strojopisu v archivu autora.

25) VHA Praha, 37–316–3, Výslech L. Zapletalá na brněnském gestapu 3. 5. 1942, s. 4–5.

26) VHA Praha, 37–314–3, Důvěrná zpráva pro II. oddělení MNO Slavomíry Čechové, s. 8.

27) VHA Praha, 37–314–3, Zpráva kpt. Jindřicha Čecha z 22. 9. 1945, s. 13.

28) VHA Praha, 37–314–3, s. 120. Třebaže se náčrt dochoval v dokumentačním materiálu skupiny BIOSCOP a ne BIVOUAC, přesto se domníváme, že s náčrtem byli seznámeni před akcí rovněž parašutisté BIVOUACU.

29) Knihovna Veleslavín ve Slaném byla od roku 1929 v domě čp. 198 v Jiráskově třídě – srovnej Slánští knihtiskaři. 10 let besídky Daniela Adama z Veleslavína odbor Slaný 1934. Tiskl J. Rokyta v Praze, s. d., s. 39. V knihtiskárně Veleslavín pracoval manžel Alžběty Pužmanové Ladislav.

30) Škpt. Karel Prášil byl členem odbojové organizace Obrana národa okresu Slaný, jejímž členem byl podle něho samého také prof. K. Výborný. K tomu jsme se vyslovili ve studii Podzemní vojenská organizace Obrana národa na Kladensku a Slánsku v letech 1939–1940, in: Slánský obzor, roč. 5(105), 1997, s. 59–76.

31) Přepis magnetofonového záznamu vzpomínky profesora Karla Výborného, nar. 5. 9. 1896 v Táboře, jež byla pořízena v roce 1969 a je uložena ve Vlastivědném muzeu ve Slaném.

32) AMV Praha, 302–41–4, s. 22.

33) Stručný životopis srovnej Krzák, Rudolf – Rusnák, Peter: Muži pro zvláštní účely. Díl IV a. Životopisy, 1989 a kmenový list Karla Svobody viz Rusnák, Peter: Muži pro zvláštní úkoly. Díl IV b. Kmenové listy, 1988. Kopie rkp. archiv autora.

34) VHA Praha, 37–308–3, Úřední záznam: 3. října 1941. Publikoval i s rozkladem Šolc, Jiří: Nikdo nás nezastaví, Merkur Praha 1992, s. 50 n.

35) Tamtéž.

36) VHA Praha, 37–350–6, s. 3.

37) Historii skupiny WOLFRAM věnoval pozornost Vladimír Fic, Výsadková skupina WOLFRAM, In: Časopis Matice moravské, roč. 91/1972, č. 3–4, s. 257–281. Měl značně obtížnou roli, protože ač písemná dokumentace jak dobová, tak i pozdější je velmi bohatá, výcvik, plány a záměry se neustále měnily a vyvíjely, takže vlastní realizace akce proběhla v detailech trochu jinak, ale jinak má studie dodnes význam a platnost.

38) VHA Praha, 37–350–6, s. 10–14.

39) Jinou verzi seskoku podal Řezníček, Vladimír ve vzpomínce Wolfram, s. 13, kopie archiv autora: „První tři jsou připraveni, Bierský má nohy již v otvoru, sleduje signální světlo na stropu kabiny a současně napřaženou ruku dispečera, jak jsme byli nacvičeni v Anglii. Zelená – povel action station – vpřed! Bierský se propadá do tmavé prohlubně, Svobodovi se něco vzpříčilo v otvoru, nějakou dobu nemůže propadnout, vteřiny ubíhají, až konečně vypadl. Otisk jej následuje.“

40) VHA Praha, 37–350–7, s. 94–99, Relace o činnosti skupiny WOLFRAM

41) Tamtéž.

42) Datum, kdy se skupina sešla, se v literatuře liší. Jelínek, Zdeněk: Západní paraskupiny a domácí odboj (znovu vydáno v Praze 1992) uvádí, že to bylo v blízkosti Zadní Mečové 24. září 1944 (s. 82). Sládek, Oldřich: Přícházeli

z nebe (NV Praha 1993) píše, že „Za pět dnů se skupina WOLFRAM s výjimkou rt. Svobody sešla na předem dohodnutém místě srazu nedaleko osady Lhotská“ (s. 166). Ke Sládkem udanému datu poznamenáváme, že za pět dnů po seskoku, tedy 19. 9. 1944 se u Lhotské Louky sešla druhá část skupiny, tj. Vl. Řezníček, J. Černota a R. Matula. Jinak bychom se přiklonili k výpočtu Z. Jelínka, který vyšel pravděpodobně z tvrzení domníváme se spolehlivého Vl. Řezníčka, že to bylo 11. den po seskoku, tedy 24. 9. 1944 – srovnej VHA Praha, 37–350–2, s. 14.

43) Těžkosti spojené se shromážděním parašutistů WOLFRAMU po seskoku snad osvětlí tato citace z Otiskovy zprávy o skupině: „Po seskoku měl jsem pocit ulehčení a radosti. Chvilí jsem naslouchal a pak jsem poznal, že přímé nebezpečí nehrozí. Poněvadž byla naprostá tma, proto jsem dával signály na všechny strany pro spojení s letadlem. Zavěšen mezi dvěma stromy jsem se pokoušel, když letadlo odletělo, pomalu dostati dolů. To se mi podařilo asi za 20 min. To ovšem nevím přesně, poněvadž pojem času jsem vůbec neměl. Po zdolání této překážky a pocitu pevné půdy pod nohama připravil jsem si sten-gun a dával jsem signály na všechny strany pro spojení s ostatními. Po nezdaru začal jsem pískat smluvený signál, odpověď jsem nedostal. Z místa jsem se hnout nemohl, protože byla naprostá tma a můj padák zůstal na stromě a to jsem již nevěděl, na kterém vlastně je, poněvadž jsem se otáčel při dávání signálu. Proto jsem si sedl, najedl se, zapálil cigaretu a čekal až do svítání stále ve střehu a připraven. Pak jsem sundal padák, zahrabal (jej) s kombinézou a počal jsem hledat společníky. 300 m od mého dopadu byl domek, ze kterého mně přinesl gazda konev teplého mléka a kus chleba. Od něho jsem se dověděl, že jeden parašut(ista) dopadl u jeho domu a po seskoku hned odešel. To byl Svoboda.“ – VHA Praha, 37–350–7, s. 96.

44) K tomuto datu chceme uvést, že Jelínek, Zdeněk: c. d. Západní paraskupiny, s. 82 udává, že K. Svoboda byl zatčen 18. září 1944, Sládek, Oldřich: Přícházeli z nebe, s. 167 uvěřil K. Svobodovi a uvedl 19. září 1944. Šolc, Jiří: Bylo málo mužů, Merkur Praha 1990, rezignoval a uvedl v poznámce 192 (na s. 322): „V dosavadní literatuře je datum zajetí rt. K. Svobody uváděno různě. Z. Jelínek jej datuje na 19. 9., O. Sládek na 16. 9. a J. Koutek na 18. 9. 1944. Viz Z. Jelínek: Západní paraskupiny, na str. 150, O. Sládek: Zločinná role, na str. 331, J. Koutek: c. d. (tedy Tichá fronta, Praha 1986 – pozn. V. K.) na str. 204.“ Vl. Fic v c. d. s. 266 a pozn. 26 na téže stránce správně píše 19. 9. 1944 a dokládá to navíc odvolávkou na Státní ústřední archiv Praha, fond Úřad říšského protektora(dodatky) – BdO, ranní hlášení o událostech z 19. 9. 1944.

45) VHA Praha, 37–350–6, Rt. Karel Svoboda, Prohlášení o mé činnosti, s. 1–2.

46) František Schauschütz, narozený 9. 5. 1912 v St. Margaretenu v Jugoslávii, byl vedoucím protiparašutistického referátu IV 2 b brněnské řídicí úřadovny gestapa. Po válce byl souzen mimořádným lidovým soudem v Brně a odsouzen k trestu smrti – viz AMV Praha, 2 M: 12310.

47) Krim. asistent Rigobert Eiselt se narodil 12. 10. 1913 v Litoměřicích, bydlel v Brně, Reicheltova 50. Dne 1. října 1940 vstoupil do služeb brněnského gestapa. Byl na referátu II BM, kde měl na starosti opozici, tisk a knihovny, v roce 1944, krátce před tím, než dostal na starost případ K. Svobody, přešel na referát IV 2 b, který se zabýval bojem proti parašutistům. Po válce byl souzen mimořádným lidovým soudem a odsouzen k dlouhodobému vězení – viz AMV Praha, Z–10–6/10.

48) Domníváme se, že je to např. dobře patrné z jeho závěti, kterou sepsal před nasazením do akce: *Osobní přání. V případě mého úmrtí prosím, aby můj veškerý majetek byl předán příslušníkům mé rodiny. V případě, že nikoho již nemám, prosím, aby vše bylo odevzdáno prap. let. Karlu Barvovi pro jeho syna. Zároveň prosím, aby jemu bylo oznámeno mé úmrtí. Londýn 26. 6. 1944. (podpis) rt. Karel Svoboda, svědek npor. Krzák – VHA Praha, 37–350–6, s. 15.*

49) Rt. Jan Zemek a čet. Vladimír Škácha tvořili skupinu SILVER B, která byla vysazena na československé území dne 29. 12. 1941. Skupině se nepodařilo plnit plánované úkoly, ale oba parašutisté se ukrývali v ilegalitě. Vl. Škácha, nar. 10. 5. 1920 v Poličce, okres Svitavy, byl zatčen ostravským gestapem až 3. 1. 1945, předán do Brna a tam se setkal s K. Svobodou a měl s ním do konce války společný osud. V roce 1946 odešel do civilu, v roce 1969 se vystěhoval do Kanady, kde později zemřel. Jan Zemek, nar. 3. 5. 1915 ve Vlčnově, okres Uherské Hradiště, se zapojil na konci války do partyzánské skupiny VELA a zúčastnil se aktivně závěrečných bojů druhé světové války. V armádě sloužil až do roku 1950. K tomu viz c. d. R. Krzáka a P. Rusnáka.

50) Vl. Fic v c. d., s. 266 a pozn. 26 uvádí datum a podrobnosti k nalezení Svobodových věcí: *Dne 27. září od půl desáté do osmnácti hodin probíhala v údolí Slaviče za účasti jagdkomanda Hadaszczok, úředníků gestapa z Brna a zatčeného Svobody pátrací akce po věcech, které ukryl. Bylo nalezeno...*

51) Npor. Leonhard Kosch, velitel odposle cho vě služby německé pořádkové policie (Funkmesstelle des

- Befehlshaber der Ordnungspolizei „Südost“ Prag), jež sídlila v Ústavu šlechtičen na pražském Hradě.
- 52) Nakolik by třeba znal K. Svoboda případ Srazilův, který vysílal sice od začátku německé protihry, kterou musel pod nátlakem podstoupit, svoji pojistku, ale v Anglii jí nepřikládali žádný význam, není nám známo. K případu Srazilovu srovnej: Hanák, Vítězslav: ANTIMONY, organizace rádiového spojení a provoz stanice BARBORA. HERMELIN – DUPLEX, pokus Abwehru a gestapa o radiovou hru se zpravodajským odborem londýnského MNO. Rkp. do soutěže ČSBS a HÚ AČR, 1993/15.
- 53) Srovnej s Rt. Svoboda Karel, operace. Popis oděvu ve VHA Praha, 37–350–6, s. 14. Obdobně byli oblečeni i ostatní členové skupiny, odlišovali se však barvou manšestrových obleků. Bylo to poněkud kabaretní. Trefně a výstižně charakterizo val oblečení parašutisty kpt. Otiska z WOLFRAMU Šolc, Jiří: Bylo málo mužů, Merkur Praha 1990, s. 197: „Výstroj WOLFRAMU se v konfrontaci se skuteč nos tí ukázala poněkud extravagantní.“
- 54) Rt. Josef Bierský, narozený 19. 3. 1920 v Lubně, okres Frýdek-Místek. Byl 19. 10. 1944 ze zjištěných důvodů zavražděn partyzánem Stanislavem Kotačkou, který poté byl zatčen, předán gestapu a stal se kromě vrahem ještě zrádcem. Byl partyzány dopaden, odsouzen partyzánským soudem a popraven.
- 55) V již citované nedatované vzpomínce Wolfram napsal Vladimír Rezníček: *Po válce jsem hovořil s Karlem Svobodou, kterému se podařilo vrátit se z koncentrá ku, vyprávěl, že byl právě u výsledku v Brně na gestapu, když tam vstoupil menší muž (Kotačka – popis by souhlasil), hodil před sebe zakrvácený manšestrový oblek a řekl: „Jednoho už máme“.* Svoboda podle šatů ihned poznal, že někoho z nás dostali, nevěděl však koho. (s. 19) To mohla být pravda a nemusela. J. Bierský měl oblek v barvě tmavě fialové, a to neměl nikdo jiný. – Porovnej VHA Praha, 37–350–1–6 Popisy oděvu.
- 56) Npor. Rudolf Pernický a rt. Robert Musil tvořili skupinu TUNGSTEN, která byla na československé území vysazena z Itálie 21. 12. 1944.
- 57) Rt. Stanislav Zuvač, narozen 8. 9. 1906 v Malšicích, okres Tábor. Do vlasti vysazen jako radista skupiny POTASH 4. 5. 1944 u Slušovic, okres Zlín. Zatčen gestapem 9. 5. 1944 u Zlína, vězněn v Brně a v koncentračním táboře Flossenbürg. Zemřel 23. 11. 1962. Srovnej R. Krzák – P. Rusnák, c. d.
- 58) Rt. Robert Matula, narozený 16. 1. 1918 v Radvanicích, okres Frýdek-Místek. Svobodův druh z parašutistické skupiny WOLFRAM.
- 59) Rt. Josef Černota, narozený 1. 8. 1916 v Břeclavi. Svobodův druh z parašutistické skupiny WOLFRAM.
- 60) AMV Praha, V 5621/10, s. 58, Zpráva sektoru III – Aa MV ze dne 23. 6. 1948 ve věci škpt. Knotek.
- 61) Tamtéž.
- 62) AMV Praha, 305–824–7, Výpis z výsledku R. Eiselta z 8. 10. 1946, s. 26.
- 63) Případ V. Knotka a jeho zatčení v červnu 1948 poprvé publikoval Šolc, Jiří: Smrt přála statečným. Osudy doc. Vladi mí ra Krajiny a jeho spolupracovníků v českém domácím odboji za druhé světové války. Vyšehrad Praha 1995, kap. Návrat škpt. Václava Knotka, s. 183 n. Autor se opírá o spis V 5621 v AMV Praha, zejména svazky 10, 38 a 39, které ve věci V. Knotka věrně reprodukuje. Naše citace je z výše uvedené knihy, s. 188.
- 64) AMV Praha, V 5621/38, s. 38.

ZORA DVOŘÁKOVÁ

Klub 231 v kladenském okrese

V době Pražského jara 1968 se s postupující demokratizací politického života znovu obnovovaly společenské organizace a spolky, které byly v komunistickém totalitním režimu po únoru 1948 zakázány. Ke spolkovému životu se přihlásili bývalí sokolové, junáci, ymkaři a mnozí další. Avšak dvě nově vzniklé organizace, Klub angažovaných nestraníků a Klub 231, vyvolávaly u dosavadních komunistických funkcionářů obrovské pobouření a u reformních komunistů otázky, kam až má jít (po jakou hranici) současný demokratizační proces a zda tyto organizace nebudou nositeli politických tendencí, které by i pro reformní komunisty byly nepřijatelné. Vždyť Klub angažovaných nestraníků nehovořil jen o demokratizaci současného režimu, ale o demokracii a pluralitě, jak tu existovaly za první republiky.

A co teprve Klub 231! Jeho založením vystoupili před veřejnost bývalí političtí vězni, lidé, kteří po odpykání trestů mohli žít jen na okraji lidské společnosti.

V Praze byli hlavními iniciátory K 231 Jaroslav Brodský, původním povoláním pedagog, kterého komunistický režim odsoudil na 15 let, a Zdeněk Mráz, bývalý posluchač právnické fakulty, který ve dvou soudech dostal trest 17 let.

Jaroslav Brodský o počátcích záměru založit K 231 napsal: „Předložil jsem na schůzce (několika politických vězňů – pozn. Z. D.) projekt nepolitického klubu všech těch, kteří byli odsouzeni v uplynulých dvaceti letech podle zákona na ochranu republiky, jenž nesl pro nás osudné číslo 231. Klub měl mít prostý název K 231. Domníval jsem se, že tato nepolitická organizace by měla značnou morální váhu, protože členskou základnu by tvořila kulturní a politická elita obou generací, která byla smetena po Zorinově puči v Praze 1948.“⁽¹⁾

Na této schůzce byli Jaroslav Brodský a Zdeněk Mráz pověřeni, aby vyložili generálnímu tajemníkovi KSČ Alexandru Dubčekovi, o co v případě K 231 jde. Mělo se tak stát 26. března 1968, ale nikoho z těch, s nimiž chtěli mluvit (s Dubčekem, případně se Smrkovským nebo Špačkem) v budově ÚV KSČ nezastihli. Nakonec je přijal zástupce Hendrychův,⁽²⁾ soudruh Tóth. Vysvětlili mu zásady, jimiž se Klub 231 chce řídit.

Podle Brodského mu měli říci: „... jsme ochotni vzít na sebe riziko v době, kdy vám lidé stále nevěří. Nechceme být politickým faktorem, ale nechceme být ani objektem, o kterém jednájí druzí. Chceme pomoci při rehabilitaci neprávem odsouzených a (při) demokratizaci země.“⁽³⁾

Soudruh Tóth prohlásil, že je dojat, že přišli s rukou podanou ke spolupráci. Ví, jak jim bylo nesmírně ublíženo, avšak strana chce napravit hrůzy padesátých let. Uznal, že jsou oprávněni usilovat o nápravu, a ubezpečil je, že o tom všem bude informovat prezidium strany.

Od okamžiku, kdy se začalo připravovat založení Klubu 231, jeho organizátoři úzkostlivě dbali, aby ve všem dodrželi platný právní řád. O ustavení Klubu informovali ministerstvo vnitra. Ještě téhož dne byli Brodský s Mrázem přijati ministrem vnitra Josefem Pavlem. Zástupci K 231 seznámili ministra i jeho spolupracovníky s principy činnosti Klubu a požádali představitele ministerstva vnitra, aby určili pravidla, za jakých může Klub existovat, než budou schváleny jeho stanov y a bude na ministerstvu vnitra registrován. Týž den se jim pak podařilo ve Státní bance otevřít konto Klubu 231.

Následujících pár dní bylo hektických, protože bylo potřeba obtelefonovat spoustu lidí a vykonat nesmírně mnoho organizační práce. Přípravnou pracovní schůzku, na niž přišlo asi 50 účastníků, řídil generál Václav Paleček, který jako západní voják strávil řadu let v komunistickém vězení. Na této schůzce připravovali svolání zakládajícího sjezdu K 231, který se měl uskutečnit v Praze na Slovanském ostrově. Zformulovali prohlášení pro tisk, rozhlas a televizi. Vybrali mezi sebou 900 korun na nájem velkého sálu na Žofině. Rozhodli, že na čelní stěnu sálu umístí heslo, které převzali od J. A. Komenského ze závěru třicetileté války: *Aby se to už nikdy neopakovalo...* Přijali pravidla, jak postupovat proti případným provokatérům a některá další ustanovení.

Bleskové založení K 231 způsobilo obrovský rozruch. 31. března 1968 se na jeho zakládajícím sjezdu na pražském Žofině sjelo 5 000 bývalých politických vězňů, kteří byli z nejrůznějších míst republiky. Něco takového vysoká stranická místa nepředpokládala. Skalní komunisté si položili otázku, jak v tomto případě pracovala StB, co přehlédla, nezaznamenala a co podcenila, když se během následujících šesti týdnů na území republiky vytvořila síť okresních poboček K 231 s asi 48 000 členy.

Organizátoři si uvědomovali, že nesmí udělat jediný chybný krok, že se na jejich nerozvážnost čeká a že by se to strašně vymstilo.

Žofínský ustavující sjezd zahájil generál Václav Paleček. Na pódiu bokem od předsednického stolu byl černě potažený stůl a na něm dvě knihy: Palackého Dějiny národu českého a bible. Kolem byly prázdné židle, které patřily těm, již nepřežili. Přípravný výbor seznámil bývalé politické vězně se stanovami K 231, které byly předány s žádostí o potvrzení a o registraci ministerstvu vnitra.

Bylo tu řečeno, že političtí vězni chtějí pomáhat nastolit demokracii a novou společnost, které Alexander Dubček říká socialismus s lidskou tváří. Vyjádřili mu důvěru a podporu. Konstatovali, že jejich úsilí není motivováno nenávistí a touhou po odplatě, ale přáním, aby naše země byla svobodným demokratickým státem.

Byly tu vyjasněny programové úkoly a cíle a zvolen řádný výbor. Předsedou se stal historik prof. Karel Nigrín,⁽⁴⁾ prvním místopředsedou generál Václav Paleček, druhým místopředsedou MUDr. Jan Šmíd (za války lékař v naší západní armádě), ústředním tajemníkem Jaroslav Brodský, jehož zástupcem se stal Zdeněk Mráz.

Řádný výbor pak ustavil komise: organizační, právní, informační, programovou, hospodářskou, dokumentační a sociální. Byli zvoleni jejich členové a předsedové, kteří v těchto komisích začali ihned pracovat. Současně bylo rozhodnuto, aby během několika týdnů byly v jednotlivých okresech republiky vytvořeny okresní pobočky K 231, které budou mít stejné organizační uspořádání jako ústředí Klubu, to znamená, že v jednotlivých komisích začnou řešit na základě shromážděné dokumentace rehabilitační a sociální potřeby svých členů z okresu.

Kancelář K 231 začala pracovat okamžitě v suterénních prostorách domu č. 17 na Karlově náměstí, Praha 2. Ihned byla zaplavována tisíci dopisů z celé republiky. Přicházela tam spousta návštěvníků a lidé chodili s peněžními dary. V dalších dnech došlo k novému setkání mezi ministrem vnitra Pavlem a

představiteli K 231. Obě strany vyložily svá stanoviska. Ministr Pavel hovořil z pozice marxisty, ale vyzval zástupce K 231, aby spolupracovali s komisí ministerstva vnitra, jež má pomáhat řešit křivdy minulosti. O tom se v K 231 mnoho diskutovalo a ostrážitost zůstala na obou stranách.

Mezi zakládajícími členy Klubu 231 byli 31. března 1968 na Žofině z kladenského okresu tito bývalí političtí vězni: Vladimír Dvořák a JUDr. Pavel Wantoch z Kladna, Miloslav Čapek a ing. Miloslav Vácha ze Slaného.5) Vladimír Dvořák a JUDr. Pavel Wantoch se stali členy ústřední dokumentační komise.

Propojení mezi ústředím K 231 a okresy bylo velmi úzké, protože pražské organizátory sdružovala s mnohými venkovskými členy léta společně prožívaná v jáchymovských a příbramských lágrech a ve věznicích. Tak tomu bylo i v kladenském okrese. Vladimíra Dvořáka pojilo s některými pražskými organizátory K 231, kteří pak stanuli v ústředním výboru Klubu, společné věznění na Jáchymovsku a přetrvávající pravidelné přátelské kontakty. Miloslav Čapek se o přípravách založení Klubu dozvěděl od svého někdejšího spoluvězně Václava Žateckého (pilota bombardovací perutě 311 za druhé světové války v Anglii). Ten mu poslal informativní letáky vyzývající k zakládání K 231 a k setkání na Žofině. Těmito cestami se informace o přípravách k založení K 231 rychle dostaly do kladenského regionu.

Miloslav Čapek a Vladimír Dvořák se ještě na Žofině domluvili, že se příští sobotu nebo neděli setkají ve Slaném v místní restauraci Hamburk, kde byla oddělená místnost pro schůzování. Miloslav Čapek o tom informoval další vězně ze Slaného. Setkalo se jich tam asi 25 až 30. Mezi nimi byl ing. Miloslav Vácha, Ladislav Balcar, Libuše Grunclová, Jiří Malina, Zdeněk Baborský, Vladimír Zobal, Pravoslav Vébr, (?) Růžička, Radek Zápotocký, Karel Zabeka, Jaroslav Stuchlík, František Štumpf z Knovíze a další. Na této schůzi se dohodli, že Vladimír Dvořák, který sem přijel z Kladna, zajistí místnost pro setkání příštího týdne v Kladně a bude o této další schůzce informovat bývalé vězně na Kladensku.

Na schůzce ve Slaném se už dohodla trojice aktivistů: Miloslav Vácha, Miloslav Čapek a Vladimír Dvořák. K dalšímu setkání došlo o týden později v kladenské restauraci Sportka, kde se zvolil prozatímní okresní výbor, do něhož jako předseda (na základě návrhu Miloslava Čapka) byl zvolen Vladimír Dvořák. Za místopředsedu zvolili Miloslava Váchu ze Slaného, protože už minulý týden tam založili první pobočku. Jako zatímní tajemník (jednatel) byl zvolen Josef Lesák z Kladna. Miloslav Čapek se v této přípravné fázi stal předsedou organizační komise a JUDr. Pavel Wantoch z Kladna (za války příslušník naší zahraniční armády v Anglii) se stal předsedou právní komise a od začátku existence Klubu pracoval velmi agilně.

Zakládající členové K 231 na Kladensku obdrželi po 10. dubnu 1968 od ústředí programové zásady K 231 a dispozice k založení prozatímního okresního výboru K 231, který měl svolat zakládající schůzi okresní odbočky K 231.6) (Podobně to probíhalo v dalších okresech.)

Protože tyto skutečnosti jsou v naší veřejnosti téměř neznámé a protože v dalších dvaceti letech tzv. normalizace psali komunističtí publicisté o K 231 nehorázné výmysly, uvádíme tu programové zásady K 231 v plném znění:

Jsmepolitická organizace. Nezajímáme se o politickou minulost svých členů. Sdružujeme všechny osoby odsouzené za údajně politické delikty od roku 1948, pokud se tyto osoby samy svou činností nevyloučily z našich řad. Jsme organizováni celostátně na základě okresů a obvodů hlavních měst. Respektujeme už dnes vývoj státoprávní v postavení české země – Slovensko, jakož i očekávaný návrat k zemskému zřízení, postavení Čechy, Morava.

Chceme navázat na stará přátelství a obnovit vzájemný styk a to i styk hromadný za podmínek plné legality. Zúčastnit se aktivně na vypracování zákona o rehabilitaci a snažit se o zahrnutí pokud možno všech tzv. trestných činů do rozsahu tohoto zákona a jeho prováděcích nařízení. Nespoléháme však pouze na vnější zásah, chceme si také pomáhat navzájem. Psychologicky, společensky a kde to bude nutné také hmotně.

Chceme dosáhnout plné občanské rovnoprávnosti ve všech oborech veřejného, hospodářského a kulturního života pro sebe a své rodiny.

Chceme podporovat proces demokratizace v celé struktuře našeho státu, především v záležitostech praktických, tj. zaměstnání, vzdělání, výchova, sdružování, správa – a signalizovat jeho ohrožení kdekoli a kýmkoliv.

Zvláštním přínosem K 231 bude soustředění velikého množství pravdivého dokumentačního materiálu o způsobech obcházení a porušování zákonů demokratického soužití. Věříme, že soustředíme přesná data časová i místní a jména, nebo alespoň popisy provinilých osob, které dáme k dispozici příslušným orgánům a tisku.

Pokusíme se vytvořit z naší organizace malý model demokracie v praxi.

Odmítáme revanš ve smyslu oko za oko, zub za zub. Nemáme však důvěru v přerod nebo převýchovu rozených sadistů. Žádáme proto potrestání takových sadistů a budeme prosazovat, aby lidé, kteří se provinili proti základním požadavkům lidskosti, byli společensky zařazeni na místa, kde jejich abnormalita bude společností nejméně na škodu.

Jako organizace se zásadně nevyslovujeme ke konkrétním otázkám zahraniční politiky. Naše obecné stanovisko je dáno plnou podporou zásad Charty OSN. Stavíme se za deklaraci lidských práv z prosince 1948 a za Konvence o Právech člověka z prosince 1966. Domníváme se, že by ČSSR měla podepsat Protokol ke Konvencím z r. 1966. Rozsah naší přímé působnosti je dán hranicemi státu. Nesnažíme se vyvolat obdobná hnutí v jiných státech.

Náš vnější postoj k socialismu (definovanému hospodářsky jako zespolečenštění výrobních prostředků) je dán tím, že socialismus je zakotven v ústavě a my, jako občané republiky, zákon respektujeme. Vnitřní postoj je záležitostí každého z nás.

Vznikli jsme jako nepolitická organizace. Členství v existujících politických stranách a organizacích je osobní záležitostí každého člena. Konkrétní veřejná činnost je však samozřejmě předmětem našeho mravního hodnocení.

Usilujeme o kladný vztah k organizacím kulturním, vědeckým, studentským, výchovným, náboženským a ostatním, které berou podíl na obnově demokracie v našem státě.

Velice náročným a choulostivým úkolem je disponování finančními prostředky z konta K 231 zvláště pro sociální účely. Víme, že podle materiálního hospodaření nás bude posuzovat velká část členstva i veřejnosti. I malé chyby poskytují téměř neomezenou možnost skandálního zneužití. Proto zapojíme široký okruh členstva do rozhodování o sociálním použití našich prostředků.7)

Tyto názory a myšlenky formulované ústřední programovou komisí K 231 a schválené jeho ústředním výborem, měly datum 8. dubna 1968. Byly závazné pro každého, kdo jménem K 231 vystupoval na veřejnosti.

Členem K 231 se mohl stát každý československý státní občan, který byl odsouzen podle zákonů č. 50/1923 Sb. (na ochranu republiky) a zákona č. 231/1948 Sb., nebo podle zákonů, které citované zákony nahradily. Členem se mohl stát i rodinný příslušník takové osoby, která byla podle uvedených zákonů odsouzena a ze mřela, nebo byla popravena.8)

Působnost prozatímního okresního výboru K 231 vznikala dnem jeho ustavení a trvala do valné hromady všech členů z příslušného okresu. Jeho úkolem bylo připravit valnou hromadu, vytvořit kartotéku členstva, zvolit řádný výbor: předsedu, místopředsedu a tajemníka (jednatele) a předsedy sedmi komisí – organizační, právní, programové, hospodářské, informační, dokumentační a sociální. Rovněž měla být zvolena revizní komise.

V pokynech z ústředí K 231 bylo zdůrazněno, že je třeba odpovědně zvážit volbu okresních představitelů jako lidí, kteří musí splňovat nejvyšší mravní hodnoty. Dále v pokynech stálo: „ONV vašeho okresu pošlete hlášení o konání schůze (nikoliv žádost) podle připojené přílohy. Podle vašeho uvážení pozvěte jako hosty na schůzi jednotlivé zástupce organizací, podniků a škol vašeho okresu. Touto schůzí se představíte čl. veřejnosti. Průběh zasedání musí být tudíž nanejvýš důstojný a uvážený. Varujte se provokatérů! Heslo výzdoby sálu: *Abyste se to už nikdy neopakovalo...* Nezapomeňte i výzdobou vzpomenout popravených a zemřelých.“9) Výzdoba měla být řešena podobně, jako tomu bylo při celostátním sjezdu na Slovanském ostrově v Praze.

Okresní organizátoři měli stanovit přesný program schůze a při diskusi měli odmítnout jakoukoliv provokaci. Rovněž měli zajistit nejširší publicitu, ale pokud by s okresními odbočkami chtěly vejít ve styk zahraniční tiskové agentury, měly být odkázány na ústřední tiskové středisko.

Peníze, které přicházely jako dary ze zahraničí i z domova, zatím nemohly být posílány na založené konto 405–8888 Státní banky, pob. Praha I, protože dokud stanovy K 231 nebyly ministerstvem vnitra potvrzeny, konto zůstávalo zablokované. Takto shromažďované peníze musely být zatím ukládány v ústřední kanceláři K 231.

Okresní organizace měly být vybudovány nejpozději do 9. května 1968. Na okrese Kladno začal od 19. dubna 1968 pracovat přípravný výbor, v němž byli: Helena Jarošová, Karel Výborný, Zdeněk Raboch, Bohumil Procházka, Josef Hofmann, Miloslav Vácha, Miloslav Čapek, Jaroslav Stuchlík, Josef Lesák (jako zatímní jednatel) a Vladimír Dvořák (jako zatímní předseda).

Do kladenského okresního K 231 se však vedle bývalých politických vězňů z okresu Kladno hlásili i lidé stejně postižení z Novostrašicka a Rakovnicka, protože tam prozatímní výbor nevznikl. Povědomí o chystané okresní valné hromadě K 231 se rozšířilo pomocí médií, ale je třeba zdůraznit, že v jednotlivých regionech bývalí političtí vězni většinou o sobě věděli. Členové přípravného výboru měli své okruhy kontaktů. Jakmile se propojily, vytvořily základní členskou síť, která se pak už poměrně snadno doplňovala.

O hlavních představitelích Klubu 231 na okrese Kladno je nezbytné podat aspoň základní informace, a to z toho důvodu, že se o nich na začátku normalizace šířily lži a urážlivé výmysly.

Ing. Miloslav Vácha byl před únorem 1948 pravicově orientovaným sociálním demokratem a ve Slaném okresním funkcionářem. Když KSČ podnikla zátaž na sociální demokraty, byl zatčen a odsouzen

na 7 let.

Miloslav Čapek po únoru 1948 opustil republiku, ale pak se sem vrátil jako kurýr zpravodajské služby, kterou v rámci americké zpravodajské služby organizoval generál František Moravec. Čapkovým operačním důstojníkem byl major Antonín Bartoš, jenž byl za války vysazen na naše území jako parašutista. Čapek byl zatčen, ale nic z toho při výsleších nepřiznal. Vzhledem k jeho mládí (bylo mu 22 roků) dostal jako agent CIC jen 12 roků, které si v plném rozsahu odseděl. K tomu pak přibyl osmiletý trest za velezradu z lágru Rovnost, který však byl v roce 1960 amnestován.

Josef Lesák (zatímní jednatel okresního K 231) před únorem 1948 byl poslancem Národního shromáždění za národně socialistickou stranu a dokončoval studia na Vysoké škole politické a sociální. V únorových dnech 1948 vedl průvod vysokoškoláků na Hrad na podporu prezidenta Beneše. Byl v delegaci, kterou prezident přijal. V květnu 1948 se pokusil emigrovat, ale byl zatčen a odsouzen na 1 rok do vězení. Po odpykání trestu byl znovu zatčen a odsouzen na další rok do Tábora nucených prací v Kladně-Dubí.

Vladimír Dvořák (zatímní předseda okresního K 231) před únorem 1948 dokončoval studia na Právnické fakultě UK. Byl v revizní komisi ústředního výboru národně socialistické strany a po únoru 1948 ve skupině mladých národních socialistů, kteří připravovali pro bývalého místopředsedu vlády Petra Zenkla ilegální útěk do exilu, jenž se podařil 9. srpna 1948. Vladimír Dvořák byl zatčen již 6. září 1948 a odsouzen na 7 let.

Na okrese Kladno po sestavení první členské základny Klubu byly učiněny tyto kroky: Na adresu ONV Kladno byl 23. dubna 1968 odeslán dopis, který sděloval, že se 4. května bude konat ustavující schůze okresní organizace K 231. Současně odešlo pozvání na tuto schůzi pro zástupce okresního výboru Národní fronty v Kladně, Svazu protifašistických bojovníků v Kladně, ONV a MěNV v Kladně.

Pozvánka byla taktéž odeslána na adresu tiskového orgánu KV KSČ Středočeského kraje Svoboda – redakce OV KSČ Kladno, přičemž byla tato redakce požádána, aby uveřejnila oznámení, kdy a kde se koná ustavující schůze K 231 v okrese Kladno. Rovněž byla požádána o otištění této zprávy:

„K 231 na Kladně. Několik desítek bývalých politických vězňů z let 1948 až 1967 sešlo se v neděli 19. 4. t. r. v Kladně a usneslo se ustavit okresní organizaci *Klubu 231* pro kladenský okres.

Díky demokratizačnímu procesu zahájenému rozhodnutím ÚV KSČ jsou i bývalí političtí vězni z posledních dvaceti let připraveni přijmout svůj příslušný podíl povinností i zodpovědnosti na cestě směřující k vytvoření pro všechny spravedlivé socialistické demokracie v našem státě.

Chtějí se aktivně podílet na přípravách zákona o rehabilitaci a vzájemně si pomáhat zvláště psychologicky a společensky za účelem dosažení plné občanské rovnoprávnosti ve všech úsecích veřejného, hospodářského či kulturního ži vota.

Chtějí shromážďovat dokumentační materiály o obcházení a porušování zákonnosti v minulých letech a bránit tomu v budoucnu a jsou připraveni společně s příslušníky ostatních složek přičinit se o stálé a trvalé prohlubování demokracie v podmínkách našeho státu a okresu.“¹⁰⁾

Rovněž rozhlas Středočeského kraje byl požádán o oznámení, kdy a kde se tato ustavující schůze koná. Žádost o zveřejnění této zprávy a také pozvání, aby se zástupci příslušných redakcí účastnili jednání, odešly na adresy: Svobodného slova, Mladé fronty, Lidové demokracie, Práce a Rudého práva.

Toutéž formou byla vyrozuměna Čs. televize s pozváním k účasti. V případě Čs. rozhlasu byl dopis obdobného znění poslán na adresu redakce Rozhlasových novin, redakce Kolotoče a redakce Mikrofóra.

V posledním dubnovém týdnu byly rozeslány pozvánky bývalým politickým vězňům, jejichž text zněl: „Pozvání na ustavující schůzi Klubu 231 pro okres Kladno, která se bude konat v sobotu 4. května t. r. v 17 hodin v Domě oddechu SONP. Doufáme, že vzhledem k důležitosti programu se všichni, jichž se tato schůze týká, dostaví. Za přípravný výbor Josef Lesák, jednatel – Vladimír Dvořák, předseda.“¹¹⁾

Přípravný výbor očekával, že by se mohlo sejít na 300 účastníků, ale tento předpoklad se nenaplnil. Někteří z politických vězňů obrodnému procesu v roce 1968 nedůvěřovali, protože ho iniciovali reformní komunisté, kteří v jejich očích byli na prvním místě komunisté a potom teprve reformní komunisté. Jejich dosavadní strašné zkušenosti je nabádaly k opatrnosti. Tato obezřetnost se objevovala i u jejich rodinných příslušníků. Někteří vnímali události jara 1968 jako záležitost čistě komunistickou, jako boj dvou směrů uvnitř KSČ. Předpokládali, že jakmile tento boj ve straně skončí a reformní směr se neprosadí, začne opět politicky přituhovat. Poukazovali na nezmenšenou sílu Sovětského svazu, který nepřipustí, aby uvnitř jeho mocenského bloku došlo k nějaké zásadnější změně.

Spektrum názorů bývalých politických vězňů nelze zjednodušovat, protože i ti, kteří se angažovali v K 231 a vyjadřovali podporu obrodnému procesu, uvažovali mezi sebou jinak, než jak zněla jejich veřejná vystoupení. Podle jejich mínění se vývoj nemohl zastavit u nějakého reformovaného komunistického režimu. Když hovořili, že chtějí přiložit ruku k dílu, měli na mysli obnovení plnohodnotného demokratického pluralitního systému. Ale na jaře roku 1968 se vyjadřovali tak, jak to bylo únosné v současném stupni obrodného procesu. Podle jejich mínění politický systém měl být založen na svobodných

volbách a nikoliv na rozhodování ÚV KSČ. Ale to byla otázka budoucího vývoje a nepatřila do obzoru současného formování odboček K 231. Pouze je třeba říci, že bývalí političtí vězni nebyli ani politicky naivní, ani nezkušení.

Dne 4. května 1968 bylo tedy v kladenském Domě oddechu SONP zahájeno zasedání Klubu 231. Přítomné přivítal předseda prozatímního výboru Vladimír Dvořák, který také celé jednání řídil. V úvodním slově se zamyslel nad jejich hojnou účastí a řekl: „Na shromáždění jiné organizace by měl řečník projevit radost nad tím velkým počtem. Já však musím projevit dojetí nad tím, jak nás bylo mnoho, a výše přítomných je zde pouze svědectví tragické. Dnešní den zde v Kladně je pro nás jedno z těch dat, která jsme si vysnili za doby naší vězeňské bezmoci, o kterých jsme věřili, že přijdou, aby byla napravena křivda, je to jedno z těch dat, která na cestě za spravedlností nemohou zůstat osamocena. Na jednání, které tímto zahajují, si projednáme naše problémy, naše starosti a naše další možnosti.“¹²⁾

Ing. Miloslav Vácha podal několik organizačních informací a hlavní projev měl Josef Lesák, který v něm vzpomenu nejen jejich společný těžký osud, ale také památku Milady Horákové, popravené komunisty, a bývalého ministra zahraničí Jana Masaryka, jenž na počátku komunistického režimu zahynul za podivných okolností. Vyzvedl demokratický odkaz T. G. Masaryka a vyslovil důvěru a podporu demokratizačnímu procesu. Miloslav Čapek hovořil o organizování místních odboček Klubu a o koordinování jejich činnosti. Své vstoupení zakončil slovy: „Jestli v životě už nic jiného neuděláme než to, že jsme se postavili proti násilí a potom jej bez touhy po pomstě pomáhali odstranit, splníme svou lidskou povinnost a nežili jsme zbytečně.“

Za ústřední výbor K 231 byl přítomen JUDr. Felix Nevřela. Měl ke Kladnu osobní vztah, protože v době první republiky studoval na zdejším gymnáziu. Jeho otec jako ruský legionář byl správcem zámku v Lánech.

Diskuse byla vzrušená, protože se konečně mohlo po dvaceti letech svobodně hovořit. Svým charakterem zapadala do jiných diskusí na různých shromážděních, která se po celé republice v jarních měsících konala. Nicméně se soustředila na rehabilitační, existenční a sociální záležitosti bývalých politických vězňů a jejich rodin. Bylo tu objasněno, jak postupovat při dokumentování nezákonností z uplynulých dvaceti let a jak předkládat k řešení různé náměty a návrhy.

Okresní výbor K 231 byl zvolen v tomto složení: Vladimír Dvořák (předseda), ing. Miloslav Vácha (místopředseda), Josef Lesák (jednatel). Předsedové komisi: Miloslav Čapek (organizační), JUDr. Pavel Wantoch (právní), Věra Lisková (sociální), Jaroslav Stuchlík (programová), Josef Marx (dokumentační), Miroslav Blažek (informační), Čestmír Řezníček (hospodářská).

Ze shromáždění byly odeslány pozdravné dopisy prezidentu republiky Ludvíku Svobodovi, vedoucímu tajemníkovi ÚV KSČ Alexandru Dubčekovi a předsedovi Národního shromáždění Josefu Smrkovskému. V dopise Dubčekovi stálo, že bývalí političtí vězni „jsou připraveni převzít své podíly práce i zodpovědnosti na obtížné, ale radostné cestě k zajištění všech lidských svobod formulovaných ve Všeobecné deklaraci lidských práv organizací Spojených národů. Chtějí dát všechny své síly k dispozici úsilí o vybudování socialisticky spravedlivé a lidsky svobodné společnosti v socialistickém – demokratickém Československu.“¹³⁾

Na závěr jednání zvolený předseda Vladimír Dvořák pravil: „Uzavíráme naše dnešní shromáždění. Snad se nám podařilo na něm zdůraznit, co je naším cílem a čeho se snažíme dosáhnout. Snad bychom měli ještě znovu zdůraznit, co nejsme, či co nechceme. Nejsme a nechceme být nějaká politická strana. Jsme uzavřeným společenským útvarem, kam se dá přistupovat dokonce pouze na základě minulosti. Naším vroucím přáním je, abychom byli poslední institucí tohoto druhu, aby v budoucnu už nikdy v našem státě nemusely vznikat organizace nespravedlivě odsouzených. Až vyřešíme naše záležitosti, máme zájem na budoucnosti tohoto státu. Pro to však budou jiné instituce. Jedním kladem našeho setkání je, že jsme se dobře poznali, abychom se na té budoucí práci kdekoli to bude potřeba, sešli. Děkuji Vám všem za to, že jste přišli i za dobrou vůli, kterou jste k průběhu dnešního odpoledne přispěli.“

Zakončit bych chtěl jednou vzpomínkou. Bylo to na Štědrý večer na Pankráci v roce 1948, kdy jako obvykle po znamení ku spánku zaznívala celou budovou námi vězni vyklepávaná znělka – čtyři údery nesmrtelné Beethovenovy Osudové, ony čtyři údery, které byly vysílány v úvodu zahraničního vysílání za války. A pak to znělo! Spontánně, bez nějaké přípravy, zněla celou Pankráci naše národní hymna. Přes všechnu snahu se nepodařilo bachařům tomu zabránit. Dnes už dávno nikdo nebrání. I ona je rehabilitována. Budiž ona dnes závěrem našeho shromáždění.“¹⁴⁾

Po dozpívání československé hymny byla zakládající valná hromada okresní kladenské odbočky K 231 ukončena.

Mezitím, co se na okresech sestavovaly kartotéky členstva a shromažďovala se první dokumentace, ústředí K 231 vypracovalo 15. května 1968 návrh zásad zákonné úpravy soudních rehabilitací, kolem kterého se rozvinula diskuse. Jeho název zněl *Zákon o obecném smíru*. Programová komise jej doplnila

konstatováním, že takto koncipovaný návrh zákona „byla z naší strany velkorysost... Tedy naše zásadní stanovisko – jsme věřitelé, a ne prosebníci“. 15) Ale k projednání tohoto návrhu nikdy nedošlo. Probíhající soudní rehabilitace na základě schváleného zákona o rehabilitacích č. 82/1968 Sb. nebyly nijak početné. Děly se s obtížemi a jejich vyřízení bylo odsouváno.

V týchž dnech, kdy ústředí K 231 přišlo s návrhem zásad zákonné úpravy soudních rehabilitací, byl také vypracován návrh činnosti sociální komise a organizační návrh dokumentační komise, jejíž agenda měla být rozdělena na tři obory: a) dokumentace minulosti (věznění), b) dokumentace běžná (o činnosti Klubu od jeho založení), c) matrika (evidování členstva).

S těmito materiály byl na okresy zaslán jako vzor dotazník, který měl zachytit údaje o bývalých politických vězňích. Uváděl přesné pokyny, protože údaje měly být převedeny na počítačový systém.

V druhé polovině května se ústředí obrátilo na ředitele podniků, tedy i na ředitele kladenských podniků, s takovýmto dopisem: „Vážený soudruhu řediteli, obracíme se na Vás jako organizace politických vězňů, jejichž život, bída a utrpení uplynulých let vyburcovaly dnes celý národ k odporu proti násilí. Dnes se tito lidé po dvaceti letech vrací znovu do života, ve snaze pomoci rodící se demokracii, bez nenávisti a touhy po pomstě.

Ve všech městech republiky jsou založeny Kluby 231. Nejsou dotovány žádnými prostředky. Peníze na svoji činnost získávají z darů ředitelství a závodních výborů nejrůznějších podniků naší republiky. Dnes se obracíme, vážený soudruhu řediteli, na Vás. Prosíme Vás, zvažte, do jaké míry chce Váš podnik, jemž stojíte v čele, pomoci tomuto obrodnému úsilí a podpořit činnost Klubu 231...

Považujte, vážený soudruhu řediteli, tento dopis za podnět, nikoli prosbu. Rozhodnete-li se podpořit naše úsilí finanční pomocí, buďte ujistěn, že těchto peněz bude použito tam, kde je jich nejvíce zapotřebí: chceme být dobrými hospodáři.“ Peníze se na základě této výzvy skutečně scházely. 16)

Během dalších jarních týdnů ústředí K 231 jednalo se soudruhy Krieglem, Smrkovským, Černíkem, Colotkou a dalšími. 17)

Obrodný proces se zrychloval a nabýval na intenzitě. Celá země byla ve varu. Probíhaly nejrůznější diskuse, tiskové konference. Veřejnost podepisovala různá prohlášení a také Vaculíkův text Dva tisíce slov.

Od okamžiku založení K 231 pracovníci StB sledovali se zvýšenou pozorností jeho činnost jak v Praze, tak v jednotlivých okresech. Zejména na shromažďování dokumentace o nezákonnostech z uplynulých dvaceti let bylo pohlíženo jako na jev nežádoucí, ale v dané situaci nebylo možné tomu zabránit.

V první polovině června kladenský K 231 obdržel z ústředí další dotazník, který se snažil dopátrat, kdo byl z příslušného okresu odsouzen k smrti, zda byl trest vykonán, nebo byl cestou milosti změněn, kdo byl úkladně zastřelen při inscenovaném útěku, při represáliích, kdo přišel o život při výsleších či při výkonu trestu (zával na dole, smrtelný úraz apod.), kdo zemřel na následky věznění, nešetného zacházení nebo z předčasného vyčerpání ukončil dobrovolně život a kdo následkem vyšetřování a věznění utrpěl trvalou újmu na zdraví. Údaje měly sloužit účelům statistickým a pro vnitřní potřebu K 231. 18)

V evidenci kladenského okresního K 231 byli někteří bývalí političtí vězni s tresty nad 20 let až doživotí. Bylo tu několik případů těžkých úrazů při práci v jáchymovských a příbramských dolech. Všichni si pak odnesli trvalou újmu na zdraví. Až dodatečně se zjistilo, že rodák ze Slaného-Kvíčku čp. 42, příslušník našich jednotek v Anglii, major René Černý byl jako politický vězeň popraven za vzpouru na Borech. Další slánský rodák, autodopravce Josef Šípek, rovněž politický vězeň, zahynul v roce 1960 tragickou smrtí ve vězení na Pankráci.

Dne 20. června 1968 se v 18,00 hodin uskutečnilo v chrámu sv. Víta v Praze rekviem za popravené a zemřelé i všechny oběti z doby komunistického útisku. Z kladenského okresu byla tomu přítomna řada bývalých politických vězňů. Mše byla věnována „všem těm, kteří položili své životy v boji za svobodu, demokracii, pravdu, právo a spravedlnost“. 19) Účast byla obrovská. Přišli lidé všech generací a jakéhokoliv sociálního zařazení.

V dalších týdnech, kdy se v Praze i v okresních pobočkách shromažďovala dokumentace, marně se čekalo na potvrzení stanov a na registraci K 231. Člen ÚV KSČ soudruh Alois Indra vypracoval materiál o představitelích K 231 a zaslal ho všem členům ÚV KSČ i na příslušná místa do Moskvy. V jeho podání byl ústřední výbor K 231 složen ze samých fašistů, pro něž byli komunisté přijatelní, jen když už byli po smrti. Bylo to tak lživé a urážející, že ústřední tajemník K 231 Jaroslav Brodský podal na Indru žalobu pro urážku na cti. 20) Pražské organizace KSČ, kde reformní síly měly převahu, Indru žádaly, aby odstoupil. Přesto se však objevovaly další útoky na představitele K 231.

Vpád vojsk Varšavské smlouvy na naše území 21. srpna 1968 potvrdil, že obrodný proces v dané mezinárodní konstelaci a při dosavadní síle SSSR nemá budoucnost. Klub 231 byl zakázán 4. září 1968. To se však již jeho představitelům podařilo část dokumentace zničit a část zachránit a ukrýt. 21)

I když ještě v roce 1969 probíhaly některé soudní rehabilitace, brzy se s nimi skončilo a v mnoha případech rehabilitovaní byli derehabilitováni. 8. července 1970 byla přijata novela rehabilitačního zákona,

kteřá v praxi přinesla konec soudních rehabilitací. Většina rehabilitačních řízení byla označena za chybná a pomýlená. 22)

V době normalizace komunistický tisk začal nevybíravým způsobem hanobit celý obrodný proces roku 1968 a také zaútočil na K 231, který podle tvrzení normalizátorů měl se „zrádným“ vedením KSČ rozpoutat v zemi kontrarevoluci. Na základě zmíněného materiálu Aloise Indry, k němuž se přidaly další výmysly, se tiskly takové nehoráznosti, jako že vedení K 231 chtělo všet komunisty na kandelábrech a utloukat je jejich vlastními utrženými končetinami. 23) Televize vysílala profily některých zakladatelů K 231 na okresech. Z okresu Kladno byl uveden Miloslav Čapek, o němž bylo řečeno, že byl přímým agentem CIC, který z Německa přecházel hranice do naší republiky, aby tu škodil pracujícimu lidu při budování socialismu.

Komunistická moc se opět upevnila. Následovalo dalších dvacet let její vlády. Na prahu tzv. normalizace probíhaly na pracovištích politické prověrky, na které mnozí občané existenčně doplatili. Pokud organizátoři Klubu 231 neemigrovali, ocitli se v dalším perzekučním soukolí. 24)

V Kronice města Kladna z roku 1968, která byla psána až dodatečně za doby normalizace, stojí, že tu byl „vytvořen K 231 – tj. skupina lidí potrestaných za protistátní činnost v 50. letech, v jehož čele stáli vyložení zločinci... V Domě oddechu se v květnu 1968 konala okresní ustavující konference K 231, která vyšla s požadavky, ve kterých mimo jiné žádala odstranění komunistů ze státních orgánů, odborů a dokonce i z národních výborů“. 25)

Záznam v Kronice je typickou ukázkou, jak se skutečnosti překrucovaly, ba dokonce jak se lhalo. V této stati publikovaná dokumentace o založení K 231 hovoří o něčem naprosto jiném.

Téma Klub 231, jehož nástupnickou organizací se po listopadu 1989 stala Konfederace politických vězňů, je v naší současné historiografii dosud nezpracované. Proto jsme se rozhodli v roce 1998, kdy se vzpomínalo 30. výročí založení K 231, uveřejnit stat' o kladenské okresní organizaci tohoto klubu. Poprvé jsme tak mohli využít dochovanou a dosud neznámou písemnou dokumentaci, která nám v rozměru jednoho okresu dokládá, jak mnoho je neznámého v naší nedávné složité minulosti. Zároveň nás však nabádá ke snaze dopátrat se objasnění, a to nejen proto, abychom věděli, co bylo, ale zejména abychom lépe porozuměli naší současnosti.

Poznámky

- 1) Jaroslav Brodský, Řešení gama, Lidové noviny, Praha 1990, str. 120.
- 2) Jiří Hendrych byl v letech 1965–68 předseda ideologické komise ÚV KSČ.
- 3) Jaroslav Brodský, Řešení gama, str. 121.
- 4) Do čela K 231 jako předseda byl navrhován předúnorový ministr spravedlnosti dr. Prokop Drtina, který byl odsouzen na 15 let. Avšak sám Drtina se domníval, že by to v dané chvíli nebylo vhodné a doporučil svého přítele prof. Karla Nigrína.
- 5) Údaje jsou založeny na studiu písemných dokladů z archivu dr. Vladimíra Dvořáka, na informacích jmenovaných účastníků a na vlastních vzpomínkách autorky této statě. Rovněž se opírají o dochovaný seznam zakládajících členů K 231 z 31. března 1968 na Žofině. Seznam je uložen na ÚDVZK v Praze.
- 6) Organizační pokyny z 10. 4. 1968, podepsané Karlem Nigrínem a Jaroslavem Brodským. Archiv dr. Vl. Dvořáka.
- 7) Uloženo tamtéž. Programové zásady vypracovala programová komise ústředí K 231. Hlavní podíl na jejich zformulování měl sociolog dr. Jiří Krupička.
- 8) Tamtéž. Předsedou organizační komise ústředí K 231 byl Zdeněk Mráz.
- 9) Tamtéž. O založení okresní organizace měl být vyhotoven zápis a ve dvou podepsaných průklepech zaslán ústředí K 231.
- 10) Tamtéž
- 11) Tamtéž.
- 12) Koncept uvítací řeči Vl. Dvořáka a projev Josefa Lesáka včetně dalších písemných poznámek ze 4. 5. 1968 jsou uloženy tamtéž. Tam také uložen text projevu předsedy organizační komise Miloslava Čapka.
- 13) Zmiňované dopisy představitelům státu jsou v konceptech uloženy tamtéž.
- 14) Koncept závěrečné řeči Vl. Dvořáka tamtéž.
- 15) Návrh zásad zákonné úpravy soudních rehabilitací, 15. 5. 1968, tamtéž. Rozpracovával tři body: I. Občanskou rehabilitaci, II. Přiměřené odškodnění, III. Odpovědnost za nezákonnosti.
- 16) Ředitelé podniků a institucí, kteří poslali peníze na podporu Klubu 231, byli na počátku normalizace za tento čin v rámci politických prověrek postíženi.
- 17) Jaroslav Brodský, Řešení gama, str. 157
- 18) Přípis podepsal za ústředí K 231 prof. K. Nigrín, za dokumentační komisi K 231 Ota Rambousek, který byl jejím předsedou. Uloženo tamtéž.

- 19) O rekviech v chrámu sv. Víta referovaly některé deníky z 21. června 1968.
- 20) Jaroslav Brodský, Řešení gama, str. 146–7.
- 21) Dokumentace kladenského K 231 byla dalších 20 let ukryta ve zdivu kůlny Podhajského mlýna mezi Kladnem a Slaným, v němž se Vladimír Dvořák narodil a který zdědil po svých rodičích. Část dokumentace shromážděná v ústředí K 231 byla převezena do zahraničí. Stala se podkladem pro zveřejnění Zprávy Dokumentační komise K 231, edit. Ota Rambousek, Ladislav Gruber. První vydání u Škvoreckých v Torontu 1973.
- 22) Byl to např. případ místopředsedy kladenského K 231 ing. Miloslava Váchy, který sice dosáhl rehabilitace, ale začátkem sedmdesátých let byl derehabilitován.
- 23) Nehorázný výmysl o K 231 publikoval Tomáš Řezáč, Co říkali a co chtěli, svědectví nejen o roce 1968, knihovna Rudého práva, svazek 3/88. Na tyto výmysly a útoky upozorňuje Zora Dvořáková, Čtení o Klubu 231, Svobodný zítřek 22. 3. 1990.
- 24) Vladimír Dvořák jako předseda okresního K 231 byl zbaven svého dosavadního zaměstnání v SONP. Je však třeba říci, že soudruzi, u nichž rok 1968 přece jen zanechal stopu, volili šetrnější řešení. Nabídli dohodu, že odejde-li sám, nebudou ho pronásledovat špatnými kádrovými posudky. To se také stalo. Nicméně zůstal po řadu let pod zorným úhlem státní bezpečnosti, což se naposled projevilo na jaře 1989, když si ho orgán bezpečnosti přišel prověřovat přímo do bytu. Podobně byl sledován a několikrát vyslýchán na StB v Kladně Miloslav Čapek. Protože byl po léta v dělnickém zaměstnání, existenční potíže neměl.
- 25) Kronika města Kladna, rok 1968, SOkA Kladno.

ZPRÁVY

JANA KROTILOVÁ Historický atlas měst ČR

město Slaný a sbírka map a plánů Městského úřadu ve Slaném

V době vydání tohoto ročníku Slánského obzoru je v tisku 6. svazek Historického atlasu měst ČR věnovaný městu Slanému. Jeho hlavním garantem je Historický ústav Akademie věd České republiky v Praze. Prvořadým úkolem tohoto projektu je výzkum městského osídlení v historickém vývoji od nejstarších dob až po současnost na základě studia map a plánů, vedut, obrazů, fotografií a jiného ikonografického materiálu. Zmíněný projekt vyvolala potřeba nového pohledu na vývoj měst s použitím již uvedených netradičních pramenů. Při práci s nimi došlo k bližšímu poznání, jak působilo geografické prostředí na utváření a rozvoj dané lokality. Myšlenka zpracování historického atlasu nevznikla náhodně a nezůstala v rámci evropských regionů osamocena. Historické atlasy již vyšly v Německu, Rakousku, Francii, Itálii, skandinávských zemích a jinde. Tím se otevřel větší prostor pro srovnání vývoje měst v různých regionech.

První pokusy o vydání takového atlasu v naší republice se datují do konce 70. let, kdy se úkolu iniciativně ujali litoměřičtí archiváři. Svého uskutečnění se dočkal projekt až v r. 1996, kdy vyšel 1. svazek – město Litoměřice a za ním následovalo město Pardubice, České Budějovice, Děčín a Hradec Králové. Po Slaném (sv. 6) jsou ve stavu zpracovanosti města Tábor a Jihlava.

Historické atlasy mají dvě části: část textovou (stručnou historii města) a část obrazovou (kartografickou). Hlavním úkolem zpracovatelů 6. svazku (Josef Žemlička, Eva Semotanová, Jana Krotilová, Božena Franková, Václav Moucha) je pak vyhledání a výběr kartografických pramenů, rozptýlených v různých odborných ústavech České republiky, nebo i v ústavech zahraničních. Každý atlas je na konci opatřen seznamem odborné literatury a pramenů.

Prvořadým pramenem pro sledování daného městského organismu jsou elaboráty stabilního katastru (1840) uložené v Ústředním archivu zeměměřictví a katastru v Praze. Významné jsou i sbírky map a plánů, montánních map a plánů a vedut a vyobrazení uložených na pracovištích Státního ústředního archivu v Praze a také mapová sbírka Historického ústavu Akademie věd ČR. V roce 1638 se stal Slaný poddanským městem Martiniců, a z toho důvodu je možné bádát v příslušných materiálech fondu Velkostatek Smečno, uloženém ve Státním oblastním archivu v Praze na Karlově.

Pro Historický atlas Slaného jsou samozřejmě důležité i fondy a exponáty nalézající se v kulturních institucích přímo ve Slaném, ať už ve vlastivědném muzeu nebo na detašovaném pracovišti Státního okresního archivu Kladno. Ze sbírek muzea byly pro atlas použity nejen mapy, grafické listy, veduty a

obrazy, ale i staré fotografie a malované terče slánských ostrořelců.

Zajímavým dokumentem je i obraz Pohled na hořící město Slaný, datovaný rokem 1781 a umístěný na oltáři sv. Floriána v děkanském chrámu sv. Gotharda ve Slaném.

V okresním archivu, kde jsou převážně uchovávány písemnosti vzniklé z činnosti úřadů, je možné použít mapy a plány pořízené pro úřední potřeby okresního úřadu, okresního zastupitelstva a městského úřadu ve Slaném. Zcela výjimečně bylo pro atlas vybráno vyobrazení Slaného na výučním listu podkovářského cechu z roku 1820.

Plány z nejnovější doby respektive letecké pohledy na město pořídili zpracovatelé ve spolupráci s Městským úřadem ve Slaném.

Za účelem zpracování atlasu byla převzata z Městského úřadu ve Slaném v listopadu 1997 sbírka map a plánů do Státního okresního archivu ve Slaném. Sbírkou obsahuje mapy a plány převážně z doby okupace, ale výjimkou nejsou regulační plány ulic a částí města z 90. let minulého století. Naproti tomu se zde dochovalo pouze torzo plánované dokumentace z 50. let 20. století.

Soubor plánů je druhově velice pestrý. Obsahuje plány rozvojové, rozborové, regulační, prostorové, výškopisné, vývojové, určovací, orientační a dále speciální mapy autobusových spojů, silnic a silničních obchvatů, železniční přepravy či plán města z hlediska těžby kamene, uhlí a hlíny.

Některé plány se týkají částí města, ulic nebo jednotlivých objektů, jako výškopisný plán hlavního náměstí z doby okupace, přestavby sokolovny a gymnázia, plány sportovišť, sídlišť, sadových úprav (např. sad u ČKD), urnového háje apod.

Z hlediska architektonického i historického jsou zajímavé návrhy projektů neuskutečněných, ať už to jsou soutěžní návrhy na výstavbu krematoria ve Slaném, živnostenské školy (zemské odborné školy), knihovny nebo návrh portálu pro firmu Schwarz, který měl dodat monumentální výraz nároží ulice Husovy a Kinského naproti prodejně Baťa. Z hlediska historického bádání je významný i soubor 7 plánů týkajících se návrhu na vnitřní zařízení nejmenších bytů ve Slaném v rámci akce J. J. Pály „Lepší Slaný“ z doby okupace.

Účelem tohoto krátkého příspěvku je upozornit slánskou veřejnost na zajímavý historický projekt, který ojedinělým způsobem – použitím kartografického materiálu dokumentuje několik století historického vývoje města. Při shromažďování kartografického a ikonografického materiálu se navíc ukázalo, co jsme posud historii města Slaného zůstali dlužni, a zároveň jsme zjistili, že kartografická metoda nám poskytuje kvalitnější poznání historického vývoje a jeho úspěšnějšího zasazení do širší dějinné souvislosti.

Při práci s kartografickými a ikonografickými prameny si uvědomujeme jejich vysokou hodnotu a zamýšlíme se nad tím, zda tento materiál nebyl někdy neprávem opomíjen a zda mu byla vždy věnována zasloužená pozornost. A to také není poznatek zanedbatelný.

LUBOMÍR PROCHÁZKA **Sbírka fotografií vesnické architektury**

v lokalitách nynějšího kladenského okresu z fondů SOkA Mělník

Starší fotografie pořízené zejména do konce 40. let 20. století, kdy se náš venkov začal vlivem nového společensko-politického systému radikálně, a to vesměs negativně přetvářet, představují cenný dokumentační materiál. Fotografie patří k základnímu druhu dokumentace (mnohdy jedinému), který lze využít ke studiu tradičního lidového stavitelství. Od počátku 50. let docházelo k likvidaci, v lepším případě pak ke značným stavebním změnám nejen obytných, ale především hospodářských staveb, které se zaváděním tzv. socializace na našem venkově ztratily své opodstatnění a zároveň funkční využití. Tato situace se týká zvláště obcí širšího okolí Prahy a dále velkých měst či industrializovaných regionů, kde se v terénu dochovalo velmi málo dokladů tradičního lidového stavitelství.

Hodnotnou kolekci představuje sbírka fotografií lidové architektury a zástavby vesnic na území bývalého okresu Kralupy nad Vltavou, který existoval do roku 1960 (nyní je toto území rozděleno do okresů Kladno, Mělník, Praha-východ a Praha-západ). Tato sbírka fotografií potvrzuje méně známou skutečnost, že nejen v muzeích, ale i ve státních okresních a oblastních archívech se nacházejí hodnotné konvoluty archivních snímků využitelných k poznání vývoje regionálních forem lidového stavitelství. Je třeba uvést také fakt, že fotografie uložené v mělnickém okresním archivu nebyly dosud ke studiu vesnické architektury prakticky využity. U většiny těchto fotografií není znám autor, často rovněž není uvedena datace. Pro starší fotodokumentaci je vůbec příznačné, že autoři snímků nebo objednatelé fotografií neuváděli číslo usedlosti, spíše jen jméno vlastníka usedlosti. Fond fotografií obcí bývalého kralupského

okresu zahrnuje snímky zhruba od období 1. světové války až po 60. léta 20. století. Ty zachycují nejen obytné části a hospodářské budovy zemědělských usedlostí, ale ve větší míře též drobné sakrální objekty.

Významnou část fotodokumentace vesnic bývalého kralupského okresu představují lokality okresu Kladno. Ve zkoumaném regionu je rozšířen slánský dům, který představuje lokální formu lidového domu z oblasti severozápadně od Prahy. V Bratkovicích u Velvar, okr. Kladno je na snímku zhotoveném asi ve 20. letech (i. č. 1633) zachycen patrový zděný statek s polovalbovou střechou a lomenicí ze svisle kladených prken (zřejmě čp. 7). U popisovaného domu v Bratkovicích probíhá po nádvorní straně domu od světnice až po chlév pavlač s vyřezávanými sloupky, která je přístupná schody ze zápraží a umožňovala vstup do čtyř komor v patře (obytná se nacházela nad světnicí – kvůli topeništi). Patro u domů v této oblasti se začíná postupně rozšiřovat již od 17. století.

V Budihosticích, okr. Kladno je na více snímcích (i. č. 1651–1653) zachycen Hofmannův statek čp. 1 (bývalá tvrz), který představuje trojstrannou usedlost s paralelní zástavbou dvora. Zděné patrové objekty z poloviny 19. století se vyznačují valbovými střechami a nárožní bosáží. Hospodářský objekt zachycený vpravo na snímku je opatřen perónem (dva snímky byly zhotoveny ve 30. letech fotoateliérem B. Jiráskou v Kralupech nad Vltavou, jeden pak zachycuje objekt těsně před demolicí v 60. letech). Tato zemědělská usedlost byla též zachycena na obraze malíře Josefa Holuba v r. 1937.

V Černuci u Velvar, okr. Kladno je na snímku (i. č. 1662) zachycena zástavba části návsi u rybníka s patrovými zděnými statky a klenutými bránami pocházející z 30. let 20. století. Na snímku Jelenova statku (z doby kolem 1. světové války) v Ješíně u Velvar, okr. Kladno jde zřejmě o čp. 29. Představuje zděný patrový statek (stavebně upravovaný postupně v 19. století) s perónem pro vstup do patra, pavlač má zděné zdobené zábradlí a v přízemí jsou provedené arkády na sloupech. Starý statek v Kovářech pod Budčínem na fotografii z r. 1907, zachycuje pohled do dvora na objekty kryté došky. Nejzajímavějším je bezesporu patrový špýchar s kamenným přízemím a hrázděným patrem (tzv. slánskou lepenicí), opatřený dřevěnou pavlačí s profilovanými sloupky. Snímek usedlosti čp. 49 v Nabdíně u Velvar, okr. Kladno, přináší pohled do dvora, kde hospodářská část navazuje v úhlu na obytné stavení a její valbová střecha je krytá došky. Snímek blíže neurčeného patrového statku v Olovnicích na okr. Kladno pocházející asi z 30. let 20. století je příkladem bohatého arkádového zápraží u zemědělských usedlostí s lodžii čtyřhranného tvaru v patře. Mladší fotografie (asi z 50. let našeho století) ze Slatiny u Zvoleněvsi, okr. Kladno přináší záběr na starou kamennou kovárnu s přístřeškem pro kování koní. V téže obci byla neznámým fotografem na snímku nazvaném „staré stodoly ve Slatině“ zachycena zděná a částečně hrázděná čtyřboká stodola, příčně průjezdná, na jedné straně s valbovou střechou krytou došky. Ze Slatiny je rovněž ve sbírkách SOKA Mělník záběr na zděný patrový dům s perónem, částečně krytý došky, s velkým kabřincem. Jde pravděpodobně o statek čp. 1 datovaný J. Škabradou do 1. poloviny 19. století.

Z hospodářských budov, které jsou zdokumentovány ve sbírce fotografií vesnické architektury bývalého okresu Kralupy nad Vltavou v lokalitách nynějšího kladenského okresu, bych upozornil především na čtyřbokou kamennou a částečně hrázděnou stodolu (slánská lepenice) zemědělské usedlosti p. Brtníka (Blevice, zřejmě čp. 1). Foto objektu asi z 20. let zachycuje stodolu (uvedená datace r. 1747) v havarijním stavu (již bez střešní krytiny). Šlo o příčně průjezdnou velkou stodolu, na jedné straně s valbovou střechou. Objekt zřejmě v průběhu 20. či 30. let zanikl, neboť soupis SÚRPMO z 1. poloviny 80. let uvádí s výše uvedenou datací poloviny 18. století již jen zděný přízemní a patrový dům. V Hospozíně, okr. Kladno, byly zfotografovány zděné široké stodoly velkostatku s polovalbovými střechami. Pod větracími otvory ve štítovém průčelí se nachází datace 1632, která je zřejmě datem založení hospodářského dvora.

Fotografové, kteří dokumentovali lidové stavby bývalého kralupského okresu, zejména v meziválečném období, se zaměřili ve větší míře též na drobnou sakrální architekturu. Dokládá to např. snímek z doby asi po 1. světové válce, který zachytil v Bratkovicích dosud stojící zděnou pozdně barokní kapli z r. 1808 se segmentovitě ukončeným štítem s nikou a zvoničkou. Před kaplí se nachází litinový rozcestník s ukazatelem směru (podobný se dosud dochoval v obci Vletice, okr. Příbram). Ve Velké Bučíně u Velvar upoutala fotografa ve 30. letech ještě existující zděná kaple ve štíte s otevřenou zvoničkou, pocházející z 2. poloviny 19. století a výrazně upravená na počátku 20. století. Z dalších drobných sakrálních památek došlo k zdokumentování kamenného kříže na pilíři se soklem z r. 1840, který se dosud nalézá při silnici z Olovnic do Zeměch.

Dokumentace vesnické architektury z fondů SOKA Mělník, která se týká bývalého okresu Kralupy nad Vltavou, přináší cennou fotodokumentaci rovněž k vesnicím, které se po novém územněsprávním členění staly od r. 1960 součástí okresu Kladno. Srovnáním této dokumentace vzniklé převážně v období kolem 1. světové války a 1. republiky s výsledky inventarizačního průzkumu SÚRPMO z let 1982–1983 (viz J. Škabrada – Lidová architektura v okrese Kladno, Třebíz 1986) znamená především upřesnění zachycených zemědělských usedlostí a jejich jednotlivých objektů. K přesnému určení této starší fotodokumentace by však nepochybně přispěl srovnávací terénní průzkum, který však nebylo možné ve vymezeném časovém

období realizovat.

OLGA JUDLOVÁ **340 let slánského gymnázia**

V roce 1998 oslavilo slánské gymnázium už 340. výročí své existence. Během tak dlouhého vývoje slánských latinských škol, později gymnázia, byla napsána a zveřejněna historie školy vícekrát.

V roce 1908, k 250. výročí, vydalo Královské město Slaný jubilejní památník, v němž byly otištěny také „Stručné dějiny gymnasia slánského“ od tehdejšího profesora PhDr. Antonína Krecara, sahající od založení v roce 1658 do jubilejního roku 1908. Druhý podobný památník byl připravován k slavnostnímu otevření nové gymnaziální budovy v roce 1938. Pro tento památník doplnil dějiny školy v letech 1908 až 1938 tehdejší ředitel gymnázia PhDr. Bohumil Zelenka. Události onoho v našich dějinách tak zlého roku ale odsunuly jak chystané oslavy, tak vydání památníku, k němuž už nedošlo ani později. K roku 1958, kdy se slavilo 300. výročí založení školy, připravil nový rukopis dějin gymnázia prof. PhDr. Karel Eysselet. Využil pro období 1908 až 1938 rukopisu dr. Zelenky a sám doplnil dalších 20 let, období 1938 až 1958. Oslavy se sice konaly, ale almanach, tedy i pokračování dějin školy, zůstal zase pouze v rukopisu. Svě tu sehrála doba a dobová cenzura. Doufejme, že se připravené dílo podaří v dohledné době zveřejnit.

Další dění ve škole zachycuje kronika psaná od školního roku 1958–1959 profesorem dr. Karlem Eysseletem, později ředitelem Josefem Poutrem a učitelem Jaroslavem Hanušem. Zápisy končí červnem 1965. Pak nastává sedmnáctiletá mezera (školní roky 1965–66 až 1981–82), kdy nikdo kroniku nepsal. Od roku 1982–83 pokračovala v kronice po 14 let Mgr. Olga Judlová, tedy do školního roku 1996–97, v současné době píše zápisy Mgr. Pavel Novák.

Stručný výčet podob školy za uplynulých 340 let

Piaristická doba: (latinské školy) trvala přes 200 let: 1658–1777, 1807–1832, 1858–1878

Obecní gymnázium: 1878–1891

Státní gymnázium: 1891–1909

Osmitřídňé reálné gymnázium: 1909–1953

– po reformě 1948 čtyřtřídňé gymnázium

Jedenáctiletá střední škola: 1953–59

Dvanáctiletka: 1959–61

Střední všeobecně vzdělávací škola: 1961–68

Gymnázium (čtyřtřídňé): 1968–91

– humanitní a přírodovědná větev

– od roku 1978 již ne větve, ale třídy se speciálním zaměřením na určitý předmět (např. na matematiku)

Víceleté gymnázium: 1991–95

– současně i čtyři třídy vyššího gymnázia

Osmitřídňé gymnázium: 1995 až dosud

– zároveň opět vyšší čtyřleté studium.

Ředitelé gymnázia (světský sbor)

1878–1904

Karel Koblížek

1904–1925

František Šafránek

1925–1941

Bohumil Zelenka

1941–1948

Karel Charvát (zatímní správce) – sesazen Němci

Václav Antropius (krátký čas zastupující Karla Charváta)

Josef Korejs (velmi loajální k Němcům, v květnu 1945 zatčen jako

kolaborant)

Karel Charvát (v polovině května 1945 mu byla správa ústavu úředně

vrácena, rehabilitační dekret byl doručen už umírajícímu, zemřel 21. 5. 1945)

Jaroslav Trojan – květen 1945

Stanislav Holeček – 21. 5. – 21. 7. 1945

Václav Antropius – srpen 1945 – 27. 2. 1948

Sáva Racek – duben 1947 – březen 1951 (z Prahy jmenovaný titulární

ředitel do Slaného vůbec ani nezajel, dále vykonával funkci inspektora; zatímním správcem byl V.

Antropius	
březen 1948 – březen 1951	Ladislav Krkavec
březen 1951 – srpen 1951	Václav Soukup, zatímní správce
září 1951 – srpen 1953	Ctibor Vořech
	C. Vořech nastoupil v září 1952 do vojenské služby, školu zatím spravoval Augustin Fryč
září 1953 – srpen 1961	Josef Pour
září 1961 – srpen 1982	Bohuslav Korec
září 1982 – leden 1992	Vladimír Němec
únor 1992 – červenec 1996	Jana Růžková
srpen 1996 – dosud	Milan Dundr

Budova školy

Od konce roku 1658, kdy přišli do Slaného první členové piaristického řádu jako učitelé, se po devět let vyučovalo v provizorních podmínkách po slánských domech. Na jaře roku 1667 se mohla škola nastěhovat do nově postavené budovy na náměstí (stavba 1659 až 1666). Podle usnesení generální kapituly v Římě měla být podoba všech piaristických domů schvalována generální kurií a plán jejich stavby měl vypracovat piarista-architekt. Zakladatel slánské koleje Bernard Ignác z Martinic žádal o plán pro čtyři třídy a 15–20 cel. Návrh slánské koleje se zmiňuje i o zahradě, která má být za stavbou, o refektáři a o oratoři, pod níž bude krypta (později místo odpočinku 43 zemřelých). Projekt na slánskou budovu s velkou pravděpodobností vytvořil nikoliv piarista, ale někdo z okruhu rodiny Martiniců, zřejmě se na něm podílel i Giovanni Domenico Orsi stavící v 60. letech 17. století františkánský konvent ve Slaném. Kolej byla dokončena v roce 1666 včetně kaple Neposkvrněného početí Panny Marie a Sv. Josefa, která vykazuje architektonickou podobu závěru raně barokního období. Stavební práce pak pokračovaly v letech 1726–29 při budování kvadratury. V srpnu 1795 při velkém požáru ve městě hořela i piaristická kolej. Byla zničena věž nad kaplí a prejzová střecha. Kaple byla počátkem 19. století opravena, celá kolej potom v letech 1877–78 přestavována a zvýšena o jedno patro. Tuto úpravu provedl architekt Rudolf Štech.

Ve 20. letech našeho století bylo už jasné, že piaristická kolej potřebám gymnázia nestačí, prostory byly příliš stísněné. Tehdejší ředitel dr. Bohumil Zelenka usiloval o postavení budovy nové a jeho vytrvalost přinesla dobrý výsledek. Budova nového gymnázia se začala stavět v říjnu 1936, poté co byly na jaře toho roku schváleny plány. Staveniště bylo vybráno u zbořeného „Vinopalny“. Stavbu prováděla firma Vondráček a Klečánek z Prahy. Vedle Obchodní akademie dr. E. Beneše a budovy Okresního soudu vyrostla v čele nově vzniklého náměstí pěkná třípatrová funkcionalistická stavba o dvou křídlech se středovou prosklenou partií hlavního schodiště. Budovu obklopuje ze tří stran park a zahrada a donedávna měla i své lehkootletické hřiště s oválnou běžeckou tratí 300 m. Na místě hřiště stojí dnes krytá sportovní hala Bios.

V horní části průčelí budovy měly být původně osazeny hodiny, ale místo zůstalo prázdné až do března 1960. Tehdy zde byla na několik let umístěna rudá pěticípá rozsvěcovatelná hvězda. O prázdninách 1993 bylo celé průčelí po 55 letech rekonstruováno a při té příležitosti dostalo konečně důstojný, dosud chybějící symbol – českého lva, dílo akademického sochaře Františka Davida.

Vnitřek budovy prodělal řadu úprav. V 50. letech, v souvislosti s polytechnizací vyučování, vznikly v suterénu dvě prostorné dílny – kovoobráběcí a dřevoobráběcí, které byly využívány hlavně základní školou. (V budově téměř nikdy nesídlilo pouze gymnázium, ale také různé další školy, nejdéle 3. základní škola – až do roku 1993.)

V chodbách při severní straně byly ve všech patrech zřízeny šatny. V 80. letech byla přepažena středová hala ve 3. poschodí a zřízena zde učebna výpočetní techniky a ze zastřešeného balkonku vznikl kabinet. Už po 5 letech se počítače stěhovaly do učebny v 2. poschodí, ale v koncepci chodeb nesourodé přepažení haly zatím zůstalo.

Severní stěna haly v 1. poschodí byla o prázdninách 1956 velmi pěkně vyzdobena barevnou freskou, jejímž autorem byl učitel kreslení Jaroslav Hanuš. Ten pomocí sítě přenesl na stěnu Alšovy obrazy „Útok husitské jízdy“ a „Bitva u Domažlic“. Prostřední výklenek chodby byl vyzdoben lunetou „Severní průsmyky“ z cyklu „Vlast“ v hnědém provedení (jediná se zachovala). Tato výzdoba byla velmi pěkná, osobitá a po více než 30 let pro gymnázium charakteristická. Vinou necitlivého přístupu tehdejší ředitelky základní školy, která budovu spravovala, byla tato jedinečná freska v březnu 1988 místo opravy odstraněna. Posléze bylo v levé části čelní stěny vybouráno okénko pro nově zřízený bufet. Pravé části čelní stěny haly prvního poschodí vévodí nyní reliéfní portrét Václava Beneše Třebízského od akademického sochaře Františka Davida.

Ve školním roce 1993/94 škola zakoupila a nechala instalovat novou telefonní ústřednu a v levém křídle 2. poschodí začaly práce na nové učebně výpočetní techniky a kabinetu. Do levé části přední zahrady byly

zapuštěny dřevěné lavice a stoly pro jednu třídu, takže lze při pěkném počasí některé předměty vyučovat venku.

O prázdninách 1994 byla provedena generální rekonstrukce sociálního zařízení v celé budově, v následujícím roce 1995 rekonstrukce topení a plynofikace kotelny.

Žactvo

Pro zajímavost uvádíme počty žáků v určitých obdobích: v roce 1866 studovalo ve 4 třídách 103 žáků (pouze chlapci), ve školním roce 1885–86, kdy se ve Slaném konaly první maturity, bylo v osmi třídách 290 chlapců. První dívka – privatistka – se objevila v roce 1897. Ve školním roce 1918–19 už bylo z 253 studentů 42 dívek – se vznikem republiky se dívky staly státními žákyněmi. V roce 1924–25 mělo gymnázium 345 žáků, v roce 1937–38 už 447 žáků, z toho 164 dívek. Během války počty studentů klesaly, v roce 1944 bylo pouze 210 žáků, v roce 1945 268 žáků, z toho 74 dívek. V éře jedenáctiletky v roce 1953–54 studovalo na škole jen 150 žáků (ve třech třídách), z toho 75 dívek. Od poloviny 50. let začínají mít dívky převahu: r. 1957–58 209 studentů, z toho 138 dívek, 1964–65 z 234 žáků 166 dívek, 1983–84 z 262 žáků 174 dívek, 1990–91 (po letech znovu otevřena prima) z 339 žáků 209 dívek, 1998–99 z 391 žáků 234 dívek.

Vedle formy denního studia probíhalo od konce 50. let také studium večerní. Ve školním roce 1958–59 nastoupilo do třídy tzv. večerního studia pracujících 17 žáků, z toho 3 ženy, profesně tvořili většinu železničářů. Od roku 1960–61 dostala škola za úkol organizovat dvouleté kurzy přípravy k maturitě pro důstojníky. Do prvního kurzu se přihlásilo 40 účastníků. V roce 1961 maturovalo prvních deset žáků večerního studia, v roce 1963 dalších jedenáct a 21 vojáků. Večerní kurzy pokračovaly ještě v 70. letech, hlásili se do nich lidé různých profesí, poslední jednotlivější skupinou byli členové SNB (Sboru národní bezpečnosti) v polovině 70. let. Zkušenosti s večerním studiem nebyly příliš dobré, někdy špatná docházka frekventantů velmi ztěžovala klasifikaci, také úroveň maturit byla dost špatná. Koncem 70. let večerní studium zaniklo.

Slavní žáci a učitelé

Během dlouhodobého vývoje jich bylo mnoho, připomeneme jen několik nejznámějších:

– *Obrozenci a buditelé*: Job Felix Dobner, Mikuláš Voigt, Dominik František Kynský, Josef František Frič, Karel Alois Vinařický.

– *Osmičtyřicátníci*: Václav Staněk, Alois Pravoslav Trojan.

– *Spisovatelé*: Václav Beneš Třebízský, Jaroslav Vrchlický (v primě), Karel Toman.

– *Hudební virtuosové*: Antonín Kammel, Josef Faměra.

– *Hudební teoretici, spisovatelé a dirigenti*: Jan Miroslav Květ, Václav Smetáček.

– *Věhlasní profesori a lékaři*: Rudolf Urbánek, Vlastimil Kybal, Antonín Heveroch, Jiří Štefl.

– *Herci, režiséři*: Olga Scheinpflugová, Karel Smyczek.

– *Polární vědecký pracovník*: Stanislav Fišer...

a další.

PORTRÉTNÍ GALERIE

IRENA VEVERKOVÁ

Mladá léta světově známého architekta Antonina Raymonda

Pátrat po raných stopách kladenského rodáka Antonína Reimanna (10. 5. 1888–21. 11. 1976), který se jako Antonin Raymond stal významnou osobností architektonické tvorby v Japonsku, nebylo snadné. Problém způsobovala i ta skutečnost, že byl židovského původu a jeho sourozenci druhou světovou válku nepřežili. Tím zanikly rodinné vazby, které měl k domovu. V Kladně si ho však pamatovali ještě v polovině sedmdesátých let někteří jeho spolužáci, kteří dnes už nežijí. Nicméně to, co se zatím podařilo zjistit, předkládáme čtenářům v této stati.

Kladno připomínalo v minulém století jakýsi kotel, kde hledali noví obyvatelé nejen práci, ale i lepší životní podmínky. Rozvíjející se průmysl sliboval dostatečné pracovní uplatnění, a tak město se den ode dne rozrůstalo. Do nového centra průmyslu se stěhovaly celé rody. Díky tomuto přílivu obyvatel se Kladno stalo rodištěm řady vynikajících lidí, kteří se svým umem a znalostmi proslavili ve světě v různých oborech lidské činnosti. Mezi rodilými Kladeňáky najdeme hudebníky, politiky, malíře i řadu sportovců. Patří sem i

ve světě známý architekt Antonin Raymond, narozený kladenskému obchodníkovi Aloisi Reimannovi.

V polovině 19. stol. přišel do Kladna izraelitický rod Reimannů mající domovské právo v nedaleké Hostouni. V dochovaných záznamech¹⁾ najdeme celkem šest rodin Reimannů, o kterých lze předpokládat, že byli mezi sebou rodově spřízněni, protože všichni přišli z Hostouně a byli stejného vyznání.

Nás nejvíce zajímá rodina obchodníka Abrahama Reimanna²⁾ (1823–23. 7. 1891) a jeho manželky Alžběty († 8. 8. 1890), kteří měli spolu děti Emanuela (* 1850), Aloise (* 1854), Paulínu (provd. Glasrovou * 1856), Josefa (* 1859) a Karolínu (provd. Khonovou * 1860). Abraham Reimann si zakoupil s manželkou v roce 1871 dům na náměstí č. p. 13.3) Byl to rohový dům s průjezdem, kde v přízemí byly dva obchody. Abraham Reimann obchodoval a jeho syn Alois ho v obchodování následoval. Alois pracoval jako obchodní cestující se zemědělským nářadím.⁴⁾ Pravděpodobně při své práci se seznámil se svojí pozdější manželkou Růženou rozenou Tausigovou, s níž se někdy v polovině osmdesátých let 19. století oženil. Během osmi let od roku 1886 do roku 1894 dala Růžena Reimannová svému muži šest dětí.

Rodina žila v domě dědečka Abrahama a pravidelně zajížděla do Řenčova,⁵⁾ kde druhý dědeček Tausig vlastnil usedlost.⁶⁾

V roce 1890 zemřel Abraham Reimann a veškerý majetek zdědil syn Alois.⁷⁾ Ostatní jeho sourozenci se vzdali dědictví v jeho prospěch. Při projednávání dědictví se jednalo pouze o již dříve zmiňovaný dům, který byl však zadlužen.⁸⁾ Z předchozích údajů lze usuzovat, že rodina Aloise Reimanna nebyla příliš zámožná. Měli již čtyři děti. Vedle prvorozené Irmy (* 1886) přibyla následujícího roku Elsa (* 1887), po ní následovali synové **Antonín (* 1888)** a František (* 1890). Dva nejmladší bratři Egon (* 1892) a Viktor (* 1894) se narodili již po smrti prarodičů.

O životě rodiny se dovidáme z několika útržkovitých vzpomínek, které syn Antonín sepsal na sklonku života. Proto se v jeho pamětech objevují vedle zajímavých údajů i některé nepřesnosti. Jednou z nich je rodinné jméno, kdy Antonín uvádí: *Přepis příjmení z Rajman na Reymond se uskutečnil dlouho po tom, co jsem opustil Čechy a žil ve Spojených státech amerických ...*⁹⁾ Důvodem mu bylo zachování stejné výslovnosti jména. Pro nás je však zajímavé, že rodina je všude zapsána jako Reimannové (nikoliv Rajmanové), a to jak v dochovaných třídních výkazech, tak v pozemkových knihách.

Antonínovy vzpomínky přibližují Kladno, které se měnilo v moderní město. Vzpomíná na bourání starého kostela,¹⁰⁾ kdy se staveniště stalo pro malé hochy místem prvních dobrodružství. Popisuje svoji snahu naučit se číst, což se mu podařilo již v pěti letech.¹¹⁾

Snad nejpodrobněji popsal již zmiňované pravidelné cesty do Řevničova na dědečkovu usedlost. Cesta bryčkou přinášela chlapcům dobrodružství. Jak se sám přiznává, měl na něj dědeček Tausig velký vliv. Rád s ním diskutoval uprostřed statku obklopeného přírodou. Cit k přírodě a harmonie vztahu člověka a přírody, kterou v těchto místech cítil celou svojí bytostí, zúročil později ve své práci architekta.¹²⁾ Svoje vypravování doplnil i náčrtem usedlosti, která se mu stala druhým domovem.

Předchozí řádky čteme poněkud s údivem, když z pozemkové knihy víme, že rodina byla zadlužena a svízelná finanční situace je provázela prakticky po celý život.

Poklidný rodinný život byl 28. ledna 1899 narušen tragédií. Zemřela maminka Růžena. Aloisi zůstalo šest nezletilých dětí.¹³⁾ Vdovec s tolika dětmi nezládal již tak svízelnou finanční situaci v rodině a dále se zaplétal do hypotečních půjček. V předchozím období se mu nejen nepodařilo umořit dluhy zděděné po Abrahamu Reimannovi, ale dále si půjčoval od Městské spořitelny v Kladně. V dubnu roku 1902 si půjčil 6 000 K. V dokladech najdeme jako ručitele¹⁴⁾ Aloisova bratra Josefa, který se mu pravděpodobně snažil v těchto těžkých dobách pomoci.

Zajímavé jsou životní osudy Aloisových dětí. Všechny začaly chodit v Kladně do školy. Irma navštěvovala školu od roku 1892, její sestra Elsa o rok později. Všichni chlapi po absolvování národní školy přestoupili do gymnázia. Synové Antonín, František a Egon začali studovat v Kladně na tehdejší c. k. státní reálce, která byla otevřena v roce 1900, a zařadili se mezi první studenty nově zřízeného ústavu. Kladenskou reálku navštěvovali do roku 1903. Ve školní kronice čteme následující záznam: *Bratři Reimannové vystoupili. 24. 10. vystoupili ze zdejšího ústavu bratři Egon Reimann z I. třídy, František Reimann z II. třídy, Antonín Reimann ze IV. třídy a odešli na c. k. českou reálku do Prahy – I, kam se jejich rodiče přestěhovali. Všem těmto dáno vysvědčení na odchodnou s datem 24. 10. 1903.*¹⁵⁾

V době, kdy rodina žila v Kladně, stal se pro všechny dorůstající hochy fenoménem sport, hlavně fotbal. Láska k míči neminula ani dva ze synů Aloise Reimanna. V roce 1901 byl v Kladně založen ilegální spolek Sdružení studentů, kteří holdovali tomuto novému sportu. František byl zapsán jako hráč a Antonín jako brankář. Všichni se tajně scházeli ve Floriánské ulici č. p. 257 u svrškaře Petáka. Zápas odehrávali pod názvem „Studentský team“¹⁶⁾ a na plakátech, které se dochovaly z roku 1902, byli hráči zapsáni pouze křestními jmény.

Tíživá finanční situace v rodině pokračovala, protože otec nebyl schopen platit dluhy. 3. března 1903 došlo k exekuční dražbě Reimannova domu.¹⁷⁾ Oznámení o dražbě lze nalézt i na stránkách Středočeského

živnostníka z 3. března 1903, kde byla poznámka o vhodnosti prostor pro provozování obchodu. V té době vážil na nemovitosti dluh převyšující částku 24 tisíc korun.18) Novým vlastníkem se stal Ferdinand Heitler, který dokázal nemovitost oddlužit.

V této složité životní situaci se na podzim roku 1903 rozhodl Alois Reimann odstěhovat do Prahy, kde předpokládal, že se mu bude dařit lépe. Všichni synové pokračovali ve studiu na pražských školách.

František jako student příliš neuspěl, a tak z kladenské reálky odešel s nedostatečnou z matematiky. Po půlročním studiu v Praze definitivně opustil studium 16. února 1904 opět s nedostatečnou z matematiky. Antonín charakterizuje svého bratra jako elegantního, tvrdohlavého mladého muže, jenž měl řadu přítelkyň. Pravděpodobně se neostýchal pro uspokojení svých nároků dopustit se i podvodů, pro něž se několikrát dostal do problémů i se zákonem.19) Trvale žil v Praze. Jeho posledním bydlištěm byla Praha X, Rokycanova 25, odkud byl odvezen i se svojí manželkou Annou 10. srpna 1942 transportem Ba-Praha do Osvětimi, kde zemřel 26. ledna 1943.20) Manželka Anna zemřela ve stejném dnu.21)

Egon začal fakticky studovat až po přestupu do Prahy. Školu absolvoval v roce 1910 s vyznamenáním. Po maturitě se dal zapsat na České vysoké učení technické v Praze a před vypuknutím světové války (28. 2. 1914) ukončil studia a stal se strojním inženýrem.22) Bratr Antonín ho ve svých pamětech charakterizoval jako velmi citlivého a inteligentního muže, který nedokázal tolerovat nepoctivost a aroganci. Poprvé se s nacistickými praktikami setkal ve třicátých letech v Berlíně, když kritizoval cenzuru a nacistické represe. Za to byl uvězněn a pravděpodobně tyto jeho zkušenosti zaviniily i jeho duševní problémy.23) Poslední kusá informace o něm nás zavedla do Plzně. Zde byl v době druhé světové války zatčen a převezen do Terezína, kde 25. října 1944 zemřel.24)

Nejmladší Viktor, který se stěhoval z Kladna jako chlapec, zřejmě jevil největší nadání ke studiu, zvláště pak k humanitním předmětům. Ve školním roce 1904–1905 se stal posluchačem c. k. akademického gymnasia v Praze I, kde studoval s vyznamenáním.25) Ze zlomků zpráv se podařilo zjistit, že žil v Praze a oženil se s Julií.26) Ve vzpomínkách bratra Antonína zůstal jako velmi citlivý a inteligentní muž s velkými ambicemi na sebevzdělání. Propracoval se na dobré místo u soudu v Praze. Ve volném čase se zajímal o poezii, a dokonce psal kritiky.27)

Ani on neušel holocaustu. Viktor Reimann zemřel 31. července 1942 v Mauthausenu.28) Údajně byl ubit k smrti po nezdařilém pokusu o útěk do Švédska.29)

I obě sestry zemřely v době války. Sestra Ella30) našla smrt s největší pravděpodobností v koncentračním táboře. Sestra Irma, v bratrových vzpomínkách jedna z nejkrásnějších a nejinteligentnějších bytostí, jaké kdy poznal, zemřela v některém z koncentračních táborů v Polsku, kam byla odvezena spolu se svojí dcerou.31) Antonín Raymond o tom napsal: *Jestliže nacisté nejsou zcela zodpovědní za smrt všech mých bratrů a sester, mají na nich určitě největší podíl.*32)

Pro naši studii je nejzajímavější osud čtvrtého z bratrů – pozdějšího architekta – **Antonina Raymonda** (* 10. 5. 1888), který se dokázal prosadit nejen v USA, ale i v Japonsku.

I on získal základy vzdělání v Kladně. Z obecné školy vzpomíná na svého učitele Jaroslava Soukupa,33) kterého přímo označuje za původce myšlenky stát se architektem: *Pod jeho vedením se ve mně probudilo architektonické cítění ... učil nás jak se dívat na přírodu ...*34) Architektura pravděpodobně zajímala malého Antonína od dětství, protože vzpomíná, že si od nepaměti stavěl z papíru celé domy, respektive celé vesnice, které polepoval barevnými papíry a do oken dával barevný staniol. Do papírových domečků pak vkládal svíčky, aby mohl pozorovat večerní kolorit vesnice.35)

V roce 1900 přestoupil Antonín Reimann na nově zřízené c. k. reálné gymnázium v Kladně, které v té době sídlilo v nedaleké budově chlapecké školy.36)

V dochovaných dokladech kladenské c. k. reálky jsme zjistili, že Antonín byl řádným studentem, který vykazoval pravděpodobně výjimečné nadání ve výtvarné výchově. Talent, který podle jeho vlastních slov v něm objevil již učitel obecné školy, rozpoznal i jeho profesor kreslení Alois Bouda.37) Svědčí o tom zápis v katalogu kladenské reálky, který učinil tento pedagog při závěrečném hodnocení studentů ve školním roce 1902/03: *výborný s obzvláštním pochopením jak ve vystižení přírody po stránce malebné taktéž v dekorativní kompozici.*38) Jeho vysvědčení na odchodnou v roce 1903 vykazovalo velmi dobrý prospěch. Za zajímavost lze pokládat, vzhledem k jeho pozdějšímu zaměření, trojku z měřičství a rýsování.

Po přechodu na pražskou reálku Antonín bez problémů dostudoval a 10. července 1907 úspěšně odmaturoval.39) Téhož roku na podzim se stal posluchačem Českého vysokého učení technického v Praze,40) obor architektura. Jak sám přiznával, měl o vybraný obor hluboký zájem. Nepřekvapí nás, že jeho jméno najdeme mezi členy výstavní komise již v roce 1906,41) tedy ještě před maturitou a jeho vstupem na techniku.42)

První ročník vybraného studia absolvoval s velmi dobrým prospěchem. Čtyři vykonané zkoušky na jaře roku 1908 byly ohodnoceny stupněm výborný nebo velmi dobrý. Svoji aktivitu neomezoval pouze na studium, ale agilně se zapojil i do studentského spolkového hnutí. Přihlásil se za člena Spolku posluchačů

architektury.43)

V zápisech ze spolkových schůzí najdeme poprvé jméno Antonína Reimanna dne 30. 10. 1908, kdy slíbil zorganizovat odbornou přednášku. Že se nejednalo o pasivního člena, svědčí následující zápisy, kdy během několika týdnů byl Reimann zvolen za zástupce do „Ustředního sboru Svazu československého studentstva“44) a ještě týž měsíc byl navržen a zvolen za pokladníka spolku.45) Právě toto zdánlivě nepřilíš významné rozhodnutí změnilo další životní osud a životní plány mladého studenta.

Reimann začal plnit funkci pokladníka profesního spolku, který svojí činností doplňoval teoretickou výuku pravidelnými exkurzemi, zpřístupňoval studentům odborné časopisy, čímž jim pomáhal v jejich sebevzdělání. Pokladník měl za povinnost vést na účet spolku tzv. exkurzní fond, jenž byl trvalou zárukou základního jmění spolku a to ve výši 1 000 K, ... *správně vedených a výhodně uložených*.46) Vzhledem k úloze tohoto fondu bylo v zájmu spolku pravidelně fond posilovat. Proto studenti pořádali společenské akce sloužící jako zdroj příjmu do exkurzního fondu. Oblíbenou společenskou událostí zaručující zisk byl ples, tehdy označovaný jako reprezentační věneček.

Reimann jako řádný pokladník přijímal pravidelně příspěvky i jednotlivé drobné dary. Do pravomoci pokladníka patřilo i proplácení pohledávek a hrazení nákladů spojených s činností spolku.

Jako pokladník pracoval Antonín Reimann ještě po celý rok 1909. Naposledy se zúčastnil schůze 27. ledna 1910. Na tento den byla svolána valná hromada, na které: ... *Kolega pokladník oznamuje, že je spolkové jmění vyčerpáno*47). Tehdy byl asi mezi studenty spatřen naposledy. Další schůze se neúčastnil ani se neomluvil. Celý problém vyvrcholil v červnu téhož roku, kdy se dočteme: ... *Kolegovi Reimannovi se pošle dopis, aby přinesl všechny účty od výstavy a z večírků k revizi, má se dostavit v úterý 7. 6. v 10 hodin do mimořádné výborovky. Kol. Douša a Machulka dojdou za ním a poženou ho k zodpovědnosti za jeho jednání*.48) Nikdo ještě přesně nevěděl, co se stalo. Reimann nepřinesl na několikrát vyzvání doklady z pokladny k revizi, což vzbudilo mezi členy spolku nejistotu. Členové výboru zpočátku pojali podezření a záhy zjistili, že Reimann má pro svoji nepřítomnost pádný důvod. Začal si půjčovat spolkové peníze a v krátké době jeho dluh narostl tak, že již nebyl schopen ho uhradit. Jeho vrozená vlastnost riskovat se tentokrát, na pokraji dospělosti, projevila v negativní poloze.

Finanční situace rodiny se zřejmě ani po letech pobytu v Praze nezlepšila, a jak vyplývá z následujících řádek, musel spolek řešit tuto choulostivou záležitost žalobou, přestože předcházela ze strany spolku snaha o dohodu. Navrhovaný smír s podmínkou zaplacení dluhů však rodina nemohla přijmout: *Dnes odpověděl mi p. Alois Reimann a sděluje, že s politováním musí mi sdělit, že nebylo možno mu peníze opatřit a sám, nemaje peněz, rovněž prý nemůže za syna se zaručiti*.49) Reimannovy sestry nabízely spolku menší odškodnění: ... *Dnes telefonoval mně dr. Stern, že po vyjednávání s rodinou p. Antonína Reimanna nabízejí sestry téhož na odškodnění příspěvek částkou celkem 1 500 K a sice 500 K hned a 1 000 K v event. splátkách* ...50) Částka na odškodnění byla příliš nízká, a tak přes veškerou snahu příbuzných i členů spolku nepodařilo se celou záležitost urovnat smírem. Z tohoto důvodu bylo na Antonína Reimanna podáno 1. září 1910 trestní oznámení.

Antonín řešil celou situaci razantně. Studia pro něho skončila. Za rok 1910 nevykonal již ani jednu ze zkoušek, na které se ještě před vypuknutím celé aféry zapsal. Dá se předpokládat, že stud mu nedovolil déle setrávat v Praze, a proto odejel do ciziny. Celá záležitost se tím ovšem nevyřešila. Jestli skutečně došlo k soudnímu vymáhání peněz, není již uvedeno. Poslední připomínkou na nemilou událost je pohlednice založená v dokladech spolku s datem 26. listopadu 1911 z Portorika s následujícím textem: *Slavnému spolku posluchačů architektury v Praze! Po dlouhé době podařilo se mi dnes dostat číslo N. L. s Vaší odpovědí. Jsem ochoten s Vámi jednání započít. Kde a jak sdělím s Vámi v době velice blízké. Prozatím prosím o laskavé strpení a ujišťuji Vás, že jediným mojím přáním jest, dluh svůj u Vás vyrovnati. Doufejme, že mi to bude možno v době blízké, poručím se Vám. Antonín Reimann*.51) To byl poslední vzkaz, který se nám podařilo dohledat k této události. Odchod z Prahy a Čech pro něho neznamenal konec problému. Byl si vědom, že pokud se mu nepodaří celou záležitost urovnat, bude ho tento mladistvý delikt provázet po celý život.

Pohlednici podepsanou jménem Antonín Reimann můžeme označit za symbolické ukončení jedné etapy jeho života. Během několika let se na poli architektury vynořilo jméno mladého a schopného architekta Antonina Raymonda, který začal v roce 1916 pracovat v ateliéru předního amerického architekta F. L. Wrighta,52) s nímž postavil v roce 1919 v Tokiu Imperial Hotel.

Hotelový areál projektovaný na betonových pilotech odolal zemětřesení, jímž bylo v roce 1923 postiženo Japonsko. Tehdy již Raymond pracoval v Japonsku dva roky samostatně. Právě v Japonsku mohl uplatnit svůj citlivý vztah k přírodě a díky jeho porozumění pro tradiční japonskou architekturu se vypracoval na výraznou osobnost tamního moderního stavitelství.

Jeho úspěchů, popularity a znalosti prostředí využil v roce 1924 ministr zahraničních věcí dr. E. Beneš a

pověřil Antonina Raymonda funkcí honorárního konzula ČSR v Japonsku,53) kterou vykonával až do roku 1937, kdy ztratil diplomatický status díky svému odchodu z Japonska.

Do Japonska se vrátil v roce 1949. Tehdy obnovil svoji stavební kancelář. Poválečné Japonsko potřebovalo opět řadu schopných architektů s citem pro tamní krajinu, a tak tam Antonin Raymond prožil svoje druhé úspěšné japonské období. Evropský architekt, který nejen pochopil filozofii východní architektury, ale dokázal ji i tvůrčím způsobem rozvinout, získal dokonce Řád vycházejícího slunce Japonska III. třídy.54)

Aktivně pracoval do roku 1973, kdy se uchýlil na farmu do New Hope v USA, kde 21. 11. 1976 zemřel.

Životní příběh zachycený na předchozích řádcích vyvolává otázku, zda by se z kladenského Antonína Reimanna stal světoznámý Antonin Raymond, kdyby nebylo jeho prohřešku z mládí, před kterým utekl do ciziny. Těžké životní období, které si přivodil svojí mladickou nerozvážností, jej naučilo tvrdě pracovat a řešit problémy, jak je přinášel život v cizině. Svoji vrozenou schopnost riskovat dokázal jako zralý muž využívat nejen ve svůj prospěch, ale i ve prospěch svých architektonických nápadů a záměrů.

Odchod do ciziny mu jistě mnohokrát připravil řadu starostí. V době II. světové války byl však ušetřen strastí, kterým byli vystaveni jeho příbuzní. Holocaust by pravděpodobně, stejně jako jeho sourozenci, nepřežil. Světová architektura by tak přišla o jednu ze svých významných osobností.

Poznámky:

- 1) Městský archiv Kladno, Kniha přistěhovalých, písmeno R. SOkA Kladno.
- 2) Tamtéž
- 3) Pozemková kniha, vložka 13, s. 125. Katastrální úřad Kladno.
- 4) Antonin Raymond: An Autobiography, Charles E. Tuttle Company Rutland*Vermont: Tokyo*Japan,1973, s. 11. V Adresáři města Kladna z roku 1898 je uváděn jako obchodník se střížím a obleky. SOkA Kladno.
- 5) Řeňčov – dnes Řevničov, obec v okrese Rakovník.
- 6) Antonin Raymond: An Autobiography, Charles E. Tuttle Company Rutland*Vermont: Tokyo*Japan,1973, s. 11.
- 7) Pozemková kniha, sbírka listin, odevzdací listina č. 3397 z roku 1892. Katastrální úřad Kladno.
- 8) Podle pozemkové knihy byly dluhy na dědictví ve výši 7 500 zl. Odhadní cena byla 8 300 zl. Čistá pozůstalost činila 800 zl.
- 9) Antonin Reymond: An Autobiography, Charles E. Tuttle Company Rutland*Vermont: Tokyo*Japan, 1973, s. 8.
- 10) Antonin Raymond: An Autobiography, Charles E. Tuttle Company Rutland*Vermont: Tokyo*Japan, 1973,s. 15.
- 11) Tamtéž, s. 14.
- 12) Tamtéž, s. 11.
- 13) Pozemková kniha, sbírka listin, odevzdací listina č. 408 z roku 1900. Katastrální úřad Kladno.
- 14) Městská spořitelna Kladno, Protokoly výboru z let 1899–1905. Podnikový archiv České spořitelny v Praze.
- 15) Školní kronika c. k. státní reálky v Kladně, s. 20, sbírka školních kronik č. 96. SOkA Kladno. Otec se znovu oženil.
- 16) Studentský team se později změnil na Kladenský team a existoval až do roku 1909. Dle sdělení Josefa Jágra, archiváře Sportovního archivu v Kladně.
- 17) Pozemková kniha Kladno, vložka č. 13. Katastrální úřad Kladno.
- 18) Tamtéž.
- 19) Antonin Raymond: An Autobiography, Charles E. Tuttle Company Rutland*Vermont: Tokyo*Japan, 1973, s. 16.
- 20) Evidenční karta z kartotéky deportovaných osob. Na zmiňované kartě je František Reimann veden jako narozený 16. 9. 1890. Údaj nelze potvrdit, protože židovské matriky z Kladna z konce 19. stol. se nedochovaly. Federace židovských obcí v České republice.
- 21) Výpis z evidence obětí holocaustu, Židovské muzeum v Praze.
- 22) Katalog studentů z let 1913–1914, Archiv ČVUT Praha.
- 23) Antonin Raymond: An Autobiography, Charles E. Tuttle Company Rutland*Vermont: Tokyo*Japan, 1973, s. 16.
- 24) Evidenční karta z kartotéky deportovaných osob. Federace židovských obcí v České republice.
- 25) Třídní výkazy z let 1904–1909 c.k. akademického gymnasium v Praze I. Archiv hlavního města Prahy.
- 26) Evidenční karta z kartotéky deportovaných osob. Federace židovských obcí v České republice.
- 27) Antonin Raymond: An Autobiography, Charles E. Tuttle Company Rutland*Vermont: Tokyo*Japan,

- 1973, s. 16.
- 28) Tamtéž.
- 29) Antonin Raymond: An Autobiography, Charles E. Tuttle Company Rutland*Vermont: Tokyo*Japan, 1973, s. 16.
- 30) Tamtéž.
- 31) Tamtéž.
- 32) Tamtéž.
- 33) Jaroslav Soukup (14. 7. 1863–?) nar. v Písku, absolvent učitelského ústavu v Příbrami, do Kladna nastoupil 1. 9. 1898 jako definitivní učitel I. obecné školy pro chlapce na Kladně. Fond OŠV, osobní spisy, písmeno S. SOkA Kladno.
- 34) Antonin Raymond: An Autobiography, Charles E. Tuttle Company Rutland*Vermont: Tokyo*Japan, 1973, s. 18.
- 35) Tamtéž, s. 19.
- 36) Podrobněji: Irena Veverková: Procházka Kladnem. Nezávislý novinář IV., edice Klaret, Kladno 1998, s. 51–53.
- 37) Alois Bouda (1867–1934), otec Cyrila Boudy, malíř, kreslíř, odborný spisovatel, profesor kladenské reálky, později Státní průmyslové školy v Praze. V letech 1930–1934 odborný inspektor živ. škol pokračovacích.
- 38) Hlavní katalog c. k. státní reálky v Kladně na šk. rok 1902–03, III.b, s.17. Fond c.k. státní reálka Kladno. SOkA Kladno.
- 39) Výroční zpráva c.k. státní české reálky na Starém Městě v Praze, nákladem vlastním knihtiskárna B. Stýbla, č. 7, rok 1906–07. Archiv hlavního města Prahy.
- 40) Katalog studentů z roku 1907–08, Mos–Ž, poř. č. 1751. Archiv ČVUT Praha.
- 41) Katalog IV. domácí výstavy Spolku posluchačů architektury, Velikonoce 1906. Fond SPA. Archiv UK Praha.
- 42) Výstavní komise zajišťovala prezentaci studentských prací posluchačů architektury pro veřejnost.
- 43) Spolek posluchačů architektury se ustavil v roce 1900 odštěpením od původního spolku – Spolku posluchačů inženýrství z roku 1870. Spolek se zabýval odbornou profesní problematikou.
- 44) Zápis z výborové schůze dne 21. 11. 1908. Fond SPA. Archiv UK Praha.
- 45) Zápis z výborové schůze dne 29. 11. 1908. Fond SPA. Archiv UK Praha.
- 46) Tamtéž
- 47) Zápis z valné hromady 27. ledna 1910. Fond SPA. Archiv UK Praha.
- 48) Zápis z valné schůze dne 3. července 1910. Fond SPA. Archiv UK Praha.
- 49) Dopis panu Otto Doušovi ze dne 2. 8. 1910. Fond SPA, kartón A 236. Archiv UK Praha.
- 50) Dopis Otakaru Doušovi, posluchači architektury a starostu spolku posluchačů architektury ze dne 25. června 1910. Fond SPA, kartón A 236. Archiv UK Praha.
- 51) Pohlednice ze San Juan, Portoriko, 26. 11. 1911. Fond SPA, kartón A 236. Archiv UK Praha.
- 52) Frank Lloyd Wright (1869–1959), je mimo jiné autorem Guggenheimova muzea moderního umění v New Yorku.
- 53) Valchářová, Vladka: Antonín Raymond. Architekt, čtrnáctideník o architektuře, r. 42, č. 21, 1996–říjen, s. 48–50.
- 54) Tamtéž

Prameny a literatura:

- Hlavní katalog c. k. státní reálky v Kladně, SOkA Kladno.
- Školní kronika c. k. státní reálky v Kladně, SOkA Kladno.
- Pozemková kniha města Kladna, Katastrální úřad Kladno.
- Kniha trvale bydlicích v Kladně, písmeno R, SOkA Kladno.
- Spolek posluchačů architektury, Věstudentský archiv, Archiv UK Praha.
- Katalog studentů 1907–1908, Archiv ČVUT Praha.
- Fond c. k. reálné gymnasium Praha, Archiv Hlavního města Prahy.
- Fond c. k. akademické gymnasium Praha, Archiv Hlavního města Prahy.
- Transportní karty, Federace židovských obcí v České republice.
- Evidence židovských obětí. Židovské muzeum Praha.
- Antonin Raymond: An Autobiography, Charles E. Tuttle Company, Rutland*Vermont: Tokyo*Japan.
- Vladka Valchářová: Antonín Raymond. In: Architekt, čtrnáctideník o architektuře, r. 42, č. 21, 1996–říjen, s. 48–50.

Slovník osobností, heslo Reimann, SOkA Kladno.

Zdeněk Thona: Antonín Raymond, český architekt v exotickém Japonsku. In: Technický magazín, r. 21, r. 1978, č. 1, s. 30–31.

OTAKAR ŠPECINGER

Eduard Ingriš

* 11. ÚNORA 1905

† 12. LEDNA 1991

„Teskně hučí Niagara, teskně hučí do noci, komu vášeň v srdci hárá, tomu není pomoci...“¹⁾ Autorem hudby i textu této snad vůbec nejoblíbenější trampské písně byl skladatel, dirigent, herec a zpěvák, fotograf a filmař, ale především zdatný cestovatel Eduard Ingriš.

Narodil se dne 11. února 1905 ve Zlonicích.²⁾ Sem se také nejednou vrátil v dětství, které jinak prožil u své babičky v Lounech. Tady všude se pak od útlého věku rozvíjela Ingrišova láska k přírodě. Náklonnost k hudbě ale u něho probudil otec, výtečný houslista a později kapelník. Povoláním byl železničář, překládaný z místa na místo. Rodina proto až značně později zakotvila v Praze.³⁾

Tam se roku 1916 Eduardovy výchovy ujal benediktinský klášter při kostele sv. Markéty v Břevnově, kde zpíval jako vokalista. Po dvou letech následovalo studium na gymnáziu a pražské konzervatoři, ukončené klavírním absolutoriem roku 1928. Tehdy už Eduard Ingriš komponoval písně i drobné jevištní skladby, které se u studentů a mezi ochotníky zřejmě těšily rostoucí oblibě.⁴⁾

Takovéto úspěchy byly dobrým doporučením pro lidové profesionální scény, kterých působil v Praze za dob první republiky několik. Sám anebo se spolupracovníky začal Ingriš psát operety, režíroval je, dirigoval – a někdy v nich zpíval. Z nejméně dvou desítek takovýchto inscenací dosáhly největšího úspěchu operety U panského dvora (1938), Melodie srdce (1940) a Rozmarné zrcadlo (1941). Tato i ostatní jeho zábavná díla byla uváděna v Aréně, ve Švandově divadle, Uranii, Varieté, v Tylově divadle, Rokoku, v divadle Jára Kohouta, Akropolis, U Nováků, v Alhambře a dalších včetně venkovských scén.⁵⁾

Ve dvacátých a především ve třicátých letech Ingriš řídil i díla jiných autorů, především klasické inscenace tohoto žánru ve Velké operetě, v Divadle na Vinohradech a jinde. Náležela k nim nejenom Polská krev Oskara Nedbala, ale kupříkladu i proslulá Giuditta, jejichž počátečních představení se skladatel Franz Lehár roku 1935 s pochvalným uznáním v Praze zúčastnil.⁶⁾

Zároveň vycházely u nás tiskem desítky Ingrišových písní, které se těšily nemalé přízni u mladé generace. Ingriš představoval v lehčích žánrech pohotového, všestranného a neúnavného hudebníka. Přátelky se stýkal s R. A. Dvorským, Jaroslavem Ježkem, Jiřím Voskovcem, Janem Werichem, Járou Kohoutem, Ferencem Futuristou, Emanem Fialou, E. A. Longenem, Vlastou Burianem a dalšími protagonisty tehdejšího pražského „zábavního průmyslu“. Sám záhy náležel k populárním osobnostem všude tam, kam postupně pronikal rozhlas a rozvíjející se gramofonová produkce.⁷⁾

Eduard Ingriš vydal trídílné Veselé učení na kytaru. Hře na tento nástroj se s oblibou věnoval na svém srubu nad Svatojanskými proudy u Štěchovic, kde ho za druhé světové války navštívil proslulý španělský kytarista Angelo Iglesias, žák legendárního Andrése Segovii.⁸⁾

Jednoho dne po osvobození si tam Ingriš přečetl knihu Sjížděl jsem dravé řeky od Herberta Rittlingera. Zaujala ho natolik, že se rozhodl odejít do světa, aby sám získal podobné přírodní poznatky a prožil neuvěřitelná dobrodružství.⁹⁾

Když se přátelům o svém záměru zmiňoval, nebrali ho vážně. Proč by utíkal od své úspěšné kariéry a popularity, která i po válce pokračovala. Avšak Eduard Ingriš svůj plán uskutečnil. Koncem roku 1947 se s dvěma zavazadly a hrstkou dolarů vypravil nejprve do Paříže, avšak vzápětí do severní Afriky a posléze do zámoří. Věřil, že bude moci prožít jako hudebník novou existenci v Argentině nebo Brazílii, kam záhy dorazil.¹⁰⁾

Jenže – kolikrát potom znovu a opět Ingriš začínal nový život! Kolik překážek musel přemáhat! Avšak nikdy se nevzdával. A nebál se žádné práce. Proto také nakonec uskutečnil svá předsevzetí a dosáhl nevšedních úspěchů i proslulosti. Jeho život se však zcela změnil. Původně Ingriš nepočítal s tím, že by se nemohl vrátit domů. Po přistání na americké půdě však zjistil, že únorové události z roku 1948 mu cestu k Praze uzavírají. Rovněž jako hudebníkovi se mu zpočátku v nezvyklých poměrech nevedlo. Musel se proto odvážit riskantního kroku. Sám a bez prostředků se vydal na svou první a hned velmi dobrodružnou cestu, aby v duchu Rittlingerovy knihy proplul největší dravou řekou světa, nekonečnou Amazonkou.¹¹⁾

Ingriš před odjezdem navštívil v Sao Salvadoru hrob slavné české pěvkyně Klementiny Kalašové.¹²⁾

Potom trvalo téměř deset měsíců, než se nejrůznějšími plavidly a často i pěšky dostal proti proudu mohutného toku až k jeho pramenům – a přes nebetyčné Kordillery roku 1949 do peruánského hlavního města Limy. Jeho zážitky překonaly všechno, co kdy předtím četl, slyšel a očekával – a hudba se mu zúžila na kytaru, pomocí které si občas přivydělával.13)

V Peru zůstal Ingriš třináct let. Podnikl několik zpětných cest do amazonského povodí, aby objevil některá dosud neznámá místa, fotografoval je a filmoval. Projel nekonečnými peřejemi řeky Huallaga, navštívil jezero Titicaca, spatřil veškeré památníky zaniklé říše Inků. Odolal i nejednomu nebezpečí ze strany divoké zvěře či nedůvěřivých Indiánů. Roku 1953 byl dokonce po určitou dobu prohlašován za nezvěstného.14)

V druhé polovině padesátých let se pak Ingriš zcela mimořádně zapsal do historie novodobých námořních a národopisných výzkumů v Tichomoří. Po známé plavbě Thora Heyerdahla z roku 1947 na balzovém voru Kon Tiki uskutečnil právě on, český hudebník a pouhý vnitrozemec, dvě obdobné badatelské výpravy, aby jimi potvrdil a dovršil tehdy ještě zpochybňované teorie a objevy velkého norského vědce.15) Když se Ingrišovi podařilo získat peněžní podporu, postavil balzový vor Kantuta I. a z Talary v Peru vyplul roku 1956 k souostroví Galapágy a dál k západu. Po 42 dnech se však plavidlo ocitlo na 47 dní v mořském víru, než je náhodně zachránila americká válečná loď.

Ingriš, který i tak dosáhl obdivu a přátelství mořeplavců E. de Bishopa, B. Danielse a především Th. Heyerdahla, se nevzdal. Roku 1959 uskutečnil z peruánského přístavu Callao druhou plavbu, která byla plně úspěšná, neboť po 122 dnech Ingriš pouze s jedním pomocníkem dosáhl ostrova Matahiva a předčil tak vzdáleností i časem předcházející výkon proslulého Nora.16)

Tento úspěch vyvolal nevšední ohlas. Ingriš však s návratem do Peru nespíchal. Přemístil se na Tahiti, seznámil se s okolními ostrovy – a na malé plachetnici Blue Sea proplul dalšími polynéskými oblastmi. Poznal Pitcairn, kde se roku 1789 usadili vzbouřenci z lodi Bounty – a navštívil Robinzonův ostrov s jeskyní ztroskotance Alexandra Selkirka. Zároveň putoval po stopách Pierra Lothiho a Richarda Halliburtona, což všechno od mládí tvořilo náplň jeho snů.17)

Když se Ingriš konečně vrátil do Peru, byl bouřlivě uvítán. Vždyť především působil v Limě (a také v čase mezi svými výpravami) jako úspěšný dirigent tamního Státního symfonického orchestru. Znovu komponoval operety, písně i hudbu ke svým cestopisným či dalším filmům. V Peru pracoval v českém krajském spolku a všestranně propagoval zejména hudbu Bedřicha Smetany i Antonína Dvořáka.

Úspěchy, kterých Eduard Ingriš dosáhl v jižní Americe a Polynésii jako cestovatel, fotograf či filmař, mu v roce 1962 umožnily přes Mexico přístup do Hollywoodu ve Spojených státech. Tam se nabízel široké uplatnění také v technicky už rozvinuté televizi. Avšak jako musel opakovaně a v různých směrech už několikrát začínat znovu, také v USA byl nucen se jen těžce prosazovat. Mnohou příležitostí ztratil kvůli nestydatému finančnímu podvodu, kterého se na něm dopustili dva čeští majitelé jakési umělecké agentury v Los Angeles.18)

Jako vynikající skladatel, dirigent, interpret a hudební aranžér však nakonec Ingriš plně obstál. Rostoucí možnosti uplatnění ho přivedly k tomu, že si na severoamerickém západním pobřeží založil vlastní podnik Ingris Productions a postupně se přičinil k nejznámějším osobnostem Kalifornie. Ve svých šedesáti letech se také konečně oženil. Jeho manželkou se v červnu 1965 stala herečka Nina Karpuškinová, pocházející z Brna, již se potom narodil syn Eduard. Oba manželé byli pracovně a finančně zapojeni do filmové a televizní produkce – a zejména po dobu dvou desetiletí spolu pořádali přednášková turné o Ingrišových cestách, spojená s filmovými a koncertními vložkami. Absolvovali tak postupně několik set vystoupení téměř ve všech státech unie včetně Havajských ostrovů, což jim vyneslo nebyvalou popularitu.19)

Během kalifornských let si Eduard Ingriš získal přátelství mnoha vynikajících osobností. Náleželi k nim např. skladatel Igor Stravinskij, spisovatel Ernest Hemingway a herec Spencer Tracy, dále Marilyn Monroeová, John Wayne a další filmové hvězdy – ale i čeští usedlíci Rudolf Friml či Jan Havlasa.20) Když pak roku 1985 Ingriš slavil své osmdesátiny, obdržel i blahopřání prezidenta USA Ronalda Reagana.21)

Roku 1989 se Eduard Ingriš dočkal svobody a demokracie ve své vzdálené rodné vlasti. Chtěl ji navštívit a případně se do ní natrvalo vrátit, avšak jeho úmysly zhatila krutá nemoc.22) Dne 12. ledna 1991 se v kalifornském městě Lake Tahoe, ve svém posledním bydlišti, Eduard Ingriš rozloučil se životem.23) Na přání zemřelého hudebníka a cestovatele byla urna s jeho popelem odeslána do rodných Zlonic, kde se dne 21. července téhož roku konalo v chrámu Nanebevzetí P. Marie poslední rozloučení. Schránka pak byla natrvalo uložena ve zlonickém Památníku Antonína Dvořáka.

Ke svým kořenům se tak vrátil osobitý a talentovaný člověk, který daleko od své vlasti nemálo přispěl k její proslulosti. Totalitní režim ho odmítal, avšak Ingriš se přesto k domovu vždy a nepokrytě hlásil. Proto tím více si vážíme nejenom v jeho době tak žádané a oblíbené zábavné a populární hudby, ale i veškeré jeho další činnosti na západní polokouli. Prostá, nezapomínaná píseň Niagara přitom zůstává trvalou upomínkou jeho lásky k domovu, přírodě a dálkám, k poezii – a samozřejmě i k hudbě. To všechno kdysi

vzklíčilo právě tady, ve Zlonicích na Slánsku!

Poznámky:

- 1) Místo „teskně“ bývá někdy tištěno „temně“, místo „vášeň“ – „touha“! Píseň byla původně částí operety Trampské milování, která měla premiéru v pražské Aréně roku 1931.
- 2) Dosti rozsáhlý soubor písemností, tiskovin a fotografií z pozůstalosti Eduarda Ingríše je uložen v Památníku Antonína Dvořáka ve Zlonicích (dále jen PAD). Zde se nalézá i křestní list E. I.
- 3) Údaje o dětství v PAD nejsou, vztahy k rodišti formuloval pro autora této studie Eduard Ingriš v příloze k dopisu z 18. května 1990 z Lake Tahoe.
- 4) Viz dopis E. I. Vlastě Vančurové-Novotné v Horních Počernicích z 8. listopadu 1983, uložený v kopii v PAD.
- 5) PAD – Seznam umělecké činnosti Ed. Ingríše, vyhotovený psacím strojem na 74 stranách jím samotným.
- 6) PAD – fotografie Fr. Lehára s věnováním Ed. Ingrišovi, výstřižky novinových článků z roku 1935 apod.
- 7) V populární „kapesní edici“ vyšlo v letech 1928 až 1939 v Praze téměř 200 písní Eduarda Ingríše (melodie, slova, kytarové akordy) pro širokou potřebu, kromě dalších notových materiálů. Část je uložena rovněž v PAD.
- 8) Chata už v původní podobě neexistuje.
- 9) PAD – Ed. Ingriš, Rozloučení se Svatojanskými proudy. Rukopisná vzpomínka z posledního dne podzimu 1947.
- 10) Lodní lístek platil do argentinské metropole Buenos Aires, parník však tehdy ukončil plavbu v brazilském Rio de Janeiro (PAD).
- 11) PAD – Ed. Ingriš, Dopis z Amazonky. Črta o 21 strojem hustě psaných stranách byla zaslána přátelům do Prahy 8/11–1948 z Peru.
- 12) Kl. Kalašová (1850–1889) tam zemřela na vrcholu slávy – a Ingriš si dokonce vzal s sebou do ciziny knihu o ní od Vojtěcha Lva, nazvanou É morta a vydanou v Ústí nad Labem roku 1946.
- 13) Viz pozn. č. 11 a Ingrišovy dopisy sestře Melanii Jecelínové do Prahy.
- 14) Ingriš po napadení pumou se tehdy ztratil v pralese, avšak po delší době se zachránil, což obojí prošlo světovým tiskem.
- 15) O těchto Ingrišových plavbách se k nám dostaly přesnější zprávy teprve prostřednictvím jeho pražské neteře M. Neřoldové z článku v lednovém čísle měsíčníku Lidé a země z roku 1970 (Čech na balzovém voru přes Pacifik).
- 16) PAD – dvě tištěné publikace Ed. Ingríše: Kantuta in the Wake of the Kon Tiki – a Sailing in the South Seas; vlastním nákladem, Los Angeles, 1968 a 1969.
- 17) Viz pozn. č. 3, kde zdůrazněn Ingrišův obdiv k těmto dvěma světoběžníkům.
- 18) PAD – Ed. Ingriš, Několik humorných zážitků z mého uměleckého života. Elaborát o 12 stranách strojem.
- 19) PAD – Souvenir Programm by Eduard and Nina Ingris. Ilustrovaný náborový a upomínkový program těchto pořadů, vydaný roku 1971.
- 20) PAD – zejména vzpomínky Ed. Ingríše na J. Havlasu, publikované v krajanském časopise Nový domov na pokračování (výstřižky bez data).
- 21) Fotokopie se nalézá v PAD.
- 22) Viz pozn. č. 3.
- 23) Rozsáhlý archiv Eduarda Ingríše, který obsahuje 40 tisíc fotografií a další materiály z jeho hudební působnosti a badatelských cest, spravuje v Lake Tahoe paní Nina Ingrišová, která tam má obchod s ekologicky nezávadnými potravinami.

VÁCLAV MOUCHA

Václav Schmidt

* 13. LEDNA 1851

† 3. ČERVNA 1909

V letošním roce vzpomínáme devadesátého výročí úmrtí regionálního archeologa Václava Schmidta,

který se významnou měrou zasloužil o poznání pravěkých dějin našeho kraje.

Václav Schmidt pocházel z Mladoboleslavska, kde se narodil v rodině panského lesního v samotě Hájku u Bezna.1) V Mladé Boleslavi absolvoval nižší reálku s úmyslem následovat svého otce v jeho povolání, ale „změna poměrů rodinných zkřížila jeho přání; věnoval se práci hospodářské na panství hr. Pachtý ve Velkých Horkách, kde postoupil na adjunkta.“2) Časný vztah k archeologii naznačují jeho vlastní slova: „Od mládí lnul jsem celou duší ke všemu záhadnému, tajnému a starožitnému a již jako hoch proseděl jsem často dlouhé chvíle v zříceninách kostelíku sv. Kateřiny nad Čejkem, v hluboké myšlénky ponořen.“3)

Dochovaná korespondence dokládá, že 5. 5. 1881 obdržel od „Slavné správy musejní království Českého v Praze list s obsahem 20 zlatých na archeologické zkoumání okolí Velkých Horek.“4) V té době byl již ve styku s prof. Josefem Smolíkem (1832–1915), redaktorem časopisu „Památky archeologické a místopisné“. V souvislosti se změnou vlastníků panství ve Velkých Horkách nastupuje V. Schmidt v roce 1881 jako úředník v cukrovaru ve Zvoleněvsi. Zájem o archeologii ho na novém působišti neopouští, naopak je podněten nálezy učiněnými přímo v místě cukrovaru – jde především o soubor kadlubů sloužících k odlévání bronzových předmětů z pozdní doby bronzové (tzv. štitarský stupeň knovízské kultury, tedy asi z doby 1000 let př. Kr.), které byly objeveny v roce 1885. Tento nález zpracovaný J. Smolíkem je předmětem zájmu archeologů dodnes.5)

V době Schmidtova nástupu do Zvoleněvsi působil v nedalekých Zákolanech jako ředitel cukrovaru Jan Felcman (1849–1915), který se rovněž zabýval archeologií a byl ve styku s tehdejšími Museem království Českého v Praze (dnes Národní muzeum). V roce 1888 se shodou okolností stal ředitelem cukrovaru ve Zvoleněvsi a současně i nadřízeným V. Schmidta. Prof. J. Smolík v dopise z 30. 3. 1888 V. Schmidtovi píše:6)

Velectěný pane!

Přeju Vám vše dobré.

Dozvěděl se tyto dny, že p. Felcman jmenován ředitelem cís. cukrovaru ve Zvoleněvsi a znaje tohoto pána po delší dobu ještě z cukrovaru Zakolanského jakožto příznivce Musea Národního a vzácného přítele starých památek domácích: hleděl jsem se s ním sejít. Podařilo se mi to dnes, a užil jsem přátelského s ním rozhovoru, abych jej na prospěšné působení Vaše ve Zvoleněvsi upozornil a s láskou Vaši k domácím starožitnostem jej obeznámil. Výsledek toho byl, že se na Vás p. ředitel Felcman velmi těší; slíbil mi též, že oba budete bedliví všech nálezů starších a že Vaši znalosti celého okolí Zvoleněvského, dokud se starožitností týče, budoucně na prospěch Musea s radostí použije. Rozešli jsme se velmi přátelsky a píšu Vám to v dobré naději, že p. řediteli nebudete cizím, až se na nové své místo dostane.

Mějte se na všem dobře; přeju Vám šťastné a veselé svátky.

S úctou k službám

Smolík

V Praze 30/3 88.

V roce 1888 tak začíná dlouholetá spolupráce obou archeologů-amatérů: Václava Schmidta a Jana Felcmana. Stalo se tak v době, která archeologickému výzkumu přála – bylo třeba pomýšlet na zaplnění sálů právě stavěného Musea království Českého na Václavském náměstí v Praze (výstavba novorenesanční budovy podle projektu J. Schulze probíhala v letech 1885–1890). Před tento nesnadný úkol byl postaven prof. J. L. Píč (1847–1911), který kolem sebe soustředil i řadu dalších archeologů-amatérů ze všech částí Čech a vytvořil tak „družinu“ svých spolupracovníků.7) J. L. Píč v úvodu prvního svazku svého díla „Čechy předhistorické“ vydaného v Praze roku 1899 píše, že s tímto „sdružením archeologickým proryli jsme značnou část tohoto království a výsledkem badání našeho učinili jsme praehistorickou sbírku našeho musea jednou z nejzajímavějších sbírek v Evropě.“ Autor pak jmenovitě děkuje všem pěti členům této družiny (mezi nimi je i J. Felcman, ne však V. Schmidt) – šlo bez výjimky o archeology-amatéry s významnějším společenským postavením, které jim umožňovalo provádět archeologické výzkumy většinou vlastním nákladem.8)

Zjednodušeně bychom mohli říci, že archeologické výzkumy v terénu na Slánsku prováděl Václav Schmidt za finanční podpory (či spíše ve službách) Jana Felcmana. Ten se též terénní archeologické práci věnoval, ale jen v menší míře. Oba archeologové výsledky své práce pravidelně uveřejňovali v časopise Památky archeologické a místopisné pod názvem „Archeologický výzkum Údolí Svatojiřského“ s podtitulem „Předsevzatý p. Janem Felcmanem, ředitelem cukrovaru ve Zvoleněvsi, popisuje Václav Schmidt.“9)

Díky snaze obou archeologů-amatérů byla na Slánsku provedena celá řada větších i menších

archeologických výzkumů.10) Mezi nejvýznamnější lze zařadit výzkum osady z mladší doby bronzové v Knovízi v roce 1893¹¹) a výzkum na Slánské hoře v letech 1895 a 1896.¹²) Po technické stránce byl tento výzkum zvlášť náročný, neboť šlo o lokalitu v pravěku osídlenou značně dlouhou dobu (i když s přestávkami), od pozdní doby kamenné až do doby slovanské. Každé toto osídlení zanechalo po sobě stopy v podobě tzv. „kulturních vrstev“, které ovšem byly při každém novém osídlení porušovány. Na mnoha místech pak došlo k pomíchání těchto vrstev tak, že i ve vrstvách mladších se objevují nálezy z vrstev starších. Nesnadný výzkum sídliště však V. Schmidt na svou dobu provedl úspěšně. Kromě slovního popisu terénní situace doplňuje svá pozorování i zdařilou kresebnou dokumentací (*obr. 1c*). Ve své snaze o hlubší poznání jde ještě dál – zajímá se o chemické složení těchto kulturních vrstev a nechává je analyzovat. Jeho zájmu se těší i bohaté soubory zvířecích kostí, jejichž odborné určení rovněž zajišťuje – mezi kostmi domácích zvířat je zastoupena též lovná zvěř, např. jelen, medvěd a bobr.¹³)

Významná změna v životě V. Schmidta nastává v roce 1898, kdy J. Felcman odchází na odpočinek do Prahy. Spolupráce obou milovníků archeologie i nadále pokračuje, ovšem v oslabené míře, zvláště pak po vydání výše zmíněného spisu J. L. Piče „Čechy předhistorické“. Václava Schmidta se tehdy citelně dotklo – a zcela oprávněně, že se autor díla o jeho nemalé práci pro českou archeologii nezmiňuje. Proto se odhodlal a dne 15. 3. 1899 napsal J. Felcmanovi dopis, který zde uvádíme jako zajímavý dobový dokument v nezkrácené podobě (kromě závěrečné části, která se týká běžných věcí).¹⁴)

Velectěný pane řediteli!

*Potvrzuji s díkem příjem vácného Vašeho listu ze dne 13. t. m. a dovoluji si naň následovně odpověditi. Skutečných nesprávností a neshod obsažených v díle pana prof. J. L. Piče „Čechy předhistorické“, pokud se týče citování jednotlivých pomocných publikací, na něž se pan autor odvolává, shledal jsem hned jakmile jsem dotýčný díl obdržel a pročítal; avšak znaje přátelské styky Vaše s p. prof. Pičem jakož i jsa sobě vědom svého podržitého postavení, neméně i povinná úcta i vážnost, jež vždy k osobě Vaší chovám, konečně i obava, abych snad dobro věci samé nepoškodil, ukládaly mi zaujmouti stanovisko trpné vzdor tomu, že jsem již v té příčině i od některých osobností přímo tázán byl. Nebyl bych tedy nikdy o věci té Vám se zmiňoval, mysle, že snad pro pouhé povzbuzení k další činnosti chtěl se pan autor sdružení pánů archaeologii zalichotiti. Když však ve ctěném Vašem listu sám o věci zmínku činíte a seznávám, že Vám je nemilou, tu prosím za prominutí, když o ní poněkud šířeji se zmíním a sdělím s Vámi mínění mé. Předdeslati musím, že Vaší ct. osobě u věci té nijakou vinu nepřičítám, jakož i beru na vědomí, že se tak stalo **nedopatřením** p. prof. Piče; ale mlčením pomínouti nemohu, že každý nestranný pozorovatel a posuzovatel vzdor tomu nemohl by se ve zprávách, tak jak jsou uveřejněny, ubrániti dojmů tendencí, která proti mně takofa k všude jest namířena. Některé důvody toho, jakož i dojmy, pod nimiž tyto řádky píšu, uvedu níže.*

*Jsem přesvědčen, že při archaeolog. bádání v Údolí Svatojiřském, při němž jsem měl tu čest býti Vaším pomocníkem, jednalo se Vám vždy o věc a ne o osobní zájmy a veřejnou chválu; na téměř základě smím se také domnívati, že Jste výkony mé při tom nepovažoval za robotu nebo činnost služební, nýbrž za práce ve prospěch naší domácí archaeologie konané. A tento poměr zajisté je panu Dru Pičovi dobře znám, a proto nemusel jím být ignorován. Že pak výsledky bádání v Údolí Svatojiřském rozmnožily sbírky zemského musea, a tudíž i studijního materiálu, z něhož i p. prof. Pič látku čerpati mohl v míře znamenité, jakož i že naznačeným bádáním i mnohé záhady objasněny byly, to zajisté jmenovaný pán neupře, jakož i každý, kdo naší domácí archaeologii sleduje, doznati musí, že zkoumání v Údolí Svatojiřském podalo **první výsledek soustavného** kopání sídliště (Knovíz) atd., což došlo chvalného uznání u odborníků na slovo vzatých. Práce veškeré při tom zajisté konány byly s největší obezřetností a pozorností, jinak by závažné, ač dosti skryté okolnosti byly zůstaly nepovšimnuty. Táži se jen, proč nepovšimnul si před tím nikdo t. z. závaží (jichž v Knovízi nebylo mnoho), které ale tak často jinde již se vyskytly?¹⁵) anebo kostí lidských mezi odpadky kuchynskými? anebo vlastního účele jam atd. Nemohu ovšem podnikati výzkumy na svůj vlastní náklad a vrub, nemaje k tomu prostředků ani času; však nicméně jsem v oboru tom již přes 20 roků činným, totiž od r. 1879, což dokáže zjisť té p. prof. Smolík a neméně i Památky z r. 1881, kdy jsem bádal na rozsáhlém sídlišti u Velkých Horek. Jsem dalek toho domáhati se nějakého uznání (mohl jsem zajisté upotřebiti ctěné Vaší nabídky, kdy Jste mne mínil navrhnouti na jednatele venkovského pro archaeolog. komisi a jiných příležitostí, jež se mi vnucovaly). Stačily mi vždycky výsledky bádání samého a účel, který tím byl dosažen. Když však dnes seznávám, že v díle vydaném za pomoci Akademie, v díle, jež má representovati naší domácí archaeologii, pro níž jsem, když ne jiného, byl aspoň dlouholetým sběratelem, jest každá zmínka o mně až úzkostlivě zatlačována a tendenčně pomíjena: to nemůže mi býti lhostejno. Připomenouti musím, že mi ani ve snu nenapadlo, zápasiti **na poli vědeckém** s učenými pány profesory, nemaje k tomu přípravného vzdělání ani tolik literatury po ruce a tak hojného srovnávacího materiálu, jaký poskytuje dnes zemské museum k dispozici, a tím méně času a spůsobnosti k odborným studiím. Ale když to vše uvažuji, myslím,*

když již p. Dr. Píč uvádí v úvodu své práce všechny, kdož při výzkumech při archaeologickém sdružení byli súčasťně jménem, že by „Čechám v době předhistorické“ nebylo ubylo na ceně, kdyby aspoň pod čarou byl připomenul, že jsem při něčem podobném také byl zúčastněn; vždyť popřává pan autor v Památkách té cti i p. Landovi, který přece kope co zřízenec musejní.

Smím-li, Velectěný pane řediteli, Vaši trpělivost při čtení ještě dále napínati, prosím uvážiti ještě nasledující:

I. Na straně 151 díla páně Píčova reprodukován jest ideální výkres rádla (obr. 2), jehož kamennou součást nalezl zdejší p. Prokop na svém poli u Zvoleněvsi. Tento výkres, jehož sestrojení a myšlenka je **výhradně prací mou**, což i můj podpis na reprodukcii uchovalý dokazuje, který bych jinak připojiti se byl nikdy neopovážil, určen byl původně **pro Památky** a připojil jsem jej k dotýčnému popisu „Výzkumu Údolí Svatojiřského“. Pokud se pamatuji, jsem Vám tehdy ani výkres neukazoval. Avšak v Památkách **nevyšel**. Domníval jsem se tehdy, že se nehodil k reprodukci a proto, že pan redaktor Památek jej odložil. Tím myslil jsem, že je věc odbyta, a proto jsem se Vám také o věci ani nezminil. Jaké však bylo moje překvapení, když jsem výkres spatřil po 3 letech upotřebený v **publikaci jiné** a opět s tendenčním vypuštěním mého jména v textu. Proti upotřebení výkresu samého nemám ničeho k namítání, poněvadž vlastní jádro věci přec jen zůstává záhadou, ale proti zúmyslnému vypuštění mé myšlenky, neboť k rádlu sestrojil jsem vlastnoručně hřídel, kamennou sekerou (jinou) useknutou zkoušel ji nejprimitivnějším způsobem vklíniti na rádlu, sestrojil jsem k tomu kleče, lýkové provazy a zapřáhl své vlastní děti do rádla takto vyzbrojené, abych jen jej prvé vyzkoušel, než nákras vyhotovím. A nyní výsledek toho? 0.16)

II. Zmínil jsem se již dříve o sídlišti knovízském a o t. z. závažích a zcela bez příčiny vynechává pan autor jak na straně 147, tak na straně 151 vedle ctěného jména Vašeho moji maličkost. Vzdor tomu, že jsem tam při bádání, jak se aspoň domnívám, **platně** byl súčasťně.17)

III. Ve příčině kadlubů, jež nalezeny tři léta dříve před příchodem Vaším do Zvoleněvsi, ráčíte se sám zmiňovati a nesprávnost uznávati. Jak se záležitost s kadluby měla, račte zajisté z mého sdělení povědomost míti. Nemám k tomu co přičiniti jen to, že na věci je súčasťně také p. prof. Smolík, jakožto autor dotýčného článku v Památkách. Zdali tento bude spokojen, nevím.18)

IV. Strana 206. Sídlíště u Holubic, kde společně jsme bádali, označeno pouze ctěným jménem Vaším, proti čemuž ničeho nenamítám, ale na téže straně při sídlišti u Velkých Horek (okres Mladoboleslavský a nikoli Benatecký jak mylně uvedeno), kde jsem samostatně zkoumal já, je jméno vypuštěno. Náhodou či zúmyslně?

Přestávám na těchto příkladech; mohl bych uvést z díla „Čechy v době předhistorické“ ještě více a z publikací v Památkách ne méně. Tak k. p.19) ku výzkumu Údolí Svatojiř. pro poslední dvoješit Památek vyhotovil jsem, po ctěném

Vašem přání, dva věrné plánky, jeden o pohřebišti žižickém a druhý s dvěma pohledy pro hroby netovické. Oba zajisté s rukopisem p. Dru Píčovi se dostaly, ale v Památkách nereprodukován žádný vzdor tomu, že k. p. text o žižickém hřbitůvku se na dvou místech na „**připojený**“ plánek odvolává. Případ tento je nejen na úkor můj, jako zpravodaje, ale i na úkor Váš jakožto vlastního podnikatele výzkumu.20)

Jak jsem již v předu uvedl, nebyl bych o ničem ani zmínky činil, ač kde kdo, komu I. díl páně Píčova díla do rukou přišel a se mnou mluví, mne kritickými dotazy obtěžuje, tak slanší páni a. j. a tak člověk bývá vtahován maně do záležitostí, z nichž se jen nedůvěra a mrzutosti rodí: Mně ovšem, který mám starosti existenčních i rodinných nazbyt je to nejméně zapotřebí a byl bych rád, kdyby mi dnes nic z toho ze všeho, ani z archaeologie, vůbec známo nebylo.

A nyní k dalšímu obsahu ctěného Vašeho listu... (nasledují běžné záležitosti technického rázu, které nemají k našemu tematu bližší vztah). Dopis pak končí:

S prosbou konečnou o lask. prominutí, pakli jsem Vás obtěžoval zůstávám

v hluboké úctě oddaný

Vcl Schmidt

Zvoleněves, 15. III. 1899

Pocit trpkosti a zklamání neopouští V. Schmidta až do konce jeho plodného života. K celé věci se ještě vrací v dopisu ze dne 7. 4. 1908, který je adresován moravskému archeologu I. L. Červinkovi (1869–1952):21)

Velectěný Pane!

Naše domácí archaeolog. literatura obsahuje nejen hluboká bádání na poli kulturní historie našich předků a to dílem na základě vlastních poznatků toho kterého spisovatele nebo na základě úsudků bádatelů

jiných, jež se ve spisech citují, – ale také velmi nespolehlivé údaje. Do zmíněných „citátů“ (připadají mi vždy pověsti o „citírování“ zlých duchů našich předků) vkrádají se v posledním čase skryté zprávy, jež sice na obsah spisu nemají přímého vlivu, ale vzbuzují předce u toho, kdo je s nimi na základě pravdy seznámen, – útrpný úsměv.

*Promiňte, že **diskretní cestou touto**, dovoluji si Vám **pro zábavu** na některé takové citáty poukázati, nemaje při tom žádných jiných, tím méně osobních tendencí proti komukoliv.*

Čtu v zaslaném mi I. seš. Vašeho díla „Moravské starožitnosti“, str. 36: „A také archaeolog český, říd. Felcman pokusil se restaurovati takový jednoduchý pluh“ atd., což je ovšem zcela správný citát z Píčova díla „Starožitnosti země české“, díl I., str. 152, kde je zároveň připojen ideální náskres kamenného rádlu. Avšak, prosím, povšimnouti si u náskresu, že v pravém rohu náhodou nebyl odříznut můj podpis ... Vlastní tuto mou kresbu, kterou zhotovil jsem na základě osobních pokusů, jichž bližším vyličováním Vás nebudu obtěžovati, připojil jsem ku svému článku v Památkách díl XVI, str. 379, v němž však kresba upotřebena nebyla a byl jsem proto překvapen, když viděl jsem ji v díle Píčově pod jménem p. říd. Felcmana... (V. Schmidt se též vrací ke zvoleněveským kadlubům a hliněným jehlancům z Knovíze) Svůj dopis končí s nádechem ironie:

Promiňte laskavě, chtěl jsem Vás pouze pobaviti.

Znamenám v neobmezené úctě oddaný

Vcl Schmidt

Zvoleněves, 7. IV. 1908

Prátelský vztah měl V. Schmidt ke Společnosti přátel starožitností českých v Praze, pro kterou získal ve svém okolí více než stovku přispívajících členů.

Schmidtovu badatelskou činnost ocenily i oficiální instituce – v roce 1885 se stal dopisujícím členem Archaeologického sboru Musea království Českého, v roce 1900 místním jednatelem Archaeologické komise při České Akademii a na sklonku svého života v roce 1908 dosáhl vysoké funkce c. k. konservátora ústřední komise vídeňské (Conservator der k. k. Central-Commission für kunst- und historische Denkmale in Wien).²²⁾

V pozdějších letech se Schmidtův zájem rozšířil i na botaniku – jeho rozsáhlý herbář uložený ve slánském muzeu se může stát východiskem soudobých ekologických studií.²³⁾

I po dlouhém časovém odstupu lze jednoznačně říci, že V. Schmidt (aniž bychom opomíjeli zásluhy J. Felcmana) zanechal po sobě úctyhodné dílo, ke kterému se budou archeologové s úctou vracet i v budoucnosti.²⁴⁾

Poznámky:

- 1) Správný rok narození V. Schmidta je 1851. Fořtík 1938, 44 chybně uvádí 1852; Moucha 1994, 16 též chybně 1850.
- 2) Černý 1909, 129.
- 3) Černý 1909, 130. Výzkum na lokalitě provedl V. Schmidt před rokem 1881, publikoval v roce 1897 (Schmidt 1897, 719–726).
- 4) Archiv Vlastivědného muzea v Slaném.
- 5) Smolík 1886; Ernée–Smejtek 1997; Blažek–Ernée–Smejtek 1998, 181–187, Taf. 32–34.
- 6) Archiv Vlastivědného muzea v Slaném.
- 7) Podrobně uvádí a analyzuje K. Sklenář 1995.
- 8) Dva členové „družiny“ zastávali funkci ředitele cukrovaru, jeden byl ředitelem velkostatku, další majitelem dvora a poslední majitelem lékárny. Chybějící Schmidtovo jméno dosti výstižně naznačuje vztah mezi ředitelem cukrovaru na straně jedné a jeho úředníkem na straně druhé.
- 9) Tato sdělení se v Památkách archaeologických objevují až do roku 1897, i když se název mění na „Archaeologický výzkum Údolí Svatojiřského a okolí“ – jednotlivé zprávy o nálezech v té době píše samostatně J. Felcman a V. Schmidt (nikdy společně). Poslední pokračování Archaeologického výzkumu Údolí Svatojiřského, avšak již bez spolupráce V. Schmidta, je z roku 1900, kdy je v podtitulu uvedeno: „Předsevzat nákladem p. Jana Felcmana, em.[eritního] ředitele cukrovaru. Píše J. Felcman.“
- 10) Přehled hlavních výzkumů uvádí Schmidt 1895b; 1899, 5–6; Fořtík 1938, 45–46.
- 11) Schmidt 1893, 243–278, tab. XII–XV. Podle těchto nálezů byla později definována kultura knovízská patřící do širšího rámce kultur popelnicových polí v mladší době bronzové.
- 12) Schmidt 1895a; 1895b; 1896; 1899.
- 13) Veškeré výdaje na výzkum pečlivě vykazuje. Ze záznamů vyplývá, že na výzkumu, který trval 20 pracovních dnů (od 18. 5. do 12. 6. 1896) pracovali čtyři dělníci 12 hodin denně. Dělníkům platil J.

Felcman obědy, o mzdách není zmínka (není vyloučeno, že šlo o dělníky ze zvoleněveského cukrovaru). V. Schmidt zaznamenává i mimořádné výdaje, např. „nosiči aparátu fotografického na Horu a zpět – zjednal Duras bez mého vědomí – 20 krejcarů“. Okresní archiv Kladno, fond Švejda.

14) Kopie dopisu je v archivu Vlastivědného muzea v Slaném.

15) Jde o hliněné jehlance s otvorem, které V. Schmidt interpretuje jako podstavce k rožňům. Obr. 1b.

16) Svým pokusem sestavit a vyzkoušet pravěké ořebné nářadí se u nás V. Schmidt řadí mezi průkopníky tzv. experimentální archeologie, která zvláště v posledních dvou desetiletích si získala oblibu i u laické veřejnosti. Módou v zahraničí a v poslední době i u nás se staly letní pobyty v „pravěkých osadách“, kde se provozují různé činnosti obvyklé v pravěku. Je ironií osudu, že pozdější výzkumy používání kamenných nástrojů k obdělávání půdy nepotvrdily.

17) Viz poznámku 15.

18) Viz poznámku 5.

19) Zkratka k. p. – ku příkladu.

20) Redakce Památek archeologických patrně z úsporných důvodů nereprodukovala ke škodě věci celou řadu kreseb, a to nejenom V. Schmidta.

21) Kopie v archivu Vlastivědného muzea v Slaném.

22) Černý 1909, 131.

23) Fořtík 1938, 46.

24) S naším krajem jsou V. Schmidt i J. Felcman poutáni svazky rodinnými: dcera V. Schmidta Hedvika se provdala za významného vlastivědného pracovníka a přispěvatele do Slánského obzoru říd. učitele Josefa Švejdu (1878–1958) a dcera Jana Felcmana se provdala za syna slánského dějepisce prof. Josefa Laciny (1850–1908). Za informaci děkuji

pí. E. Kaslové z Prahy a p. L. Dobnerovi ze Slaného.

Literatura:

Blažek, J. – Ernée, M. – Smejtek, L. 1998: Die bronzezeitlichen Gussformen in Nordwestböhmen, Most.

Černý, A. B. 1909: Václav Schmidt. Časopis Společnosti přátel starožitností českých, XVII, 129–131.

Ernée, M. – Smejtek, L. 1997: Kadluby na slévání bronzových předmětů, nalezené ve Zvoleněvsi II: několik poznámek po 112 letech – Die in Zvoleněves gefundene Formen zu Giessen der Bronzegegenstände II: einige Bemerkungen nach 112 Jahren. Archeologie ve středních Čechách, 1, 183–203.

Felcman, J. 1896: Dodatek k terrainnímu plánu. Památky archeologické a místopisné 17 (1896–1897), 307–308, tab. XXXII.

Fořtík, F. 1938: Památce Václava Schmidta. K 30. výročí jeho smrti. Slánský obzor XLVI, 43–47.

Matiegka, J. 1893: Lidožroutství v předhistorické osadě a předhistorické době vůbec. Památky archeologické a místopisné 16 (1893–1895), 285–292, 385–390.

Moucha, V. 1994: V hlubinách věků. In: Kniha o Slaném, 7–42. Slaný.

Píč, J. L. 1899: Čechy předhistorické. Starožitnosti země České I. Praha.

Sklenář, K. 1995: Družina profesora Píče. Národní muzeum a zlatý věk neprofesionální archeologie v Čechách.

– Das Gefolge von Professor Píč. Nationalmuseum und die goldene Zeit der nichtprofessionalen Archäologie in Böhmen. Sborník Národního muzea v Praze, řada A (historie), XLVII (1993), Nr. 3–4, 1–50, Taf. I–VIII.

Schmidt, V. 1893: Praehistorické sídliště u Knovíze s popelovitými jamami. Památky archeologické a místopisné 16 (1893–1895), 243–278, tab. XII–XV.

Schmidt, V. 1895a: Slanská Hora a její předhistoričtí obyvatelé. Památky archeologické a místopisné 16 (1892–1895), 593–636, tab. XXXIV–XXXVIII.

Schmidt, V. 1895b: Zalidnění krajiny slánské v době předhistorické. Slánský obzor III, 35–40.

Schmidt, V. 1896: Slanská Hora a její předhistoričtí obyvatelé. Památky archeologické a místopisné 17 (1896–1897), 285–308, tab. XXXII–XXXIV.

Schmidt, V. 1897: O zaniklých osadách Čejkách a Malkovu na Mladoboleslavsku. Památky archeologické a místopisné 17 (1896–1897), 719–726.

Schmidt, V. 1899: Z archeologických výzkumů na Slánské Hoře, Slánský obzor VII, 3–23, tab. I–V.

Smolík, J. 1886: Kadluby na slévání předmětů bronzových. Památky archeologické a místopisné XIII (1885–1886), 193–208, tab. VIII, IX: 12, 13 a–e.

KRONIKA

Z KRONIKY KRÁLOVSKÉHO MĚSTA SLANÉHO ZA ROK 1997

V roce 1996 ukončil svou kronikářskou práci pan Jaroslav Šrajfer, bývalý učitel a ředitel na obecných školách, který psal kroniku města 46 let. V kronikářských záznamech má pokračovatelku ve slánské rodačce, Mgr. Olze Judlové, rozené Hrbáčkové. Narodila se ve Slaném, vystudovala zdejší gymnázium a poté Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy. Svou pedagogickou dráhu zahájila v tehdejší Severočeském kraji na gymnáziu v Podbořanech, potom v Žatci. Od roku 1972 vyučuje na zdejší Gymnázium Václava Beneše Třebízského němčině, dějepisu a českému jazyku. Jistě není lehké převzít tento obtížný úkol po tak dlouholetém a zdatném pamětníkovi a zapsovateli, jakým byl Jaroslav Šrajfer. Je však odhodlána obstát co nejlépe a udržet dobrou úroveň paměti našeho města.

Rok 1997 byl rokem mnoha událostí, jež všichni občané sledovali s různými pocity i s mrazením v zádech. Postihla nás ekonomická krize. Na různých místech světa se zbytečně umíralo, ať už po teroristických akcích, nebo hladem.

Jak tento rok prožívalo královské město Slaný.

V tomto roce se narodilo 95 dětí, zatímco zemřelo 233 občanů města. K trvalému pobytu bylo přihlášeno k 31. 12. 1997 také 71 cizinců. Na městském úřadě bylo uzavřeno 132 sňatků.

Stavební ruch nebyl příliš čilý, vznikly jen čtyři nové rodinné domky a dvě nástavby v rodinných domcích. O zdraví obyvatel města a nejbližšího okolí se staralo 16 praktických, 19 zubních a 9 dětských lékařů. Kromě toho dobře prosperovala městská nemocnice s 306 lůžky, o jejíž dobré úrovni svědčí i to, že je vybírána jako mimopražská terénní nemocnice.

O staré občany je rovněž postaráno. V Brožovské ulici je adaptací upraven dům s pečovatelskou službou, na Hlaváčkově náměstí domov důchodců a v březnu byl otevřen nový penzion pro jednotlivce i manželské dvojice na místě bývalého hřiště Spartak. Poskytuje nepřetržitou službu zdravotní sestry, v areálu je rovněž lékařská, rehabilitační, kosmetická a kadeřnická služba.

Dalším úspěchem roku je rekonstrukce topení a inženýrských sítí (kanalizace, voda, plyn a elektroinstalace) v budově muzea, kde bylo zřízeno v suterénu budovy městské kino, v přízemí informační středisko knihovny a nový přednáškový sál. Při rekonstrukci bývalé kaple byly odhaleny nástěnné a stropní fresky zřejmě z 2. poloviny 17. století.

Městská knihovna oslavila 17. října 100. výročí svého založení (1897). Pro své označení převzala jméno svého zakladatele a jmenuje se nyní knihovna Václava Štecha.

Více než 20 milionů korun investoval Městský úřad do 1. etapy výstavby nové městské kanalizace v linii ulic Třebízského, Palackého, Lázeňská a Hlaváčkově náměstí. Plánovaná plynofikace čtvrti Kvíček se uskutečnila zatím v jedné ulici (Ke Křížku).

Z menších všeobecně prospěšných akcí roku uvedme plynofikaci kotelen v hudební škole a v bývalém Okresním domě, rekonstrukci vozovek v ulicích Na vinici, Pod horou a Šimberkova a zřízení čtyř stánků na novém tržišti v Soukenické ulici. Městu přibyla také nová velkoobchodní Diskont Plus u Brodu. Byl dokončen dálniční obchvat mezi smečenskou a tuňanskou silnicí.

Velkým problémem města zůstává budova kdysi pěkného hotelu Grand, který v soukromých rukou firmy Tabaco s. r. o. stále více chátrá. Plánovaná rekonstrukce skončila odvezením veškerého vybavení interiérů, vytrháním parket a odmontováním topení. Další ruinou v centru města v Soukenické ulici je Vlachovský dům čp. 63, majetek podnikatele Batelky. Dům co nevidět spadne, protože střecha je kompletně poničena a propadá se patro.

Co se sociální oblasti týká, město i region se potýkají s nezaměstnaností. K 31. 12. 1997 byla v mikroregionu Slaný nezaměstnanost 6,36 %, v číslech je to 961 uchazečů o zaměstnání v evidenci Úřadu práce (414 mužů a 547 žen). Sociální odbor MÚ Slaný poskytl občanům tvořícím územní obvod MÚ sociální výpomoc 341 rodinám s nezaopatřenými dětmi, 410 nezaměstnaným vyplatil dorovnávací částky k podpoře v nezaměstnanosti, dále příspěvek na dietní stravování, jednorázový příspěvek na individuální dopravu a příspěvek na používání ortopedických, kompenzačních a jiných pomůcek. Celková částka vyplacená na tyto účely dosahuje téměř 12 milionů korun.

Ekonomická aktivita se projevovala hlavně v obchodu, službách, řemesle a ekonomickém poradenství. Podle údajů živnostenského úřadu bylo vydáno pro území města nejvíce živnostenských oprávnění pro zprostředkovatelskou činnost, hostinskou činnost, účetnictví a daňové poradenství.

Městskou policii tvořilo v roce 1997 čtrnáct strážníků. Kontrolovali především veřejný pořádek při

různých akcích ve městě i v přilehlých obcích, dohlíželi na noční klid a podařilo se jim zatknout dvě celostátně hledané osoby.

Ničení zeleně a nezájem o její vysazování je bolestnou záležitostí našeho města. Během roku došlo mnohokrát k nepovolenému kácení a ničení. I v případě, že bylo kácení legální, nebyl však místo poražených stromů zasazen ani jediný.

Hudební činnost ve Slaném zajišťuje Vlastivědné muzeum spolu s Kruhem přátel hudby a Lužeckým kvartetem. Celkem bylo uspořádáno 13 koncertů, kromě toho se konaly pěvecké koncerty Domu dětí, Integrované rodinné školy a LŠU.

Také milovníci výtvarného umění mohou mít radost, protože mají stále více příležitostí k zhlédnutí krásných výstav, nejen tradičně v galerii muzea, ale také v Integrované střední škole a od roku 1995 v Galerii Ikaros, soukromé galerii manželů Hruškových.

Nyní uvedme ve výběru a pro dokreslení některé události v chronologickém sledu:

V lednu

- po létech bruslili na rybníku u Studeněvsi občané všeho věku, led byl až 40 cm silný;
- ples Nadace mateřství v hotelu Atlas vynesl 30 000 Kč;
- u městského tržiště byla svévolně stržena pamětní deska dvěma obětem protikomunistického odboje, Jos. Šípkovi a René Černému, mjr. čs. armády. Zakrátko byla obnovena.

V únoru

- dostaly některé části města kabelovou televizi;
- ve městě vznikla skupina historického šermu;
- v Palackého ulici zahájil činnost Internet club, což bylo přivítáno jako velký krok do Evropy.

V březnu

- otevřen byl penzion pro jednotlivce i manželské dvojice;
- amatérský divadelní soubor Dětská scéna oslavil 20 let svého trvání;
- ze slánské hvězdárny bylo možno pozorovat kometu Hale Bopp;
- 19. 3. Zavítala do Slaného norská královna Sonja v doprovodu Bety Gran Jensenové a Dagmar Havlové. Navštívily 1. ZŠ na Hájích, která se stala první členkou hnutí Na vlastních nohou – Stonožka.

V dubnu

- uplynulo 150 let od otevření první opatrovny dvou až pětiletých dětí ve Slaném, která nesla jméno Městská slánská opatrovna 1847 a měla své sídlo u děkanského kostela;
- v 8. MŠ u divadla se konala výstava výtvarných prací dětí od tří do osmnácti let na téma „Máme rádi zvířata“.

V květnu

- se konal majáles studentů gymnázia pod heslem Cesta kolem světa;
- 8. 5. připomenuto uctění památky padlých a přísaha nováčků na slánském náměstí.

V červnu

- pokračovalo stěhování slánských kasáren do Žatce, kasárenské objekty mají přejít do správy a majetku města;
- u Studeněvsi byly při výkopu pro telefonní kabel nalezeny zbytky kostry skrčence a střepy keramických nádob z 2. tisíciletí př. n. l. (doba bronzová – nález vyzvedl archeolog PhDr. V. Moucha, CSc.).

V červenci

- vyhlášena pomoc postiženým povodněmi. Ve spolupráci s MÚ zajišťovaly nepřetržitou službu členky Českého červeného kříže při centru pomoci zaplaveným oblastem.

V srpnu

- na slánském sportovním letišti došlo ke smrtelnému úrazu pětáctýřicetiletého pilota ultralehkého letounu, který nedodržel zákaz použití letadla bez technické zkoušky a doplatil na to vlastním životem.

V září

- zazněl potřetí krásný půlnoční koncert při svíčkách v romantickém prostředí kostelíčka sv. Jakuba Většího v Lidicích u Slaného;
- 23. září se odehrála ve Slaném bankovní loupež při převozu peněz ze slánské pobočky KB, kterou nepřežili dva členové ochranky. Mladí lidé zemřeli zákeřnou ranou vypálenou do týla jejich kamarádem.

V říjnu

- do Slaného přijel světově proslulý saxofonista Angličan John Surman a předvedl v kapli muzea jedinečný koncert;
- na oslavu 79. výročí vzniku ČSR přijeli vzácní hosté – královští letci, piloti RAF, generálové Fr. Faitl, Karel Mrázek, Frant. Peřina, Stan. Hučko a Alois Šiška.

V listopadu

- 31. ročník Slánských jazzových dnů;
- při kinu vznikl Filmový klub;
- v muzeu byla otevřena neobvyklá výstava smutečních oznámení „Ať odpočívají v pokoji“ – výstava byla hojně navštívena.

V prosinci

- zahájila provoz velkoobchodní prodejna Plus;
- 5. 12. běhalo po Slaném 20 Mikulášů s doprovodem čertů a andělů;
- Dům dětí a mládeže 22. prosince uspořádal Strašidláckou večer;
- o půlnoční mši ve sv. Gothardu zazněla Rybova Česká mše vánoční provedená chrámovým sborem. Vánoce a poslední dny roku byly spíše podzimně chladné, bez sněhu. Nový rok 1998 byl slunečný den, teplota vystoupila nad nulu.

Olga Judlová

KRONIKÁŘSKÝ VÝČET PRACÍ Z REGIONÁLNÍ LITERATURY ZA ROK 1998

LISTY Z UNHOŠŤSKA, vlastivědný zpravodaj Melicharova vlastivědného muzea v Unhošti, vydává MVM v Unhošti za spolupráce PATRIA – Společnosti pro ochranu kulturního dědictví, r. 5, č. 17–18, květen 1998.

Miroslav Oliverius, Nad stránkami nového čísla (s. 1–2). Charakteristika celého nového čísla a jednotlivých článků.

Jan Šťovíček, Unhošťsko a Univerzita Karlova (s. 3–4). Popis univerzitních statků, které univerzita vlastnila na Unhošťsku.

Miroslav Oliverius, Z minulosti unhošťského ledního hokeje (s. 4–14). I. část věnovaná historii hokeje v letech 1933–1944.

Josef Jágr, K „Abraháminám“ kladenského zimního stadionu (s. 15–17). Historie stavby zimního stadionu a začátky provozování hokeje.

Karel Melichar, Hornické Kladno před sto lety (s. 17–18). Popis jednotlivých nejstarších dolů v okolí Kladna.

Otakar Špecinger, Pochodová hlídka z roku 1937 (s. 19–20). Připomínka pochodu z kopistického Masarykova náměstí do zámku v Lánech a do Prahy, aby účastníci předali symbolické dary prezidentům Masarykovi a Benešovi z pohraničí.

Václav Krůta, Českoslovenští parašutisté ze II. světové války a Unhošť (s. 21–23). Dokončení statě o osudech parašutistické skupiny BIVOUAC.

Jana Horská – Nad'a Stejskalová, Po stopách unhošťských osmiček 1998 (s. 23–25). Události a výročí z Unhoště končící na čísle osm.

Jan Šťovíček, Revoluční rok 1848 (od března do červan) (s. 25–28). Připomenut sled událostí v Čechách před sto padesáti lety.

Irena Veverková, Osobnosti roku 1848 a náš region (s. 29–32). Petr Fastr, Alois Pravoslav Trojan, Vilém Gauč, Václav Svatopluk Štulc.

Václav Vančura, Řídící učitel Josef Bohuslav (s. 32–34). Vzpomínka na významného vlastivědného pracovníka Unhošťska.

Otakar Špecinger, První česká knihovnice (s. 34–35). K 80. výročí úmrtí Kláry Špecingrové-Baušové.

Nad'a Stejskalová – Jiří Pergl, Sůl země (s. 35–37). O legionáři Josefu Hoškovi, který se oženil v Unhošti.

Miroslav Oliverius, Jindřich Špringl (s. 38–40). Vzpomínky pamětníka unhošťského hokeje.

Irena Veverková, Kalendárium (s. 41–42). Připomenuta výročí osobností, jejichž jubilea končí na číslici osm, od ledna do června.

Martin Slaboch, Pamětní kniha obce Úhonice (s. 43–45). Zpráva současného kronikáře obce.

Irena Veverková, Znáte historii unhošťských domů? č. p. 5 (s. 45–47). Přehledná historie domu podle zápisů K. Dudy.

Oldřich Čebiš, Kovová platidla v kantýně kladenských železáren v 19. stol. (s. 47–49). Numismatická zajímavost z Kladna.

Marian Krucký, Erb pánů z Braškova (s. 54). Diskutovaný erb pánů z Braškova.

Jaroslav Vykouk, Szereday de Szeni (s. 54). Popis znaku.

Literatura do vaší knihovny:

Anna Mayová, Horní město Kladno – kam na vycházku v Kladně a okolí.

Kol. autorů, 500 let města Buštěhradu.

Dolejší, Josef – Čech, Zdirad, Duch místa: Průsečíky času.

Vít, Jaroslav a kol.: Kamenné kříže Čech a Moravy.

LISTY Z UNHOŠŤSKA, vlastivědný zpravodaj Melicharova vlastivědného muzea v Unhošti, vydává MVM v Unhošti za spolupráce PATRIA – Společnosti pro ochranu kulturního dědictví, r. 5, č. 19–20, prosinec 1998.

Památný den 28. října roku 1918 (s. 1). Úryvek z Pamětní knihy obce Zdejcina.

Miroslav Oliverius, (s. 2–3), úvodní stať čtenářům časopisu.

Jan Šťovíček, Revoluční rok 1848 (od června 1848 do května 1849) (s. 4–7). Připomenut sled událostí v Čechách před sto padesáti lety.

Jana Horská, 100 let knihovny v Unhošti (s. 7–9). Průřez historií knihovny v Unhošti.

Miroslav Oliverius, Z minulosti unhošťského ledního hokeje (část II. – období let 1944–1954) (s. 10–23). Podrobný popis jednotlivých hokejových sezón včetně výsledků zápasů.

Jiří Pergl, „Za pět minut dvanáct?“ (s. 24–25). Připomenuty osudy italských legionářů.

Jana Horská – Nad'a Stejskalová, Unhošťské osmičky pokračují (s. 25–26). Výročí a události vztahující se k Unhošti v rocích končících na osm.

Miroslav Oliverius, Předseda kladenské Sparty (Stanislavu Krajníkovi, příznivci Sparty Doly Kladno, dodatečně k 75. narozeninám) (s. 26–30). Historie kladenského sportovního klubu Sparta Kladno.

Nad'a Stejskalová, Přes dva kontinenty, po sedmi mořích ... (s. 30–33). Příběh Josefa Malého v době I. světové války.

Václav Krůta, Něco o Jaroslavu Fraňkovi – rozvědčikovi z údolí Berounky (s. 33–37). Kdo byl ve skutečnosti legendární Jaroslav Franěk – první část.

Kalendárium červenec–prosinec 1998 (s. 38–39). Osobnosti okresu Kladno mající výročí končící na osm.

K 90. výročí narození Jaroslava Šmída (s. 40). Připomenut významný vlastivědný pracovník z Unhoště.

Martin Slaboch, Sto let nového farního kostela Zvěstování P. Marie v Úhonicích (s. 41). Výročí vysvěcení kostela v Úhonicích.

Vlasta Albrechtová, Paměti obce Zdejciny (v okrese Beroun) (s. 42–45). Historie jedné kroniky, které byla v posledním okamžiku zachráněna před zničením.

Karel Melichar, Důlní mapy (s. 45–46). Zamyšlení nad jednotlivými druhy důlních map jako technicko-historického dokumentu.

Oldřich Čebiš – Zbyněk Likovský, Účelové známky okresu Kladno (s. 47–51). Připomenuty jednotlivé známky respektive kovové žetony používané v restauracích v Kladně a okolí.

Irena Veverková, Znáte historii unhošťských domů? č. p. 6 (s. 52). Pokračování v historii jednotlivých domů podle materiálů Karla Dudy.

Irena Veverková, Družstvo „Svépomoc“ v Kročehlavech (s. 53–55). Historie vzniku jedné kročehlavské čtvrtě, která vznikla na základě zákona z roku 1920 za finančního přispění Městské spořitelny

v Unhošti.

Tomáš Durdík, Archeologický výzkum v areálu zaniklého hradu v Buštěhradě (s. 55–56).
Záchraný archeologický výzkum na území bývalého hradu v Buštěhradě.

Dva kříže (s.57). Úvaha o vztahu k památkám.

Jaroslav Vykouk, Z rodové heraldiky (s. 58). Znaky Škopka z Bílých Otradovic a Lva z Brozáněk.

Miroslav Oliverius, Z heraldiky obcí (s. 59–62). Nově vzniklé a přijaté erby obcí – Malé Kyšice, Braškov, Horní Bezděkov, Kačice. Doplněno novými znaky.

Do vaší knihovny (s. 63–66). Upozornění na nové knihy a časopisy z našeho regionu.

František Králík, Rok 1998 v Melicharově vlastivědném muzeu (s. 66–67). Přehled akcí v muzeu za poslední půlrok.

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK KRALUPSKA – LOBKOWICZKÝ SEŠIT, Městské muzeum v Kralupech nad Vltavou, r. 1998.

Monotematický sborník věnovaný rodu Lobkowiczů v Čechách

Jiří Svoboda, Lobkowiczové v českých dějinách (s. 1–7).

Jan Racek, Proměny lobkowiczské držby v letech 1620–1848 ve světle vývoje české šlechty (s. 8–31).

P. Hrubý, Vývoj pozemkové držby Bohuslava Felixe Hasištejnského z Lobkowicz (s. 32–50).

Marie Ryantová, Lobkowiczské panství Vysoký Chlumeč (s. 51–59).

Michaela Neudertová, Jiří Popel z Lobkowicz jako zástavní pán mělnického panství (s. 60–76).

Otakar Špecinger, Panství Nelahozeves a Lobkowiczové (s. 77–82).

Pavel R. Pokorný, Zřízení nejjasnějšího a nejvyššího řádu rúna neboližto beránka zlatého. Praha, Štěpán Bilina 1622 (s. 83–84).

Miloslav Vlk – Lubomír Procházka, Crollovy veduty jako dokument (s. 85–89).

PODŘIPSKO, vlastivědný sborník, č. 8/1–1998, vydává výbor Společnosti pro obnovení Podřipského muzea Karla Rozuma v Roudnici nad Labem.

Podtitul celého sborníku je: *K výročí let 1848, 1868, 1908, 1918, 1923, 1928, 1933, 1938, 1948, 1968 a 1993.*

A) Významná jubilea roku 1998

Lubomír Kocourek, Rok 1848 na Roudnicku (s. 6–9). Revoluční události na pozadí dochovaných archivních pramenů.

Josef Peřina, Roudničtí Židé na prahu roku 1848 (s. 10–13). Připomenuta aktivní účast Židů v revolučním roce a jejich zapojení do české společnosti.

Otakar Špecinger, František Turinský a rok 1848 (s. 13–18). Připomenuty životní osudy zapomenutého vlastence a spisovatele.

Jan Šťovíček, Ze vzpomínek Růženy Fričové-Švagrovské (s. 18–20). Otištěna část jejich rukopisných vzpomínek, kde je popsána slavnost položení základního kamene k Národnímu divadlu.

Jan Šťovíček, Jakub Arbes a řípské tábory 1868–1869 (s. 20–27). Slavné tábory lidu, jejichž iniciátoři se bouřili proti omezování národních práv.

Jan Šťovíček, Podřipské muzeum v Roudnici nad Labem – ke 130. výročí zahájení sběru materiálů pro muzeum podřipského regionu (s. 27–28). Článek je věnován tomuto výročí a připomenuta dobrovolná činnost prvních pracovníků.

Jan Šťovíček, Oslavy 60. výročí zrušení roboty na Podřipsku (s. 28–31). Oslavy v roce 1908, které organizovali tehdejší představitelé agrární strany a při nichž byly zorganizovány tábory lidu.

28. říjen 1918 (s.31–32). Úryvek z Pamětní knihy roudnického proboštví.

Ludomír Kocourek, Roudnický list z roku 1918 (s. 32–33). Připomenut regionální dobový tisk a jeho reakce na události z přelomu října a listopadu 1918.

Vlastimil Zítek, Dvacáté osmé říjny (s. 33–36). Přetištěný proslov olomouckého biskupa přednesený 28. 10. 1996 v Hradci Králové v chrámu kněze Ambrože.

Antonín Bradna, Osmdesát let od stržení Mariánského sloupu v Praze (s. 36–39). Vzpomenuta událost ze 3. 11. 1918. Doplněno redakční poznámkou pod zkratkou Q.K.

Q. K., 28. říjen 1997 (s. 39). O oslavě v Pantheonu Národního muzea.

Q. K., Před 75 roky – 15. května 1923 byla vytvořena **velká Roudnice nad Labem** (s. 39) spojením bývalých obcí v celek.

Q. K., 1928–1998 (s.40). O Svatováclavské pouti k 10. výročí republiky.

Václav Lochan, Svatý Václav – dědic české země – k 70. výročí zahájení svatováclavského milénia na

Řípu (s. 40–41). Příspěvek libovického děkana.

Q. K., Odhalení Husova pomníku v Roudnici nad Labem (s. 41). Odhalení pomníku v roce 1928.

Quido Kastner, „Pohraniční“ Podřipsko – k událostem neblahého roku 1938 (s. 42–44). Pohnuté události související s odchodem českého obyvatelstva z pohraničí.

Quido Kastner, Rok 1948 a Roudnice nad Labem (s.45–50). Přehled událostí v regionu v období únor–prosinec roku 1948.

Quido Kastner, Pražské jaro na Podřipsku (s. 51–60). Přehled událostí v období od ledna 1968 do konce roku 1969. Doplněno zápisem z Pamětní knihy roudnického probošství z let 1957–1968.

B) Další odborné články a studie

a) Historie

Miroslav Franc, Holocaust a roudničtí Židé. Několik poznámek k tématu (s. 61–71). Holocaust zasáhl před více jak padesáti lety svébytnou židovskou komunitu v našich zemích.

Miroslav Kryl, Pomoc Terezínu ze Ženevy – k osobnosti dr. Fritze Ullmanna (s.72–79). Osud F. Ullmanna, od mládí aktivního člena židovských sionistických organizací.

Ludmila Špecingerová, Vzpomínka na válečný Terezín (s.79–81). Vzpomínky pamětnice, která celou válku sledovala život v pevnosti, v jejíž blízkosti se svou rodinou bydlela.

b) Přírodověda

Stanislav Chvapil, Národní přírodní památka Kleneč – naleziště hvozdíku písečného českého (s. 81–87). Chráněná přírodní lokalita a péče o ni, kterou organizuje agentura ochrany přírody Ústí nad Labem a roudničtí ochránáři přírody.

Josef Krob, Hazmburské katastrofy (s. 87–89). Pohyb čedičové hory v 80. a 90. letech 19. stol.

Radim Jirouch, Jak vznikly Mšenné Lázně? (s. 89–91). Historie založení těchto lázní.

c) Osobnosti

Jan Šťovíček, Karel Rozum a národopis Podřipska – k 65. výročí úmrtí zakladatele Podřipského muzea (s. 91–92). Nejvýznamnější osobnost podřipské vlastivědy.

Otakar Špecinger, K sedmdesátinám manželů Vojtíškových (s. 92–96). Vlastivědní pracovníci na Českolipsku a v severních Čechách. Doplněno bibliografií jejich článků.

Otakar Špecinger, Na počest Šrůtkovům (s. 96–98). O malířské dvojici na Litoměřicku.

C) Úvahy, názory a vzpomínky

Kázání P. Thlic, Bohumila Koláře, posledního roudnického probošta, nyní kanovníka u sv. Víta, Václava a Vojtěcha na Hradě pražském, přednesené v proboštském chrámu Narození Panny Marie v Roudnici nad Labem v neděli 21. 9. 1997 (s. 99–102). Přetištěný text kázání.

Jiří Laube, Rok 1998 (s. 102–103). Ohlédnutí za uplynulým rokem v kontextu českých dějin.

Jiří Chlum, Pohyblivé písky (s. 103–108). Esej o charakteru české povahy.

Karel Krauskopf, Rok 1998, rok několika jubileí (s. 108–110). Připomenuta kulatá výročí našeho státu.

František Knotek, Vzpomínka na roudnického probošta P. Václava Kotrcha (s. 111–112).

Vzpomínka na člověka – vlastence, jenž zemřel před padesáti lety.

Jaroslav Havlík, Tajemství pravěkého osídlení Brozanska (s. 112–115). Seznámení s nalezenou lokalitou svědčící o kultuře lidí s „keramikou lineární“ na území plánovaného dálničního úseku Dušníky – Lovosice.

Jaroslav Havlík, Městys Brozany stále uctívá Fr. Palackého (s. 115–116). Vzpomínka na významného českého historika.

Miroslav Kalina, Uznávaný botanik (s. 116). Stoleté výročí od narození dr. ing. Jana Drahozala.

D) Materiály

Q. K., Zpráva o smrti pastora Václava Beneše (s. 117). Převzato z Pamětní knihy roudnického probošství.

E) Recenze a zprávy

Václav Babička, Zpráva o činnosti husovské komise (s. 118–120).

Ludomír Kocourek, „Auftrag für die Zukunft“ – recenze (s. 120–121).

Ludomír Kocourek, Osud Mostecka – recenze (s. 121–124).

Ludomír Kocourek, 100 let teplického muzea 1897 – 1997 – recenze (s. 124–126).

Ludomír Kocourek, Tereziňské listy, roč. 25, 1997 – recenze (s. 126–127).

Ludomír Kocourek, Mezinárodní konference „Terezín po roce 2 000 – památková rezervace a moderní město“ – zpráva (s. 127–130).

Ludomír Kocourek, Konference „Náboženské dějiny severních Čech“ v Ústí nad Labem – zpráva (s. 131–132).

- Josef Peřina, Vlastivědný sborník Kralupska, roč. 1996** – recenze (s. 133).
Josef Peřina, Vlastivědný sborník Kralupska, roč. 1997 – recenze (s. 134).
Josef Peřina, Muzejní a vlastivědná práce – Časopis společnosti přátel starožitností, r. 1996 – recenze (s. 134–135).
Luboš Peřina, Podřipsko a jeho místní dráhy – recenze (s. 135–137).
Ivo Harák, Mácha v dějišti Cikánů – recenze (s. 138).
Ivo Harák, Básniřka ze severu – o Janě Michalcovové – recenze (s. 139–142).
Quido Kastner, Kardinál Tomášek (svědectví o dobrém katechetovi, bojácném biskupovi a statečném kardinálovi) – recenze (s. 142–144).
Q. K., Petr Piřha, Čechy a jejich svatí – zpráva (s. 144).
Q. K., Lenka Jandová, Pobyt americké armády v Plzni v roce 1945 – zpráva (s. 144).
Q. K., Almanach 1877–1997 – Gymnázium Roudnice nad Labem – zpráva (s. 145).
Q. K., Katalog pražské arcidiecéze 1997 – zpráva (s. 145).
Q. K., Roudnice nad Labem, ilustrovaný plán města – zpráva (s. 145).
Q. K., Listy z Unhořřska, r. IV., č. 15–16, 1997. – zpráva (s. 146).
Q. K., Zdislava, měsíčník litoměřické diecéze, r. III., č. 1 – zpráva (s. 146).
Q. K., Posel z Budče, č. 12–13, 1997 – zpráva (s. 146).
Quido Kastner, Slánský obzor, ročenka spol. Patria a Vlastivědného muzea ve Slaném, r. 4, r. 1996 – recenze (s. 147–148).
Quido Kastner, Bezděz – vlastivědný sborník Českolipska, č. 6, 1997 – recenze (s. 149).
Q. K., Dějiny města Litoměřic – (s. 149).
F) Drobné zprávy a oznámení
 Jednotlivé zprávy z regionu a historické zajímavosti, připomínka výročí. – (s. 150–163).

POSEL Z BUDČE, list poutníků na staroslavnou Budeč, **č. 14, 28. června 1998**. Vydává Okú Kladno ve spolupráci s Římskokatolickou farností u kostela sv. Petra a Pavla v Unhořřti.

Monotematické číslo věnované Lidicům.

Jaroslav Ptáček, Úvod (s. 1).

Ivan Slavík, Farář (s. 2).

Josef Štemberka (s. 2–3).

Svědectví pí Boženy Šichové, žačky P. Josefa Štemberky (s. 3).

MUDr. Quido Jeřábek (svědectví, uveřejněné v Lidové demokracii č. 26 ze dne 9. června 1945) – (s. 3–4).

Svědectví ThDr. Václava Bartůňka (s. 4–5).

Svědectví P. Aloise Bětika, faráře v Buřtěhradě (s. 5).

Lidice – čin krvavého teroru a porušení zákonů i základních lidských práv – podle úředních pramenů napsal ing. Vlastimil Louda. Vytiskla v říjnu 1945 Průmyslová tiskárna v Praze – (s. 5–6).

Kronika Josefa Fechtnera z Hřebče – záznam rozhovoru Fechtnera s Josefem Tyšlem, rolníkem v Lidicích – (s. 6).

Jan Lebeda, Lidice 1990 – úryvek z jeho promluvy, připravil Jaroslav Ptáček – (s. 6).

Výstavba Humanitárního a duchovního střediska v Lidicích – (s. 7).

POSEL Z BUDČE, list poutníků na staroslavnou Budeč, **č. 15, 26. září 1998**. Vydává Okú Kladno ve spolupráci s Římskokatolickou farností u kostela sv. Petra a Pavla v Unhořřti.

Monotematické číslo věnované památce Jana Nepomuckého.

P. Jaroslav Ptáček O. Cr., Mlčící nad vodami (s. 3–4).

Zdeněk Kuchyňka, Dvojí život Jana z Pomuka (s. 3–6).

Vladimír Příbyl, Svatojánská pout' – Svatojánské památky na Kladensku a Slánsku (Stanislavu Krajníkovi k 75. narozeninám) (s. 7–22).

Věra Naňková, Kaple sv. Jana Nepomuckého v Hospozínku (s. 22–23).

Jan Nepomuk Jiřířtě, O. Cr., Svatojánské památky na křiřovnických působiřtích (s. 24–25).

Pavel Štěpánek, Český Harpokrat v pralesích Orinoka (Harpocrates * Bohemus aneb Svatý Jan Nepomucký ve venezuelském umění) (s. 25–36).

Stanislav Krajník, Sto let kostela v Kladně (s. 36–41).

Zdeněk Kuchyňka – Jaroslav Vyřin, Náhrobky rodu Žďárských v kostele sv. Lukáše ve Svárově, okr. Kladno (s. 41–43).

Stanislav Krajník, *Vzpomínka na rok 1848* (s.43).
 Marie Heřmánková, *Knihovny venkovského lidu v okolí Prahy v polovině 18. století* (s. 44–47).
 Zdeněk Kuchyňka, jednotlivé zprávy o sv. Vojtěchu na Budči 28. října L. P. 1997, *Pout' na Budči 28. června 1998*, P. Jaroslav Ptáček O. Cr. sedmdesátníkem, *Přípitek v klášteře* – (s. 48–50)
 Z nové literatury – pravidelná rubrika, připomenuty nejnovější publikace (s. 51–54)
 Petr Drda–Alena Rybová, *Keltové a Čechy*, Academia Praha, 1998, 196 s.
 Miloš Šolle, *Hradisko na Kokořínsku*, Academia Praha, 1998, 162s.
 Jiří Hošna, *Druhý život svatého Václava*, ISV–nakladatelství Praha, 1997, 223 s.
 kol., *Encyklopedie českých tvrzí, díl I., A–J*, Argo Praha, 1998, 272s.
 Tomáš Durdík, *Hrady kastelového typu 13. století ve střední Evropě*, Academia Praha, 1998, 309s.
 Ondřej Fibich, *Čtyři rytíři*, Sdružení sv. Jana Neumanna České Budějovice, 1997, 127 s.
 Zdeněk Kalista, *Po proudu života*, Atlantis Brno, 1. díl, 1997, 828 s., 2. díl, 1998, 756 s.
Budečské letopisy – Čtení z Památní knihy místa staroslavné Budče (s. 54–60).

Kolektiv autorů, Kladno v osobnostech, SVK Kladno 1998, 187 s. Slovník osobností – kulturní pracovníci, spisovatelé, hudebníci, výtvarníci, vědci, sportovci atd. narození, žijící, působící nebo zemřelí v městě Kladně.

Stanislav Krajník, **BOUŘLIVÝ ROK 1848 OČIMA NAŠICH KRAJANŮ**, OM Kladno 1998, 32 s. Připomenuty události revolučního roku 1848 na podkladě archivních dokumentů ze SOkA Kladno. Doplněno reprodukcemi a dvěma přílohami (zápis z pamětní knihy obce Čelechovic a dopis Fr. L. Riegra Kladenským ze 7. srpna 1848). Bohatý poznámkový aparát.

Irena Veverková – Jan Kačír foto, **Procházka Kladnem**, Nezávislý novinář IV. Kladno 1998, 88 s. Ve dvanácti kapitolách připomenuty zajímavé budovy, události a osobnosti Kladna. Doplněno více jak stem barevných fotografií.

SLÁNSKÉ GYMNASIUM VZPOMÍNÁ II. – Vydáno v roce 340. výročí založení gymnázia 1998. Vzpomínky absolventů slánského gymnázia: JUDr. Miloslav Jaroš (Studentský spolek ve Slaném, Tři kantoři, na které nelze zapomenout), PhDr. Karel Eysselt (Za zemřelými kolegy). RNDr. Anežka Šírková, PhDr. Václav Moucha, Eva Brtnová-Listíková, Bohumila Nešporová roz. Matějková jsou autory dalších částí vzpomínek.

Vydalo Gymnázium Václava Beneše Třebízského v Slaném, k vydání připravila Olga Judlová. Pro tisk připravil R. Fořt.

Irena Veverková

VOLBY DO POSLANECKÉ SNĚMOVNY PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY 19. A 20. ČERVNA 1998 V OKRESE Kladno

Výsledky politických stran, politických hnutí a jejich koalic v okrese Kladno (počty hlasů v %)

Název obce	KDU–ČSL MODS SPR–RSČ ODA	NEZ KSČM US SZ	CAO DŽJ Celkem	DEU ČSNS	ODS SDČR	OK A2000	ČSSD PB	
Běleč	9,20 9,20 1,72	0,57	–	1,72	28,74	0,57	32,18	–
Běloky	– 1,09	6,32 100,00 2,17	9,77	–	–	–	23,91	–

	15,22							
	1,09	6,52	1,09	–	–	–	–	–
	–	100,00						
Beřovice	7,24	1,32	–	1,32	25,00	–	21,71	–
	18,42							
	11,84	7,89	3,29	1,97	–	–	–	–
	–	100,00						
Bílichov	7,34	1,83	–	3,67	12,84	0,92	45,87	–
	13,76							
	5,50	4,59	2,75	–	–	–	–	–
	0,92	100,00						
Blevice	2,05	–	–	–	14,36	0,51	30,77	–
	37,95							
	5,64	6,67	2,05	–	–	–	–	–
	–	100,00						
Brandýsek	3,52	0,75	–	2,03	17,27	0,21	39,98	–
	18,34							
	6,08	7,36	2,67	0,21	–	–	–	–
	1,60	100,00						
Braškov	3,85	1,83	–	0,18	35,53	–	30,22	–
	15,20							
	4,58	4,95	2,93	–	–	–	–	–
	0,73	100,00						
Bratronice	8,51	1,65	–	1,42	26,95	0,24	27,66	–
	14,89							
	6,62	8,98	1,65	–	–	–	–	–
	1,42	100,00						
Buštěhrad	3,81	5,11	–	0,99	30,97	0,84	28,15	–
	15,10							
	4,50	7,70	1,91	0,38	–	–	–	–
	0,53	100,00						
Cvrčovice	4,30	2,29	–	0,57	23,21	0,29	27,22	–
	27,79							
	4,87	6,88	1,43	–	–	–	–	–
	1,15	100,00						
Černuc	7,16	1,16	–	1,16	26,89	0,77	31,91	–
	15,47							
	3,48	6,19	4,64	0,19	–	–	–	–
	0,97	100,00						
Doksy	2,58	1,29	–	1,72	30,52	0,29	32,81	–
	17,05							
	3,87	6,30	2,01	0,43	–	–	–	–
	1,15	100,00						
Dolany	10,48	–	–	–	24,76	–	36,19	–
	16,19							
	6,67	2,86	1,90	0,95	–	–	–	–
	–	100,00						
Drnek	14,96	–	–	2,36	20,47	0,79	24,41	–
	21,26							
	3,15	3,15	8,66	–	–	–	–	–
	0,79	100,00						
Družec	3,73	0,78	–	2,35	30,98	0,20	30,00	–
	15,69							
	5,29	7,06	3,33	–	–	–	–	–
	0,59	100,00						
Dřetovice	0,47	0,93	–	0,47	19,16	0,47	38,79	–
	23,36							
	6,07	4,67	4,67	–	–	–	–	–

	0,93	100,00						
Dřínov	3,87	–	–	0,65	14,19	–	33,55	–
	26,45							
	9,03	3,87	5,16	3,23	–	–	–	–
	–	100,00						
Hobšovice	2,44	0,61	–	–	26,83	–	32,93	–
	21,34							
	3,66	5,49	4,88	–	–	–	–	–
	1,83	100,00						
Horní Bezděkov	5,53	0,40	–	1,19	33,99	1,58	21,34	–
	14,62							
	7,11	9,09	3,56	1,19	–	–	–	–
	0,40	100,00						
Hořešovice	6,67	0,67	–	1,33	29,33	0,67	31,33	–
	17,33							
	6,67	2,67	3,33	–	–	–	–	–
	–	100,00						
Hořešovičky	–	–	–	3,49	20,93	–	50,00	–
	16,28							
	1,16	6,98	–	1,16	–	–	–	–
	–	100,00						
Hospozín	2,72	1,95	–	0,39	21,01	–	32,30	–
	27,63							
	6,23	1,95	3,50	1,17	–	–	–	–
	1,17	100,00						
Hostouň	5,57	2,23	–	1,11	31,35	1,48	28,94	–
	13,17							
	5,19	5,75	4,08	–	–	–	–	–
	1,11	100,00						
Hradečno	2,10	–	–	0,35	32,17	2,10	26,57	–
	20,98							
	5,59	8,04	1,40	0,35	–	–	–	–
	0,35	100,00						
Hrdlív	2,89	1,24	–	–	19,42	0,83	33,06	–
	27,27							
	5,37	6,20	2,48	–	–	–	–	–
	1,24	100,00						
Hřebeč	2,82	1,83	–	0,56	29,01	0,14	33,52	–
	14,65							
	5,77	6,20	4,23	–	–	–	–	–
	1,27	100,00						
Chržín	5,43	2,33	–	0,78	22,48	–	43,41	–
	11,63							
	3,10	3,88	4,65	–	–	–	–	–
	2,33	100,00						
Jarpice	2,04	2,72	–	–	23,13	0,68	42,18	–
	13,61							
	4,76	6,12	3,40	–	–	–	–	–
	1,36	100,00						
Jedomělice	9,05	2,86	–	0,95	27,14	0,48	31,90	–
	15,71							
	4,29	4,76	2,38	–	–	–	–	–
	0,48	100,00						
Jemníky	5,67	–	–	–	34,75	–	26,95	–
	17,73							
	3,55	4,26	1,42	4,96	–	–	–	–
	0,71	100,00						
Kačice	5,12	0,62	–	0,31	22,17	–	34,88	–

	20,93								
	5,74	4,81	4,50	0,16	–	–	–	–	–
	0,78	100,00							
Kamenné Žehrovice	2,03	1,12	–	1,12	26,47	0,71	36,11	–	–
	15,92								
	4,77	8,52	2,33	–	–	–	–	–	–
	0,91	100,00							
Kamenný Most	2,30	2,76	–	0,92	18,89	0,46	29,03	–	–
	30,88								
	6,45	1,38	5,53	–	–	–	–	–	–
	1,38	100,00							
Kladno	3,97	0,92	–	1,15	28,50	0,35	34,75	–	–
	12,33								
	5,77	7,56	3,79	0,12	–	–	–	–	–
	0,79	100,00							
Klobuky	4,82	1,48	–	0,56	17,81	0,37	44,16	–	–
	12,43								
	8,35	4,27	3,90	0,37	–	–	–	–	–
	1,48	100,00							
Kmetiněves	9,29	–	–	0,71	25,00	–	27,86	–	–
	18,57								
	5,00	7,86	4,29	–	–	–	–	–	–
	1,43	100,00							
Knovíz	2,69	0,67	–	1,01	17,51	–	38,72	–	–
	23,23								
	8,08	4,04	0,34	–	–	–	–	–	–
	3,70	100,00							
Koleč	6,29	0,94	–	0,63	18,87	0,63	31,76	–	–
	19,81								
	6,29	5,66	7,86	–	–	–	–	–	–
	1,26	100,00							
Královice	7,89	1,32	–	–	19,74	–	21,05	–	–
	22,37								
	17,11	5,26	5,26	–	–	–	–	–	–
	–	100,00							
Kutrovice	7,46	2,99	–	1,49	29,85	–	23,88	–	–
	5,97								
	7,46	8,96	7,46	–	–	–	–	–	–
	4,48	100,00							
Kvílice	3,45	–	–	1,72	22,41	–	44,83	–	–
	13,79								
	6,90	3,45	1,72	–	–	–	–	–	–
	1,72	100,00							
Kyšice	5,62	1,48	–	1,18	38,76	0,30	25,74	–	–
	13,61								
	2,07	5,62	3,25	–	–	–	–	–	–
	2,37	100,00							
Ledce	5,70	3,42	–	0,76	17,87	–	26,24	–	–
	23,57								
	9,51	6,46	4,56	–	–	–	–	–	–
	1,90	100,00							
Lhota	2,10	2,62	–	1,05	27,30	–	28,08	–	–
	26,51								
	4,99	4,20	2,10	–	–	–	–	–	–
	1,05	100,00							
Libochovičky	3,85	–	–	–	30,77	–	38,46	–	–
	–								
	7,69	3,85	11,54	–	–	–	–	–	–

	3,85	100,00						
Libovice	21,83	1,41	–	1,41	19,01	0,70	35,21	–
	4,93							
	4,23	4,23	7,04	–	–	–	–	–
	–	100,00						
Libušín	3,85	1,26	–	1,54	21,97	0,14	33,03	–
	20,99							
	4,69	5,04	5,81	0,14	–	–	–	–
	1,54	100,00						
Lidice	6,17	3,90	–	3,25	29,87	0,65	25,65	–
	14,61							
	3,57	9,42	1,95	–	–	–	–	–
	0,97	100,00						
Líský	3,57	3,57	–	–	26,79	–	25,00	–
	21,43							
	5,36	3,57	8,93	–	–	–	–	–
	1,79	100,00						
Loucká	2,78	–	–	–	33,33	–	36,11	–
	15,28							
	8,33	–	2,78	–	–	–	–	–
	1,39	100,00						
Makotřasy	6,22	2,07	–	1,04	26,94	0,52	39,90	–
	11,40							
	1,55	6,22	2,59	–	–	–	–	–
	1,55	100,00						
Malé Kyšice	4,62	2,31	–	1,16	42,77	1,16	23,12	–
	9,25							
	2,89	10,40	1,73	–	–	–	–	–
	0,58	100,00						
Malé Přítočno	3,90	–	–	–	35,06	–	29,22	–
	20,13							
	3,25	6,49	1,30	–	–	–	–	–
	0,65	100,00						
Malíkovice	4,13	2,29	–	0,92	21,10	–	33,49	–
	23,85							
	5,05	3,67	3,67	–	–	–	–	–
	1,83	100,00						
Neprobylice	1,30	–	–	–	33,77	1,30	35,06	–
	7,79							
	15,58	2,60	2,60	–	–	–	–	–
	–	100,00						
Neuměřice	4,44	1,11	–	0,56	16,67	1,11	30,56	–
	23,33							
	6,11	3,33	9,44	–	–	–	–	–
	3,33	100,00						
Olovnice	4,36	0,73	–	0,36	26,55	–	33,82	–
	13,82							
	5,09	4,73	7,64	0,36	–	–	–	–
	2,55	100,00						
Otovice	4,71	0,24	–	0,94	31,53	–	29,65	–
	18,82							
	3,06	4,24	4,47	0,24	–	–	–	–
	2,12	100,00						
Páleč	7,45	1,06	–	1,06	20,21	1,06	35,11	–
	15,96							
	3,19	10,64	4,26	–	–	–	–	–
	–	100,00						
Pavlov	4,62	1,54	–	–	29,23	–	18,46	–

	20,00							
	10,77	4,62	7,69	–	–	–	–	–
	3,08	100,00						
Pchery	3,16	0,57	–	0,77	18,76	0,10	37,13	–
	22,78							
	6,12	4,98	4,40	0,19	–	–	–	–
	1,05	100,00						
Pletený Újezd	4,74	1,19	–	1,19	25,30	–	32,02	–
	14,23							
	4,35	6,72	6,32	–	–	–	–	–
	3,95	100,00						
Plchov	6,78	3,39	–	1,69	24,58	–	27,97	–
	11,02							
	11,86	6,78	3,39	–	–	–	–	–
	2,54	100,00						
Podlešín	2,75	–	–	0,55	16,48	–	32,97	–
	24,18							
	10,99	4,95	6,59	–	–	–	–	–
	0,55	100,00						
Poštovice	5,69	0,81	–	0,81	18,70	–	39,84	–
	17,89							
	8,94	2,44	3,25	–	–	–	–	–
	1,63	100,00						
Pozdeň	6,04	1,89	–	0,75	13,96	0,75	42,64	–
	13,96							
	6,04	8,68	4,15	0,38	–	–	–	–
	0,75	100,00						
Přelíc	2,26	–	–	0,56	31,07	–	39,55	–
	11,86							
	6,78	3,95	2,82	–	–	–	–	–
	1,13	100,00						
Řisuty	2,15	2,15	–	1,61	32,26	0,54	23,66	–
	15,05							
	9,14	6,45	4,84	1,08	–	–	–	–
	1,08	100,00						
Sazená	2,08	0,69	–	–	35,42	1,39	25,69	–
	16,67							
	5,56	6,25	5,56	–	–	–	–	–
	0,69	100,00						
Slaný	3,98	0,66	–	1,09	28,82	0,44	33,92	–
	13,80							
	4,76	8,19	2,99	0,39	–	–	–	–
	0,97	100,00						
Slatina	2,99	1,12	–	1,49	14,55	0,37	34,33	–
	30,22							
	3,73	4,85	5,60	0,37	–	–	–	–
	0,37	100,00						
Smečno	4,50	1,97	–	1,64	25,33	0,66	29,28	–
	20,29							
	7,13	5,37	2,96	0,11	–	–	–	–
	0,77	100,00						
Stehelčevy	3,75	1,37	–	0,68	20,82	–	30,38	–
	25,60							
	8,53	4,44	4,44	–	–	–	–	–
	–	100,00						
Stochov	4,34	1,22	–	1,18	23,70	0,43	39,39	–
	13,90							
	5,17	5,10	3,63	0,18	–	–	–	–

	1,76	100,00						
Stradonice	5,97	1,49	–	–	7,46	–	35,82	–
	23,88							
	16,42	2,99	4,48	–	–	–	–	–
	1,49	100,00						
Studeněves	5,08	2,54	–	0,51	29,95	–	24,87	–
	20,30							
	3,55	5,08	4,57	–	–	–	–	–
	3,55	100,00						
Svárov	5,41	3,60	–	4,50	28,83	1,80	23,42	–
	9,91							
	2,70	9,91	6,31	0,90	–	–	–	–
	2,70	100,00						
Svínařov	1,91	1,20	–	–	22,73	–	36,36	–
	21,29							
	5,02	6,46	3,35	–	–	–	–	–
	1,67	100,00						
Šlapanice	12,50	–	–	–	15,83	–	29,17	–
	25,00							
	10,83	2,50	1,67	–	–	–	–	–
	2,50	100,00						
Třebichovice	3,04	1,35	–	2,03	20,95	–	32,43	–
	21,96							
	7,77	7,43	1,69	–	–	–	–	–
	1,35	100,00						
Třebíz	10,26	0,85	–	5,98	24,79	–	26,50	–
	21,37							
	1,71	2,56	5,13	0,85	–	–	–	–
	100,00							
Třebusice	2,10	1,05	–	–	18,53	–	34,27	–
	29,72							
	9,09	2,10	2,10	–	–	–	–	–
	1,05	100,00						
Tuchlovice	4,50	1,13	–	1,43	30,76	0,38	29,03	–
	17,70							
	3,98	7,80	2,63	0,15	–	–	–	–
	0,53	100,00						
Tuřany	3,16	2,11	–	0,35	19,65	0,35	38,60	–
	18,95							
	4,56	6,32	3,86	0,35	–	–	–	–
	1,75	100,00						
Uhy	7,43	0,99	–	1,49	23,27	–	30,20	–
	18,32							
	4,46	5,94	4,95	–	–	–	–2,97	
	100,00							
Unhošť	6,55	1,33	–	1,69	33,81	0,60	26,84	–
	11,31							
	4,58	8,20	3,39	0,50	–	–	–	–
	1,19	100,00						
Velká Dobrá	4,65	0,31	–	0,78	31,94	–	31,94	–
	12,71							
	5,89	7,13	3,57	–	–	–	–	–
	1,09	100,00						
Velké Přítočno	1,34	1,34	–	0,89	27,39	0,45	34,97	–
	16,93							
	5,35	8,46	1,34	0,22	–	–	–	–
	1,34	100,00						
Velvary	5,05	0,52	–	0,99	30,20	0,17	33,62	–

	11,61							
	4,36	9,12	2,90	0,29	–	–	–	–
	1,16	100,00						
Vinařice	2,45	2,58	–	1,57	18,98	0,25	33,82	–
	17,28							
	11,94	6,85	2,89	0,25	–	–	–	–
	1,13	100,00						
Vraný	12,20	1,06	–	–	18,04	0,53	35,81	–
	13,79							
	8,49	7,16	2,39	–	–	–	–	–
	0,53	100,00						
Vrbičany	–	–	–	0,95	17,14	–	34,29	–
	35,24							
	2,86	2,86	6,67	–	–	–	–	–
	–	100,00						
Zájezd	1,92	3,85	–	1,92	34,62	–	21,15	–
	7,69							
	5,77	17,31	3,85	–	–	–	–	–
	1,92	100,00						
Zákolany	4,15	1,28	–	2,24	21,73	–	37,06	–
	15,65							
	6,07	4,79	6,07	–	–	–	–	–
	0,96	100,00						
Zichovec	12,07	–	–	1,72	37,93	–	17,24	–
	6,90							
	3,45	15,52	5,17	–	–	–	–	–
	–	100,00						
Zlonice	4,41	0,53	–	0,53	23,30	0,18	29,66	–
	22,33							
	6,35	6,97	4,06	0,26	–	–	–	–
	1,41	100,00						
Zvoleněves	2,64	0,61	–	1,63	23,98	0,41	34,15	–
	17,68							
	5,69	4,67	7,32	–	–	–	–	–
	1,22	100,00						
Želenice	2,22	–	–	3,33	24,44	–	43,33	–
	13,33							
	2,22	3,33	5,56	1,11	–	–	–	–
	1,11	100,00						
Žilina	4,09	0,45	–	0,23	20,00	1,14	30,91	–
	28,86							
	6,36	5,91	1,36	0,23	–	–	–	–
	0,45	100,00						
Žižice	3,21	0,32	–	1,60	25,64	0,32	41,35	–
	16,67							
	3,85	4,17	2,56	–	–	–	–	–
	0,32	100,00						

Vysvětlivky zkratk:

A2000	– Alternativa 2000
CAO	– Celostátní aktiv občanů
ČSNS	– Česká strana národně sociální
ČSSD	– Česká strana sociálně demokratická
DEU	– Demokratická unie
DŽJ	– Důchodci za životní jistoty
KDU-ČSL	– Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
KSČM	– Komunistická strana Čech a Moravy

MODS	– Moravská demokratická strana
NEZ	– Nezávislí
ODA	– Občanská demokratická aliance
ODS	– Občanská demokratická strana
OK	– Občanská koalice – Politický klub
PB	– Pravý blok
SDČR	– Sdružení důchodců ČR
SPR-RSČ	– Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa
SZ	– Strana zelených
US	– Unie svobody

Prameny:

Výsledky voleb do
Poslanecké
sněmovny
Parlamentu České
republiky,
konaných ve dnech
19. a 20. června
1998, ČSÚ –
oddělení Kladno,
Kladno 1998

VÝSLEDKY VOLEB DO ZASTUPITELSTEV V OBCÍCH V OKRESE KLADNO, KONANÝCH VE DNECH 13. A 14. LISTOPADU 1998

Obec	Počet mandátů	Získané mandáty volebními stranami
Kladno*) ODS 10, N 1, SNK 1, koalice KDU-ČSL + SKS 1, koalice ODA+US 3, sdružení DŽJ + SDS + NK 1, sdružení VPM + NK 1	33	KDU-ČSL 1, ČSSD 8, KSČM 6,
Běleč	6	ODS 4, NK 2
Běloky	7	SNK 7
Beřovice	5	SNK 5
Bílichov	7	SNK 7
Blevice	7	KSČM 7
Brandýsek sdružení US + NK 7	15	sdružení SDS + NK 8,
Braškov sdružení ODS + NK 5	15	KSČM 3, SNK 7,
Bratronice Buštěhrad*) sdružení KSČM + SDS + NK 2	7 9	NK 4, sdružení KSČM + NK 3 ČSSD 5, ODS 2,
Cvrčovice	9	ČSSD 1, KSČM 4, NK 4
Černuc	11	SNK 11
Doksy	11	KSČM 3, NK 8
Dolany	7	KDU-ČSL 1, ODS 6
Drnek	7	KSČM 2, SNK 5
Družec	9	KSČM 2, sdružení ODS + NK 7

Dřetovice	7	ČSSD 1, SNK 6
Dřínov	7	KSČM 1, SNK 3, US 3
Hobšovice	9	KDU-ČSL 6, KSČM 3
Horní Bezděkov	7	ODS 7
Hořešovice	5	SNK 5
Hořešovičky	5	SNK 5
Hospozín	9	SNK 9
Hostouň	9	SNK 9
Hradečno	9	KSČM 2, ODS 4, SNK 3
Hrdlív	9	KSČM 4, SNK 5
Hřebeč	9	ČSSD 6, SNK 3
Chržín	5	SNK 5
Jarpice	7	SNK 7
Jedomělice	7	KSČM 2, SNK 5
Jemníky	9	NK 9
Kačice	9	KSČM 3, ODS 1, SNK 5
Kamenné Žehrovice	9	ČSSD 3, KSČM 2, ODS 4
Kamenný Most	7	KDU-ČSL 6, NK 1
Klobuky	9	ČSSD 4, SNK 5
Kmetiněves	7	NK 7
Knovíz	7	ČSSD 3, KSČM 1, ODS 3
Koleč	7	ČSSD 7
Královice	7	NK 7
Kutrovice	7	SNK 7
Kvílice	5	NK 5
Kyšice	7	ČSSD 2, ODS 5
Ledce	15	KSČM 15
Lhota	9	KSČM 3, SNK 2,
sdužení ODS + NK 4		
Libochovičky	7	NK 7
Libovice	7	NK 7
Libušín	15	ČSSD 6, DŽJ 1, KSČM 3, ODS 4, US 1
Lidice	9	KSČM 1, ODS 3, NK 1, SNK 4
Líský	7	KSČM 1, NK 6
Loucká	7	SNK 7
Makotřasy	7	NK 1, SNK 6
Malé Kyšice	8	SNK 8
Malé Přítočno	7	SNK 7
Malíkovice	7	NK 7
Neprobylice	7	NK 7
Neuměřice	7	SNK 7
Olovnice	5	NK 4, koalice SPR-RSČ + SDČR 1
Otovice	9	KSČM 5, ODS 4
Páleč	7	SNK 7
Pavlov	5	SNK 5
Pchery	15	SZ 3, KSČM 6, SNK 6
Pletený Újezd	7	KSČM 2, NK 1, SNK 4
Plchov	7	KSČM 1, NK 6
Podlešín	7	KSČM 4, NK 3
Poštovice	7	NK 7
Pozdeň	9	KSČM 1, SNK 8
Přelíc	9	SNK 9
Řisuty	7	KSČM 1, SNK 6
Sazená	9	SNK 3, sdružení KSČM + NK 6
Slaný*)	27	ČSSD 6, KSČM 5, ODS 8, SNK 1, US 4,
sdužení KDU-ČSL + NK 3		
Slatina	7	KSČM 2, SNK 5
Smečno*)	15	KDU-ČSL 1, ČSSD 3, KSČM 5,

SNK 6			
Stehelčevy	7	SNK 7	
Stochov*)	21	KDU-ČSL 3, ČSSD 5, KSČM 5,	
ODS 7, SNK 1			
Stradonice	7	SNK 7	
Studeněves	7	ODS 4, SNK 3	
Svárov	7	NK 7	
Svinařov	9	ČSSD 9	
Šlapanice	7	KDU-ČSL 6, KSČM 1	
Třebichovice	9	KSČM 6, SNK 3	
Třebíz	5	KSČM 2, SNK 3	
Třebusice	7	KSČM 7	
Tuchlovice	15	KSČM 5, ODS 10	
Tuřany	7	NK 7	
Uhy	9	KSČM 4, SNK 5	
Unhošť*)	21	ČSSD 4, KSČM 1, ODS 4, SNK 8,	
koalice KDU-ČSL + ODA 4			
Velká Dobrá	7	ČSSD 2, sdružení ODS + NK 5	
Velké Přítočno	7	NK 4, SNK 2,	
sdružení ODS + NK 1			
Velvary*)	15	KDU-ČSL 3, ČSSD 4, DŽJ 1, KSČM 2, ODS 5	
Vinařice	11	KSČM 5, SNK 5, US 1	
Vraný	10	NK 10	
Vrbičany	7	KSČM 7	
Zájezd	7	NK 7	
Zákolany	9	ČSSD 3, koalice KSČM + SDS 6	
Zichovec	7	NK 5, SNK 2	
Zlonice	15	ČSSD 5, KSČM 5, ODS 5	
Zvoleněves	15	ČSSD 4, KSČM 2, ODS 6, N 3	
Želenice	7	SNK 7	
Žilina	9	KSČM 4, SNK 5	
Žižice	9	KSČM 2, SNK 7	
Okres Kladno	903	ČSSD 91,	
DŽJ 2,			
KDU-ČSL 26,			
KSČM 158,			
N 8,			
NK 136,			
ODS 106,			
SNK 295,			
SZ 4,			
US 9,			
koalice KDU-ČSL + ODA 4,			
koalice KDU ČSL + SKS 1,			
koalice KSČM + SDS 6,			
koalice SPR-RSČ + SDČR 1,			
koalice ODA + US 3,			
sdružení DŽJ + SDS + NK 1,			
sdružení KDU-ČSL + NK 3,			
sdružení KSČM + SDS + NK 2,			
sdružení KSČM + NK 9,			
sdružení ODS + NK 22,			
sdružení SDS + NK 8,			
sdružení US + NK 7,			
sdružení VPM + NK 1			

Poznámka:

*) volilo se zastupitelstvo města

Vysvětlivky zkratk:

ČSSD	– Česká strana sociálně demokratická
DŽJ	– Důchodci za životní jistoty
KDU-ČSL	– Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
KSČM	– Komunistická strana Čech a Moravy
N	– Nezávislí
NK	– Nezávislí kandidáti
ODA	– Občanská demokratická aliance
ODS	– Občanská demokratická strana
SDČR	– Sdružení důchodců ČR
SDS	– Strana demokratického socialismu
SKS	– Strana konzervativní smlouvy
SNK	– Sdružení nezávislých kandidátů
SPR-RSČ	– Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa
SZ	– Strana zelených
US	– Unie svobody
VPM	– Volba pro město

Prameny:

Výsledky voleb do zastupitelstev v obcích, konaných ve dnech 13.
a 14. listopadu 1998, ČSÚ-oddělení Kladno, Kladno 1998
(*Miroslav Oliverius*)

STAROSTOVÉ V OBCÍCH A JEJICH ZÁSTUPCI OKRESU KLADNO

Starostové a jejich zástupci zvolení městskými a obecními zastupitelstvy po volbách do zastupitelstev v obcích, které se konaly ve dnech 13. a 14. listopadu 1998

MěÚ, OÚ	Jméno starosty	Zástupce starosty	PSČ
Kladno	Mgr. Milan Volf	Vladimír Formánek Ing. Marcel Hrabě Ing. Dan Jiránek	272 00
Běleč	Miroslav Bureš	Ing. Petr Bureš	273 63
Bělky	František Horák	Ing. Jaroslav Poláček	273 63
Beřovice	Ing. Jana Ruprichová	Jiří Hradecký	273 71
Bilichov	Ing. Josef Kučera	Josef Lenoč	273 74
Blevice	Václav Čermák	Eva Roulichová	273 28
Brandýsek	Jiří Veselý	Vladimír Kučera	273 41
Braškov	František Haas	Josef Havlík	273 51
Bratronice	Vladimír Štěrba	PhDr. Radoslav Müller	273 63
Buštěhrad	Petr Dütsch	Ing. Josef Koutecký	273 43
Cvrčovice	Jiří Kozák	Božena Muselová	273 41
Černuc	Marie Králová	Ing. Jiří Tymich	273 23
Doksy	Jiří Junek	Ing. Stanislav Machulka	273 64
Dolany	Josef Votava	Ladislava Burgerová	273 51
Drnek	Zdeněk Levý	Marcela Černá	273 77
Družec	Marie Palková	Zdeněk Kofent	273 62
Dřetovice	Tomáš Staněk	Miroslav Hořejší	273 42
Dřínov	Vlastimil Ouřada	Ing. Ivo Kučera	273 71
Hobšovice	František Zof	Karel Kubů	273 21
Horní Bezděkov	Věra Kostečková	Marie Salačová	273 51

Hořešovice	Vladimír Čermák	Marie Pešulová	273 74
Hořešovičky	Ing. Jiří Snop	Martin Richt	273 74
Hospozín	Petr Srb	Jan Dědina	273 22
Hostouň	Antonín Jiras	Ing. Romana Kozáková	273 53
Hradečno	Ladislav Pokorný	JUDr. Zdeněk Hejhal	273 04
Hrdlív	Roman Janyš	Miroslav Douša	273 06
Hřebeč	Ing. Jindřich Burger	Jaroslav Hanzák	273 43
Chržín	Rudolf Drobný	Ing. Helena Malečková	273 24
Jarpice	Miroslav Janek	Hana Beránková	273 72
Jedomělice	Václav Čepička	Radek Svátek	273 78
Jemníky	Ladislav Kučera	Věroslava Landová	274 01
Kačice	Zdeněk Šmíd	Alena Nagyová	273 04
Kamenný Most	Vladimír Vorel	Antonín Kunert	273 26
Kamenné Žehrovice	Milan Šefčík	Hana Vaicová	273 01
Klobuky	Jiří Kopenc	Antonín Svojanovský	273 74
Kmetiněves	Jiří Beránek	Luděk Kvapil	273 22
Knovíz	Ing. Josef Urbánek	Jindřich Hnilička	274 01
Koleč	Antonín Kaluš	Milan Kouba	273 29
Královice	Jaroslav Jůza	Ing. Luděk Šofr	274 01
Kutrovice	Miloš Maťátko	Ilona Kernerová	273 75
Kvílice	František Štanc	Pavel Rumler	273 75
Kyšice	Josef Škach	Jan Kyliáš	273 51
Ledce	Jiří Pos	Alois Mareš	273 05
Lhota	Doc. PhDr. Vlasta Čepičková, CSc.	Jaroslav Kohout	273 01
Libochovičky	Jan Fechtner	Ing. Jiří Hamouz	273 42
Libovice	Stanislav Bayer	Miloš Hora	273 79
Libušín	Jan Černucký	Jana Škrábová	273 06
Lidice	František Kolář	Ing. Rostislav Vondruška	273 54
Líský	Václav Čiviš	Ing. Hana Pokorná	273 76
Loucká	Ladislav Trnka	Ladislav Nídr	273 24
Makotřasy	Miloslav Pulec	Miroslav Ponert	273 54
Malé Kyšice	Richard Kuhnert	Ing. Josef Radostný	273 54
Malé Přítočno	Pavel Novotný	Ladislav Lesák	273 51
Malíkovice	Miroslav Kraus	Blanka Stehlíková	273 51
Neprobylice	Václav Somol	František Trojan	273 77
Neuměřice	Stanislava Brejníková	Jiří Podběra	273 75
Olovnice	Ing. Josef Brejník	Josef Bláha	273 26
Otvovice	Václav Landa	Jan Pergler	273 26
Pavlov	Vojtěch Peichl	Stanislav Petřina	273 27
Pálec	Josef Husník	Jaroslav Fuksa	273 51
Pchery	František Dufek	Vilém Lázna	273 73
Pletený Újezd	Ing. Emil Korecký	Lenka Vašáková	273 08
Plachov	Miroslav Valenta	Ivan Hašek	273 51
Podlešín	Ladislav Stádník	Jaroslav Beneš	273 75
Poštovice	Václav Hykyš	Josef Pinc	273 25
Pozdeň	Josef Paur	Milada Košťálová	273 72
Přelíc	Ladislav Barták	Jan Šlajchrt	273 26
Řisuty	Ing. Václav Pavlíček	Ing. Aleš Prošek	273 05
Sazená	Stanislav Veverka	Miloš Šlajchrt	273 76
Slaný	RNDr. Ivo Rubík	Ing. Emil Šedivý	273 24
Slatina	Jaroslava Malíková	Karel Ležák	273 01
Smečno	Danuše Nosková	Jiří Hovorka	273 26
Stehelčevy	Jaroslava Štancová	Josef Zvára	273 05
Stochov	Ing. Jindřich Sybera	Zdeněk Hurdálek	273 42
Stradonice	Václav Hladík	Stanislava Fišerová	273 03
Studeněves	Josef Hrbek	Irena Michálková	273 71
		František Habada	273 79

Svárov	Stanislav Mottl	Ivan Zetek	273 51
Svinařov	Vladimír Šára	Vladislava Přistoupilová	273 05
Šlapanice	Karel Löwe	Rudolf Zelinka	273 72
Třebichovice	Ing. Jindřich Šimek	Marie Hanušová	273 06
Třebíz	Milan Nosovský	Jiří Bakalář	273 75
Třebusice	Vladimír Vopat	Josef Slanec	273 41
Tuchlovice	Ing. Karel Burda	Marie Pospíšilová	273 02
Tuřany	Marcela Gabštúrová	Imrich Eibner	273 79
Uhy	Václav Cífka	JUDr. Blanka Vaigelťová	273 24
Unhošť	Lubomír Volek	Ing. Pavel Fanta	273 51
Velká Dobrá	Ing. František Klika	Zdeněk Zahrádka	273 61
Velké Přítočno	Ing. Vladislav Šíma	Milan Kodejš	273 51
Velvary	Mgr. Ivan Kurz	Jindřich Tichý	273 24
Vinařice	Jiří Protiva	Zdeněk Frey	273 07
Vraný	Ing. Zdeněk Bucek	Václav Šrámek	273 73
Vrbičany	Josef Filip	Miroslav Fišer	273 74
Zájezd	Ladislav Kratochvíl	Eva Čápková	273 43
Zákolany	Vladimír Černý	Karel Kučera	273 28
Zichovec	Václav Kerner	Ing. Ivan Husák	273 44
Zlonice	Josef Richtř	Antonín Chochola	273 71
Zvoleněves	Pavel Richtř	Pavel Hanzal	273 25
Želenice	Lubomír Švihlík	Jaroslav Šretr	273 41
Žilina	Božena Horešovská	Miroslav David	273 01
Žižice	Ing. Václav Sojka	Luboš Krakeš	274 01

BLAHOPŘÁNÍ

V duchu nové tradice, aby se v závěru každého ročníku obnoveného Slánského obzoru pamatovalo na jubilanty z řad jeho redakční rady a předsednictva společnosti Patria, uzavíráme i tento ročník blahopřáním. Jubilantkou je členka redakční rady dr. Jana Krotilová, která v roce 1967 nastoupila jako odborná archivářka do slánské pobočky Okresního archivu v Kladně a koncem roku 1998 v tomto archivu oslavila své významné životní jubileum.

Během těch dlouhých let, v nichž zpracovávala zdejší archivní fondy, působila rovněž jako předsedkyně okresní komise památkové péče a okresní konzervátorka. Také byla členkou Vědecké rady Národopisného muzea v Třebízi. Pro Slánský kulturní zpravodaj připravovala rubriku „Památková péče a naše město“. O historickém vývoji Slaného a obcí na Slánsku a o památkách okresu přednášela při různých příležitostech a psala do Slánského regionu, Slánských listů, Kladenských novin, Archivního časopisu a Slánského obzoru.

Své znalosti slánského archivního fondu uplatnila v kolektivním díle Kniha o Slaném (1994) ve stati Politicko-správní a hospodářský vývoj Slaného v letech 1794–1945, rovněž při autorské spolupráci na Historickém atlase měst sv. 6 – město Slaný, ale také v monografické práci nazvané Historický vývoj Třebíze a ve stati o Kronikách a kronikářství v okrese Kladno ve Středočeském sborníku historickém (1980). Podílela se na scénáři k výstavě o Lipské silnici a také na filmovém dokumentu o lidovém stavitelství na Slánsku.

Naše jubilantka po celý život pěstovala turistiku (tuzemskou a dnes i v zahraniční), a díky tomu si udržuje dobrou kondici, která vytváří předpoklad, aby byla dál aktivní. Přejeme jí pevné zdraví, vytrvalost a dobrou náladu. To vše usnadňuje život a předznamenává úspěšnou činnost.

Redakční rada Slánského obzoru

OBSAH

Na prahu 6. ročníku obnoveného Slánského obzoru (3)

STATĚ A POJEDNÁNÍ

Jiří Kovařík: Žďárští ze Žďáru a vývoj panství Kladno (4)

Jiří Majer: Státní průzkum slánsko-kladenské kamenouhelné pánve (1842–1855)
(15)

Karel Melichar: Soupis názvů dolů Kladensko-rakovnické uhelné pánve (28)

Libor Dobner: Kamenná sloupková boží muka na Slánsku II. (33)

Václav Krůta: K pestrým osudům slánského rodáka, parašutisty z Anglie Karla Svobody a jeho rodiny (43)

Zora Dvořáková: Klub 231 v kladenském okrese (77)

ZPRÁVY

Jana Krotilová: Historický atlas měst ČR – město Slaný a sbírka map a plánů
Městského úřadu ve Slaném (91)

Lubomír Procházka: Sběrka fotografií vesnické architektury v lokalitách nynějšího
kladenského okresu z fondů SOKA Mělník (93)

Olga Judlová: 340 let slánského gymnázia (97)

PORTRÉTNÍ GALERIE

Irena Veverková: Mladá léta světově známého architekta Antonina Raymonda (101)

Otakar Špecinger: Eduard Ingriš (109)

Václav Moucha: Václav Schmidt (115)

KRONIKA

Z kroniky královského města Slaného za rok 1997 (125)

Kronikářský výčet prací z regionální literatury za rok 1998 (129)

Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR 19. a 20. června 1998 v okrese
Kladno (137)

Výsledky voleb do zastupitelstev v obcích v okrese Kladno, konaných ve dnech 13. a
14. listopadu 1998 (146)

Starostové v obcích a jejich zástupci okresu Kladno (151)

Blahopřání (154)

Tato ročenka mohla vyjít díky finančnímu příspěví Městského úřadu ve Slaném a finanční spoluúčasti
Státního okresního archivu v Kladně.

Kontaktní adresa:

Vlastivědné muzeum, Masarykovo náměstí 159, 274 01 Slaný

Státní okresní archiv v Kladně, plk. Stříbrného 1443, 272 00 Kladno

Internetová adresa:

www.slany.cz/radnice/index.html